İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ:1

JUSTINE

Lawrence Durrell

Türkçesi
ÜLKER İNCE

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ: 1

JUSTINE

Lawrence Durrell

Türkçesi
ÜLKER İNCE

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

JUSTINE

Lawrence Durrell

Birinci Kitap

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Bu kitap 1984 yılında, İstanbul'da Ağaoğlu Basımevi'nde dizilip basıldı.

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ

Birinci Kitap

JUSTINE

Lawrence Durrell

ROMAN

Türkçesi
ÜLKER İNCE

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon : 528 61 13

Özgün adı
The Alexandria Quartet
JUSTINE
1957

İSKENDERİYE DÖRTLÜSÜ
JUSTINE
BALTHAZAR
MOUNTOLIVE
CLEA

SUNUŞ

Lawrence Durrell'in *Justine* (1957), *Balthazar* (1958). *Mountolive* 0958), *Clea* (1960) başlıklı romanlardan oluşan ünlü *Alexandria Quartel'i* (İskenderiye Dörtlüsü), bin dokuz yüz altmışların İngiliz romanında en çok yankı uyandıran yapıttır. O yılların İngiliz yazınında, gelenekçi tekdüze bir çizgide süren romana, hem ilk anda yadırganan hem de ilgiyle karşılanan, değeri uzun uzun tartışılan yepyeni bir atılım, değişik bir ses kazandırır Durrell bu yapıtıyla. Durrell'in dörtlüsünün özgünlüğü, uyguladığı anlatı yöntemi ile romanda yöneldiği amaçtan kaynaklanır.

Lawrence Durrell bu dörtlü roman dizisinin amacını «çağdaş sevginin irdelenmesi» diye belirler. «Çağdaş sevgi» deyimi ilk anda Proust'un, D.H. Lawrence'in yapıtlarındaki, etkisini ruhbilimsel ayrıntıdan kazanan, karmaşık, bunalımlı, çatışmalı sevgi ilişkisini andırıyorsa da, Durrell'in sevgiye yaklaşımı bu yazarlarınkinden birkaç noktada ayrılır. Durrell, romanında Sigmund Freud'un sevgi konusundaki iki görüşünü içiçe uygular. Bunlardan birincisi, her sevişme olayını dört kişiyi ilgilendiren bir ilişkiler yumağı olarak tanımlayan görüştür. Öteki ise, her bireyin yapısında hem erkek hem de dişi öğenin bulunduğunu, ancak bu öğeler oranının kişiden kişiye değiştiğini ileri süren görüştür. Durrell, Freudcu çıkış noktaları bu olan bir sevgi anlayışını, başka bir ünlü ruhbilimcinin, George Groddeck'in, sevgi ile gövdesel acının bağı konusundaki ilginç kuramıyla daha da boyutlandırır. Böylece, Durrell'in yapıtındaki sevgi ilişkileri, geleneksel ya da yenilikçi yazında rastlanan sevgi öykülerinin çoğundaki gibi yalnız erkek-dişi ilişkisi olarak kalmaz. Dörtlüsünün ilk romanını, Marquis de Sade'ın *Justine ou Les malheurs de la vertu* romanından aktardığı başlıkla *Justine* diye adlandırırken Durrell, Sade'ın, sevişmenin hiçbir türlüsünü suç saymayan görüşünü de benimser. Böylece, geleneksel törenin cinsel sapıklık sayageldiği her tür ilişkiyi soğukkanlılıkla ele alır, anlatır. Bu çok boyutlulukta, sevgi olgusunun çağımızda varıp dayanacağı sınırları, tepkileri, eziklikleri, bireye sağlayacağı kendini aşma gücünü irdelemeye çalışır. Durrell'in romanındaki sevgi ilişkileri, Freud kuramındaki iki-cinsli benliğin, çağımızın bilimsel, toplumsal, politik, kültürel gelişmeleri bağlamındaki bütün serüvenini yansıtır. Bir bakıma bu dörtlü roman dizisi, çağdaş sevginin irdelenişinden çok, sevginin

çağımızdaki durumunun irdelenişi olarak görülebilir. Durrell'in sevgiyi işleyişinde belirgin bir özellik de, bireyin iç dünyasını dinin, boş inanların, basmakalıp töreciliğin uyutucu etkisinden kurtarma yönünde, D.H. Lawrence'ın başlattığı kavgayı bir aşama daha ileri taşımasıdır.

Lawrence Durrell'in dörtlü roman dizisinin anlatı yöntemi açısından da başarısı küçümsenemez. İngiliz yazınında roman alanında Henry James, Joseph Conrad, James Joyce, Virginia Woolf, Dorothy Richardson gibi anlatı ustalarının yöntem deneylerinin neredeyse unutulduğu, gelenekçi çizgide sıradan romanların yaygınlaştığı bir dönemde Durrell'in, anlatı yöntemini kendine sorun edinen bir yazar olarak ortaya çıkması ilginçtir. Einstein ile Freud'un bilimsel kuramlarından esinlenerek geliştirdiği anlatı yöntemiyle roman biçiminde yeni bir devrimi dener Durrell. Sözgelişi, dörtlünün ilk üç romanı *Justine*, *Balthasar, Mountolive*, yaşamı zaman boyutundan soyut uzamsal bir düzende yansıtırken, dördüncü roman *Clea*, dörtlüdeki bütün olay örgüsünün, izleklerin (tema), zamandizinsel düzenini, zaman boyutunu sağlar. Bu bakımdan ilk üç romanın söyleminde çağrışımsal türden anlamlar ağır basarken, son romanın söylemi, uzamsal düzendeki dağınık görünümlü anlamları zaman ekseninde, dizimsel bir bağıntıda toplar. Einstein'ın görelilik kuramının, roman anlatı yöntemine yansımasıdır bu. Tıpkı Joyce'un, Bergson'un *süre* kuramından bir anlatı yöntemini, bilinçakışını geliştirmesi gibi.

Lawrence Durrell, romanı bir biçim sorunu olarak ele alışı, insanın iç yaşantısını birçok boyutuyla dile getirme çabası, gözönüne serdiği tikel yaşam kesitleri ardında evrensel bir anlam gözetmesi yönünden, dünya romanının geçmiş büyük ustalarını andırır. Yapıtının o ustalarınkiyle boy ölçüşüp ölçüşemeyeceği konusunda kesin bir şey söylenemezse de, Durrell'in *İskenderiye Dörtlüsü* ile İngiliz romanını bin dokuz yüz ellilerle altmışlarda saplandığı kısır alanın ötesine zorlamakla önemli bir iş yaptığı sugötürmez bir gerçektir.

Justine'de bütün dörtlünün konusu ile başlıca izlekleri, çağrışımsal bir düzende, uzama yayılmış parçalarla, nerdeyse düzyazı şiir örgüsünde sunulur. *Baltlıazar, Mountolive, Clea* aynı konunun, aynı izleklerin, değişik bakış açılarından yeniden yazılışıdır. Müzikte bir ya da birkaç ezginin çeşitlemelerle karmaşık bir biçime eriştirilmesi gibi tıpkı. Justine, yaşam dolu, tutkularıyla kabına sığmayan, İskenderiyeli bir Yahudi güzelidir. Bu kentin gelmiş geçmiş Yunan, Doğu, Hıristiyan gelenekleriyle yoğrulmuş

karmaşık gizemli ortamının, büyüsünün damgasını taşır kişiliğinde. Sevmeye sevilmeye doymayan, kocasıyla ilişkileri karışık, evlilik dışı kaçamakları hiç eksik olmayan, bir ara İrlandalı öğretmen Darley ile de sevişen Justine, sevgi yoluyla gerçek benliğini ararken, cinselliğin değişik olanaklarını da yansıtır. Justine ile zengin bankacı kocası Nessim Hosnani'nin çevresinde, bu tür birçok ilişkinin, birçok olayın tanığı olan Darley, yıllar sonra izlenimlerini yazar bölük pörçük. Bir Yunan adasının yalnızlığında, geçmişe bakarak, İskenderiye'de başından geçenleri, gözlemlerini, tanıklıklarını parça parça anımsamaya çalışır. Justine sözde onun yazdığı bu metindir. Ancak Darley'in olayları, gerçekleri yorumlayışı, kendi görüş açısıyla sınırlıdır. Justine ile çevresindeki kişilerin birbiriyle ilişkisinde birçok ayrıntı, ilk romanda söylenmeden, anlatılmadan, belirsiz kalır. Bu belirsizlikler okumanın değişik aşamalarında, öbür roman kişilerinin bakış açılarının da zaman zaman verilmesiyle, dörtlünün sonuna değin, yeni anlamlar kazanarak sürer. Son roman *Clea* bitirildiğinde bile, okur kafasında yanıtsız kalan birçok soru vardır daha. Ama bu açık sorular aracılığıyla, okur düşgücü, okuma edimi sona erince de, çağdaş insan ilişkilerinin yeni boyutlarını sonu gelmez bir süreç boyunca hep kavrar. Durrell'in şiirsel söylemi, okuma edimi bittikten sonra da bu etkiyle sürer bizde.

Lawrence Durrell, İngiliz yazınının Elizabeth Çağı yazarları gibi, Shakespeare gibi, Joyce gibi, dilin bütün olanaklarının tadını çıkarma çabasında bir yazardır. En kabasından en incesine değin her türlü insan yaşantısını, güzeli çirkini, gülüncü acıklısı, yücesi aşağılığı, açığı kapalısı ile coşkuyla yazar. Bu bakımdan dörtlü dizisi, her şeyden önce sözcüğün gücüne, unutulmuş bir söylem biçimine yeniden dönüştür. *İskenderiye Dörtlüsü* bir yandan da, yayımlandığı günlerin romanında yaygın olan kuru, düşsellikten yoksun anlatı biçimlerine bir tepkidir. Sözcüklerin anlamlarına, yananlamlarına, sessel işlevlerine verilen bir önem, ışığın, sesin, kokunun her dalgasını yakalayan bir gözlem gücü ağır basar anlatımda. Böylece, bu etkilerle, dört romanın her tümcesinde, bir art-alan olarak hep kendini duyuran İskenderiye kenti de, kurmaca kentler dünyasında Proust'un Paris'i, Joyce'un Dublin'i, Henry Miller'in New York'u yanında yerini alır.

AKŞİT GÖKTÜRK

Eve'e
doğduğu kentin bu anmalığı

N O T

Bir dizinin ilki olan bu romanda yer alan kahramanların ve anlatıcının kişilikleri gerçek dışıdır ve yaşayan insanlarla benzerlikleri yoktur. Yalnızca kent gerçektir.

Her cinsel edimin dört kişinin katıldığı bir süreç olduğuna inanmaya başlıyorum. Bu konuda tartışmamız gereken çok şey olacak.

S. FREUD : Mektuplar

Elimizde iki çözüm olanağı var: Ya bizi mutlu eden suç, ya da mutsuz olmamızı engelleyen ip. Size soruyorum sevgili Thérèse, hiç duraksayabilir miyiz, ve bununla savaşmak için sizin küçük beyniniz nasıl bir uslamlama bulabilir?

D.A.F. DE SADE : Justine

BİRİNCİ BÖLÜM

Deniz bugün yine kabardı; coşturucu bir rüzgâr. Kış ortasında ilkbahar belirtileri görülüyor. Öğleye değin sıcak, soyulmuş inci benzeri bir gökyüzü, köşe bucak gizlenmiş cırcırböcekleri, şimdi de büyük düzlüklerin içini deşen, yağmalayan bir rüzgâr...

Yanımda birkaç kitap ve çocukla bu adaya sığındım — Melissa'nın çocuğu. «Sığınmak» sözcüğünü neden kullandım bilmiyorum. Buralılar, yarı şaka yarı ciddi, böylesine ıssız bir yeri ancak hasta bir adamın seçeceğini söylüyorlar, sağlığına yeniden kavuşmak için. Eh, dedikleri gibi olsun, ben de buraya iyileşmeye geldim...

Geceleri rüzgârın uğultusunu yankılayan ocağın yanındaki tahta yatağında çocuk sessizce uyurken bir lamba yakar, dostlarımı — Justine'i, Nessim'i, Melissa'yı, Balthazar'ı — düşünerek gezinirim. Belleğin demir zincirini halka halka geriye doğru izleyerek çok kısa bir süre birlikte oturduğumuz o kente dönerim, bizi kendine bitki örtüsü yapmış, ruhumuza, kendimizin sandığımız çatışmalarını ekmiş olan kente. Sevgili İskenderiye!

Onu anlamak için ondan bunca uzaklaşmam gerekiyormuş demek! Sığırtmaç yıldızının her gece karanlıktan kurtardığı, yaz öğle sonlarının o kireçli tozundan uzak bu kıraç dağlık burunda yaşarken geçmişte olanlardan hiçbirimizin sorumlu tutulamayacağımızı yavaş yavaş anlıyorum. Bedelini ödemek biz çocuklarına düşse de yargılanması gereken bu kentin kendisidir.

Peki, nedir bizim dediğimiz bu kent? Neler gizlidir İskenderiye sözcüğünde? Tozların savrulduğu binlerce sokak birden aydınlanıyor zihnimde. Sinekler ve dilenciler, onların elinde kent bugün — bir de bu ikisi arasında bir yerde varlıklarını sürdürenlerin.

Beş insan soyu, beş dil, bir düzine din; liman ağzındaki setin gerisinde kendi yağlı yansımaları arasından sefere çıkan beş filo. Beşten fazla cinsellik var ama galiba bunları birbirinden ayırt eden sözcüklere yalnızca halkın konuştuğu, demotik Yunancada rastlanıyor. Burada bulunabilecek cinsel azığın çeşitliliği, bolluğu insanı şaşırtır. Ama hiç kimse buranın doygun bir yer olduğunu sanma yanılgısına düşmez. Helen dünyasının simgesel âşıklarının yerini burada başka bir şey almıştır, çok

güç anlaşılır bir çift-eşeylilik, kendine dönük bir şey. Doğu dünyası gövdenin tatlı anarşisinden tat almaz, çünkü o, gövdeyi aşmıştır. Bir keresinde Nessim, İskenderiye'nin şarap cenderesi gibi, büyük bir aşk cenderesi olduğunu, cenderenin öte ucundan çıkanların ya hasta ya yalnız insanlar ya da peygamberler — yani cinsellikleri çokça yaralanmış kişiler — olduklarını söylemişti, belki de bir yerden alıntı yapmıştı.

Doğa görünümü renkleri üzerine notlar... Uzayıp giden renk uyumları. Limon kokuları arasından süzülen ışık. Tuğla tozuyla, hoş kokulu tuğla tozuyla dolu bir hava, suyla söndürülmüş kızgın kaldırımların kokusuyla. Hafif, ıslak bulutlar, sonları toprak, ama yağmur ummayın pek. Bu fon üzerine, toz-kırmızısı, toz-yeşili, tebeşir-moru ve sulandırılmış fesrengi fışkırtın. Yazın denizin nemi hafifçe verniklerdi havayı. Bir zamk örtüsü altındaydı her şey.

Ve sonra güzün kuru titrek havası, elektrikli, biber gibi yakıcı, hafif giysilere karşın gövdeyi alev alev tutuşturan. Dirilen et, kendi hapishanesinin parmaklıklarını sınayan. Sarhoş bir orospu geceleyin karanlık bir sokakta yürür, taç yaprağı gibi dökülür küçük ezgiler ağzından. Antuan'ı bu sevdiği kente sonsuza dek teslim olmaya razı eden büyük senfoninin baş döndürücü nağmeleri bunlar mıydı?

Genç, ekşi gövdeler kendilerine bir çıplaklık ortağı aramaya başlarlar, kentin yaşlı ozanıyla[1] birlikte Balthazar'ın sık sık gittiği kahvelerde oğlanlar gaz lâmbalarının altında tavla oynarken öfkelenir — böylesine romantiklikten uzak, böylesine güvenilmez — bu kuru çöl rüzgârından rahatsız olarak huzursuzlanır, içeriye giren her yabancıya dönüp bakarlar. Soluk almakta güçlük çeker, her bir yaz öpücüğünde sönmemiş kireç tadı bulurlar.

Bu kenti zihnimde yeni baştan kurmak için buraya gelmem gerekiyordu — yaşlı adamın[2] yaşamının «kara yıkıntıları»yla dolu gördüğü bu yürek karartıcı taşraya. İyot renkli Mazarita *meidan*'ını delip geçerken metal rayları titreten tramvayların takırtısı. Altın renkli fosforlu magnezyum kâğıdı. Sık sık onunla burada buluşurduk. Yazın burada renkli, küçük bir tezgâh olurdu, üstünde de, onun çok sevdiği karpuz dilimleri, renk renk su dondurmaları. Her zaman çok doğal olarak birkaç dakika geç kalırdı —

belki de, kafamdan uzaklaştırmaya çalıştığım karartılmış bir odadaki buluşmanın tazeliğiyle gelirdi ama dudaklarıma susuz bir yaz gibi kapanan ağzının açılmış taç yaprakları öylesine diri, öylesine körpeydi ki. Yanından geldiği adam belki de hâlâ onu düşünüyor, anısını yineliyor olabilirdi: Gövdesi o adamın öpücüklerinin çiçek tozlarıyla kaplı olabilirdi. Ama bunun pek önemi kalmıyordu, giz diye bir şey tanımayanların o kötülüksüz gülümseyişiyle koluma yaslanan yaratığın yumuşak ağırlığını duyunca. Orada olmak güzeldi, acemi, biraz da sıkılgan, birbirimizden ne istediğimizi bildiğimiz için hızlı hızlı soluyarak. Vicdanda oyalanmadan dosdoğru et dudaklardan, gözlerden, su dondurmalarından, renkli tezgâhtan geçen iletiler. Küçük parmaklarımız birbirine kenetli, kentin bir parçası, kâfuru kokulu öğle sonrasını içerek orada kaygısızca dikilmek...

Bu gece kâğıtlarıma göz atıyordum. Kimileri mutfakta kullanılmış, kimilerini de çocuk parçalamış. Normal dünyanın sanat yapılarına karşı gösterdiği kayıtsızlıktan doğan böyle bir sansür hoşuma gidiyor — bende de başlamış bir kayıtsızlık bu. Sonuçta karanlık bir halicin sıcak kumlarında bir mumya gibi gömülü yatan Melissa'ya bir iğretilemenin ne yararı dokunur?

Ancak özenle sakladığım kâğıtlar Justine'in o üç ciltlik günlüğü, bir de Nessim'in çılgınlıklarının yazılı olduğu defter. Ben ayrılırken Nessim onları görmüş, başını sallayarak şöyle demişti:

— Al, al oku. Onlarda bizimle ilgili pek çok şey bulacaksın. Benim yapmak zorunda olduğum gibi senin de hiç çekinmeden Justine'in imgesini yaşatmana yararları dokunur.

Bu konuşma Justine'in ölümünden sonra Yazlık Saray'da geçmişti, o zamanlar Nessim hâlâ onun kendisine döneceğine inanıyordu. Sık sık, hem de hiç korku duymadan Nessim'in Justine'e olan aşkını düşünüyordum. Bundan, daha kavrayıcı, kendi içinde bundan daha sağlam temellere dayanan bir şey olamazdı. Âşıklardan çok ermişlerde rastlanabilecek o tatlı yaralar, onun mutsuzluğunu bir tür esrimeyle renklendiriyordu. Oysa bir nebze mizah onu bu korkunç derin acıdan kurtarabilirdi, Eleştirmek kolaydır, biliyorum. Biliyorum.

Bu kış gecelerinin derin sessizliğinde bir tek saat var: Deniz. Onun zihinde süren bulanık salımımının fügü üzerine yazıldı bu satırlar. Kendi

yaralarını yalayan, delta ağızlarında somurtan, o ıssız plajlarda fokurdayan deniz suyunun boş ahengi — boşuna, martıların altında her zaman boşuna: Gri üzerine ak yazı, bulutların ağızlarında çiğnenen. Buralara bir yelkenimin yolu düşse kara onu gölgesiyle korumadan önce yok olur gider. Kötü havanın kemirdiği suların mavi karnına çakılı en son kabuk, adaların girişlerine denizin yığdığı döküntüler... gitmiş!

Her gün evi temizlemek için katırla köyden geten buruşuk suratlı yaşlı köylü de olmasa çocukla ben çok yalnızız. Tanımadığı bir çevrede çocuk çok mutlu, çok canlı. Henüz adını koymadım. Ama Justine olacak elbette — başka ne olabilir?

Bana gelince, ne mutluyum ne de mutsuz; anıların puslu karışımının içinde bir saç teli ya da bir tüy gibi uzanmış yatıyorum. Sanatın yararsızlığından söz ettim ama avundurucu yönleri, üstüne doğru bir şey eklemedim. Beynim ve yüreğimle yaptığım bu işin avuntusu da şu: Ancak orada, ressamın ya da yazarın sessizliklerinde gerçeklik, yeniden düzenlenebilir, yeniden yoğurulup önemli yanıyla sergilenebilir. Aslında gündelik eylemlerimiz, altın sırmalı ipek üzerine giyilmiş çuval bezinden bir giysi gibidir — derindeki anlamı gizler. Bir sanatçı, sanatı aracılığıyla gündelik yaşamda kendisini yaralamış, yenilgiye uğratmış şeylerle mutlu bir uzlaşmaya varabilir; sıradan insanların yapmaya çalıştıkları gibi alın yazısından kaçmak için değil, imgelem aracılığıyla, onu daha tam ve daha uygun biçimde gerçekleştirmek için. Yoksa neden incitelim birbirimizi? Hayır benim aradığım ve belki de bir gün bana bağışlanacak olan mağfiret ne Melissa'nın parlak dost gözlerinde ne de Justine'in kara, koyu bakışlarında bulacağım bir şeydir. Hepimizin yolları ayrıldı artık; ama olgunluk dönemimde uğradığım bu ilk büyük yıkımda yaşamımın ve sanatımın sınırlarının onların anısıyla ölçüsüz derecede derinleştiğini duyumsuyorum. Düşüncemde yeniden ulaşıyorum onlara; sanki yalnızca burada, denize tepeden bakan şu zeytin ağacının altındaki tahta masada hak ettiklerince zenginleştirebilirim onları. Bu satırlar, kendilerine canlı örneklik etmiş kişilerden — onları insan belleğinin yumuşak dokularının içine ören soluklarından, tenlerinden, seslerinden bir şeyler almış olsun. Acının sanata dönüşeceği ana kadar yeniden yaşamalarını istiyorum... Belki de boşuna bir girişimdir böylesi, bilemem. Ama denemeliyim.

Bugün çocukla birlikte ocağın taşlarını ördük, çalışırken alçak sesle konuşarak. Sanki yalnızmışım, kendi kendimle konuşuyormuşum gibi konuşuyorum onunla. Bana kendisinin uydurduğu görkemli bir dille yanıtlar veriyor. Bu adadaki geleneğe uyup Cohen ‘in Melissa’ya aldığı yüzükleri ocağın tabanına gömdük. Evde yaşayanlara şans getirirmiş.

Justine’e rastladığım zaman hemen hemen mutlu bir insandım. Melissa’yla aramda ansızın bir kapı açılmıştı — umulmadık, hiç hak edilmemiş olduğu için daha az olağanüstü olmayan bir yakınlık başladı. Bütün benciller gibi ben de yalnız yaşayamam; gerçekten de bekârlığın son yılı beni hasta etmişti — ev işlerindeki beceriksizliğim, yiyecek, giyecek, para konularındaki onulmazlığım, büsbütün umut kırıcıydı. Beni hasta eden bir şey daha varsa, o da o tarihlerde oturduğum evin, hamamböceklerinin uğrağı olmuş odalarıydı. Berberi hizmetçi tek gözlü Hamid uğraşıyordu onlarla.

Melissa benim dayanıksız savunmamı yıkmıştı, ama insanın bir sevgilide bulabileceği çekicilik, eşsiz güzellik, zekâ gibi nitelikleriyle değil — sözcüğün Yunancadaki anlamıyla — yalnızca iyilikseverlik diyebileceğim şeyin gücüyle. Onu gördüğümü anımsıyorum: Solgun, oldukça ince, sırtında eski bir fok kürkü, küçük köpeğinin zincirinden tutmuş kış günü sokakta yürürken. Mavi damarlı, veremli ellerini falan. Gözlerinin güzelliğini, korkusuzluğunu, saflığını arttırmak için kalemle yukarıya doğru çekilmiş kaşlarını. Onu aylarca her gün gördüm ama somurtkan ve boyalı güzelliği bende hiçbir tepki uyandırmadı. «Bilgi» vermek üzere, siyah şapkasıyla beni bekleyen Balthazar’ı görmeye Al Aktar kahvesine giderken, her gün onun yanından geçiyordum. Bir gün aşığı olacağım aklımın köşesinden bile geçmemişti.

Bir zamanlar «Atelier»de mankenlik ettiğini — hiç de imrenilecek bir iş değil — şimdi de dansöz olduğunu biliyordum; dahası da vardı, yaşlı bir kürkçünün, çirkin kaba bir tüccarın metresiydi. Yaşamımın denize düşmüş parçasını yeniden bulmak için yazıyorum bütün bunları. Melissa! Melissa!

Dördümüz için bilinen dünyanın neredeyse var olmadığı günleri düşünüyorum; günler, düşlerin arasını dolduran boşluklardan başka bir şey değildi, zamanın, edimlerin, bitmez tükenmez konuşmaların arasını dolduran... Ölü şeylerin kıyılarına burnunu sürten anlamsız işler gelgiti,

hiçbir iklime girmeyen, bizi hiçbir yere götürmeyen, bizden olanaksız olan dışında hiçbir şey istemeyen bir varoluş. Justine, insansal olmayacak denli güçlü ve hesaplı bir istemin izdüşümünün tutsağı olduğumuzu söylerdi — kendine örnek diye seçtiği insanların çevresine İskenderiye'nin fırlattığı çekim alanının.

Saat altı. İstasyon yönünden gelen beyaz giysili insanların ayak sürümeleri. Soeurs sokağında akciğer gibi dolup boşalan mağazalar. Öğle sonu güneşinin soluk ve uzun ışığı Esplanade'ın geniş kıvrımlarını yağ lekelerine buluyor, gözleri kamaşan güvercinler güçsüzleşen son ışınları kanatlarına almak için, havaya saçılmış kâğıt parçaları gibi, minarelerin tepesine tırmanıyorlar. Para bozdurma gişelerinde gümüş sesi. Bankanın dışındaki demir parmaklık hâlâ el değmeyecek denli sıcak. Kırmızı saksılı memurları deniz kıyısındaki kahvelere götüren atlı faytonların sesleri. Dayanılması en güç saattir bu, beyaz sandaletleriyle onun, hâlâ yarı uykulu, kasabaya doğru aylak aylak gidişini balkonumdan ansızın gördüğüm saat. Kent kocamış bir kaplumbağa gibi kıvrımlarını yavaş yavaş açarak ortalığı kolaçan eder. Bir an için etin yırtık giysilerini üstünden çıkarır, mezbahanın oradaki görünmez bir dar sokaktan, sığır böğürtülerinin, haykırışlarının üstünden bir aşk türküsünün — Şam türküsünün — genizsel cıvıltıları duyulur; tiz çeyrek tonlar, sanki bir sinüs boşluğu değirmende öğütülüyormuş gibi.

Şimdi de yorgun adımlar balkonlarının kepenklerini açıp, gözleri kamaşarak soluk, sıcak ışığa çıkıyorlar — çirkin yataklarda bir yandan bir yana dönerek acılar içinde geçirilmiş öğle sonlarının solgun çiçekleri bunlar, yaraları düşlerle sarılı. Ben de o zavallı, namuslu papazlardan biri oldum, tam bir İskenderiye'li. Sanki kimsenin bilmediği gizli bir sevinç duyarmış gibi gülümseyerek ve küçük, hasır bir yelpazeyle yüzünü hafifçe yelpazeleyerek penceremin altından geçer. Belki de ömür boyu bir daha hiç göremeyeceğim bir gülümsemedir bu, çünkü birlikteyken o olağanüstü güzel, beyaz dişlerini gösteren kahkahalar atar yalnızca. Bu kederli ama kaçak gülümsemede onda olabileceğini düşünmediğiniz gizli bir afacanlık vardır. İşte bu gülümsemenin inatçı anısı onun oldukça trajik yaradılışlı, en olağan mizah duygusundan bile yoksun biri olduğu düşüncesine karşı beni ileride kuşkuya düşürecektir.

Başka başka zamanlarda böyle pek çok kez görmüş olduğum için tanışmadan önce de onunla göz aşinalığım vardı hiç kuşkusuz: Bizim kentimiz geliri iki yüz *pound*'un üstünde hiç kimsenin adının gizli kalmasına izin vermez. Deniz kıyısında yalnız başına oturmuş gazete okur, elma yerken görürdüm onu: ya da tozlu palmiyelerin arasındaki *Cecil Hotel*'in holünde. Sırtına gümüş pullu bir zırh giyer, o göz alıcı kürkünü, tıpkı bir köylü gibi, küçük zincirinden işaret parmağına geçirerek arkasına atardı. Nessim, içinden ışık ve müzik taşan balo salonunun kapısında durdu. Onu göremedi. Palmiyelerin altındaki kuytu bir kameriyede iki yaşlı adam oturmuş satranç oynuyorlar. Justine durup onları izledi. Bu oyundan bir şey anlamaz, ama kameriyeyi dolduran sessizlik ve yoğunlaşmada onu büyüleyen bir şey var. Orada, sağır oyuncularla müzik dünyası arasında uzun süre dikiliyor, sanki hangisine dalması gerektiğine bir türlü karar veremezmiş gibi. Sonunda Nessim yavaşça gelip kolunu tutuyor, bir süre birlikte duruyorlar, o hâlâ oyunculara bakıyor, Nessim'se ona. Sonunda, oyunculara bakan, hafifçe içini çekerek yavaş, isteksiz ve düşünceli adımlarla ışık dünyasına gidiyor.

Daha sonra, hiç kuşkusuz kendisi için, ya da bizler için daha az saygın daha başka koşullarda, kadınların bu en erkeksi, en ustalıklısı, nasıl da iç gıcıklayıcı, nasıl da kadınsı olabiliyordu. Akraba arası zinalarımın amonyak kokusu İskenderiye'nin bilinçaltında bir bulut gibi dolaşan o korkunç kraliçeler soyunu anımsatıyordu bana. Arsinoe gibi insan yiyen dev kediler onun gerçek kızkardeşleriydi. Ama Justine'in davranışlarının gerisinde yatan başka bir şey vardı, ahlâkın ilkesiz kişiliğe karşı tartıya vurulması düşüncesini içeren çok sonraların trajik felsefesinden doğan bir şey. O gerçekten de abartılmış kuşkuların kurbanıydı. Ne olursa olsun, içinde ceninin bulunduğu kirli küvetin üstüne eğilen Justine imgesiyle, yanılgılı olduğu kadar kusursuz olan bir aşk için ölmüş, Valentinus'un zavallı Sophia'sı arasında dolaysız bir ilişki görüyorum.

Başkonsolosluta küçük bir memur olan Gasten Pombal, Nebi Daniel caddesindeki küçük bir daireyi benimle paylaşıyor. Diplomatlar arasında onun gibisine az rastlanır, onun gibi omurgalısına. Tam bir gerçeküstücü kâbusa benzeyen o usandırıcı protokol ve eğlence angaryasının onun için tuhaf bir çekiciliği vardır. Gümrükçü Rousseau'nun[3] gözüyle bakar

diplomasiye. İçinde yaşar ama asla kişiliğinin tümünü yutmasına izin vermez. Bana kalırsa onun başarısının bütün gizi, neredeyse doğaüstü boyutlara varan o akıl almaz aylaklığındadır.

Başkonsoloslukta, üstü her zaman meslektaşlarının adlarını taşıyan küçük kartlarla dolu bir masası vardır. Uzun öğle sonrası uykularına çok düşkün o kocaman ağır hareketli adam tembelliğin canlı bir örneği gibi oturur. Mendilleri nasıl da her zaman *Eau de Portugal* kokar. En sevdiği konu kadınlardır, onun deneylerine dayanarak konuştuğuna inanırım çünkü küçük dairemize gelip gidenlerin sayısı belli değildir, bir gördüğünüz yüzü bir daha ya görürsünüz ya görmezsiniz.

— Bir Fransız erkeği için burada aşk çok ilginç. İnsanlar daha düşünmeye fırsat kalmadan harekete geçiyorlar. Yaptığından pişmanlık ya da kuşku duyma zamanı geldiğinde hava öylesine sıcak ki kimsenin buna gücü kalmıyor. Bu hayvansallıkta finense[4] yok ama tam bana göre. Aşktan kafam da yüreğim de yoruldu, artık başımı dinlemek istiyorum — her şeyden önemlisi de, *mon cher*, şu Yahudi ve Kıptilerin[5] *dissection*, parçalarına ayrıştırma merakından kurtulmak istiyorum. Normandiya'daki çiftlik evime dönmek istiyorum, burayla hiçbir bağımın kalmamasını.

Kışın, uzun süreli izinlerle o buradan ayrıldığı zaman bana kalan küçük, nemli dairede gece geç saatlere kadar oturur, ödev defterlerini düzeltirim, yalnızca Hamid'in horultuları arkadaşlık eder bana. Şu son yıl kendi içimde bir çıkmaza girdim. Yaşamımı değiştirecek bir şeyler yapmak, çok çalışıp işimde ilerlemek, yazı yazmak, hatta aşk yapmak için gerekli irade gücünü bulamıyorum kendimde. Bana ne oldu bilmiyorum. Yaşama istencimin iflasıyla ilk kez karşılaşıyorum. Arasıra bıkkın bir önemsemezlikle, tıpkı eski pasaportunu inceleyen bir adamın hüznüyle elyazmaları demetine, bir roman ya da şiir kitabının eski provalarına bakıyorum. Bazan George'un sayısız kızlarından biri o yokken eve uğrayarak benim ağıma düşüyor. Bu tür olaylar bir süre için *taedium vitae*'mi[6] arttırmaktan başka işe yaramıyor. Bu konularda George çok düşünceli, çok da cömert, çünkü buradan ayrılmadan önce (ne kadar yoksul olduğumu bildiği için) Golfo'nun meyhanesindeki Suriyeli kızlardan birine para bırakıp arasıra —kendi deyimiyle— en *disponibilité*[7] daireye uğrayarak geceyi orada geçirmesini söylüyor. Kızın görevi beni

neşelendirmek, bu hiç de imrenilecek bir iş değil, çünkü görünüşümde neşesizliğimi gösteren bir şey yok. İnsan konuşma gereksinimini yitirdikten çok sonra bile süren alışkanlık, önemsiz konuşmalar için işime yarıyor; hatta gerekirse rahatlıkla aşk bile yapabilirim, çünkü geceleri burada pek iyi uyunmuyor; ama tutku, ilgi duymadan.

Maddi gereksinim nedeniyle aşırılıklara sürüklenmiş bu zavallı, bitkin yaratıklarla karşılaşmaların bazıları çok ilginç, hatta dokunaklı oluyor, ama artık coşkularımı sınıflandırmak beni hiç ilgilendirmediğinden onları perdeye yansıtılmış gölgeler olarak görüyorum. Clea bir keresinde şöyle demişti:

— Bir kadınla üç şey yapabilirsin: Ya onu seversin, ya onun için acı çekersin ya da onu yazarsın.

Ben bu duygu alanlarının tümünde de tam bir başarısızlık yaşıyordum.

Biçim vermek üzere Melissa’nın ne kadar umut kırıcı bir insan malzemesi seçtiğini göstermek için yazıyorum bunları; burun deliklerime yaşam soluğu üflemek istiyordu. Kendi kötü koşulları, kendi hastalığı zaten ona yetiyordu, bu ikinci yüke dayanması kolay olmayabilirdi. Kendi yükünün üstüne bir de benimkileri almak, gerçekten yürek ister. Belki de olursuzluktan doğan bir şeydi bu, çünkü o da benim gibi bir ölü noktaya gelip dayanmıştı. İkimiz aynı iflası paylaşıyorduk.

Yaşlı kürkçü, paltosunun cebini çökerten tabancasıyla haftalarca sokaklarda beni izledi. Melissa’nın bir arkadaşından onun dolu olmadığını öğrenince rahatlamıştım, ama bir yaşlı adam tarafından adım adım izlenip durmak gene de korku ve kaygı vericiydi. Kimbilir kaç kez birbirimizi bir sokak köşesinde kurşunladığımızı düşünmüştük. Ben kendi adıma onun o ablak, çiçek bozuğu suratına dayanamıyordum — o çirkin, yaşlı ve nemrut suratına — Melissa’nın dostu olduğunu düşünmek beni çileden çıkarıyordu, hele o kirpi gibi sık kara tüylü, küçük, terli elleri. Bu epeyce bir zaman böylece sürdü, ama aylar sonra, aramızda sanki tuhaf bir yakınlık duygusu başlamıştı. Birbirimize rastladığımız zaman selam verip gülümsüyorduk. Bir keresinde ona barda rastlamış, hemen hemen yarım saat kadar yanında dikilmiştim; ha desen konuşacaktık, ama ne onda ne de bende ilk adımı atacak yürek vardı. Melissa dışında ortak bir konumuz da olamazdı. Oradan tam ayrılacağım sırada uzun aynalardan birinde görüntüsü gözüme ilişti, başını önüne eğmiş şarap kadehine bakıyordu. İnsanca duygularla başa

çıkmaya çalışan eğitilmiş bir ayıbalığını andıran duruşunda dikkatimi çeken bir şey oldu, Melissa'yı belki de benim kadar çok sevdiğini işte ilk kez o zaman anladım. Kıskançlık gibi, sevgili metresini elinden kaçırmak gibi kendisi için yeni olan duyguları bir türlü anlayamamaktan doğan şaşkın ve kederli haline, çirkinliğine çok acıdım.

Daha sonra ceplerini boşaltırken çıkan ıvır zıvırın arasında küçük bir koku şişesi gözüme ilişti, Melissa'nın kullandığı ucuz kokulardan birinin şişesiydi, onu alıp eve götürdüm. İlkbahar temizliği sırasında Hamid onu atıncaya kadar birkaç ay ocağın rafında durdu. Melissa'ya bundan hiç söz etmedim; ama geceleri o danstayken —belki de iş gereği hayranlarıyla yatarken— bu küçük şişeyi büyük bir keder ve tutkuyla sık sık incelerdim, bir yandan o çirkin yaşlı adamın aşkını düşünür, kendiminkiyle karşılaştırır, bir yandan da, böyle fırlatılıp atılmış ama ihanet edenin anısıyla dolu küçük bir nesneye sarılmasına yol açan o büyük umutsuzluğu onun adına yaşardım.

Melissa'yı İskenderiye'nin kasvetli kıyı boylarında, suda yarı yarıya boğulmuş bir kuş gibi sırılsıklam buldum, dişilik organı yırtık...

Rıhtımdan dönen sokaklar, yıkık dökük, çürümüş evleri sırtlanmış, soluklarını birbirlerinin ağzına üfleyen, alabora olmuş sokaklar. Farelerin cirit attığı kepenkli balkonlar, saçlarının içi kene kanlarıyla dolu yaşlı kadınlar. Sıvaları dökük, ağırlık merkezlerinin doğusuna ya da batısına eğilmiş sarhoş duvarlar. Kara bir şerit gibi çocukların dudaklarından, gözlerinden sarkan sinekler — nereye baksanız yaz sineklerinin ıslak tesbihi; kahvehanelerin, kaçak dükkânların menekşe renkli kapılarında asılı, üstlerine birikmiş sineklerin ağırlığından kopan eski sinekkağıtları. Çürük bir merdiven halısı gibi kokan terli Berberini'ler. Sonra sokak sesleri; geçtiği duyulsun diye madeni kupalarını birbirine çarpan sucu Saidi'nin şakırtıları, bağırmaları; arada sırada bütün gürültüleri bastıran, ama hiç kimsenin kulak asmadığı çığlıklar, sanki bağırsakları deşilen küçük, çelimsiz bir hayvan bağırıyormuş gibi. Su birikintilerine benzeyen yaralar — kuluçkaya yatmış bir insan sefaleti, hem de öylesine şaşırtıcı boyutlardadır ki insanca duygularınız tiksinti ve dehşete dönüşür.

Keşke ben de bu sokaklardan *El Bab* kahvesine benimle buluşmaya gelirken Justine'in geçtiği gibi korkusuzca, dimdik geçebilseydim. Yıkık kemerin yanındaki kapı sundurmasına oturur, birbirimize yüreklerimizi

açardık; ama su katılmamış dostluğun mutlu belirtileri sandığımız karşılıklı anlayışın tohumları, daha o zaman konuşmalarımıza ekilmişti. O boz renkli çamur tabanın üstünde, yeryüzünün hızla soğuyan silindirinin karanlığa doğru eğildiğini duyumsarken, sıradan insanların arasındaki konuşmaların normal ilgi alanını sınırlarını aşan görüşlerimizi, yaşam deneyimlerimizi birbirimize iletmekten başka bir isteğimiz olmazdı. Tıpkı bir erkek gibi konuşurdu, ben de öyle. Bu konuşmaların içeriğini hiç anımsamıyorum, salt çizdikleri eğriler kalmış usumda. Ben orada unutulmuş bir dirseğe dayanmış, ona gülümseyerek ucuz *arak* içerken derisinin, entarisinin ilkbahar kokusunu içime çekerdim — *Jamais de la vie*[8] denen bir kokuydu, neden böyle demişler hiç bilmiyorum.

Bunlar aşığın değil, yazarın benliğini saran, onda sürekli yaşayan anlardır. Yazar istediği zaman belleğinde bu anlara dönebilir ya da bunları yazacağı şeylerin somut tabanı yapabilir. Onları sözcüklerle baştan çıkarabilir ama kirletemez. Caminin yanındaki ucuz bir otelde uyumakta olan bir kadının yanı başında uzanırken bu anlamda başka bir an daha kazanıyorum. İlkbahar başlarında, kuşlar henüz kenti uyandırmadan önce ortalığı saran sessizliğin üstüne çizilmiş, koyu, çiyli şafakta, caminin kör müezzininin tatlı sesini duydum — *Ebed*'i okuyordu — İskenderiye'nin yükseklerinde, palmiye serinlikli havada bir saç teli gibi asılı duran sesini. «Tanrı uludur,» (bu sözleri tiz ve tatlı bir perdeden üç kez gittikçe ağırlaşarak yineliyordu). «Tanrı uludur, Tanrı'dan başka Tanrı yoktur. O bir tanedir, tektir. Ne dişi eşi vardır ne de erkek, ne de onun benzeri. Hiçbir şey ona denk olmamıştır.»

Bu ulu yakarış yılan gibi dolanarak uykulu bilincime girdi, birbiri ardından halka halka gelen pırıltılı sözcükler, bir pes perdeden bir başkasına geçen müezzinin sesi; sonunda, hiçbir zaman bilemeyeceği bir dilin okyanussal görkeminin beşiğinde sallanan Melissa'nın bir martı gibi hafif hafif soluyarak uyuduğu o sefil odanın içine dolan hak edilmemiş, hiç beklenmedik Tanrı Lütfunun işaretleriyle, o şaşılası iyileştirici güçlerle doldu bütün sabah.

Justine'in budalalıklarının olmadığını kim söyleyebilir? Hazlara tapma, gösteriş merakı, kendinden daha aşağı düzeydeki insanların övgülerine önem verme, kendini beğenmişlik. Canı istediği zaman tam bir

baş belası olabilir. Evet. Evet. Ama bütün bu zararlı otları sulayıp yeşerten şey paradır. Pek çok konuda tam bir erkek gibi düşündüğünü, erkeksi tavırların sağladığı dikey bağımsızlığın belli özgürlüklerinden yararlandığını da söylemeliyim. Aramızdaki yakınlığın zihinsel, tuhaf bir niteliği vardı. İnsanın kafasından geçenleri onun hiç yanılmaksızın okuduğunu ta başlangıçta anlamıştım. İkimiz aynı anda aynı şeyleri düşünüyorduk. Bir keresinde tam benim kafamdan geçen şu düşünce meğer onun da kafasındaymış: «Bu yakınlık *daha öteye geçmemeli*, çünkü her ikimiz de bütün olanaklarımızı kendi kafalarımızda şimdiden tükettik; sonunda şehvetin koyu renklerinin gerisinde öylesine derin bir dostluk bulacağız ki, onun tutsaklığından sonsuza dek kurtulamıyacağız.» İsterseniz buna zamanından önce deneyimlerle tükenmiş ruhların flörtleşmesi deyin ama cinsel çekicilik üzerine kurulmuş bir aşktan çok daha tehlikeli görünüyordu.

Onun Nessim’i ne kadar çok sevdiğini bildiğim, Nessim’i ben kendim de sevdiğim için bu düşünceyi kafamdan geçirirken büyük bir korkuya kapılıyordum. İri gözlerini melek resimleriyle süslü tavana dikmiş, hafif hafif soluyarak yanımda yatıyordu.

— Bu işin sonu olmayabilir, yani yoksul bir öğretmenle İskenderiye sosyetesinden bir kadın arasındaki aşkın. Hele basmakalıp bir skandalla bitmesi ne acı olur! Düşün, ikimiz de yapayalnız kalmışız, sen benden nasıl yakanı sıyıracağını hesaplıyorsun, dedim.

Justine doğru sözden hiç hoşlanmazdı. Dirseğine dayanıp doğruldu, o güzel kaygılı gözlerini benimkilere indirerek uzun uzun baktıktan sonra, zamanla daha çok sevmeye başladığım, boğuk sesiyle şöyle dedi:

— Bu konuda seçim şansımız olmadı. Sanki olmuş gibi konuşuyorsun. Seçim yapabilecek kadar güçlü olmadığımız gibi kötü de değiliz. Bütün bunlar başka bir şeyin, belki bu kentin belki de öteki yarımızın hazırladığı bir planın parçasıdır. Ne dileyim ben?

Bir elbise provası için terzideki çok yüzlü aynanın karşısında otururken şöyle dediğini anımsıyorum:

— Bak, aynı öznenin beş ayrı görüntüsü. Yazar olsaydım kişilerimde çok boyutluluğu amaçlardım, prizmasal denebilecek bir görünümü. Neden sanki bir insan aynı anda birden çok resim veremesin?

Esnemiş, ardından bir sigara yakarak yatağın içinde oturmuştu; elleriyle ince ayak bileklerini tutarak yaşlı Yunan ozanının çok eski bir aşk

öyküsünü anlatan olağanüstü güzel dizelerini ince bir alayla ağır ağır okumaya başladı — İngilizce'de etkisi yitiyor. İnce ve alaylı Yunanca'nın her bir hecesine yumuşacık dokunarak okuduğu dizeleri dinlerken kentin — alüvyonlu bir düzlükten oluşan doğa yapısını, bitkinlik halini— kendine özgü anlaşılmaz gücünü bir kez daha duyumsadım, dahası Justine'in gerçek bir İskenderiyeli olduğunu anladım; yani o ne Yunan, ne Suriyeli, ne de Mısırlı'ydı, hepsinin karışımı bir melezdi.

Kendisini oldukça duygulandıran aşk mektubunu elinden fırlatan yaşlı adamın, «Kederle balkona çıkıyorum; düşüncelerimi durduracak bir şey yapmak, sevdiğim kentin sokaklarında, dükkânlarında küçük de olsa bir devinim görmek için,» diye haykırdığı bölüme geldiği zaman öyle yoğun duygular içindeydi ki. Kendisi de aynı şeyi yapmak, renkli ışıklarla donatılmış bir kentin üstündeki karanlık bir balkona çıkmak için kepenkleri açtı: Asya'nın kıyılarından kalkan akşam rüzgârını duyumsuyordu, bir an için gövdesini unutmuştu.

«Prens» diye Nessim'e takılıyorlardı yalnızca; ama gümüş renkli büyük Rolls Royce'uyla Kanopus Yolu'ndan aşağı onu sessizce geçerken gören dükkâncılar, kara paltolu *commerçant*'lar[9] için öyleydi kuşkusuz. İlkin, bir Müslüman değil bir Kıpti'ydi. Ama bu takma ad ona çok yaraşıyordu çünkü İskenderiye'lilerin —hattâ en zenginlerinin bile— boğazlarına kadar battıkları açgözlülükten uzak duruşu, prenslere yaraşır bir şeydi. Tuhaflık ününü borçlu olduğu iki şey vardı, bunların her ikisi de Doğu Akdenizli olmayanların önem vermedikleri şeylerdi. Birincisi paraya yalnızca harcanacak bir şey gözüyle bakması, ikincisiyse bir *garçonniere*'inin olmaması, Justine'e bağlı görünmesiydi — bu olacak şey değildi. Aşırı derecede zengin olduğu için paraya karşı olumlu denecek bir tiksintisi vardı, asla üstünde para taşımazdı. Arap usulü para harcar, dükkâncılara elle yazılmış kâğıtlar dağıtırdı; lokantalarda, gece kulüplerinde de geçerdi bu imzalı çekleri. Ama bütün borçları günü gününe ödenir, sekreteri Selim her sabah arabayla onun bir önceki gün geçtiği yerlerden geçip birikmiş borçlarını ödemeye gönderilirdi.

Böyle bir davranış bu kentte oturanlarca aşırı tuhaf, yükseklik taslayıcı görülürdü, çünkü kaba türetme ayrımlar, bayağı zihin uğraşları, kötü eğitim, onlara Avrupalı anlamda üslubun ne olduğu konusunda hiçbir

ipucu vermiyordu. Ama böylesine bir tutum ve davranış Nessim için yalnızca eğitimden değil, aileden gelen bir şeydi; böylesine hesaplı kitaplı, böylesine maddeci bir para kazanma dünyasında ince ve düşünceli bir ruhun gerçekten de yeri yoktu. Onun kadar yumuşak bir kişi bulamazsınız, kendi kişiliğinin gerçek damgasını taşıyan davranışları dedikodulara yol açıyordu. İnsanlar onun davranışlarını yabancı eğitime bağlama eğilimindeydiler ama aslında Almanya ile İngiltere zihnini karıştırmaktan, bu kentin yaşamına uyumunu bozmaktan başka işe yaramamıştı. Birincisi, normal bir Akdeniz'li kafasına fizikötesi tasavvuf zevkini aşılarken Oxford onu bir bilgiç taslağı yapmaya çalışmış ama en hoşlandığı şey olan resim sanatıyla bile ilgilenemeyecek kadar felsefe sevgisini geliştirmeyi başarabilmişti ancak. Çok düşünüyor, çok acı çekiyordu, gelgelelim göze almak için gerekli direşkenlikten yoksundu — bir işe girişebilmenin tek koşulundan.

Nessim'in kentle arası iyi değildi ama akıl almaz serveti yüzünden her gün oralı iş adamlarıyla karşı karşıya gelmek zorundaydı, ötekiler ona yarı şakalı bir hoşgörü göstererek, aklı başında sayılamayacak biriyle konuşuyorlarmış gibi koruyuculuk taslayarak kendi rahatsızlıklarını hafifletmeye çalışıyorlardı. Çelik borularla, ışıklı camlarla dolu taş bir tabutu andıran bürosuna girdiğinizde onu (ziller, makaralar, yapım hakkı alınmış lâmbaların yığıldığı) büyük masasının başında kimsesiz bir çocuk gibi oturmuş bir yandan tereyağlı ekmeğini yer, bir yandan Vasari[10] okur, bir yandan da mektupları, makbuzları imzalarken görmek belki de hiç şaşırtıcı olmazdı. O solgun badem biçimli yüzüyle size bakardı — kepenkleri örtülmüş, geri çekilmiş, yalvarır gibi bir yüzle. Ama bütün bu yumuşaklığın bir yerinden çelik gibi bir tel geçerdi, yanında çalışanlar hiçbir şeye dikkat etmezmiş gibi görünmesine karşın iş konusunda bilmediği tek ayrıntının bile olmadığını öğrendikçe şaşırır kalırlardı. Öte yandan, sağduyulu olmayan herhangi bir iş yaptığı da görülmemişti. Kendi çalışanlarının gözünde kâhin gibi bir şeydi — ama ne yazık ki (içlerini çekip omuz silkiyorlardı) hiçbir, şeyi umursadığı yoktu. Para kazanmayı umursamamak ha, işte buna İskenderiye delilik derdi.

Yüz yüze gelip tanışmadan aylarca önceden beri onları uzaktan tanıyordum — kentteki herkesi tanıdığım gibi. Ayrıca ünlerini de duymuştum: Dikkat çekici, herkesten üstün, göreneklere uymayan yaşam

biçimleri onları bizim taşralıların dillerine düşürüyordu. Justine'in pek çok sevgilisi olduğu söylenirdi, Nessim'se tam bir *mari complaisant'dı.*[11] Dans ederlerken onları kaç kez izlemiştim, ince uzun, kadın gibi çukur belli Nessim'i, Nessim'in uzun parmaklı güzel ellerini; Justine'in güzel başını — aşırı eğimli Arap burnunu, belladonayla[12] daha da irileşmiş o yarı saydam gözlerini. Yarı eğitilmiş bir panter gibi bakardı çevresine.

Daha sonra: Bir keresinde, yetenekli ve amatör sanatçıların buluşlukları, stüdyo falan kiraladıkları bir tür kulüp olan *Atelier des Beaux Arts'da* kentin yerli ozanı üstüne bir konuşma yapmayı kabul ettim. Kabul edişimin nedeni Melissa'ya yeni bir palto alabilmek için biraz para kazanmaktı, sonbahar gelmek üzereydi. Ama yaşlı adamın böylesine çevremde dolandığını, deyim yerindeyse, yaşadığı sefil ama doyurucu aşklardan —belki de parayla satın alınmış, belki de birkaç dakikadan fazla sürmemiş, ama şimdi şiirlerinde yaşayan aşklardan— damıtılmış o dizelerin kokusunun konuşma yaptığım salonun çevresindeki kasvetli sokaklara yayıldığını duyumsamak benim için çok acıydı — nasıl da telaşsız bir sabır ve yumuşaklıkla geçici bir anı yakalamış, o anın bütün renklerini kalıcılaştırmıştı. Görülmemiş bir doğallık, içgüdüsel bir duyarlılıkla konularını İskenderiye'nin sokaklarından, genelevlerinden seçmiş bir ironi ustası üstüne konuşma yapmak ne kendini bilmezliktir yarabbim! Üstelik bir de —onun ölümsüzleştirdiği— tuhafiyeci çıraklarına, küçük memurlara değil, onun simgelediği kültürü kendilerine yedek kan deposu yapmış ağırbaşlı sosyete hanımlarına konuşmak! Kan aktarmak için gelmişlerdi buraya. Birçokları da, heyecan duymayacaklarını, tam tersine şaşkına döneceklerini bile bile buraya gelebilmek için briç partisini kaçırmıştı.

En son fotoğrafmdaki o olağanüstü acılı, yumuşak yüzünün gözümün önünden hiç gitmediğini söylemiştim, bir tek bunu anımsıyorum; gerçek kentsoyluların karıları, kendilerini bekleyen ışıklı arabaların bulunduğu ıslak sokaklara taş merdivenlerden indikten sonra geride kalan güzel kokularla uğuldayan kasvetli salonda sanat ve coşku meraklısı bir öğrencinin kalmış olduğunu gördüm. Salonun gerisinde düşünceli düşünceli oturmuş, erkek gibi bacak bacak üstüne atmış, sigarasını tüttürüyordu. Bana değil, açıkça ayaklarının dibindeki döşemeye bakıyordu. Bir kişinin olsun sıkıntılarımı anladığı umuduna kapılmam boşunaydı. Islak el çantamı, eski yağmurluğumu toparlayıp deniz yönünden vuran ince, içe işleyici çisentinin

yaladığı sokağa doğru yürüdüm. Eve gidiyordum. Melissa bu saatte uyanmış olurdu, gazete serili masanın üstüne akşam yemeğimizi hazırlar, ama daha önce et kebabını aldırmak üzere Hamid'i fırına gönderirdik, çünkü evde fırınımız yoktu.

Sokak soğuktu, Fuad caddesindeki ışıklı dükkânların büyük aydınlığına girdim. Bir bakkal dükkânının vitrininde küçük bir zeytin konservesi gördüm, kutusunun üstünde *Orvieto* yazıyordu. Birden Akdeniz'in asıl göbeğinden olma isteğine yenilerek dükkâna girip onu satın aldım, hemen açtırdıktan sonra dükkânın o iğrenç ışığında mermer bir masaya oturup İtalya'yı yemeye başladım — o esmer, kavrulan etini, elle biçimlendirilmiş ilkbahar toprağını, adanmış asmalarını. Bunu Melissa'nın asla anlayamayacağını biliyordum. Parayı yitirmiş gibi davransam iyi olurdu.

Sokağa bırakılmış, motoru çalışan büyük arabayı ilk önce fark etmemiştim. Ansızın verilmiş bir kararla dükkâna giren biri, sevici ya da paralı kadınların züğürt adamlara karşı takındıkları tavırla bana şöyle demişti: «İroninin çelişkili özü konusundaki sözlerinizle ne demek istediniz?» — ya da bunun gibi bir çıkış yapmıştı işte, şimdi anımsamıyorum.

Henüz aklım İtalya'da olduğu için başımı kaldırıp sertçe bakmış, dükkânın üç yanını kaplayan aynalarda onun bana doğru eğildiğini, esmer etkileyici yüzünde tedirgin, gururlu bir çekingenliğin yansıdığını görmüştüm. İroni ya da başka bir konuda ne dediğim hiç aklımda değildi kuşkusuz, yapmacıksız bir kayıtsızlıkla bunu kendisine söyledim. Sanki çok gerçek bir rahatlama duymuş gibi içini çektikten sonra karşıma oturup bir Fransız sigarası yaktı, kesik kesik içine çekip göz kamaştırıcı ışığa üflediği sigara dumanları mavi bir sütun benzeri yükseliyordu. Rahatsız edici bulduğum bir açıkyüreklilikle bana bakışını, onun dengesizliğine vermiştim — sanki ne işe yarayacağıma karar vermeye çalışıyormuş gibiydi.

— Bu kentle ilgili dizelerini okuyuşunuzu beğendim. Yunancayı iyi konuşuyorsunuz. Hiç kuşkum yok, siz de yazarsınız.

— Öyle, dedim.

Tanınmamak insanı her zaman yaralar. Bunu uzatmanın bir anlamı yoktu. Edebiyat konuşmayı hiç sevmem zaten. Ona bir zeytin uzattım, çarçabuk yiyip çekirdeğini, varlığı unutulmuş bir kedi gibi duran eldivenli elinin içine çıkararak,

— Sizi kocam Nessim'e götürmek istiyorum. Gelir miydiniz? dedi.

Kapıda bir polis görünmüştü, sokağa bırakılmış arabayı merak etmiş. Yontuları, palmiye locaları, Courbet'leri, Bonnard'larıyla falan Nessim'in büyük evini ilk kez görüyordum. Hem güzel, hem de çirkindi. Justine Nessim'e seslenerek geniş merdivenleri hızla tırmanmaya başlamıştı ama bir ara durup paltosunun cebindeki zeytin çekirdeğini bir Çin vazosuna aktardı. Odadan odaya geçerek sessizliği parçalıyorduk. Sonunda çatıdaki büyük stüdyodan yanıt gelince tıpkı bir av köpeği gibi oraya seğirten Justine, benzetme yerindeyse, beni onun ayaklarının dibine attıktan sonra geri çekilerek kuyruğunu sallamıştı. İşte yakaladım, dercesine.

Bir merdivenin tepesine oturmuş okumakta olan Nessim bir ona bir bana baktıktan sonra yavaş yavaş yanımıza indi. Benim kılıksızlığıma, ıslak saçlarıma, zeytin konserveme ne tepki göstereceğine, utangaçlığı yüzünden karar veremiyordu, bense orada bulunuşumun nedenini açıklayacak durumda değildim, çünkü oraya hangi amaçla getirildiğimi bilmiyordum.

Birden ona acımış, bir zeytin uzatmıştım; ikimiz birlikte oturup bitirinceye kadar hepsini yedik, o arada Justine, doğru anımsıyorsam, bizim ikimizin de hiç görmediğimiz Orvieto konusunda bir şeyler anlatarak içki getirmeye gitti. O ilk rastlaşmamızı yeniden düşünmek öyle güzel bir avuntu ki. Her ikisine de bir daha hiç o kadar yakın olamadım — yani evliliklerine demek istiyorum; o zaman onlar bana evlilikten doğabilecek en olağanüstü çift-başlı bir hayvan gibi görünmüşlerdi. Nessim'in gözlerinde parlayan sevecen sıcaklığa bakarken Justine için çıkarılan bütün o dedikoduları anımsadıkça onun her ne yaptıysa Nessim *için* yaptığını kavradım — hatta herkesin gözünde kötü ve zararlı olan şeyleri bile. Onun aşkı bir çeşit kabuktu, Nessim bu kabuğun içinde yatan bebek bir Herkül'dü. Kendi kendisini ele geçirme çabalan Justine'i ondan uzaklaştıracağına ona yaklaştırıyordu. Dünyada bu tür bir aykırılığın yeri olmadığını biliyorum; o zamanlar bana öyle gelmişti ki Nessim, aşkı hâlâ sahiplik düşüncesinden ayıramayanlara anlatılamayacak bir biçimde, onu tanıyor ve kabul ediyordu. Bir keresinde, çok sonraları, bana şöyle demişti:

— Ne yapabilirdim? Birçok yönden Justine benim için oldukça zorluydu. Yapabileceğim tek şey onu aşkta geçmekti — elimdeki tek koz buydu. Onun önünden gidiyor, ayağının nerede sürçeceğini önceden biliyordum; her düştüğü yerde beni buluyordu, ayağa kalkmasına yardımcı

oluyor, düşmesinin önemli olmadığını göstermeye çalışıyordum. Alt tarafı benim en önemsiz yanıma leke sürüyordu — ünüme.

Bu çok daha sonraydı; bütün o uğursuz felaketler bizi kıskacına almadan önce, böylesine rahat konuşacak kadar birbirimizi iyi tanımıyorduk. Bir keresinde, Bourg El Arab yakınlarındaki yazlık villada şöyle dediğini anımsıyorum:

— Belki de şaşıracaksın ama, Justine'de bir büyüklük bulurdum. Biliyorsun, çeşit çeşit büyüklük vardır, insan onları ya sanatta ya da dinde uygulama olanağı bulamazsa gündelik yaşamı bir yıkıntıya döner. O, yeteneğini aşka yöneltmekle çok yanlış bir iş yaptı. Kötü yanlarının olmadığını söyleyemem kuşkusuz, ama önemsiz şeylerdi. Hiç kimseye zarar vermediği söylenemez. Ama kime en çok zarar verdiyse en büyük yararı ona dokunmuştur. İnsanları eski benliklerinden çıkarırdı. Bunun acı vermemesi olanaksız, pek çokları bu acının niteliğini yanlış anladılar. Ben değil.

Yarı acı, yarı tatlı o tuhaf, ünlü gülümsemesiyle «Ben değil» sözcüklerini bir kez daha fısıldadı.

Capodistria... onu nereye sıkıştırmalı? Bir insandan çok bir eşekarısı dersiniz görseniz. Yassı, üçgen bir yılan başı, kocaman bir alın çıkıntısı; V biçiminde alna inen saç çizgisinden başlayan dik saçlar. Durmadan ince dudaklarını ıslatan beyazımsı, titrek bir dil. Aklın hayalin alamayacağı bir zenginlik, parmağını bile oynatmadan yaşayabilecek kadar. Bütün gün Simsarlar Kulübü'nün taraçasında oturur, eski ve kirli iskambilleri karıştıran bir adamın huzursuz gözleriyle gelip geçen kadınları izler. Arada sırada çok hafif bir vuruş duyulur, sanki bir bukalemun dili şaklamış gibi, dikkat etmeyenler için neredeyse hiç fark edilmeyecek bir işarettir bu. Biraz sonra taraçadan yavaşça sıvışan biri o gösterilen kadını izlemeye başlar. Hatta bazan adamları sokakta açıktan açığa kadınları durdurur, onun adına para önererek üstelemeye başlarlar. Bizim kentte hiç kimse para sözü edilmesinden rahatsız olmaz. Bazı kızlar gülüp geçerler. Bazıları hemen razı olur. Yüzlerinde hiç kızgınlık göremezsiniz. Bizim için erdem asla yapmacık değildir. Kötülük de öyle. İkisi de doğaldır.

Capodistria, tertemiz elbisesi, göğsünün üstüne sarkan renkli ipek eşarbıyla, bütün bunlardan uzakta oturur. Dar uzun ayakkabıları pırıl pırıldır. Serveti ya da çirkinliğiyle boy ölçüşebilen cinsel başarısından

dolayı arkadaşları ona Da Capo[13] adını takmışlardır. Onunla uzak bir akrabalığı olan Justine şöyle der:

— Ona acıyorum. İçinde yüreği kuruyup gitmiş, zavallıcık kırık bir şarap kadehinin parçalarına benzeyen beş duyuyla kalakalmış.

Ama o, böylesine tekdüze bir yaşamdan hiç de sıkılırmış gibi görünmüyordu. Kendine kıyanların sayısıyla ünlü bir ailesi var. Ruhsal kalıtımı yönünden de çok şanssız, akıl bozuklukları, akıl hastalıklarından bol bir şey yok. Gene de o hiç rahatsız olmadan uzun işaret parmağıyla şakağına dokunup şöyle diyor:

— Atalarımın hepsi de kafayı üşüttü. Babam da öyle. Onun kadınlara düşkünlüğünü görecektiniz siz. İyice yaşlandığı zaman normal büyülükte, en küçük bir kusurı bile olmayan lastik bir kadın yaptırdı. Kışın içine sıcak su konabiliyordu. Felaket güzeldi. Ona annesinin adını vermişti. Sabina, her yere birlikte götürürdü. Tek tutkusu okyanuslarda işleyen gemilerle yolculuk etmekti, gerçekten de yaşamının son iki yılını gemide geçirmişti, hiç inmeden, sürekli New York'a gidip gelerek. Sabina'nın öyle olağanüstü giysileri vardı ki. Giyinip kuşanıp yemek salonuna gelişlerini görmeliydiniz. Kelly adındaki bakıcı da onunla birlikte yolculuk ederdi. İkisi Sabina'nın iki koluna girerler, o ortalarında, olağanüstü şık kılığıyla sarhoş gibi yürürdü. Öleceğe gece Kelly'ye şöyle demiş: «Demetrius'a bir telgraf çekip Sabina'nın bu gece hiç acı duymadan kollarımın arasında öldüğünü bildir.» Napoli'de onunla birlikte gömüldü. _

Şimdiye kadar böylesine yapmacıksız, böylesine içten bir gülüş duymamıştım.

Daha sonra kaygıdan yarı çılgına döndüğüm, Capodistria'ya altından kalkamıyacağım kadar borçlandığım zaman onu eskisi gibi iyiliksever bulmaz olmıştum; bir gece Melissa vardı, ocağın yanındaki tabureye oturmuş uzun, düşünceli parmaklarının arasında benim Capodistria'ya imzaladığım borç senedini tutuyordu — yeşil mürekkeple üstüne «ödenmiştir» sözcüğü ne kadar da kolayca yazılıvermişti... Bu anılar beni yaralıyor. Melissa şöyle demişti:

— Justine o büyük servetiyle senin borcunu ödeyebilirdi. Ama seni büsbütün avucunun içine aldığını görmek istemedim; artık beni umursamadığını bilsem de senin için bir şey yapmak istiyordum, en kolayı da buydu. Onunla yatmamın seni ne denli inciteceğini hiç düşünmemiştim.

Ama sen de benim için aynı şeyi yapmadın mı? Beni radyoterapiye göndermek için parayı Justine'den almadın mı? Bana yalan söyledin, ama ben biliyordum. Ben yalan söylemem, asla. Al yırt şunu, bir daha da onunla kumar oynama. O sana göre değil.

Başını yana çevirip Arapların o tükürme hareketini yaptı.

Nessim'in dış yaşamı —önceleri iş arkadaşlarına verilen, ama daha sonra birtakım karanlık siyasal amaçlara yönelen o büyük, sıkıcı davetler— üstüne bir şey yazmak istemiyorum. Büyük salondan gizlice sıvışıp stüdyoya giden merdivenlere tırmanırken, yemekte Justine'in sağına soluna kimlerin oturtulduğunu öğrenmek için şöminenin yanında durur, yemek masasının planını taşıyan deriden yapılma büyük kalkana bakardım. Beni de bu toplantılara katmak için kısa bir süre nazik girişimlerde bulundular ama ben çarçabuk sıkılıp hastalık bahane etmeye başladım, oysa stüdyoda, o koca kitaplıkta dolaşmayı seviyordum. İşbirlikçiler gibi onlarla daha sonra gizlice buluşurduk. Justine, başka insanların yanındayken takındığı yapmacık neşesini, sıkıntısını, huysuzluğunu bırakırdı. İkisi de ayaklarından ayakkabılarını çıkarırlar, mum ışığında kâğt oynarlardı. Daha sonra yatmaya giderken Justine birinci sahanlıktaki aynada yakaladığı görüntüsüne şöyle derdi:

— Gözü dönmüş, kendini beğenmiş, can sıkıcı Yahudi karı seni!

Mnemjian'ın Babil Berber dükkânı, I. Fuad caddesiyle Nebi Daniel'in kesiştiği köşedeydi, her sabah Pombal'la birlikte oradaki aynalarda yan yana uzanırdık. İkiniz aynı anda yukarı kaldırılır, ölü Firavunlar benzeri sargılar içinde yavaşça geriye yatırılırken, iki göstermelik gibi tavanda yeniden görünürdük. Küçük kara bir oğlan üstümüze beyaz örtüler serer, o sırada berber, Victoria çağından kalma büyük bir tıraş kabında güzel kokulu koyu sabun köpüğünü çalkaladıktan sonra dik, özenli dokunuşlarla yanaklarımıza sürerdi. İlk kat bitince işi yardımcısına bırakır, kendisi dükkânın arka duvarındaki sinekkâğıtları arkasında asılı duran büyük ustura kayışına gider, bir İngiliz usturasını bilemeye başlardı.

Çocukluğunu hiç yitirmemiş menekşe renkli gözleri olan küçük Mnemjian cücedir. Ayaklı bir Bellektir o, kentin arşivi. Yoldan geçen rasgele birinin kimin nesi olduğunu ya da gelirini mi öğrenmek istiyorsunuz, ona sorun yeter. Ustura kayışında bilediği bıçağı kendi

kolunun sert kara tüylerinde denerken size tekdüze bir sesle bütün ayrıntıları anlatmaya başlardı. Bilmediği bir şey varsa onu da hemen öğrenebilir, üstelik diriler kadar ölüleri de bilir; gerçek anlamda ölülerden söz ediyorum, çünkü Yunan hastanesi, ölü yıkayıcılara teslim etmeden önce kurbanlarını tıraş edip gömülmeye hazırlaması için onu kiralamıştır — ırksal merakla birleşince daha da iştahla yaptığı bir iş. Eski zamanlardan kalma bu meslek her iki dünyayı da kucaklıyor, onun en dişe dokunur bazı sözleri «Falanca bana son *nefesinde* söylemişti,» diye başlar. Kadınlar için tuhaf bir çekiciliği olduğu söylenir, sözde hayranları sayesinde bir köşede küçük bir serveti varmış. Ama saçlarını yapmak için düzenli aralıklarla uğradığı sürekli müşterileri arasında birtakım paşa karıları, paşa dulları gibi yaşını başını almış Mısırlı kadınlar da var. Şaka yollu söylediğine göre onlar «artık her şeyin dışında»ymış — sırtında tepe gibi yükselen çirkin kamburuna uzanarak, «Onları heyecanlandıran *bu,*» der. Daha başka şeyler yanında, hayranlarından biri ona altın bir sigara tabakası vermiş, içine sigara kâğıtlarını koyuyor. Yunancası bozuk ama atak ve canlı, Fransızcayı çok daha iyi konuşabilmesine karşın Pombal izin vermiyor.

Arkadaşıma hafiften pezevenklik eder, *protégée*'lerini[14] tanıtırken birden ağzından dökülmeye başlayan dizeleri duyunca her zaman şaşırır kalırım. Ustura hışırdamaya başlayınca, Pombal'ın ay gibi yusyuvarlak yüzüne eğilip, sır verirmiş gibi alçak sesle, örneğin, Size göre bir parçam var, bulunmaz bir parça, der. Aynada benim bakışımı yakalayan Pombal, ikimiz birden gülmeye başlamayalım diye hemen gözünü benden kaçırır. Ağzının içinden sakınımlı bir hırıltı çıkar. Ayak parmaklarının üstünde eğilmiş duran Mnemjian hafifçe şaşılaşmış gözleriyle bakmaktadır. Yaltaklanan ince sesi söylediği her şeye çift anlamlı bir hava katar; küçük, bıkkın iç çekişlerle noktalanmak, konuşmasının parlaklığını hiç de azaltmaz. Bir süre susulur. Aynada Mnemjian'ın tepesini görürüm — bir de dikkatleri sırtındaki hörgüçten uzaklaştırmak için şakaklarının üstünde iki top lüle yapmaya alıştırılmış o kara saç kümesini. Usturayla çalışırken gözleri donuklaşır, yüzü anlamsızlaşır. Parmakları, tıpkı o güç beğenir ve (evet mutlu) ölülerin yüzünde dolaştığı gibi bizim canlı yüzümüzde de soğuk soğuk dolaşır... «Bu kez,» der, «her bakımdan çok memnun kalacaksınız. Genç, ucuz ve temiz biri. Bunun körpe bir keklikten farkı yok diyeceksiniz kendi kendinize, balı alınmamış petek bu, bir kumru. Para

sıkıntısı var zavallının. Helwan'daki akıl hastanesinden yeni çıktı, kocası deli diye onu oraya kapatmaya çalışmış. Rose Marie'ye söyledim, kaldırımdaki masalarından sonuncusuna oturmasına razı ettim. Saat birde gidip görün. Birlikte olmak isterseniz size yazacağım kartı kendisine verirsiniz. Ama unutmayın parayı yalnızca bana ödeyeceksiniz, biz iki kibar beyefendi gibi aramızda halledeceğiz bu işi, tek koşulum bu.»

Bir süre susar. Pombal aynadan onu dikizlemektedir, olağan merakıyla yaz havasının onmaz gevşekliği arasında gider gelir. Birkaç gün sonra apartmana, çarpık gülümsemesi insanda acıma duygusundan başka bir şey uyandırmayan şaşkın, bitkin bir yaratıkla damlayacağını adım gibi bilirim. Arkadaşımın iyilik duygularından yoksun olduğunu söyleyemem, çünkü bu kızlara iş bulmak için çok çırpınır; gerçekten de şimdi umutsuzca saygıdeğer görünmeye çabalayan, bir zamanların bu yardıma muhtaç kişilerini konsoloslukların çoğuna yerleştirmiştir, onlara bu işleri bulabilmek için meslektaşlarının başını az mı ağrıttı. Bununla birlikte, o göstermelik ilgiyi — Fransız mizacıyla birleştirir olduğum o küçük iltifatları, nükteleri, tıpkı kumdan kalıplara dökülüveren Fransız düşüncesi ve donuk kavramlarda hemen katılaşıveren özgün zeka gibi kolayca buharlaşıp gurura ve düşünsel gevşekliğe dönüşen dik başlı yaldızlı, Fransız büyüsünü anlamayacak kadar basit, göçkün ve yaşlı bir kadın yoktur. Pombal'ın düşünce ve davranışlarının üzerinde dolaşan hoppa cinsellik eğlencesiyle, sözgelişi sabah tıraşlarında sık sık bize katılan Capodistria'nın düşünce ve davranışları arasında büyük bir nitelik farkı vardır, Pombal'ınkilere çıkarsızlık egemendir. Capodistria elinde olmadan her şeyi kadına dönüştürür; onun bakışları altında bir iskemle bile bacaklarının çıplaklığından utanır. Eşyalar gebe kalırlar. Masada onun bakışlarıyla bir kavunun uyanışına tanık olmuştum ben; karnındaki tohumların canlanışını duyumsamıştı kavun! Kadınlar, ince dudaklarının üstünde gezinen diliyle o dar, yassı yüze baktıkları zaman, engerek yılanıyla karşılaşmış kuşa benzerler. Bir kez daha Melissa'yı düşünüyorum: *Hortus conclusus, soror mea sponsor…*[15]

— *Regard dérisoire,*[16] der Justine. «Nasıl oluyor da hem bu kadar bizden birisin... hem değilsin?» Bir sigaraya doğru çekilmiş ağzı ve gözleriyle aynada kara saçlarını tarıyor. «Bir İrlandalı olarak burada zihinsel mültecisin, ama bizdeki *angoisse'ı*[17] kaçırıyorsun El yordamıyla

bulmaya çalıştığı şey aslında bizden değil, doğa görünümünden yayılan özel niteliktir — Mareotis'in havasındaki bitkinliğin metalsi tadı.

O konuşurken ben kentin kurucularını düşünüyorum, cam tabutun içindeki asker Tanrı'yı, ırmağın akıntısıyla mezarına doğru sürüklenen gümüş kaplı genç gövdeyi. Ya da salt zihnin oyun eğiliminden doğmuş Tanrı kavramını yankılayan o dört köşe zenci başı, Plotinos'u.[18] Sanki bu doğa görünümünün kaygıları ortalama kent sakininin erişemeyeceği bir yerde —aşırı zevk düşkünlüğünün en son çekingenliklerinden soyup çırılçıplak bıraktığı etin ya daha geniş kapsamlı bir zihin uğraşına teslim olacağı ya da sanat ve bilimin yeşil avlularında hünsaların kötülüksüz oyunlarının, Mouseion'un işlerinin simgelediği bir tür tükenmişlikte yok olacağı bir yörede— toplanmış gibidir. Sanat Tanrıçalarını beceriksizce yapay tohumlamaya kalkışan Şiir; Melissa'nın uyuyan yüzünün üstündeki gece göğünde parıldayan Berenice'in[19] saçı eğretilemesi, koca bir budalalık. «Ah!» demişti bir keresinde Justine, «keşke şu bizim yaşadığımız aşırı serbestlikte Polinezyalılarınkine benzer bir rahatlık olsaydı ... Ya da Akdeniz'e özgü, diye de ekleyebilirdi, çünkü İtalya'da, İspanya'da her öpüşün sonuçları başkadır; burada bizim gövdelerimizi Afrika'nın çöllerinden esen sert, kuru rüzgârlar kızıştırırdı, biz burada yalnızlığı yok etmekten çok koyultan, daha akıllıca ama daha acımasız bir beyinsel sevecenliği aşkın yerine koymak zorundaydık.

Hatta kentin bile iki ağırlık merkezi vardı — kişiliğinin bir gerçek kuzeyi, bir de manyetik kuzeyi; sızıntılı elektrik boşalımı gibi sert kıvılcımlı sakinlerinin yaradılışı bu ikisi arasında bir yerdeydi. Ruhsal merkezi bir zamanlar şaşkın genç asker Soma'nın gövdesinin ödünç bir tanrısallık içinde yattığı şimdi herkesin unuttuğu yerdir; dünyasal merkezi, Caballi[20] gibi, pamuk simsarlarının oturup kahvelerini höpürdetip ağır kokulu purolarını tellendirirken —tıpkı ırmakta balık avlayan ya da kıyıda resim yapan birini izlermiş gibi— Capodistria'yı izledikleri Simsarlar Kulübüdür. Benim için birisi insanın madde, zaman ve mekân konusunda kazandığı büyük zaferleri simgeliyordu, ama eninde sonunda bu zaferler yenilginin acı bilgisini tabutunda yatan fatihe teslim etmek zorundaydı; ikincisi simge falan değil, benim sevgili Justine'imin ürkütücü bir saplantıyla, kendisini yeni bir açıdan görmesini sağlayacak son kıvılcımı aradığı özgür istencin yaşam cehennemiydi. Bir İskenderiyeli olarak onda serbestlik nasılsa bir

çeşit kendini yadsımaya dönüşmüştü, bir özgürlük karikatürüne; onu kentin baş örneği olarak görüyorsam, İskenderiye'nin ya da ister istemez usuma gelen Plotinos'un değil. «Lucifer gibi Tanrı'ya başkaldırmanın tam tersine Tanrı'yla birleşmeyi tutkuyla arzu ettiği için»[21] cennetten kovulan Valentinos'un kederli otuzuncu çocuğunun örneği gibi görüyordum. Aşırılığa kaçan her şey günahtır.

Kendi Tanrısal uyumundan kopunca yeryüzüne düştü, der trajik filozof, ve böylece madde doğdu; bu dünyanın, bu kentin tüm evreni onun acısından, pişmanlığından varlık buldu. Düşünce ve davranışlarının kayağındaki trajik tohum kötümser bilinirciliğin tohumuydu.

Bu özdeşleştirmenin doğru olduğunu biliyorum, çünkü onca kuşku ve çekingenlikten sonra Justine, Balthazar'ın çevresinde her ay toplanan küçük topluluğa katılmama izin verdiği zaman, konuşulanlar arasında onu en çok ilgilendiren şeyin Balthazar'ın bilinircilik konusunda söyledikleri olduğunu gördüm. Düşünceyi doğru yorumlayıp yorumlamadığını öğrenmek için bir gece nasıl da yalvarırcasına bana şöyle sormuştu:

— Yani bizi Tanrı yaratmadığı gibi yaratılmamızı da istemedi, biz kendini Tanrı sanan bir yaratıcı gücün, aşağı bir ilahın ürünüyüz öyle mi? Yarabbim, ne kadar da doğru gibi geliyor; şu kibirli *hybris*[22] bizden çocuklarımıza sürüp gidiyor.

Yolda yürürken önüme geçip beni durdurarak paltomun yakalarından tutmuş, dosdoğru gözlerime baktıktan sonra şöyle demişti:

— Sen neye inanıyorsun? Hiçbir şey çıkmıyor ağzından. Arada bir gülüyorsun, o kadar.

Nasıl yanıtlayacağımı bilmiyordum, çünkü benim için bütün düşünceler eşit değerdedir; düşüncelerin varlığı olgusu da gösteriyor ki, onları üreten biri var. Nesnel olarak doğru olmuşlar, yanlış olmuşlar önemli mi? Asla uzun süre aynı kalamazlar.

— Ama önemli, diye haykırdı dokunaklı bir üstelemeyle, hem de çok önemli sevgilim, çok. Biz bu doğa yapısının çocuklarıyız; duyarlılık gösterdiğimiz oranda davranışlarımızı, hattâ düşüncemizi belirleyen o. Bundan daha iyi bir özdeşlik düşünemiyorum.

— Örneğin, şu senin kuşkun, bunca tedirginlik dolu, bunca saltık doğru açlığıyla dolu kuşkun, Yunanların kuşkuculuğundan çok başka, düşünce *oyununun* bir parçası olarak bile bile safsataya başvuran Akdeniz

kafa yapısının zihin oyunlarından çok değişik; çünkü senin düşüncen bir silah, bir Tanrıbilim.

— Ama davranışı yargılamanın başka yolu var mı?

— Düşüncenin kendisi yargılanmadan, davranış tam olarak yargılanamaz, çünkü düşüncelerimizin kendileri birer davranıştır. Kuşkulara yol açan şey, her ikisini de yarı yarıya yargılamaya kalkışmaktır.

Birden bir duvarın ya da Pompey Sütunu'nun arka avlusundaki kırık sütunlardan birinin üstüne oturup biraz önce zihninde belirmiş bir düşüncenin dindirilmez kederine dalışını ne çok severdim.

— Gerçekten böyle düşünüyorsun ha?

Bunu öylesine bir acıyla söylerdi ki, insanın hem yüreğine dokunur hem de gülesi gelirdi.

— Neden gülüyorsun? En ciddi şeylere bile her zaman gülersin. Ah, öyle ya, üzülmen mi gerekir?

Beni biraz olsun tanısaydı, bizim gibi her şeyi derinlemesine duyan, insan düşüncesinin içinden çıkılmaz düğümünün tam anlamıyla bilincinde olan insanlar için verilecek tek bir yanıt —alaylı bir sevecenlik ve suskunluk— olduğunu daha sonra kendisi de anlardı.

Böylesine parlak yıldızlı bir gecede, çıtırtılı kuru otların arasındaki ateşböceklerinin mor, hayaletsi parlaklıklarının gökyüzüne yansıdığı bir yerde onun yanında oturup o güzel kara saçlarını okşayarak susmaktan başka yapılacak bir şey yoktu. Balthazar'ın Kutsal Kitap metni olarak kabul edip yarı coşkuyla yarı —düşüncenin soyutluğundan gelen— bitkinlikle, titrek sesiyle okuduğu soylu alıntı alttan alta karanlık bir ırmak gibi akıyordu. «*Corpora'nın*[23] gündüzü *sipiritus'un*[24] gecesidir. Gövdelerin işi bitince insanda ruhların işi başlar. Gövde uyanınca ruh uyur, ruh uyuyunca gövde ayaklanır.» Ardından tek bir gök gürlemesi daha. «*Kötülük ayartılmış iyiliktir.*»[25]

Nessim'in onu izlettiğine uzun süre inanmamıştım; nasıl inanırdım, geceleri kentte cirit atarken bir yarasa kadar özgür görünüyordu, ayrıca kendisinden davranışlarının hesabının sorulduğunu hiç görmemiştim Kent yaşamının bu kadar değişik noktasıyla ilişki kuran böylesine değişken birini gözletmek hiç de kolay bir iş değildi. Ama başına bir şey gelir korkusuyla gözleniyor olabilirdi. Gerçekten de bir gece bunun böyle olduğunu anladım.

Eski evde yemeğe çağrılıydım. Yalnızken bahçenin ucundaki kulübede yemek yerdik, havuzun çevresindeki dört aslanın ağzından dökülen suyun fısıltısıyla yazın serinliği birbirine karışırdı. O gün Justine geç kalmıştı, Nessim perdeleri açık pencerenin önünde yüzü batıya dönük tek başına oturmuş o uzun ince parmaklarıyla koleksiyonundaki sarı bir yeşim taşını düşünceli düşünceli parlatıyordu.

Yemek saatini kırk dakika geçiyordu, Nessim yemeği getirmelerini işaret etmişti; o sırada küçük siyah telefondan ince bir zırıltı duyuldu. Masaya doğru yürümüş, içini çekerek telefonu kaldırmıştı. Sinirli bir «Evet» çıktı ağzından: bir süre alçak sesle konuştuktan sonra birden Arapçaya geçti. Telefon edenin Mnemjian olduğu duygusuna kapılmıştım. Neden öyle geldi bilmiyorum. Zarfın üstüne bir şeyler karalayan Nessim telefonu kapattıktan sonra durup yazdıklarını ezberledi. Bana döndüğünde sanki birden başka bir adam olmuş gibiydi.

— Justine'in bize ihtiyacı olabilir. Benimle gelir misiniz? dedi.

Yanıtımı beklemeden koşarak merdivenlerden inmiş, zambaklı havuzun yanından geçerek garaja seğirtmişti. Ben onu izlemeye çalışıyordum, göz açıp kapayıncaya kadar küçük spor arabayla ağır kanatlı kapıdan Fuad caddesine çıkmış, Ras el Tin'e doğru ilerleyen sokakların karmaşık ağı içinden deniz yönünde yol almaya başlamıştı. Henüz geç bir saat değildi, ama ortalıkta pek insan görünmüyordu. Biz, deniz kıyısında ağır ağır gidip gelen faytonları («aşk arabaları»nı) ardımızda bırakıp Esplanade'ın geniş kıvrımlarını dolanarak hızla ilerliyorduk.

Kaleye varınca aynı yoldan geri dönüp Tatwig sokağının arkasındaki sıkışık kıyı mahallelere saptık, arabanın sarı ışıkları karınca yuvası tepelerini andıran kahvehaneleri, kalabalık alanları alışılmamış bir parlaklığa boğuyordu: dökük saçık evlerin yakın siluetinin gerilerinden bir cenaze alayının kulak tırmalayıcı çığlıkları, ulumaları geliyordu, parayla kiralanan yasçılar ölenin ardından attıkları feryatlarla geceyi ürkünçleştiriyorlardı. Arabayı caminin yanındaki dar bir sokağa bıraktık. Nessim büyük bir yapının karanlık kapı aralığında yok oldu. Ad levhaları iyi okunmayan kepenkli, demir parmaklıklı bürolardan oluşuyordu yapı yarı yarıya. Paçavralara sarılı bir *boab* (bir Mısır kapıcısı) tek başına tıpkı kullanılıp atılmış bir nesne (sözgelişi bir otomobil lastiği) gibi tüneğinde oturmuş, kısa saplı nargilesini içiyordu. Nessim ona sert sert bir şeyler söyledikten sonra neredeyse adama yanıt verecek zaman bırakmadan arka

kapıya yöneldi. Oradan avlu gibi karanlık bir yere çıkılıyordu, avlunun çevresi kerpiçten yapılmış, sıvaları dökük bakımsız evlerle sarılıydı. Bir ara duraklayıp çakmağını yaktı ve sönük ışıkta kapılara bakmaya başladık. Dördüncüsünün önünde çakmağını kapatıp kapıyı yumruklamıştı. Yanıt alamayınca itip açtı.

Karanlık bir koridordan geçerek saz mumunun sönük ışığıyla aydınlanmış küçük karanlık bir odaya geldik. Anlaşılan, aradığımız yer burasıydı.

Zorla girdiğimiz bu yerde, çok şaşırtıcı bir sahneyle karşılaşmıştık, şaşırtıcılığı başka şeylerden çok ışıkla ilgiliydi, çünkü toprak tabandan yukarıya yayılan ve orada bulunanların kaşlarına, dudaklarına, elmacık kemiklerine değen ışıkta büyük gölgeli yüzler, sanki şu iğrenç evin çatı kirişlerinde cirit attıkları duyulan fareler tarafından kemirilmiş gibiydi. Bir çocuk geneleviydi burası, şurada, şu loşlukta Kutsal Kitaptan çıkmışa benzeyen gülünç gecelikleri, kırmızı boyalı dudakları, yarımay biçiminde boncuk gerdanlıkları, ucuz yüzükleri, kabarık saçlarıyla bir düzine kız duruyordu, yaşları onun üstünde olamazdı. Onca süsün altından ışıldayan o benzersiz çocuk saflığı, odanın ortasında kıvrık bacaklarının üstünde duran Fransız gemicisinin barbar, erişkin kişiliğiyle, yarı yandan gördüğümüz Justine'e doğru uzanmış onun o delimsek öfkeli yüzüyle, ürpertici bir karşıtlık oluşturuyordu. Biraz önce bağırdığı sözler sessizlikte sönüp gitmişti, ama o sözleri ağzından çıkarırken kullandığı güç, çene çıkıntısında, başını omuzlarının üstünde tutan kara damarlı kaslarında hâlâ duruyordu. Justine'e gelince, Justine ‘in yüzü acı bir düşünce kesinliğiyle aydınlanmıştı. Havaya kalkmış elinde bir şişe vardı ama daha önce hiç kimseye fırlatmadığı belliydi, çünkü yanlış tutuyordu.

Odanın bir köşesinde, duvarlardan yansıyan ılık gölgeyi mıknatıs gibi kendine çekerek aydınlanmış çürük bir kanepenin üstünde bir çocuk, geceliğinin içine adamakıllı büzülmüş, ölü gibi yatıyordu. Kanepenin arkasındaki duvarın üstü, mavi mavi çocuk eli izleriyle kaplıydı — dünyanın bu ucunda evleri kem gözlere karşı koruyan bir tılsım. Odanın tek süsü buydu, yalnızca bu odanın değil, kentin Arap mahallesindeki bütün evlerin süsü.

Nessim'le ben, ürpertici bir güzelliği olan bu sahne karşısında şaşırmış, yarım dakika kadar orada öylece dikilip kalmıştık, Victoria çağının ucuz baskı incillerindeki pis renkli, konu edindiği olayları birbirine

karıştıran gravürlere benzer bir sahneydi. Justine öylesine hızlı soluyordu ki, neredeyse ağlayacaktı.

Galiba bir anda üstüne atılıp onu sokağa sürüklemiştik ya da üçümüzün deniz kıyısına nasıl geldiğimizi anımsamıyorum, tek anımsadığım şey, bronz renkli ayışığında Corniche'i geçişimiz, arabanın aynasında gördüğüm Nessim'in acılı suskun yüzü, gürültüyle kırılan gümüş renkli dalgalara bakarak kocasının yanında oturan ve onun cebinden aldığı sigarasını içen suskun karısı. Daha sonra, garajda arabadan inmeden önce Nessim'i sevgiyle gözlerinden öpmüştü.

Bütün bunlar birbirimizin gerçek yüzüyle ilk karşılaşmamızın ön belirtileriydi, bunu ancak, o zamana kadar aramızda var olan anlayış —üçümüzün ortak beğenilerinden kaynaklanan bir neşe ve dostluk— bozulduğu ve aşk denemeyecek bir şeye, —nasıl denebilir?— aç cinsellik ilişkisinin payının en az olduğu bir tür zihinsel sahipliğe dönüştüğü zaman anladım. Bunun böyle olmasına nasıl izin vermiştik, bizim gibi bunca deneyimli, aşk aldatmacalarının tadını başka yerlerde tatmış kişiler?

Sonbaharda dişi koylar insanı rahatsız eden fosfor rengini alır, sinir bozucu tozlu günlerden sonra tıpkı kozasından çıkmaya çalışan bir kelebeğin kanat çırpışları gibi güzün ilk kımıldanışlarını duyarsınız. Mareotis limon sarısı-menekşe moruna dönüşür, deniz kıyısındaki canlı çamur sıvanın içinden çıkmış gelinciklerin parlak yaprakları, çamur kanatların üzerinde yıldız gibidir. Bir gün Nessim Kahire'deyken birkaç kitap ödünç almak üzere eve uğramıştım, stüdyoda Justine'i eski bir kazağı onarırken bulunca çok şaşırdım. Bir iş toplantısına katılması gereken Nessim'i orada bırakıp gece treniyle İskenderiye'ye dönmüştü. Birlikte çay içtikten sonra birden aklımıza esti, mayolarımızı alıp arabaya atladığımız gibi küflü cüruf tepecikleri arasından geçerek Bourg El Arab plajına doğru sürdük, hızla soluklaşan öğle sonrasının sarı-mor ışığında plaj pırıl pırıl parlıyordu. Orada, oksitlenmiş cıva rengindeki parlak kum halıların üstünde açık deniz top gibi patlıyordu; bu vuruşların derin ahengi konuşmamızın fon müziği olmuştu. Dibi çukurlu sığ havuzcuklardaki süsleğen otlarının içine bileklerimize kadar batmış yürüyorduk, denizin koparıp kıyıya attığı süngerler arasıra yolumuzu tıkıyordu. Başının üstündeki tel kafeste ökseyle tutulmuş yaban kuşlar taşıyan bir Bedevi delikanlısı dışında yolda hiç kimseye rastlamamıştık. Sersemlemiş bıldırcın.

Tatlı akşam serinliğinde ıslak mayolarımızla kumların üstünde uzun süre yattık, güneşin soluklaşan son ışınları derimizi okşuyordu. Ben gözlerim yarı kapalı yatıyordum, oysa Justine (şu anda görür gibiyim) dirseğinin üstüne dayanmış, bir eliyle gözlerine gölge ederek benim yüzüme bakıyordu. Ben konuşurken her zaman öyle yapar, yarı alaylı, hemen hemen saygısız bakışlarını dudaklarıma dikerdi, sanki ağzımdan yanlış bir sözcüğün çıkmasını beklermiş gibi. Acaba her şey burada mı başlamıştı, öyle olduysa bile nasıl başladığını unutmuşum, aklımda kalan tek şey, o boğuk, kaygılı sesiyle şöyle dediği:

— Ya aramızda bir şeyler başlarsa — ne dersin?

Ama ben henüz yanıtlayamadan eğilip —diyebilirim ki alaylı, düşmanca bir biçimde— ağzımdan öpmüştü. Bu bana öylesine ahlaksızca geldi ki, dudaklarımda yarı biçimlenen suçlamaya benzer bir şeyle ona döndüm, ama birbiri ardına gelen öpüşleri sanki kendi içinde kabaran çılgın bir kahkahayı —alaycı, dengesiz bir kahkahayı— bastırmaya çalışan hançer darbelerine benziyordu, soluk soluğa indirilen, yumuşak darbelere. O zaman onda büyük bir korkunun varlığını sezer gibi olmuştum. Tutup ona, «Aramızda hiçbir şey başlamamalı,» demişsem, o da bana şöyle demiştir herhalde: «Ya başlarsa? O zaman ne olur?» Sonra —burayı çok iyi anımsıyorum— kendini haklı gösterme isteğine kapılmıştı (Fransızca konuşuyorduk: Ulusal kişiliği yaratan dildir), güçlü ağzı ağzımın üstüne kapanır, güzel esmer kolları kollarımı sararken yarım saniyelik soluk aralarında şöyle demişti:

— Bunun oburlukla, nefsine düşkünlükle ilgisi yok. Çünkü ikimiz de oldukça dünyasalız; birbirimizden öğrenecek bir şeyimiz var, o kadar. Ama ne?

Ama neydi? Akşam göğünde düşecek gibi asılı duran Nessim’in upuzun hayaletini gördüğüm sırada,

— Böyle mi öğreneceğiz? diye sorduğumu anımsıyorum.

— Bilmem. demişti, yüzünde yırtıcı, inatçı umutsuz bir teslimiyet okunuyordu, sanki acıyan bir yerin üstüne kapanırmış gibi üstüme kapanmıştı. «Bilmem.» Beni kafasından silip atmak istermiş gibiydi, ama her öpüşün kırılgan, titrek durumunda acılı bir rahatlama buluyordu — burkulmuş bir eklemin üzerine soğuk su dökmek gibi. Onu şimdi bu kentin bir evladı olarak daha iyi tanıyordum, bulmaktan korktukları şeyi aramaya

yazgılı kadınlarına hazdan değil, acıdan şehvet duymayı buyuran bir kentti bu!

Ayağa kalkmış, uzun kavisli kumsalda yürümeye başlamıştı, başı önüne eğikti, lav kümelerini ağır ağır geçerek uzaklaştı; odadaki her aynadan ona gülümseyen Nessim’in yakışıklı yüzünü düşünüyordum. Biraz önce aramızda geçen o sahne gerçek olamazdı, bir düştü. Onun arkasından gitmek üzere ayağa kalkmadan önce sigaramı yakarken ellerimin nasıl titrediğini nesnel bir gözle fark etmem ilginçti.

Ama arkasından yetişip onu durdurduğum zaman, bana çevirdiği yüzü allak bullaktı. Öfkesi son sınırına varmıştı.

— Bütün derdimin aşk yapmak olduğunu mu sandın? Yarabbim. Hâlâ mı, hâlâ mı bıkmadık? Nasıl olur da neler duyduğumu her zaman anlarken şimdi anlamazsın? Nasıl olur?

Ayağını ıslak kuma vurmuştu. Ayağımızı sağlam bastığımız toprakta yalnızca jeolojik bir çatlağın açılması değildi bu. Sanki kendi kişiliğimde, uzun süredir kullanılmayan bir maden ocağındaki direk birden çökmüş gibiydi. Anladım ki düşünce ve duygularda kalan bu kısır alışveriş, yüreğin balta girmemiş ormanlarına doğru yol almıştı; orada etin tutsağı olmuştuk, orada dünyada pek ender karşılaştığımız kendi tamamlayıcılarımızca — yakalanıp, şifresi çözülüp, anlaşılıp— başkalarına geçirilebilecek anlaşılmaz bir bilginin sahibi olmuştuk. (Ne kadar azdı bunların sayısı, ne kadar seyrek rastlayabiliyordu insan böylelerine.) Şöyle dediğini anımsıyorum!

— Her şeye karşın, bunun cinsellikle bir ilgisi yok.

Bu sözler beni güldürdü, oysa bu cümlede eti cinsellikten boş yere ayırma çabasını anlamıştım. Galiba sıfırı tüketen insanlar âşık oldukları zaman hep böyle olur. Çok önce anlamam gereken şeyi ancak o zaman anlamıştım: Dostluğumuz öylesine olgunlaşmıştı ki, bir anlamda birbirimizin ortak sahipleri olma noktasına gelmiştik.

Bu düşünce galiba ikimizi de titretiyordu; tükenmiş olduğumuz için böyle bir ilişkiden yılmamak elimizde değildi. Hiç konuşmadan, el ele yürüyorduk, kumsalda giysilerimizi bıraktığımız yere geri dönmüştük. Justine tam anlamıyla bitkin görünüyordu. İkimiz de bir an önce birbirimizden kurtulmak, duygularımızla başbaşa kalmak için can atıyorduk. Ne o bana bir şey söylüyordu ne de ben ona. Kente vardığımızda beni evimin yanında her zaman bıraktığı köşede indirdi. Arabanın kapısını

kapattım, bir çift söz söylemeden ya da başını bile çevirip bakmadan uzaklaştı.

Odanın kapısını açarken Justine'in ıslak kumdaki ayak izi gözlerimin önündeydi. Melissa okuduğu kitaptan başını kaldırarak önceden bilmenin sakinliğiyle sormuştu:

— Bir şeyler olmuş — ne oldu?

Ona ne söyleyebilirdim, kendim bile bilmiyordum. Avuçlarımın içine aldığım yüzüne, daha önce hiç duymadığım bir keder, açlık, sevgi ve dikkatle uzun uzun, sessizce baktım.

— Sen beni görmüyorsun, başka birine bakıyorsun, dedi.

Ama aslında Melissa'yı şimdi ilk kez görüyordum. Ne tuhaftır, gerçek Melissa'yı bana gösteren, ona olan aşkımı fark ettiren Justine oluyordu. Gülümseyerek sigarasına uzanan Melissa,

— Justine'e âşık oluyorsun, demişti.

Elimden geldiğince içten, dürüst ve acılı bir yanıt verdim:

— Hayır Melissa, ondan da kötü.

Ama niçin daha kötü olduğunu açıklayamazdım. Justine'i düşündükçe erkeğe her türlü kölelikten kur-tulmuşluğu simgeleyen bir kadın karikatürü, alelacele yapılmış büyük bir alaşım geliyordu usuma. Bir keresinde doğduğu kentten söz ederken Boehme'nin şu sözlerini gururla yinelemişti:

— Leş neredeyse kartallar da oradadır.

Gerçekten de şu anda bir kartala benziyordu, onu öyle görüyordum. Oysa Melissa, karanlık göğün içinde kaybolmuş bir kış manzarasının acılı bir tablosu gibiydi ya da bir çimento fabrikasının penceresinin içinde çiçek açan unutulmuş bir sardunya.

Justine'in günlüklerinden birinde bir bölüm var, şimdi onu düşündüm. Çevirip buraya alacağım çünkü benim anlattıklarımdan daha önceki olaylara dayanıyor ama bizlerden çok kente özgü olduğunu yavaş yavaş anlamaya başladığım aşkın o tuhaf yaradılışsal niteliğini öyle güzel dile getiriyor ki.«Beyinlerin, düşüncelerin bir çakışması olarak âşık olmayı düşlemek budalalıktır,» diye yazmış, «aşk, her biri kendi başına büyümeye çabalayan iki ruhun aynı anda ateşlenmesidir. Sanki iki insanın içinde sessizce bir şey patlamış gibi olur. Şaşıran, aklı başından giden âşık, bu olayın çevresinde döner durur, kendisinin ya da karşısındakinin deneyimini anlamaya çalışıyordur; yanlış bir vericiye uzanan ondaki şükran duygusu sanki dostuyla iletişimi varmış yanılgısını yaratır, ama bu doğru değildir.

Sevilen kişi belli bir deneyimi aynı zaman diliminde narsistçe (kendine tutkunlukla) paylaşmaktan öte bir şey yapmamıştır. Başlangıçta sevilen kişinin yanında olma isteği ona sahip olma düşüncesinden gelmez, değişik aynalardaki iki yansıma gibi iki ayrı deneyime karşı karşıya gelme olanağı vermek içindir. İlk bakış, ilk öpüş ya da ilk dokunuştan önce gelen bir istek olabilir bu; tutku, gurur ya da kıskançlıktan önce; dönüm noktası demek olan ilk aşk ilânından önce — çünkü o andan başlayarak aşk yozlaşıp alışkanlık, sahiplik ve bir kez daha yalnızlığa dönüşecektir.» O büyülü Tanrı vergisinin nasıl da şakasız, tipik bir tanımı, Justine'e ne kadar da uyuyor!

Başka bir yerde, «Her erkek,» diye yazıyor ve yazdığı sözcükleri tekrarlayan boğuk, kederli sesi şimdi kulağımda: «Her erkek çamur ve iblis karışımıdır, hiçbir kadın bunların her ikisini de doyuramaz.»

O gün eve gittiğinde, öğleden sonra uçağıyla gelen Nessim'i evde bulmuş. Ateşi olduğunu söyleyerek erkenden yatmış. Ateşine bakmak için gelip yatağının kıyısına oturan Nessim'e hiç unutamayacağı kadar ilginç bir şey söylemiş, çünkü çok sonra bana aktardı:

— Bu tıpla ilgili bir şey değil, küçük bir ürperti. Hastalıklar ölmek isteyenlere yüz vermezler.

Sonra havada apansız yön değiştiren bir kırlangıç gibi birden başka yöne saparak yaptığı bir çağrışımla şöyle eklemiş:

— Ah, Nessim, her zaman çok güçlü oldum. Acaba bu benim gerçekten sevilmemi engellemiş olabilir mi?

İskenderiye sosyetesinin büyük örümcek ağında Nessim sayesinde ilk kez biraz rahatça kımıldar oldum; benim küçük kazancım Melissa'ının dans ettiği gece kulübüne gitmeme bile yetmiyordu. Başlangıçta hep Nessim'in konuğu olmaktan biraz utanıyordum ama kısa zamanda öylesine sıkı dost olduk ki, artık hiç çekinmeden her yere onlarla birlikte gidiyor ve bunu hiç sorun etmiyordum. Melissa bavullarımı deşmiş, bulduğu eski bir yemek ceketini bir güzel elden geçirmişti. Onun dans ettiği kulübe de ilk kez onlarla gitmiştim. Justine ile Nessim'in arasında oturup yanıp sönen, kar gibi lapa lapa yağan beyaz aydınlığın içinde hiç tanımadığım bir Melissa'yı izlemek çok tuhaftı, kalın boya tabakasının altında o ince yüzü düşünemeyeceğim kadar kaba ve sırnaşık görünüyordu, dans edişinin bayalığıysa beni dehşete düşürmüştü, aklın alamayacağı kadar kötüydü; ama incecik kolları, incecik bacaklarıyla yaptığı o yumuşak, hiç de etkili

olmayan hareketleri izlerken (su dolabına koşulmuş ahu görüntüsü) yüreğimi sızlatmıştı, kayıtsız alkışlara selam verişindeki o şaşkınlığı, kendinden hoşnutsuzluğu. Daha sonra eline bir tepsi alıp orkestra için para toplamaya çıktı, umutsuz bir utangaçlıkla yapıyordu bu işi. Benim oturduğum masaya geldiği zaman o iğrenç takma kirpikli gözlerini yere indirmişti, elleri titriyordu. Henüz dostlarım, aramızdaki ilişkiyi bilmiyorlardı; ama en az Melissa'nınkiler kadar titreyen ellerle (— onun utangaçlığını öylesine yaşıyordum —) cebimi boşaltıp tepsiye atacak birkaç kâğıt parayı seçerken Justine'in meraklı, alaylı bir bakışını yakalamıştım.

Daha sonra, Justine ile dans etmenin neşesiyle, hafif çakırkeyif eve döndüğümde Melissa henüz yatmamıştı, elektrik ocağında çaydanlıkla su kaynatıyordu.

— O kadar para konur mu hiç tepsiye? Tam bir haftalık ücretin, delirdin mi sen? Yarın ne yiyip ne içeceğiz? dedi.

Para konusunda ikimiz de tutumlu olmayı bilmezdik, ama birlikteyken daha iyi idare ediyorduk. Melissa geceleyin geç vakit kulüpten dönerken benim evin dar sokağında durur, ışığım hâlâ sönmemişse hafifçe ıslık çalardı; ben bu işareti duyar duymaz, elimdeki kitabı bırakır fırlardım, merdivenlerden yavaşça aşağı inerken o yumuşak ve sıvı ıslık sesinin çıktığı torba gibi büzülmüş, yumuşak o fırça dokunuşuna benzeyen dudakları düşünürdüm. Daha o zamanlar o yaşlı adam onu izlemeyi ya da izletmeyi bırakmamıştı, sık sık gelip yalvarırdı. Tek söz söylemeden el ele tutuşup Polonya konsolosluğunun yanındaki dolambaçlı dar sokaklardan hızlı hızlı yürürken, arasıra bir kapı ağzında durur, ardımızdan gelen biri var mı diye bakardık. Sonunda, maviliğe doğru uzanan dükkânların başladığı yerde deniz gibi ışıldayan İskenderiye'nin süt mavisi gece yarısına girerdik, o güzel ılık havada bütün kaygılarımız dağılırdı; rüzgârların, dalgaların yaladığı Montaza'nın kara kadife bağrında yürek gibi çarpan sabah yıldızına doğru yürürdük.

O günlerde Melissa'nın ağırbaşlı, iç gıcıklayıcı yumuşaklığında yeniden çiçeklenen bir gençliğin bütün nitelikleri vardı. Uyuduğumu sandığı zamanlar, sanki birlikte paylaştığımız mutluluğu ezberlemek istermişçesine o uzun, güvensiz parmaklarını yüzümde dolaştırdığını duyardım. Onda doğululuğa özgü bir yumuşaklık, bir esneklik, bir hizmet etme isteği vardı. Pis giysilerimi — kirli bir gömleğimi alırken onu sonsuz bir sevecenlikle kucaklar gibiydi; sabahleyin usturamı tertemiz bulurdum,

diş fırçama macun sıkılmış olurdu. Bu tür özenler beni ondaki basitliğe uyan bir yaşam biçimi benimsemeye zorluyordu. Aşk yaşamından hiç söz etmez, usanç ve tiksintiyle o konulardan kaçar, bunu isteyerek değil, zorunluluk dolayısıyla yaptığını belli ederdi. «İlk kez bir erkeğin yanında sersem ya da budala olmaktan korkmuyorum,» diyerek bana iltifatta bulunmuştu.

Yoksulluk da bizi birbirimize yaklaştırıyordu. Bir deniz kıyısı kasabasında yaşayan bütün taşralılar gibi biz de çoğunlukla küçük gezintilere çıkıyorduk. Bindiğimiz küçük tramvay, takırdayan demir tekerlekleriyle bizi Sidi Bishr plajına taşırdı ya da Shem El Nessim'i düzinelerce Mısırlı aileyle birlikte Nouzha bahçelerinde zakumların altındaki otların üstünde geçirirdik. Kalabalık içinde olmak, bir yandan dikkatimizi dağıtırken bir yandan da bizi birbirimize daha çok yaklaştırırdı. Pis kokulu kanalın kıyısında durur, para çıkarmak için çamurun içine dalan çocukları izler ya da gezginci satıcıdan aldığımız karpuz dilimini yiyerek kentin öteki aylaklarının arasında adsız sansız birer kişi gibi dolaşmaktan belirsiz bir mutluluk duyardık. Bu gezintilerin şiirini tramvay duraklarının adlarının ta kendileri yankılardı: Chatby, Camp de Cesar, Laurens, Mazarita, Glymenopoulos, Sidi Bishr...

İşin bir de öteki yüzü vardı: Gece geç vakit eve geldiğimde, kırmızı terliklerini odanın ortasında, esrar ağızlığını yastığın üstünde bulmak... Yeni bir bunalıma girdiğini hemen anlardım. Böyle günlerde yapabileceğim hiçbir şey yoktur; solgun, kederli, bitkin bir görünüşü vardır, uyuşukluğu üstünden bir türlü atamaz. Daha çok kendi kendisiyle konuşur, zamanını radyo dinleyerek, esneyerek ya da eski sinema dergilerini ilgisiz ilgisiz karıştırarak geçirirdi. Kentin *cafard*'ına[26] yakalandığı böyle zamanlarda onu kendine getirebilmek için akla karayı seçerdim. Bir falcı gibi gözlerini uzaklara dikmiş yatarken bir yandan yüzümü okşar, bir yandan da şunları yineler dururdu:

— Şimdiye kadarki yaşamımı bilseydin, beni bırakırdın. Ben sana göre bir kadın değilim, hiçbir erkeğe göre değilim. Tükendim. İyiliğin hiçbir işe yaramadı...

Karşı çıkıp bunun iyilik değil, aşk olduğunu söylemeye kalksam, yüzünü buruşturarak şöyle derdi:

— Aşk olsaydı böyle yaşamama izin vermektense beni zehirlemeyi yeğlerdin.

Daha sonra henüz sıfırı tüketmemiş ciğerleriyle öksürmeye başlardı, bu sese dayanamaz, Arapların oturduğu pis karanlık sokakta yürüyüşe çıkar ya da İngiliz Kültür Merkezi kitaplığında kitap okurdum; orada, — İngiliz kültüründeki genel hasislik, züğürtlük, düşünsel yönden yerine oturmamışlık havasının estiği o yerde — çevremde çalışan insanların çıkardığı hışırtıların, mırıltıların arasında rahatlar, geceyi yalnız başıma geçirirdim.

Ama daha başka zamanlar da olurdu: Güneşin cehenneme çevirdiği — Pombal’ın deyimiyle «zamklı ter döktüren» — o öğle sonları sessizlik sersemi olup yan yana uzandığımız, arkalarından güneş vuran sarı perdelerin yumuşak soluklarını — Mareotis rüzgârının bizim soluklarımıza karışan hafif esintilerini izlediğimiz zamanlar. Daha sonra belki de kalkar saate bakardı, ama önce saati şöyle bir sallayıp kulağına dayamadan yapmazdı bu işi. Çırılçıplak tuvalet masasına oturup bir sigara yaktığı zaman, kendisine armağan ettiğim ucuz bileziği göstermek için yukarı kalkmış incecik koluyla öylesine genç, öylesine güzel görünürdü ki. («Evet kendime bakıyorum ama seni düşünmemi kolaylaştırdığı için.») Sonra bu kırılgan ayna tapınmasını bırakıp, tek yıkanma yerim olan çirkin mutfak lavabosuna seğirtirdi; pis demir çukurun başında becerikli hareketlerle, soğuk sudan soluğu kesilerek yıkanırken, ben onun siyah başını koyduğu yastıktaki ılıklığı, hoş kokuyu içime çekerdim; uzun, kederli, Yunan yüzüne, sivri burnuna, yalansız gözlerine, kekik kokan saten gibi parlak cildine, incecik çubuk boynunun üst tarafındaki et benine bakardım. Bunlar hesaplanabilir, sözcüklerle değeri ölçülebilir anlar değildir; bunlar keşfedilmemiş bir okyanusun dibinden taranıp çıkarılmış, kendi türlerinin tek örneği olağanüstü yaratıklar gibi bellek eriyiğinde yaşamaya devam ederler.

O yaz Pombal evini Pursewarden’a kiraya verecekti, bu karar benim çok canımı sıkmıştı. Bir edebiyat adamı olarak onun kendi işiyle — gerçekten incelikli şiir ve düzyazıyla— oluşturduğu karşıtlığı sevmiyordum. Onu iyi tanımıyordum ama romanlarının iyi sattığını biliyor ve bunu kıskanıyordum. Kendine özgü toplumsal yaşam pratiği onda bir

çeşit *savoir-faire*[27] geliştirmişti, kendimde böyle bir şeyi asla düşünemezdim. Ufak tefek, şişman, sarışın bir adamdı, annesinin kucağında yatan bir delikanlı izlenimini veriyordu. İyi ya da nazik olmadığını söyleyemem, çünkü hem nazik hem de iyiydi, ama sevmediğim bir adamla aynı evi paylaşmak çok can sıkıcıydı. Başka bir eve taşınmak da işime gelmeyeceği için, koridorun ucundaki sandık odasında eskisinden daha düşük bir kirayla kalmaya razı oldum, yıkama işlerini küçük pis mutfak lavabosunda yapıyordum.

Pursewarden'ın eve konuk çağıracak parası vardı, haftada iki kez onun dairesinden gelen gülüşme ve içki seslerinden uyuyamıyordum. Bir gece geç saatte kapım çalındı. Açtığımda karşımda Pursewarden'ı gördüm, yüzü soluk, biraz da yılışıkçaydı — sanki biraz önce bir tüfekten fırlamış ve bir ağın içine düşmüş gibiydi. Yanında iriyarı, çirkinliği iğrenç olmayan bir gemi ateşçisi vardı — bütün gemi ateşçileri gibi bir ateşçi; sanki ta çocukluğunda köle olarak satılmıştı. Pursewarden'ın tiz sesi duyuldu:

— Şeyy**,** Pombal bana sizin doktor olduğunuzu söylemişti; acaba biraz gelip bir hastaya bakabilir misiniz?

Topu topu bir yıl tıbbiyede okumuştum, bunu George'a söyleme gafletinde bulundum, o da beni doktor yaptı çıkardı. Bütün rahatsızlıklarını —hatta sık sık yakalandığı kıldibi bitlenmelerini bile— benim bakımıma bırakır olmuştu. Bununla da kalmayıp, bir keresinde benden, kendi güzel hatırı için yemek masasında çocuk almamamı istemeyi deneyecek kadar işi ileriye götürmüştü. Pursewarden'a kesinlikle doktor olmadığımı, telefon edip bir doktor çağırmasının daha yerinde olacağını söyledim. Ama telefon bozuktu, boab'ı da uykudan uyandıramazdı, bunun üzerine yalnızca merak nedeniyle kalkıp pijamamın üstüne yağmurluğumu alarak onu izledim.

Kapı açılır açılmaz ışık ve dumandan gözlerim kamaştı. Alışılmış bir partiye benzemiyordu, çünkü konuklar bir tuhaftı: Mumya gibi üç-dört bahriye öğrencisiyle, tuz ve *tafya*[28] kokulu, Golfo'nun meyhanesinden kaldırılmış bir orospu. Kanepenin ucunda oturan biri daha vardı, orospu ona doğru uzanmıştı, —hiç aklıma gelir miydi?— şimdi Melissa olduğunu bildiğim o kişinin yüzü bana o gece felaketli bir Yunan komedisi maskesi gibi görünmüştü. Melissa sanki çılgınca bağırıyor, ama hiç sesi çıkmıyordu, sesini yitirmiş gibiydi. Sanki kendi kendisinin sessiz filmiydi. Yüzü bir mağaraya benziyordu. Daha yaşlı olan öteki kadın çılgın gibi onun saçlarını

çekiyor, kulaklarına yumruklar indiriyordu. Bahriye öğrencilerinden biri —Pombal’ın en değerli hazinesi olan, dibi Fransız Kraliyet atmasıyla damgalı, her yanı bezemeli— oturağı eline almış kadının üstüne beceriksizce su serpiyordu. Odanın görünmeyen bir yerinde yavaşça, yağlı yağlı kusan biri vardı. Pursewarden yanımda duruyor, bu sahneye bakarken kendinden utanırmış gibi görünüyordu.

Melissa ter içindeydi, saçları şakaklarına yapışmıştı; biz çevresindeki cehennem zebanilerini dağıtınca, şaşkın bir sessizliğe gömüldü, yüzüne çakılıp kalmış o sürekli çığlıkla tir tir titriyordu. Daha önce neredeydi, ne yemiş ne içmişti, bunları öğrenmem iyi olurdu, ama çevremdeki şu abuk sabuk konuşan, sümük salya akıtan kalabalığa bakınca onlardan hiçbir şey öğrenemeyeceğimi anladım. Gene de en yakınımda duran delikanlıyı sorguya çekmeye başladım, o sırada gemi ateşçisinin arkadan sarılıp güç bela zaptettiği isteri nöbeti geçiren Golfo’lu cadı dişlerinin arasından çıkan boğuk bir sesle bağırıyordu,

— Şehvet tozu, bu ona şehvet tozu verdi.

Kendisini tutan denizcinin elinden kurtulup kadın çantasını kapıp onlardan birinin kafasına patlattı. İçi çiviyle mi doluydu ne, adam yere yıkıldı, ayağa kalktığında saçlarının arasında kırık çanak parçacıkları vardı.

Şimdi de polisi dâvet eden bir sesle hıçkırmaya başlamıştı. Üç gemici küt parmaklarını ona doğru uzatarak üstüne yürümüşler, yapmamasını söylemiş, rica etmiş, yalvarmışlardı. Hiçbirisi bahriye polisinden zaparta yemek istemiyordu ama prezervatiflerle, belladona şişeleriyle dolu şimşek gibi inen o çantayla, kafası yarılsın da istemiyordu. Kadın büyük bir dikkatle adım adım geriliyordu. (Bu arada ben Melissa’nın nabzına bakıyor, bluzunun önünü açmış yüreğinin atışlarını dinliyordum. Onun için adamakıllı endişeliydim, bir koltuğun arkasına geçmiş anlamlı el hareketleriyle savaşı yönetmeye çalışan Pursewarden için de öyle.) İşte şimdi şenlik başlıyordu, çünkü gemiciler gürültücü karıyı köşeye sıkıştırmışlardı, ama ne yazık ki Pombal’ın o paha biçilmez kapkacak koleksiyonunun durduğu zarif dolabın önüne. Tutunacak bir yer bulmak için elini arkaya uzatan kadın bitip tükenmeyecek bir cephanelikle karşılaşınca boğuk bir zafer çığlığıyla çantasını yere atıp porselenleri fırlatmaya başladı, görülmemiş bir şaşmazlık, yanılmazlıkla yapıyordu bu işi. Mısır, Yunan gözyaşı şişeleri, Ushabti’ler, Sövre’ler uçuşmaya başlamıştı birden havada. Apartmanın her tarafında ışıklar yandığına göre,

çoğa kalmaz hepimizin çok iyi tanıdığı, hepimizin çok korktuğu o kabaralı çizmelerin seslerini duyardık. Purse-warden'ın korkusu gerçekten görülecek şeydi; Mısır basınının böyle bir patırtıdan çıkaracağı skandal burada yaşayan, üstelik ünlü, biri olarak hiç işine gelmezdi. Onu işaretle yanıma çağırıp neredeyse ölü gibi duran Melissa'yı yumuşak bir Buhara halısına sarmaya başlayınca rahat bir soluk aldı. Üçümüz birlikte ayaklarımız dolana dolana koridoru geçip, benim sadık odamın o mutlu gizliliğine sığındığımız zaman, Melissa'yı Kleopatra gibi halınm içinden çıkarıp yatağa uzattık.

Sokağın alt başında oturan yaşlı bir Yunan doktor vardı, biraz önce onu getirmeyi başarmıştım, karanlık merdivenlerde düşe kalka, demotik Yunancasıyla söve saya, sondalarını, dinleme âletini döke saça gelmişti. Melissa'nın gerçekten çok hasta olduğunu söyledi, ama teşhisi çok genel, çok kapalıydı — kentin geleneğine tıpatıp uygun.

— Her şey olabilir, dedi, kötü beslenme, isteri, alkol, esrar, verem, şehvet tozu... beğendiğinizi seçin.

Elini cebine sokup görünmeyen hastalıklarla doldurduktan sonra beğendiğimizi seçelim diye bize uzattı. Ama bir yandan da pratik bir adamdı, ertesi günü Yunan hastanesinde ona bir yatak hazırlatmayı önerdi. Bu arada hiç yerinden kımıldamaması gerekiyormuş.

O geceyi, daha ertesini, yatağın ayak ucundaki kanepede geçirdim. Ben işteyken, ona Berberilerin en tatlısı, tek gözlü Hamid bakıyordu. İlk on iki saati gerçekten çok sıkıntılı geçti, arasıra sayıklıyor, körlük nöbetleri geçiriyordu — bu nöbetler çok ıstıraplı oluyor, çünkü körlükten çok korkuyordu. Ama biz ona biraz katı davranarak en kötü krizleri bile atlatacak gücü vermeyi başarmıştık, ikinci günün sonunda fısıltıyla konuşacak kadar iyileşmişti. Yunan doktor bu gelişmeyi yeterli görüyordu. Ona nereli olduğunu bile sordu. «İzmirli» diye yanıtlarken yüzü korkudan gerilmiş gibiydi; ailesinin adını adresini vermek istemiyordu. Doktor zorlayınca başını duvara çevirmiş, sel gibi bitkinlik gözyaşları dökmeye başlamıştı. Elini avucunun içine alan doktor yüzük parmağına baktıktan sonra yüzük olmadığını bana göstererek soğuk hastahane sesiyle,

— Gördünüz mü, işte nedeni bu. Ailesi onu evlatlıktan atmış, kapı dışarı etmiş yani. Bugünlerde sık sık olan bir şey, dedi. Keçe saçlı başını acımayla sallamıştı. Melissa hiçbir şey söylemedi, ancak ambulans geldikten sonra sedye hazırlanırken kendisine yardımları için ona yürekten

teşekkür etmiş, Hamid'in elini avucuna alıp yanağına bastırmıştı, sonra da hiç alışkın olmadığım bir çapkınlık yaparak beni şaşırttı:

— Hastaneden çıktığım zaman kadınsızsan, unutma, ben varım. Gel, dersen gelirim.

Yunanca tümcedeki çapkın ifadeyi, açıklığı, İngilizceye nasıl aktaracağımı bir türlü bilemedim.

Böylece onu birkaç ay göremedim; o günlerde daha başka pek çok kaygılarım olduğu için onu düşündüğümü söyleyemem. Ama bir gün, sıcak ve bomboş bir öğle sonrası, penceremin önünde oturmuş kentin gerinerek uykudan uyanışını seyrederken, bambaşka bir Melissa'nın sokaktan geçip evin koyu gölgeli kapı aralığına girdiğini gördüm. Kapımı tıklatıp kucağında çiçeklerle içeriye girdiği zaman benim için sanki o unutulmuş gecenin üstünden yüzyıllar geçmiş gibiydi. Gece kulübünde danstan sonra orkestra için para toplarken onda göreceğim aynı utangaçlık şimdi de vardı. Başı önünde bir gurur heykeli gibiydi.

Sinir bozucu bir kibarlık gelmişti üstüme. Oturmasını işaret ettim, ama o sandalyenin ucuna ilişti. Çiçekleri bana getirdiği belliydi, gelgelelim demeti uzatacak cesareti bir türlü gösteremiyor, onları koyabileceği bir vazo bulmak için şaşkın şaşkın sağa sola bakıyordu. Yarı soyulmuş patateslerin durduğu renkli tastan başka uygun bir şey yoktu. İçimden, keşke gelmeseydi diye düşünmeye başlamıştım. Ona çay yapmak isterdim ama elektrik ocağım kırıktı, dışarıda bir yere götürmeyeyse param yetmezdi, çünkü bu sıralar baş döndürücü bir hızla borca gömülüyordum. Üstelik tek yazlık takımını ütücüdeydi, Hamid biraz önce götürmüştü, üstümde yırtık bir sabahlık vardı. Oysa Melissa çok güzeldi, insanın cesaretini kıracak kadar şık; asma yaprağı desenli yazlık bir rop, koca bir altın çana benzeyen hasır şapka giymişti. Hamid gelse de, ilgilenecek bir şey çıksa, diye içimden yakarıp duruyordum. Belki bir sigara verebilirdim, ama sigaram da yoktu, bunun üzerine, yanından hiç eksik etmediği onun küçük telkâri sigaralığından bir tane almak zorunda kaldım. Bu sigarayı, öyle sanıyorum ki sakin içmiş ve ona Sidi Gabr yakınlarında yeni bir iş kabul ettiğimi söylemiştim, yani biraz daha fazla para kazanacaktım. O da eski işine dönüyordu, anlaşmasını yenilemişler, ama ücretini düşürerek. Bir süre daha bu tür şeylerden söz ettikten sonra bir yere çaya çağrılı olduğunu söylemiş, ayrılmak istemişti. Onu sahanlığa kadar geçirdim, ne zaman isterse gelebileceğini söyledim. Teşekkür etti ve utangaçlıktan bana bir türlü

uzatamadığı çiçekleri sıkı sıkı tutarak yavaş yavaş merdivenlerden indi. O gittikten sonra yatağın üstüne oturup bildiğim ne kadar küfür varsa sıralamaya başlamıştım, ama kime küfrettiğimi bilmiyordum. Hamid ayaklarını sürüyerek eve döndüğünde ben hâlâ çılgınca öfkeliydim ve bütün kızgınlığımı ondan çıkardım. Adamcağız neye uğradığını şaşırmıştı, çünkü ona çoktandır hiç böyle öfkelenmemiştim. Homurdana homurdana mutfağa çekilirken bir yandan başını sallıyor bir yandan da ruhları yardımına çağırıyordu.

Giyinip, Pursewarden'dan biraz borç almayı başardıktan sonra mektup atmak için postaneye giderken bir kahvenin köşesinde, çenesini avuçlarının içine almış tek başına oturan Melissa'ya rastladım. Şapkasıyla çantasını yanı başındaki iskemleye bırakmış, yüzünde buruk, düşünceli bir gülümsemeyle önündeki bardağa bakıyordu. Hiç düşünmeden hemen yanına gidip oturdum. Kendisini kötü karşıladığım için özür dilemeye gelmiştim, ama... diyerek canımı sıkan aksilikleri tek tek sıralamaya başladım. Kırık elektrik ocağından tutun da Hamid'in yokluğuna, yazlık takımıma kadar. Dert diye saydığım bu şeyler bana biraz entipüften görününce, bu kez tutumumu değiştirip öylesine acındırıcı bir öfkeyle anlatmaya başladım ki, şimdiye kadar ondan hiç duymadığım neşeli bir kahkaha koparmayı başardım. Borçlar konusunu gerçekten abartmıştım, oysa o patırtılı geceden sonra Pursewarden'ın bana hiç düşünmeden küçük borçlar vermeye hazır olduğunu çok iyi biliyordum. Bütün bunlar yetmezmiş gibi —Pombal'ın aşırı düşünceliliği sayesinde— hiç kuşkusuz giderken bana bıraktığı Suriyeli kızlardan birinden kapmış olabileceğim önemsiz ama müziç bir zührevi hastalıktan daha yeni yeni iyileşmekte olduğum bir sırada geldiğini söyledim. Bu düpedüz yalandı ama söylemiştim işte. Henüz tam iyileşmeden kendisiyle aşk yapmak zorunda kalmak düşüncesinin beni korkuttuğunu ekledim. Bu sözlerim üzerine burnunu kırıştırarak gülerken elini uzatıp benimkinin üstüne koymuştu; öylesine içtenlikli, öylesine yumuşak ve çabasız gülüyordu ki işte o an, orada onu sevmeye karar verdim.

O gün öğleden sonra ikimiz kol kola deniz kıyısında aylak aylak dolaştık, konuşmalarımız plansız programsız yaşanan hayatların döküntüleriyle doluydu. Ortak beğenilerimiz yoktu, kişiliğimiz, eğilimlerimiz tümüyle değişikti, ama bu dostluğun büyülü kolaylığında bize gelecek için umut veren bir şeyler vardı. Deniz kıyısındaki o ilk öpücüğü

anımsamayı da çok seviyorum, kırlaşmış şakaklarımdaki saçları rüzgâr uçururken, sıkıntılarımı anlatışımı anımsayınca tutamadığı kahkahasıyla kesilen öpüşmeyi. O öpüşme bizim yaşadığımız tutkunun simgesiydi, ondaki o mizah, gerginlikten uzaklık, sevecenlik.

Ne kadar üsteleseniz de Justine'den yanıt alamayacağım iki konu vardı: Yaşı ve ailesi. Hiç kimse, belki Nessim'in kendisi bile, bunlarla ilgili kesin bir şey bilmezdi. Hatta kentin kâhini Mnemjian'ın da bilmediği tek konu buydu, oysa Justine'in en son aşk serüvenlerini bile kaçırmazdı. Ama bir gün ondan söz ederken menekşe rengi gözlerini kısmış, onun kalabalık bir mahalle olan Atterine'de yoksul bir Yahudi olarak doğduğunu, yıllar önce ailesinin Selanik'e göç ettiğini, kesin olmamakla birlikte, söylemişti. Tuttuğu günlüklerden de fazla bir şey öğrenemiyorum çünkü ipucu olabilecek bütün adlar, tarihler, yerler eksik; adları bir harfle gizlenmiş insanların keskin betimlemeleri, kısa acı öykülerle noktalanan çılgın hayal oyunları var daha çok. Kullandığı Fransızcanın pek iyi olduğu söylenemez, ama üstün tatlarla dolu atak bir dil, o boğuk konuşma sesinin benzersiz niteliği orada da görülür. Bakın: «Kendi çocukluğundan söz eden Clea, ben kendiminkini düşünüyorum, yürek çarpıntısıyla. Kendi soyumun; kendi dönemimin çocukluğu... İlkin stadyumun arkasındaki küçük evcikteki tokatlar: saat onarıcısının dükkânı. Yukarıdan inen keskin ışığın altında onu çoğunlukla bozuk bir saatin üstüne eğilmiş gördüğümden olacak, kendimi de uyuyan bir sevgilinin yüzünü cokuyla seyretmeye dalmış biri olarak görüyorum. Tokatlar, küfürler, kırmızı toprak duvarların üstünde (insan vicdanının attığı tokatlara benzeyen) mavi mavi el izleri, bizi kem gözlere karşı koruyan açılmış parmaklar. Bu tokatlarla büyüdük, acıyan başlar, kaçırılan gözlerle. Yağ üzerinde yüzen fitillerin kararttığı, farelerin hayat verdiği toprak tabanlı bir ev. Horlayan sarhoş yaşlı tefeci, her solukta içine gübre, toprak, bok, yarasa pisliği kokularını çeken; çişle ıslanmış ekmek kırıntılarıyla, yapraklarla ağzına kadar dolu su olukları; sarı yasemin çelenkleri, baş döndüren, kandırıcı. Buna bir de o eğri büğrü sokakta geceleyin öteki pencere kepenklerinin ardındaki çığlıkları ekleyin: İş beceremediği için karılarını döven *bey.* Şifalı ot satan yaşlı kadın yıkık evlerin arasındaki düzlükte her gece kendini satıyor — küskün, esrarlı bir sızlanma. Geceleyin geç vakit kuru çamur sokaktan geçen çıplak kara ayakların yumuşak sesi. Karanlık ve hastalıktan bel vermiş odamız,

çevremizdeki siyahların o korkunç, hayvanca sağlıklarıyla tam bir uyumsuzluk örneği oluşturan biz Avrupalılar. *Boab*ların çiftleşmesi, evi palmiye ağacı gibi sarsan. Kara kaplanlar, dişleri parlayan. Her yerde yaşmaklar, çığlıklar, karabiber ağaçlarının altında deli deli kıkırdayışlar, delilik ve cüzzamlılar. İşte bunları görür, bunları biriktirir çocuklar; bunlarla yaşamlarını sağlamlaştırır ya da yollarını şaşırırlar. Kapının önünde yorgunluktan sokağa yığılıp kalmış bir deve var. Çok ağır bir hayvan olduğu için mezbahaya taşınması olanaksız, o yüzden birkaç adam gelip onu oracıkta, yolun ortasında baltalarla canlı canlı parçalıyorlar. Zavallı hayvancık, bacakları parça parça kesilirken öylesine acılı, öylesine soylu, öylesine şaşkın görünüyor. Sonunda yalnızca başı kaldı, hâlâ canlı, gözleri hâlâ açık, çevresine bakıyor. Ne bir başkaldırı çığlığı, ne bir direniş. Bir palmiye ağacı gibi teslim oluyor. Ama günlerce sonra bile toprak sokakta kanın ıslaklığı duruyordu, kandan ıslanan çıplak ayaklarımız kan izleri bırakıyordu.

«Dilencilerin önündeki teneke kutulara düşen paralar. Her dilden sözcükler — Ermenice, Yunanca, Ha-beşçe, Fasça; Anadolulu Yahudiler, Pontuslu, Gürcistanlı. Karadeniz kıyısındaki Yunan bölgesinde doğmuş anneler, bir ağaç gibi dalları budanmış topluluklar, ana ya da baba gövdelerden biri eksik, yeryüzü cenneti düşleri kuran. Beyazların oturduğu yoksul mahallelerdir bunlar; yabancıların oturduğu o güzel, şık sokaklara hiç benzemez, simsarların oturup sabah gazetelerini okudukları sokaklara. Burada bizim için liman bile yoktur. Kışın, kırk yılda bir, bir siren bağırtısı duyulur ama sanki başka bir ülkeden gelir gibidir. Ah, o limanların mutsuzluğu, hiçbir yere gidemeyen birinin aklına soktukları adlar. Ölüm gibi bir şey, İskenderiye sözcüğünün her bir yinelenişinde bir kez daha dile getirilen benliğin ölümü gibi bir şey: *İskenderiye, İskenderiye...*

Bab-el-Mandeb sokağı, Abou-el-Dardar sokağı, Minet-el-Bassal (pamuk pazarlarının artıklarıyla kay-ganlaşmış sokaklar), Nouzha (gül bahçesi, anımsanan öpüşmeler) ya da Saba Paşa gibi, Mazloum, Zizinia, Bacos, Schutz, Gianaclis gibi yorgun adları olan otobüs durakları. Bir kent, orada sevdiğiniz biri varsa bir evrendir.

O büyük eve sık sık uğramamın çeşitli sonuçlarından biri de, Nessim’i önemseyenlerin gözüne çarpmam, onların dikkatlerini üstüme

çekmem oldu: Onun gibi birisi benimle vakit geçirdiğine göre, ben de ya gizli bir zengin ya da kimsenin bilmediği ünlü bir kişi olmalıydım. Bir gün öğleden sonra odamda uyuklarken Pombal çıkageldi. Yatağımın üstüne oturarak,

— Bak, dedi, artık önemli biri oluyorsun. İskenderiye *cicisbeo'*lara[29] çok alışkındır elbet, ama o ikisiyle bu kadar çok dolaşırsan insanlar da başını ağrıtmaya başlarlar. Al!

Elime büyük, yaldızlı bir karton parçası tutuşturdu, üstünde Fransız konsolosluğunun kokteyl çağrısı basılıydı. Hiçbir şey anlamadan okudum.

— Çok aptalca bir şey, dedi Pombal. Benim patron. Başkonsolos, Justine için yanıp tutuşuyor. Onunla tanışmak için ne yaptıysa başaramamış. Casuslarından öğrendiğine göre sen evlerine rahatça girip çıkıyormuşsun ki bu doğru... Biliyorum, biliyorum. Ama bizimki onun muhabbetini senden çalmak hevesinde.

Sarsıla sarsıla gülüyordu. Şu anda bana bundan daha ahmakça gelen bir şey yoktu.

— Başkonsolosa söyle, diye söze başlayıp birkaç etkili söz savurdum. Bu sırada Pombal beni azarlarcasına dilini şaklatıp başını sallıyordu.

— Söylemek isterdim ama, mon *cher,* dedi, kümes hayvanları artışındaki gagalama düzenine benzer bir hiyerarşi diplomatlar arasında da vardır. Benim o küçük nişanı alabilmem onun elinde.

Koca gövdesini yana devirerek cebinden sarı kaplı, eski, küçük bir romancık çıkarıp dizlerinin üstüne koymuştu.

— İşte seni ilgilendirecek bir şey. Justine, çok gençken, Arnavut asıllı, Fransız uyruklu bir yazarla evliymiş. Şu gördüğün küçük kitap onu anlatıyor, onun otopsisi — edeplice yapılmış.

Romanı elime alıp şöyle bir baktım. *Moeurs* başlığını taşıyordu, Jakob Arnauti diye biri yazmış. Kitabın başındaki açıklama otuzlu yılların ilk yarısında pek çok basımının yapıldığını gösteriyordu.

— Bunu nasıl öğrendin? diye sordum. Ağır kapaklı, iri, sürüngen gözünü kırpan George,

— Araştırma yaptık, dedi. Başkonsolos Justine'den başka bir şey düşünmüyor. Haftalardır konsolosluktaki bütün görevliler harıl harıl onunla ilgili bilgi topluyorlar. *Vive la France!*[30]

O gittikten sonra, hâlâ yarı uyku sersemi, *Moeurs'*ün[31] yapraklarını karıştırmaya başladım. Gerçekten çok iyi yazılmıştı, birinci tekil kişinin ağzından, bir yabancı gözüyle otuzlu yılların başlarındaki İskenderiye yaşamının günlüğüydü. Günlüğün yazarı ileride yazacağı roman için malzeme araştırmasına girişmiş; İskenderiye'deki yaşamının günü gününe aktarılan öyküsü gerçeğe uygun ve kavrayışlı; ama benim dikkatimi çeken şey genç bir Yahudi kızının portresi oldu; tanışıp evleniyor, Avrupa'ya gidiyor, boşanıyorlar. Mısır'a geri dönüşlerinde bu evliliğin yıkılışı öylesine amansız bir kavrayışla yazılmış ki karısı, Claudia'nın kişiliği kabartma gibi ortaya çıkıyor. Beni en çok şaşırtan, bana en ilginç gelen şey, hiç farkında olmadan o kadında tanıdık bir Justine taslağını bulmam oldu, kuşkusuz daha genç, daha yönsüz biri. Ama kesinlikle o. Gerçekten de kitabı ne zaman okusam — ki bunu sık sık yapıyordum — onun adını metindeki yerine koyuyordum. Müthiş uyuyordu.

Benim onu ilk gördüğüm yerde, Cecil otelinin kasvetli girişindeki bir aynada tanışmışlar. «Bu can çekişen otelin girişinde palmiyelerin kımıltısız bileşik yaprakları yaldız çerçeveli aynalarda uzun parçalara ayrılarak yansırlar. Burada yalnızca zenginler sürekli kalabilir, şeref ödenekli yaşlılığın yüksek nitelikli güvenliği içinde yaşayanlar. Ben kendime daha ucuz bir yer arıyorum. Bu gece salonda küçük bir Suriyeli kalabalığı var, koyu renk takımlarla ağırlaşmış gövdeleri, kıpkırmızı feslerden sararmış yüzleriyle ciddi ciddi oturuyorlar. Su aygırılarına benzeyen, hafifçe bıyıklı kadın tayfası çangur çungur sesler çıkaran takılarıyla yatmaya gittiler. Erkeklerin yumuşak, oval, meraklı yüzleri, kadınsı sesleri mücevher kutularıyla eğleşmekte, çünkü bu simsarlar küçük bir kutuya yerleştirdikleri en seçkin mücevherlerini yanlarından hiç eksik etmezler; yemekten sonra söz erkek mücevherlerine geldi. Akdeniz dünyası, insanlara bundan başka konuşacak bir şey vermiyor; mülkiyet simgesinde anlatımını bulan cinsel tükenmişlikten gelme bir kendine tutkunluk, bir narsisizm, öyle ki, bir erkekle tanıştığınız zaman onun ne kadar ettiğini hemen anlarsınız, karısıyla tanıştığınız zamansa aynı duyulmaz fısıltı size onun çeyiz ağırlığının neler olduğunu söyler. Mücevherlere paha biçmek için ışıkta bir o yana bir bu yana evirip çevirirken haremağaları gibi keyifli keyifli mırıltılar çıkarırlar. Küçük, kadınca gülücüklerle güzel beyaz dişlerini gösterir, içlerini çekerler. Parlak abanoz yüzlü, beyazlar giymiş bir garson kahve getirir. İçinde birkaç

küçük esrar parçası bulunan (Mısırlı kadınların kalçaları gibi) kocaman, beyaz sigaralara gümüş çakmaklar çakılır. Yatmadan önce kafayı bulmak için birkaç zerrecik. Dün akşam aynada tanıştığım kızı düşünüyorum, fildişi-mermer beyazı üstüne koyu renkler, parlak kara saçlar, derin, iç çeken gözler. İnsanın bakışları bu gözlere gömülüp kalıyor, çünkü onlarda kaygı, merak ve cinsel merak var. Yunanmış gibi yapıyor ama Yahudi olduğu kesin. Yahudinin kokusunu Yahudi alır. Biz Yahudilerin hiçbirinde gerçek soyumuzu söyleyecek yürek yoktur. Ona Fransız olduğumu söyledim. Er ya da geç birbirimizin ne olduğunu öğreneceğiz.»

«Buradaki yabancı toplulukların kadınları başka yerdekilere göre daha güzel. Hepsinde korku ve güvensizlik var. Kendilerini dört yandan kuşatan siyahlar okyanusunda bir gün boğulacakları korkusuyla yaşıyorlar. Bu kent Afrika karanlığının saldırısına karşı bir hendek, bir set olsun diye kurulmuş; ama gene de yumuşak ayaklı siyahlar daha şimdiden Avrupalıların oturdukları bölgelere sızmaya başlamışlar, soylararası bir tür geçişme sürüp gitmekte. Mutlu olmak için insanın Müslüman bir Mısırlı kadın olması gerek, — emici, yumuşak, gevşek, şişman; gösterişe meraklı; neftyağı alevinde balmumu tenleri limon sarısına ya da kavun yeşiline dönüşür. Sandık gibi sert gövdeler, elma yeşili sert göğüsler, etin uç noktalarındaki sürüngen soğukluğu, el ve ayak parmaklarının kemikli sınır boylarında. Duyguları bilinç öncesinde gömülüdür. Aşkta kendilerinden hiçbir şey vermezler, çünkü verecek bir benlikleri yoktur, onun yerine acılı bir düşünceyle sizi kuşatırlar — sevecenliğin, hazzın tam ters kutbunda yer alan anlatılmaz bir özlemin acısıyla. Yüzyıllardır öküzlerle birlikte aynı ahıra kapatılmış, örtüler altına gizlenmiş, kapalı tutulmuşlar. Karanlık köşelerde reçelle, kokulu yağlarla beslene beslene bir haz fıçısına dönmüşler, kâğıt beyazı, mavi damarlı bacaklar üstünde yuvarlanan bir fıçıya.»

«Mısır mahallesinin sokaklarında yürürken etin kokusu değişir: Amonyak, sandal ağacı, güherçile, balık. Kendisini evine bırakmamı istemiyor, hiç kuşkusuz yoksul mahalledeki evinden utandığı için. Gene de bana çocukluğuyla ilgili olağanüstü şeyler anlattı. Şöyle birkaç not aldım: Eve döndüğünde babasını gaz lambasının ışığında küçük bir çekiçle masanın üstünde ceviz kırarken buluşu. Adamı görür gibiyim. Yunan değil, Odesa'lı bir Yahudi, kürk başlıklı, yağlı lüle saçlı. Bir de Berberinin öpüşü, buzul çağının yanardağlarından fırlayan sert taşlar gibi kocaman, kaskatı

erkeklik organı; onun alt dudağını güzel ama parlatılmamış dişlerinin arasına almak için eğilişi. Burada Avrupa'yı geride bırakıp yeni bir ruhsal enleme doğru yol alıyoruz. Bana kendisini öyle bir horgörüyle verdi ki, hayatımda ilk kez onun kaygısının niteliği karşısında afalladım; sanki felaketlerden şişmiş, olursuz kalmış gibiydi. Bununla birlikte bu yitik toplulukların kadınlarında bizimkilerden çok değişik umutsuz bir gözüpeklik var. Eti öylesine iyi biliyorlar ki bizim gerçek birer yabancımız olmuşlar. Bütün bunları ben nasıl yazacağım? Acaba geri gelecek mi, yoksa bir daha hiç göremeyecek miyim onu? Suriyeliler yatmaya gidiyorlar, göçmen kuşlar gibi küçük çığlık sesleriyle.»

Kız geliyor ve konuşuyorlar. («Görünürdeki taşralı bilgiçliğin, katılığın altında bir deneyimsizlik seziliyor gibiydim, dünyayla ilgili değil, toplumla ilgili bir deneyimsizlik. Kibar tavırlı bir yabancı olarak onun ilgisini çektiğim doğruydu. Parlak ve yalansız gözbebeklerinin görkemini ortaya çıkaran hafif mavimsi-göz yuvarlarıyla, uzun kirpikleriyle o devsel, kahverengi gözlerinin utangaç, baykuşumsu bakışlarını bana dikmişti.»)

Justine'in bu ilk aşk serüveninin öyküsünü nasıl soluk soluğa, nasıl dayanılmaz bir merakla okuduğumu bilemezsiniz; gerçekten de kimbilir kaçıncı kez okuduktan sonra şimdi artık ezbere bildiğim bu kitap benim için her zaman kişisel acı ve şaşkınlıkla dolu bir belge olarak kaldı. Çok daha sonra, bir başka yerde şöyle yazmış: «Aşkımız doğru öncülleri olmayan bir mantık kıyasına benziyordu, yani en önemli eksiği saygıydı. Düşünsel sahiplik her ikimizi de ağına düşürmüştü, Mareotis'in sığ, ılık sularında birbirine yapışmış kurbağa yumurtaları gibi sürükleniyorduk, bitkinlik ve sıcağa dayanan içgüdülerin kurbanıydık... Hayır, iyi anlatamadım. Bu doğru değil. Şu kırılgan, değişken sözcüklerin yardımıyla Claudia'yı yeniden anlatmaya çalışalım. Nereden başlamalı?

«Eveet: Koşullara göre davranma yeteneğiyle yirmi yıllık kararsız, başıboş yaşamını idare etmeyi başarmıştı. Ailesi konusunda çok az şey öğrenebildim, çok yoksul olduğunu biliyordum yalnızca. Bana öyle geldi ki, durmadan kendisinin acımasız karikatürlerini çizen biriydi ama bu, kendi gerçek benliklerinin karşılığını bir başkasında bulamayacaklarını düşünen bütün yalnız insanlarda vardır. Bir ortamdan bir başka ortama, bir erkek-yer-zamandan bir başkasına geçiş hızı baş döndürücüydü. Ama bu durulmazlıkta insanı gerçekten büyüleyen bir olağanüstülük vardı. Onu tanıdıkça daha anlaşılmaz buluyordum; değişmeyen tek şey, kendi

içeyönelikliğine karşı açtığı çılgın savaştı. Ama her çarpışma bir hata, bir suç ve pişmanlıkla sonuçlanıyordu. ‘Sevgilim, göreceksin bak, bu kez öyle olmayacak, sana söz veriyorum.’ Ne kadar sık duyardım bu tümceyi.»

«Daha sonra yabancı ülkelere gittiğimizde de duymuştum: Adlon’da, binlerce sigaranın dumanında tüten İspanyol dansözlerin üstünde spot ışıklarının tozu oynaşırken; Buda’nın karanlık sularının kıyısında sıcak gözyaşları, sessizce sürüklenen kuru yaprakların arasına dökülürken; kasvetli İspanyol ovalarını atlarımızla geçerken, nal sesleriyle çiçek bozuğuna dönen sessizlikte; Akdeniz kıyısında unutulmuş bir kayalıkta uzanırken. Beni üzen asla onun ihanetleri değildi, çünkü Justine için sahip olduğu erkeğin gururu sorunu her nedense ikinci derecede önemliydi. Onu gerçekten tanıyabileceğim umuduna kendimi adamakıllı kaptırmıştım, ama şimdi anlıyorum ki o gerçekten de olur olmaz bir kadın değil, yaşadığımız toplumdaki engellerin hiçbirini tanımayan Kadının canlı bir örneğiydi. ‘Yaşamaya değecek bir hayat, hep bunu arıyorum. Ölsem ya da delirsem, belki o zaman dışa vuramadığım bütün duygularımın yöneleceği bir nokta bulunmuş olur. Sevdiğim doktor bir nemfoman olduğumu söylemişti ama benim eğlencemde doymak bilmezlik ya da zevk düşkünlüğü yok, Jakob. Bu bakımdan tam bir boşa harcanmışlık. Boşa, sevgilim, boşa! Haz duymaktan üzüldüğümü söylüyorsun, tıpkı Püriten dindarlar gibi. Orada bile bana haksızlık ediyorsun. Ben bunu trajik görüyorum, doktor arkadaşlar bende kalpsiz gibi görünen yaratığı tanımlamak için bileşik bir sözcük bulmak istiyorlarsa, benim, yüreğimde eksik olanı ruhumla tamamladığımı kabul etmek zorunda kalacaklar. İşte sorun burada.’ Gördüğünüz gibi bunlar genellikle kadınların yapabileceği ayrımlar değil. Nasıl olmuşsa olmuş, sanki dünyasında bir boyut eksilmiş gibiydi ve aşk içsel bir putataparlığa dönüşmüştü. Ben bunu başlangıçta yıkıcı, kendi kendini tüketici bir bencillik sanmıştım, çünkü bir kadınla bir erkek arasındaki sevginin temelini oluşturan küçük bağlılık kurallarından hiç haberi yokmuş gibi görünüyordu. Bu biraz ukalalık gibi oldu ama önemi yok. Şimdi onun katlandığı büyük korku ve heyecanları anımsayınca haklı olup olmadığım konusunda kuşkuya düşüyorum. O bitip tükenmez sahneler — eşyasıyla kiralanmış yatak odalarında hıçkırıkları duyulmasın diye Justine’in muslukları açışı. Kollarını kavuşturmuş, kendi kendine mırıldanarak dolanırken patlamaya hazır bir barut fıçısı gibi için için yanar görünüyordu. Ne iyi ne de kötü denemeyecek sağlığım, güçsüz sinirlerim

— her şeyden önce de Avrupalılara özgü mizah duygum — böyle zamanlarda onu çileden çıkarıyordu. Sözgelişi bir akşam yemeğinde kendisine yeterince önem verilmediği boş kuruntusuyla kıvranırken yatağın ayak ucundaki ince halının çevresinde bir panter gibi dört dönerdi. Hele uyuduğumu görünce öfkeden çıldırır, 'Kalk, Jakob. Istırap çekiyorum, görmüyor musun?' diye bağırarak omuzumdan sarsardı. Böyle bir bilmece oyunda rol almak istemediğimi gösterecek olsam, belki de tuvalet masasının üstündeki bir şeyi kırar, böylece zili çalmak için bir özür bulmuş olurdu. Kaç tane gece hizmetçisinin korkulu bir yüzle içeri girip gümüş ya da altın parıltılı gece elbisesiyle 'Lütfen şu tuvalet masasını temizler misiniz? Dikkatsizlikle bir şey kırdım,' diyen bir çılgınla karşılaştıklarını görmüşümdür. Sonra oturur, sigara üstüne sigara içerdi. Bir keresinde ona şöyle demiştim: 'Bütün bunların ne olduğunu çok iyi anlıyorum. Galiba ne zaman beni aldatsan ve suçluluk duygusu için için seni kemirmeye başlasa, sana dayak atmam için beni kışkırtıyorsun, günahlarını bağışlatmak için elbette. Benimse, sen mutlu olasın diye pezevenklik etmeye hiç niyetim yok, canım. Kendi yükünü kendin taşı. Seni kamçılamam için ne yapsan boşuna, sana yalnızca acıyorum.' Doğrusu bu sözler onu bir an için düşündürmüştü, hiç farkında olmadan ellerini bacaklarına uzatmış, o gün öğleden sonra özenle tıraş ettiği kaygan derisini okşamaya başlamıştı...»

«Daha sonraları, ondan usanmaya başladığım zaman, artık bu tür bir heyecan sömürüsünü çekemez olmuş, ona kötü davranmaya, onunla alay etmeye başlamıştım. Bir gece, sinir bozucu, isterik bir Yahudi karısı olduğunu haykırdım yüzüne. Sık sık duyduğum, şimdi artık bir anı bile olsa (renklilikleriyle, ahenkli koyuluklarıyla) beni kederlendiren o boğuk hıçkırıklarla sarsılarak kendini yatağa atmış, bir su hortumundan fışkırırcasına gelen isteri dalgalarına teslim olmuştu.»

«Bu tür şeyler sık sık olur muydu, yoksa onları benim belleğim mi böyle çoğaltıyor? Belki de yalnızca bir kez olmuştu da bendeki yankıları yüzünden çok sanıyordum. Her neyse, uyku hapı şişesinin açılan kapağının sesini duyar gibiyim ve bardağa düşen hapları. Uyukluyor bile olsam onları sayar, fazla alıp almadığına dikkat ederdim. Bütün bunlar daha sonraki günlerdeydi kuşkusuz; başlangıçta onu yatağıma çağırdığım zaman sıkıntılı, somurtkan, soğuk soğuk da olsa sözümü dinlerdi. Onun buzlarını eritebileceğimi, ona gövdesel huzuru verebileceğimi düşünecek kadar aptaldım, kafa huzurunun buna dayandığnu sanıyordum. Yanılmışım.

Çözmek istediği bilinmez bir düğüm vardı içinde ve ben ne sevgili olarak ne de dost olarak bunu çözebilecek biriydim. Kuşkusuz. Kuşkusuz. O zamanlar isteri hastalığı konusunda ne kadar bilinebilirse ancak o kadar biliyordum. Ama bütün bunların gerisinde sezinlediğimi sandığım başka bir özellik vardı. Bir bakıma onun aradığı şey yaşam değil, yaşamın amacı olabilecek önemli bir ipucuydu.»

«Nasıl tanıştığımızı daha önce anlatmıştım — Cecil otelinin uzun aynasında, dans salonunun açık kapısının önünde, bir karnaval gecesi. Aramızdaki ilk konuşmanın aynada geçmiş olması simgesel değil mi? O, esmer yüzünü aynada incelerken kendisini bekleyen çağanoz gibi bir adamla gelmişti oraya. Ben de takmaya alışık olmadığım bir papyonu düzeltmek için durrnuştum. 'Işık hep böyle yetersizdir,' diyerek gülümserken öylesine doğal, doymak bilmez bir açıkyürekliliği vardı ki bunu yüzsüzlükle karıştırmaya olanak yoktu. Hiç düşünmeden yanıtlamıştım. 'Kadınlar için öyle belki. Biz erkekler sizin kadar titiz değilizdir.' Birbirimize gülümsemiştik ve ben onun aynadaki yaşamından bir daha dönmemecesine çıkıp gitmeye hazır, hiçbir şey düşünmeden yanından geçerek salona yürümüştüm. Daha sonra, o berbat İngiliz danslarından birinde —galiba Paul Jones deniyor— bir rastlantı sonucu kendimi vals yapmak üzere onun karşısında buldum. Rasgele bir şeyler konuştuk — ben çok kötü dans ederim; şurada şunu da söyleyeyim ki, güzelliği beni hiç etkilememişti. Bu çok daha sonra, türlü oyunlarına başladığı zaman oldu; benim kişiliğimin alelacele çırpıştırılmış kötü tablolarını çizmek gibi, sivri, keskin bıçak darbeleriyle eleştirici özelliklerimi altüst etmek gibi oyunlarına başladığı zaman. Benim dikkatimi çekme isteğinin karşı konulmaz etkisiyle birden uyduruverdiği birtakım nitelikleri bana yamayıveriyordu. Kadınlar yazarlara saldırmasalar olmaz — benim yazar olduğumu öğrenir öğrenmez beni açımlayarak ilgimi çekmesi şart olmuştu. Söylediği şeylerden bazıları isabetsiz olsa bile, bütün bunlar *amour propre*'umu[32] çok okşayacaktı. O ne kadar zeki ve duyarlıysa, ben de bu tür oyunlar karşısında o kadar güçsüzdüm — ilk öne sürülen taşların tuzağına düşecek kadar acemi.»

«Bundan sonra ta o geceye kadar başka hiçbir şey anımsamıyorum — denize bakan ayışığıyla ıslanmış balkondaki o olağanüstü yaz gecesine kadar. Beni susturmak için ağzıma kapanan ılık bir el ve şöyle konuşan bir

ses: ‘Çabuk. *Engorge-moi*[33] Arzudan arzusuzluğa — bu işi bitirelim.’ Anladığıma göre beni kendi hayalinde tüketmişti bile. Bunları öylesine bir bıkkınlık ve alçakgönüllülükle söylüyordu ki, onu sevmemek kimin elindeydi?»

«Bütün bunları değişken, kararsız sözcükler aracılığıyla yeniden yakalamaya çalışmak boşuna bir çaba. Buluşmalarımızın pek çoğunu, kıyı bucak, olduğu gibi anımsıyorum: Kendini tanıma yoluyla bilgi edinmek ve güçlenmek isteyen ve bu açlığını bir duygu perdesinin altına gizleyen karma bir Justine canlanıyor gözümde. Acaba onu gerçekten etkiledim mi, yoksa onun için bir laboratuvar olmaktan öteye geçemedim mi, diye acı acı düşündüğüm oluyor. Benden çok şey öğrendi, en başta okuyup düşünmesini. Bunları daha önce bilmiyormuş. Belki de benim aşk sandığım şey yalnızca bir gönül borcuydu. Terkedilmiş binlerce insan, izlenim, araştırma konusu arasında bir yerde, kendimi oradan oraya sürüklenir, kollarımı uzatırken görüyorum. Ne tuhaftır ki, ben onunla aşığı olarak değil yazar olarak gerçek anlamda tanıştım. Onunla burada el sıkıştık — zihnin zorladığı akıl yürütme yordamından çok, merak ve şaşkınlığın daha önemli göründüğü sallantılı yargıların ahlakdışı dünyasında. Pencere camını buğulandırmamak için insanın soluğunu tutarak sessizce beklediği bir yerdir burası. Onu işte böyle gözettim. Onun için çıldırıyordum.»

«Gerçek bir Mouseion’lu olarak sayısız gizleri olan biriydi, onun yaşamının gizli yönlerine el uzatma isteğinden ya da kıskançlıktan kendimi çok iyi korumam gerekiyordu. Bunda oldukça başarılı sayılırdım. Onu gizli gizli izlemişsem salt benim yanımda olmadığı zamanlar neler yaptığını, neler düşündüğünü bilmek merakından izlemişimdir gerçekten de. Örneğin kentte sık sık yokladığı bir kadın vardı, bu kadının onun üstündeki etkisi öylesine derindi ki, aralarında yasak bir ilişkinin varlığından kuşkulanmaya başlamıştım; sonra, uzun uzun mektuplar yazdığı bir adam da vardı, oysa anladığıma göre o da kentte yaşıyordu. Belki de yatalaktı, kim bilir? Epey araştırma yaptırdıysam da, casuslarım bana ilgisiz bilgiler getiriyorlardı. Kadın, yaşlı, dul bir falcıymış. Ucuz mektup kâğıdının üstünde cızırdayan kalemiyle mektuplar yazdığı adamın da oradaki bir konsolosluta yarım gün çalışan bir doktor olduğu anlaşıldı sonradan. Yatalak değil ama eşcinselmiş ve şimdilerde pek moda olan simya felsefesiyle biraz uğraşıyormuş. Bir keresinde kurutma kâğıdımın üstünde özellikle net bir iz

görünce aynada (gene ayna!) okudum: — ‘sizin dediğiniz gibi benim şu yaşamım İyileşmemiş Bir Yara, onun içini insanlarla, raslantılarla, hastalıklarla, ne bulursam onunla dolu tutmaya çalışıyorum. Bunun, daha iyi, daha akıllıca yaşayamamanın özrü olduğunu söylemekte haklısınız. Sizin bilim ve bilginize sonsuz saygım vardır, ama kendimle uzlaşmak istiyorsam, ilkin kişiliğimdeki bütün değersiz şeyleri bir araya toplayıp yakmam gerektiğini düşünüyorum. Başka birisi olsa benim sorunumu alır, bir papazın kucağına bırakırdı ve böylece yapay bir biçimde çözümlemiş olurdu. Biz İskenderiyelilerin gururu buna izin vermez, bizim dine saygımız daha çoktur. Tanrıya haksızlık etmek olur bu, sevgili üstadım, başka kimin güvenini boşa çıkarmış olursam olayım (gülümsediğinizi görür gibiyim) Onunkini — O her kimse — çıkarmamaya kararlıyım.’»

«Bu bir aşk mektubuysa ancak bir azize yazılmış olabilir gibi geldi bana o zaman; acemiliklerle, yanlışlarla doluydu, ama ayrı ulamlara ait düşünceleri birbirinden kolayca ayırabilmesi, beni bir kez daha şaşırtmıştı. Onu bambaşka bir açıdan görüyordum artık, aşırı dikkafalı bir gözüpeklikle kendi varlığını ortadan kaldırabilecek, hepimiz gibi bütün yüreğiyle arzuladığı, ele geçirmeye çalıştığı mutluluğunu yok edebilecek birisi olarak. Bu düşüncelerin etkisiyle, ona olan aşkım değişmiş gibiydi, bazan içimin nefretle dolduğunu görüyordum. Ama beni asıl korkutan şey, oldukça kısa bir süre sonra onsuz yaşayamayacağımı anlamam oldu. Denedim. Ondan uzaklaşmak için kısa yolculuklar yaptım. Gelgelelim, onsuz yaşamı dayanılmaz derecede sıkıcı buluyordum. *Âşık* olmuştum. Bunu düşünmek bile yüreğimi anlatılmaz bir keder ve nefretle dolduruyordu. Sanki onda kötülük perimi bulduğumu bilinçsizce fark etmiştim. İskenderiye’ye gönlü boş gel de bir *amor fati*[34] bul, olacak şey mi — bu benim ne sağlığımın, ne de sinirlerimin dayanabileceği bir talihsizlikti. Aynaya bakarken kırka merdiven dayadığımı, daha şimdiden şakaklarımda birkaç beyaz telin belirdiğini kendime anımsatıyordum! Bir keresinde bu ilişkiyi sona erdirmeyi denemek istedim, ama Justine’in her bir gülümsemesi, her bir öpüşüyle bu kararımın eriyip dağıldığını görüyordum. Bununla birlikte, onun yanındayken insan gölgelerle dostluk ettiğini, yaşamı kaplayan, onu yepyeni bir çınlamayla dolduran gölgelerle çevresinin sarıldığını duyumsardı. Bunca anlaşılmazlık bolluğu apansız bir irade hareketiyle çözülemezdi. Bazan bana her bir öpüşü ölümün tokadından farksız bir kadın

izlenimini veriyordu. Örneğin, ona kendimi en yakın bulduğum dönemlerde beni çeşitli kereler aldattığını (zaten bildiğim bir şeyi) öğrendiğim zaman çok keskin, açık seçik bir duygum olmadı; hastanede yatan bir dostun yanından ayrılıp asansöre binen ve soluk alışlarını duyduğu üniformalı bir makine-adamın yanında durup altı kat aşağı sessizce kayan bir adam ne duyarsa, ona benzer dermansız bir uyuşukluk duydum. Odamın sessizliğinden kulaklarım sağır olmuştu. Ama sonra kafamı toparlayıp şöyle bir düşününce onun yaptığı şeyin benimle hiç ilgisi olmadığını anladım: O kendisini benim için özgürleştirmeye çalışıyordu; bana ait olduğunu bildiği şeyi bana vermek için. Bunun kulağıma bir safsatadan daha iyi geldiğini söyleyemem. Ama yüreğim bunu doğru bulmuş, beni anlayışlı bir sessizliğe bürünmeye zorlamıştı. Justine'in tepkisi yepyeni bir sıcaklık, yepyeni bir canlılığın içine girmek oldu, aşka gönül borcu eklemişti. Bu beni biraz tiksindirmedi değil.»

«Ah keşke siz de onu benim gibi, gösterişsiz, yumuşak anlarında görebilseydiniz, onun bir çocuktan farkı olmadığını anlayınca beni korkaklıkla suçlamazdınız. Sabahın erken saatlerinde gülümseyen ağzının üstüne dağılmış saçlarıyla kollarımın arasında uyurken, tanıdığım hiçbir kadına benzemezdi: Hatta kadına da değil, Dördüncü Zaman başlangıcına rastlayan gelişim döneminde yakalanmış şaşırtıcı bir yaratığa benzerdi. Daha sonraları, henüz onunla ilgili duygularım son birkaç yıldaki gibi değişmeden sürerken — onu çok sevsem de, ondan başkasını sevemeyeceğimi bilsem de — geri dönebileceği düşüncesinin beni ürküttüğünü anlayınca çok şaşırdım. Bu düşüncelerin her ikisi de birbirinin yerini almaksızın kafamda yan yana yaşıyordu. Kendi kendimi şöyle avutuyordum: 'İyi. Sonunda gerçekten *sevdim.* Bunu başardım:' ikinci benliğimse şunu ekliyordu: 'Justine'le *paylaşılan* bir aşkın sancılarından Tanrı beni korusun.' Bu anlaşılmaz duygu kutuplaşması hiç ummadığım bir şeydi. Aşk buna deniyorsa, o zaman benim daha önce hiç görmediğim bir bitki türü olmalıydı. Justine bir keresinde, 'O sözcüğün cehennemin dibine kadar yolu var,' demişti, 'Elizabeth döneminde «*God*» sözcüğünü nasıl tersten okumuşlarsa ben de onu tersten okumak isterdim.[35] «Love»ı «evol» yapıp «*evolution*» ya da «revolt»a katmak.[36] Bu sözcüğü benim yanımda sakın kullanma.')»

Bu son alıntılar günlüğün *Ölümünden Sonra* başlıklı bölümünden, burada yazar bütün oluntuları (epizodları) toparlayıp değerlendirmeye çalışmış. Pombal bunları çoğunlukla bayağı, hatta sıkıcı buluyor; ama Justine'i tanıyıp da bunlardan etkilenmeyecek birisi olabilir mi? Yazarın amaçlarının ilginç olmadığı da söylenemez. Örneğin, gerçek kişilerin ancak —bu kişileri içinde barındırabilecek, onlara biçim verebilecek güçteki— bir sanatçının imgeleminde yaşayabileceklerini ileri sürüyor. «Yaşam denen hammadde, ancak gerçekleşmemiş bir olanak olarak vardır, ta ki bir sanatçı çıkıp da onu yapıtına yerleştirinceye kadar. Ah keşke bu aşk hizmetini ben de zavallı Justine'e yapabilsem!» («Claudia» demek istiyorum elbette.) «Onun temel öğelerini içerebilecek güçte bir kitap düşlüyorum -ama şimdilerde alıştığımız türden bir şey değil. Örneğin, ilk sayfada birkaç satırla konunun özeti verilecek. Belki böylece anlatı eklemlemesinden kurtulabiliriz. Sonuçta biçim yükünden kurtulmuş dram ortaya çıkacaktır. *Kendi kitabımı bırakayım düş kursun isterdim.*»

Kuşkusuz, zorlama gibi gelen, ama aslında yapıtın kendi içinde örgensel olarak gelişen ve yapıtı ayakta tutan biçimden kolay kolay kurtulunamaz. Onun kitabında eksik olan şey oyun duygusu — ki bu birinci sınıf olamamış bütün yapıtlar için geçerli bir eleştiridir, — konusunun üstüne öylesine bir sertlikle yürüyor ki Claudia'nın kendisindeki dengesiz acımasızlık onun biçeminde de var. Sonra bir de coşku kaynağı olan her şeyin onun gözünde aynı derecede önemli oluşu: Nouzha'daki zakkumların arasında Justine'in ağzından çıkmış herhangi bir imleyici, kendisini anlatan romanı yaktığı şömine («Günlerce gözünü benden ayırmamış, sanki bana bakarak romanımı okumaya çalışmıştı.»), Lepsius sokağındaki küçük oda, gıcırdayan kamış iskemle... Kişileri için şöyle diyor: «Hepimizin beklediği gibi gerçekliğin kendisi olmayan, ama yapıtın gereksinimlerinden doğan bir boyutta bütün kişiler zamanla kayıtlı. Çünkü bütün dram bir tutsaklık yaratır ve oyuncu ancak kayıtlılık derecesine göre önemlidir.»

Bu konudaki birtakım kuşkularımızı bir yana bırakırsak, iskenderiye'nin olağanüstü güzel ve doğru bir betimini vermeyi başardığını söyleyebiliriz; İskenderiye ve kadınları. Burada Leonie'nin, Gaby'nin, soluk gül rengi, altın ve katran Fosca'nın[37] portreleri var. Kitabın yaprakları arasında insan bunları kolayca tanıyabilir. hâlâ ta tepedeki o küçük stüdyoda, örümcek ağlarından, paçavralardan örülü kırlangıç kafesinde

yaşayan Clea — onu da hiç kaçırmadan almış. Ama İskenderiyeli bu kızlar, ürkütücü dürüstlükleri, dünyadan bıkmışlıklarıyla başka kadınlardan ayrılıyorlar. Soma'nın kentindeki bu öz nitelikleri ayırt edebilecek kadar yazarlığı olduğu belli. İskenderiye'nin sert kaplumbağa kabuğunu hemen hemen yanlışlıkla parçalayıp da kendisiyle yüz yüze gelen yetenekli bir yabancıdan insan daha çoğunu bekleyemez.

Justine'in kendisine gelince, onun demir zırhlara sarılı satırlarında Arnauti'ye gönderme varsa bile, çok az var. Birkaç yerde A harfine rastladım, ama daha çok iç gözlemlerle dolu bölümlerde. Özdeşleştirmenin mantıklı görünebileceği parçalardan biri şu:

«A'da benim dikkatimi ilk çeken şey odasıydı. Ağır kepenklerin ardında bir tür mayalanmanın sürüp gittiğini her zaman duyumsamışımdır. Her yer kitaplarla doluydu, kapakları ters çevrilmiş ya da —sanki adları okunmasın diye— beyaz resim kağıdıyla kaplanmış kitaplarla. Bir köşede, sanki fareler tarafından kemirilmiş gibi delik deşik koca bir gazete yığını — A'nın kesip çıkardığı, kendi deyimiyle, 'gerçek yaşam', kendininkine çok uzak bulduğu bir soyutlama. Sanki yemek yemeye oturuimuş gibi gazetelerin başına geçer, kör bir tırnak makasıyla kesmeye başlardı, kadife terlikleri, yamalı sabahlığıyla. Kendi yapıtı dışında kalan dünyadaki 'gerçeklik' üstüne bir çocuk gibi büyük bir şaşkınlıkla kafa yorardı; herhalde orası insanların mutlu olup, gülebildikleri, çocuk doğurabildikleri bir yerdi.»

Moeurs yazarının bütün portresi böyle birkaç tablodan oluşuyor, onun onca özenli ve sevgi dolu gözlemlerine karşılık, çok cimrice, hayal kırıcı bir ödül; bu kısa ve sonuçsuz evlilikten sonra ayrılışlarına ilişkin tek bir sözcüğe rastlayamadım. Oysa ötekinin kitabında bizim —Nessim'le benim — daha sonra varacağımız, Justine'in kişiliğiyle ilgili aynı yargıları bulmak çok ilginçti. En çok şaştığım şey, hepimize kuzu gibi boyun eğdirmesi oldu. Sanki erkekler başka kadınlar için kullandıkları ölçülere vuramayacakları birinin karşısında olduklarını hemen anlıyorlardı. Clea bir keresinde onun için söyle demişti (onun yargılan genellikle acımasızdır): «Gerçek bir orospu, bir erkeğin gerçek sevgilisidir — Justine gibi; onda erkekleri yaralayabilecek güç var. Ama elbette bizim dostumuz, o görkemli eski zaman yosmalarının yirminci yüzyıldaki sığ bir kopyası, bilmeden izlerinden gittiği kişiler işte onlar: Lais, Charis vb... Toplum Justine'e kendi

rolünü oynama izni vermedi, türlü sıkıntılarının üstüne bir de suçluluk yükünü ekledi. Çok yazık. Çünkü o tam bir İskenderiyeli.»

Amauti'nin Justine'i anlatan küçük kitabını Clea da derinliksiz buluyor, her şeyi açıklama isteğinin işi bozduğunu söylüyor: «Bu bizim hastalığımız, bir felsefe ya da ruh durumunun geniş çerçevesi içine her şeyi doldurmaya çalışmak. Ne olursa olsun, Justine'i haklı çıkarmaya ya da bağışlatmaya olanak yok. O, kısaca bütün görkemiyle bir olgudur; ona katlanmak zorundayız, tıpkı ilk günah gibi. Ona nemfoman demek ya da onu Freud'la açıklamaya kalkmak, sevgili dostum, onun bütün efsanesel özünü, onu o yapan şeyi yok etmek olur. O, bütün töredışı insanlar gibi, Tanrıçalık sınırında dolaşan birisi. Bizim dünyamız dünya olsaydı, onu barındıracak tapınakları olurdu, onun aradığı huzuru verebilecek, kendisine aktarılan kalıtın boyutlarının dışına taşabilmesini sağlayacak tapınaklar... Ama cinsel organlarını bisiklet eyerine çevirmiş sivilceli ufaklıklarla dolu şu aşağılık Katolik manastırları değil.»

Arnauti'nin *Engel* başlığını verdiği, Justine'in yüreğindeki durulmazlığın anahtarları olabileceğini sandığı bölümleri düşünerek söylüyordu bunları. Clea'nın dediği gibi sığ olabilirler, ama her şeyin birden çok açıklaması yapılabileceğine göre, bence üstünde durulmaya değer. Ben kendi adıma onların Justine'i açıkladığı kanısında değilim, ama bir ölçüde onun davranışlarını aydınlattıklarına inanıyorum — Avrupa'nın dört bucağına yaptıkları o uzun yolculukları. Bir yerde, «Tutkunun yüreğinde,» diye yazdıktan sonra ayraç içinde şöyle ekliyor, «(onun gözünde Tanrı vergisi yeteneklerin en kolay bulunanı olan tutkunun yüreğinde) bir engel vardı — benim ancak aylar sonra ayrımına vardığım büyük bir duygu engeli. İkimizin arasında bir duvar gibi yükseliyordu, paylaşma özlemi çektiğimiz, ama nedense bizi dışladığını duyumsadığımız mutluluğun gerçek düşmanını keşfetmiştim ya da öyle sanıyordum. Bu neydi?»

«Kiralık bir odanın — hafifçe Levanten — Fransız havalı, yalancı mermerden yapılma tavanı, bozulmaya yüz tutmuş melek resimleriyle, asma yaprağı buketleriyle kaplı, iç sıkıcı, dikdörtgen bir odanın — kocaman, çirkin yatağında uzanırken anlatmıştı bunu bana. Her şeyi anlatmış ve kendisinden gizlemek için büyük bir çaba harcadığım çıldırtıcı bir kıskançlıkla beni başbaşa bırakmıştı, ama bu daha önce hiç duymadığım türlü, bambaşka bir kıskançlıktı. hâlâ yaşıyor olmasına karşın *artık önemi olmayan* bir adamı kıskanıyordum. Belki de ilk gençlik yıllarındaki olayları,

Freud'cuların deyimiyle, 'perdeleyen' şey bu anıydı. Dediğine göre (bu itirafın önemi konusunda yanılmaya olanak yoktu, çünkü bunları anlatırken gözlerinden sel gibi yaşlar boşanıyordu, ne daha önce ne de daha sonra böyle ağladığını gördüm) yakınlarından biri ırzına geçmiş. Bunun hiç de olağandışı bir şey olmadığını düşününce insan ister istemez gülüyor. Bu işin hangi yaşta başına geldiğini çıkarmaya olanak yok. Her neyse, o Engel'in içine işte burada sokulabildim sanıyorum: Artık o günden sonra, bu olayları zihninde yeniden canlandırıp yeniden yaşamadıkça, aşkta doyum bulamaz oldu anlaşılan. Biz âşıklarına ilk çocukluk ilişkisindeki adamın yerini dolturtuyordu zihninde. Böylece bir tür otuzbire dönüşen aşk, nevrasteninin bütün renklerini taşımaya başladı; imgelemi kansızlıktan ölmek üzereydi, çünkü etiyle kemiğiyle hiç kimseye tam anlamıyla sahip olamıyordu. Açlığını duyduğu aşka kendini veremiyordu, çünkü onun doyumları artık yaşamadığı bir hayatın alacakaranlık köşelerinde gizliydi. Ne kadar ilginç. Ama daha da eğlendirici olan şey, sanki bile bile yaptığı bir ihaneti anlatmış gibi, *amour propre*'umun yaralandığını fark etmem oldu. Vay! Demek benim kollarımın arasında yatarken zihninde bu anıyı canlandırmadan doyuma ulaşamıyordu? Öyleyse bir anlamda ona hiç sahip olamayacaktım; zaten hiç olmamıştım. Bir kukladan başka bir şey değildim. Şimdi bile, şu satırları yazarken, adamın kim olduğunu, nerede oturduğunu, boğulurmuş gibi soruşumu anımsayınca gülmemi tutamıyorum. (Peki acaba ne yapmayı umuyordum, adamı düelloya mı çağıracaktım?) Her neyse, işte orada, Justine ile benim aramda kapı gibi duruyordu; Justine ile güneş ışığı arasında.»

«Ama, öyle bir anda bile, aşkın kıskançlıkla nasıl beslendiğini gözlemleyebilecek kadar soğukkanlıydım, çünkü ulaşamadığım, buna karşılık kollarımın arasına aldığım bir kadın olarak, eskisinden daha çok, on kez daha çok istek duyduğum, gereksindiğim biriydi. Âşık olmaya hiç de gönlü olmayan bir adam için olsun, salt bir saplantıdan kurtulup özgürleşme isteğinde olan bir kadın için olsun, bundan daha büyük bir felaket olamazdı. Buradan bir başka sonuca daha varıyordum: O engeli kırabilirsem, hiçbir erkeğin sahip olamadığı türlü ona sahip olabilirdim. O gölgeli alana girebilir, onun gerçek öpüşlerini tadabilirdim; şimdi bir cesedi öper gibi öpüyordu. Artık her şeyi anlamıştı galiba.»

«O büyük geziyi işte bu yüzden yaptık, bilimin yardımıyla bu ifriti birlikte yenmek için, deyim yerindeyse 'el ele' dolaştık. Ünlü ruhbilim

uzmanı Czechnia'nın, karşısına oturttuğu antika yaratıklara gözleri parlayarak baktığı, kitaplarla kaplı hücresine birlikte gittik. Basel, Zürih, Baden, Paris — Avrupa'nın gövdesini kaplayan atardamar sistemlerinin üstünde çelik rayların titreyişi; dağları, vadileri aşarken buluşan, birbirinden ayrılan çelik sinir düğümleri. Doğu Ekspresi'nin sivilceli aynalarında insanın kendisiyle yüzyüze gelişi. Beşikte bir bebek taşır gibi hastalığını Avrupa'nın dört köşesine taşımıştık, ta ki ben umudumu yitirip, hatta Justine'in iyileşmek istemediğini bile düşünmeye başlayıncaya kadar. Çünkü o, ruhundaki istemsiz engele bir başkasını daha eklemişti — irade engelini. Neden böyle oldu hiç anlayamıyorum; ama hiç kimseye o gölgenin adını söylememekte diretiyordu. Söylese de söylemese de, şu anda dünyanın bir yerinde o adam var, iş hayatının zorluklarından mıdır, yoksa aşırı zevk düşkünlüğünden midir, saçları ağarmış, seyrekleşmiş, geçirdiği göz iltihabı nöbetinden sonra gözünün üstünde her zaman kara bant taşıyan bir adam (Size onu böyle anlatabiliyorum ya, bir kez gerçekten gördüğüm için). Justine, 'Neden onun adını herkese söyleyecekmişim?' diyerek ağlardı. 'Benim için artık öyle biri yok — zaten hiçbir zaman da olmamıştı. Kendisi bu olayları hiç anımsamaz bile. Anlamıyor musun, o bir ölü? Onu gördüğüm zaman...' Sanki zehirli bir yılan sokmuş gibi oldum. 'Demek onu görüyorsun?' Tehlikeyi anlayıp hemen gerilemişti: 'Birkaç yılda bir, sokakta. Yalnızca selamlaşıyoruz.'»

«Demek o yaratık, o aşağılık şey hâlâ soluk alıyor, hâlâ yaşıyordu? Şu kıskançlık denen şey ne garip, ne bayağı. Bir aşığın kendi hayalinin uydurduğu şeyi kıskanmasıysa gülünç.»

«Daha sonra güç soluk alınan bir yaz gecesi Kahire'nin göbeğinde bir trafik sıkışıklığı sırasında bizimkinin yanında bir araba durdu, Justine'in yüzündeki değişiklik dikkatimi çekti, başımı çevirip baktım. Irmaktan yükselen buharla yoğunlaşmış, çürük meyve, yasemin ve terli gövdelerin kötü kokularıyla sancılanan o titrek, ıslak sıcakta yanımızda duran arabanın içinde çok sıradan bir adam ilişti gözüme. Onu bu iğrenç kentin öteki binlerce eciş büçüş, kılıksız bir iş adamından ayıran, bir gözünün üstündeki kara bant dışında hiçbir özelliği yoktu. Seyrek saçlı, yandan görünüşü sert, boncuk gözlü bir adamdı; gri bir yazlık takım vardı üstünde. Justine'in yüzündeki sıkıntı ve kararsızlık öylesine belirgindi ki, elimde olmadan bağırdım: 'Ne var?'; trafik tıkanıklığı açılıp da araba yanımızdan uzaklaşırken, gözlerinde garip bir ışıltı ve neredeyse esrik bir cesaretle

şöyle yanıtladı: 'İşte senin arayıp durduğun adam.' O daha sözünü tamamlamadan her şeyi anlamış, sanki kötü bir düş görüyormuş gibi bir duyguyla arabayı durdurup dışarıya fırlamıştım. Süleyman Paşa yönüne sapan arabasının kırmızı kuyruk ışıkları dışında ne numarasını, ne de rengini görebildim. Ardına takılmam olanaksızdı, çünkü arkamızdaki trafik yine sıkışmıştı. Hiçbir şey söylemeden, titreyerek arabaya bindim. Dernek Freud'un, o pek sevdiği çözümleme yöntemiyle adını bulmaya çalıştığı adam buydu. Demek Justine sanki ispirtizmayla havaya yükseltilmiş gibi, sinirleri adamakıllı gerilmiş, boşlukta yatarken Magnani'nin o ince madensel sesi bu zavallı, orta yaşlı adamın adını soruyordu: 'Bana adını söyle, adını söylemen gerek'; oysa Justine, belleğinin gömülü olduğu unutulmuş maden yataklarından gelen sesiyle makine çağının kâhini gibi hep aynı şeyi yinelemişti: 'Anımsamıyorum, anımsamıyorum.'»

«O zaman, sapıkça bir tutumla bu Engel'i yenmeye istekli olmadığını anladım, onu razı etmeye doktorların gücü yetmeyecekti. En yalın biçimiyle durum buydu işte, o saygıdeğer bayların kesin gözüyle baktıkları sözde nemfomani, burada yatıyordu. Bazan onları haklı buluyor, bazan kuşkuyla karşılıyordum. Ama bütün erkeklerin onun için ileri sürdükleri özrü — bir gün bu tutkulu benliğinde bir rahatlama olacağı, cinselliğin yalnızca hayal gücünün dolgun alevleriyle beslendiği boğucu hapishaneden kurtulacağı umudunu — onun kendi davranışlarında görmek insanı çileden çıkarıyordu.»

«Belki de bunu açıkça konuşarak, bir sorun yaparak hata etmiştik, çünkü eskisinden daha çok kendini önemser olmuş, daha önce olmayan sinirli bir kuşku edinmişti. Tutkusal yaşamında son derece dolaysızdı — bir balta gibi dosdoğru inerdi. Onun gözünde öpücükler bir tuvale üst üste sürülen boyalardan farksızdı. Onun ahlakdışılığını —hoş değilse bile— anlayışla karşılamak için özürler arayarak boş yere harcadığım onca zamanı düşününce, gerçekten şaşırıyorum. Ondan zevk almaya çalışmak varken, kafamı nelerle yormuştum: 'Güzel olmasına güzel, ama güvenilmez bir insan. Bitkiler suyu nasıl emerse, aşkı öyle, hiç düşünmeden, dikkat etmeden emiyor.' Böyle yaparak ne çok zaman yitirdiğimi şimdi anlıyorum. Pis kokulu kanalın kıyısında onanla kol kola dolaşabilir, Mareotis'in güneşle yıkanan sularında sandalla dolaşabilir, onu olduğu gibi kabul edip olduğu gibi sevmeye çalışabilirdim. Biz yazarlar mutsuz olmayı nasıl da iyi beceririz! Bu uzun, eziyetli sorgulamanın yalnızca bir tek işe yaradığını

biliyorum: Kendine güveni azalan Justine eskisinden daha bilinçli aldatmaya başladı; hepsinden kötüsü de beni düşman gibi görüyordu, sanki ben onu ele verecek en küçük hatayı, en küçük sözcük ya da davranışı gözleyen biriydim. Kuşkusuz açık vermemek için daha dikkatli davranıyor, beni çekilmez bir kıskançlıkla suçluyordu. Belki de haklıydı. Bir keresinde şöyle demişti: 'Artık benim hayali gizli ilişkilerim arasında yaşamaya başladın. Sana her şeyi anlatmakla, dürüst davranmakla budalalık ettim. Şimdi beni nasıl sorguya çekiyorsun baksana. Günlerce aynı soruyu sorup duruyorsun. En küçük bir çelişkiye düşmeyegöreyim, hemen tepeme biniyorsun. Bir şeyi iki kez aynı biçimde anlatamadığımı bilirsin. Bu yalan söylediğim anlamına mı gelir?»

«Bu sözleri bir uyarı olarak almam gerekirken, ben tam tersine, gözü kara bantlı düşmanımın gizlendiğini sandığım perdenin ardına geçmek için çabalarımı arttırmıştım. hâlâ Magnani ile mektuplaşıyor, ona, gizi aydınlatsın diye, elverdiğince çok ipucu göndermeye çalışıyordum, ama boşuna. İnsan psikolojisi denen, suç eğilimlerinin dikenli ormanında kim yolunu bulabilir ki — kişi işbirliği yapmak istese bile? Justine'in eğilimlerini, yılgılarını araştırırken boş yere yitirdiğimiz onca zaman! Birazcık olsun mizah duygusundan nasibini alsaydı, bizimle birlikte ne güzel eğlenebilirdi. Bir mektubun üstündeki 'Washington D.C.' sözcüklerini büyük bir tiksintiyle okuduğunu itiraf etmesi üzerine yapılmış sonu gelmez mektuplaşmalar! Onu hak ettiği gibi sevmem gerekirken, böyle şeylerle vakit kaybettiğime şimdi ne kadar pişmanım. Birtakım kuşkularım Magnani'yi de etkilemiş olacak ki, bir keresinde bana şöyle yazmıştı: 'Ve sevgili oğlum, şunu asla unutmamalıyız ki, onca mucize, onca umutla dolu gibi görünen bizim uğraştığımız şu yeni bilim, astroloji gibi çoğunlukla güçsüz temellere dayanıyor. Hele birtakım şeylere verdiğimiz o önemli adlar! Nemfomaniye bir tür bakirelik diyebilir isterse insan; Justine'e gelince, şimdiye kadar belki de hiç âşık olmadı. Belki de günün birinde öyle bir adamla karşılaşacak ki, bütün bu yorucu kuruntulardan sıyrılıp yeniden saflığına kavuşabilecek. Bunu hiç aklından çıkarmamalısın.' Beni incitmek için yazmamıştı bunları kuşkusuz, çünkü bu benim kendi kendime kabul etmek istemediğim bir düşünceydi. Ama o yaşlı bilgenin mektubunda okuyunca bütün gerçeği anladım.»

Bourg El Arab'da o öğleden sonra yeni bir öğenin eklenmesiyle ilişkimizin geleceği uzlaştığı zaman, henüz Arnauti'nin bu satırlarını okumamıştım. (Bu yeni öğeye aşk diyemeyeceğim çünkü aşk dersem, o acımasız kahkahanın imgelemimde çınlayacağından, günlük yazarının da bu kahkahayı bir yerlerden yanıtlayacağından korkuyorum.) Arnauti'nin konuyu çözümleyişini öylesine büyüleyici buluyor, Justine'le ilişkimi onunkine öylesine benzetiyordum ki, bazan *Moeurs*'den fırlamış karton bir roman kişisiymişim gibime geliyordu. Ondaki yetenek bende olmadığı gibi, sanatçılık savım da yoktu, ama işte görüyorsunuz, onun Justine'e yaptığı şeyin aynısını ben de sözcüklerle yapmaya çalışıyorum. Biçem kaygısına düşmeksizin, her şeyi basitçe ve kabaca yazmak istiyorum; Justine'in portresini öylesine kabaca sıvamak gerekir ki sıvanın altından umutsuz durumunun taş örgüsü olduğu gibi görünsün.

O plaj olayından sonra bir süre görüşmedik, ikimiz de baş döndürücü bir kararsızlık içindeydik — ya da en azından ben öyleydim. Nessim bir iş için Kahire'ye çağrılmıştı, bildiğim kadarıyla Justine evde yalnızdı, ama bir türlü ayağım varıp stüdyoya gidemiyordum. Bir keresinde evin önünden geçerken *Bluthner* çalındığını duymuş, kapının ziline basmak istemiştim — kara piyanonun önündeki imgesi öylece gözümün önündeydi. Sonra gene bir gece bahçede birini gördüm —o olmalıydı— bir eliyle mumu kapatmış, zambaklı havuzun yanında yürüyordu. Büyük kanatlı kapının önünde durmuş, zili çalıp çalmamak konusunda bir türlü karar verememiştim. O sıralar Melissa da yoktu, bir fırsat bulup Yukarı Mısır'daki bir arkadaşının yanına konuk gitmişti. Birden bastıran yazın sıcağından kent bunalıyordu. İşimden vakit buldukça, küçük teneke tramvaya atladığım gibi plajlara gidip yüzüyordum.

Sonra bir gün, aşırı güneşten ateşim çıkmış yatarken, küçük dairemin ıslak sessizliğine Justine çıkagel-di; sırtında beyaz bir elbise, ayağında beyaz ayakkabıları, koltuğunun altında havlusu ve el çantası vardı. Bu beyazlığın içinde saçlarının, esmer teninin görkemi, insanın gözlerini kamaştırıyordu. Konuştuğunda sesi boğuk ve titrekti, hatta bir ara sarhoş sandım — belki de içmişti. Bir kolunu uzatıp şöminenin rafına dayanarak şöyle dedi:

— Bu işi bir an önce bitirmek istiyorum. Bana öyle geliyor ki artık geri dönemeyecek kadar ileri gittik.

Oysa ben korkunç bir isteksizlik içindeydim, ne herhangi bir şey düşünebilecek, ne de bir şey söyleyecek durumdaydım, hem kafamda hem de gövdemde duyduğum tadına doyulmaz bir ezincin bitkinliği vardı üstümde. Onunla aşk yapmama olanak yoktu, çünkü birbirimizin çevresine ördüğümüz duyarlık ağı, her nedense aramızda bir duvar gibi duruyordu: Elimin tersiyle itmeyi göze alamayacağım birtakım bağlılıklar, düşünceler, kuşkulardan örülü, görünmez örümcek ağı. Tam ileriye doğru bir adım attığı sırada, yavaşça şöyle dedim:

— Bu yatak iğrenç, çok kötü kokuyor. İçki içmiştim de. Kendi kendime aşk yapmaya çalıştım ama olmadı, hep seni düşünüyordum.

Yastıkların üstünde kımıltısız yatarken, yüzümün solduğunu duyumsadım, küçük dairemin su sızdıran bir musluğunun bulunduğu köşede yırtılan sessizliği birden bütün yoğunluğuyla fark etmiştim. Uzaktan bir taksi kornası duyuldu, limandan bir canavarın boğulmuş kükremesini andıran siren sesi geldi, kısa ve kara bir puflama. İşte o ve ben, yapayalnızdık.

Odada her şey Melissa'ya aitti — boş pudra kutularıyla, fotoğraflarla dolu tuvalet masası; öğle sonrasının şu boğucu havasında bir gemi yelkeni gibi hafif hafif soluyan ince perde. Şu saydam, parlak keten parçasının yavaşça şişip inişini izleyerek birbirimizin kollarında az mı yatmıştık? Bütün bunların arasından, sanki dev bir gözyaşının büyültecinde durdurulmuş çok sevilen birinin imgesi arasından geçer gibi Justine'in esmer, diri gövdesi çırılçıplak geçiyordu. Ama bu kararlılığının altında nasıl derin bir üzüncün yattığını görmemek için kör olmam gerekiyordu. Uzun süre göz göze uzanmıştık, birbirine dokunan gövdelerimiz bitmek üzere olan öğle sonrasının hayvansal bitkinliğinden başka neredeyse hiçbir şey iletmiyordu. Kıvrık kolumun üstünde Justine hiç ağırlığı yokmuş gibi yatarken, kendi gövdelerimize ne kadar az sahip olabildiğimizi düşünmemek elimde değildi. Arnauti'nin sözleri geldi usuma: «Sonra anladım ki bu kız bende *force morale*[38] diye bir şey bırakmamış. Sanki kafamı kazıtmışım gibi bir duygu.» Ama, diyordum ben, *bonheur*[39] ile *chagrin*[40] arasında durmadan gidip gelen Fransızlar, sonunda *prejuge*'lere[41] izin vermeyen bir şeyle karşılaştıkları zaman acı çekmekten kurtulamazlar. 'Taktik ve teknik beceri adamı olarak yaratıldıklarından, onlarda direngenlikten, Anglo-Sakson kafasının silahı olan kabalıktan en küçük bir

iz yoktur. Ben şöyle düşünüyordum: «Peki. Bırakayım beni nereye isterse götürsün. Benim kendisinin dengi olduğumu anlayacaktır. O zaman da *chagrin* sözü bir daha edilmez.» Sonra Nessim geliyordu usuma, (bilmiyordum ama) sanki dev bir teleskobun tersinden bizi izliyor, kendi umutlarının, tasarılarının uzak ufkunda bizim küçük gölgelerimizi görüyormuş gibime geliyordu. Onun incinmesini istemiyordum.

Ama Justine, sanki bütün yoğunluğuyla çevremizi saran sessizliğin parlattığı yumuşak, ışıltılı gözlerini kapatmış, omuzumun üstünde parmaklarının titremesi durmuştu. Birbirimize döndük ve bir kapının iki kanadı gibi her şeyi dışarda bırakarak geçmişin üstüne kapandık, üst üste gelen renk dalgaları gibi mutlu ve içtenlikli öpüşlerinin çevremizde bir karanlık örmeye başladığını duyumsuyordum. Sevişmemiz bitip de bir kez daha yan yana uzanınca şöyle dedi:

— İlk seferinde hep böyle kötüyümdür, acaba neden?

— Belki de sinirlisin. Ben de öyleyim.

— Benden biraz korkuyorsun.

Sonra sanki birden uykudan uyanmışım gibi bir dirseğimin üstünde doğruldum.

— İyi ama Justine, bütün bu olanlardan sonra biz şimdi ne halt edeceğiz? Eğer bu...

Oysa o büyük bir dehşete kapılmışcasma eliyle ağzımı kapatarak şöyle demişti:

— N’olur, yalvarırım hiçbir özür arama! O zaman hatalı davrandığımıza inanırım. Bunu hiçbir şey haklı gösteremez nasıl olsa, hiçbir şey. Ama başka türlü de olamazdı.

Yataktan çıkıp tuvalet masasına yürümüş, bir leopar pençesi gibi elini savurup üstündeki fotoğrafları, boş pudra kutularını fırlatmıştı.

— İşte ben Nessim’e bunu yapıyorum, sen de Melissa’ya yapacaksın! Başka türlü davranmak alçaklık olur.

Arnauti’den kulağımda kalanlara göre ondan böyle bir şey beklerdim; hiç yanıt vermedim. Geri dönüp beni öpmeye başladı, öylesine büyük bir açlıkla kıvranırcasına yapıyordu ki bu işi, omuzlarım acımış, gözlerimden yaş gelmişti. Yumuşak, kederli sesiyle,

— Ağlıyorsun ha. Keşke ben de ağlayabilsem. Ama ben o yeteneğimi yitirdim, dedi.

Onu kollarımın arasına aldığımda, deniz tuzlu gövdesinin —kulakmemeleri tuzluydu— ılıklığını, tazeliğini bütün gövdemde duyarken şöyle düşündüğümü anımsıyorum: «Her bir öpüş onu belki Nessim'e daha çok yaklaştırıyor, ama ben Melissa'dan uzaklaşıyorum...» Tuhaf olanı, hiçbir karamsarlık ya da iç sıkıntısı duymamamdı; o da aynı şeyleri düşünüyor olmalıydı:

— Balthazar — bizim gibi — doğuştan hainlerin gerçek birer Caballi olduklarını söylüyor, dedi. «Ona göre biz ölüyüz, bu dünya bizim için bir çeşit limbo.[42] Ama canlı olanlar bizsiz yapamıyorlar. Biz onlara daha çok yaşam deneyimi edinmek, daha çok büyümek isteğinin mikrobonu aşılıyoruz.»

Bütün bunların aptalca olduğuna kendi kendimi inandırmaya çalıştım, kentin her yerinde her zaman rastlanan sıradan bir ihanet öyküsünden başka bir şey değildi, romantiklikle ya da edebiyatla süslemeye gerek yoktu. Ama daha derin düşününce, yaşadığım bu serüvenin iyi öğrenilmiş bir hayat dersi gibi ömür boyu unutulmayacağını anlıyordum.

— Bu kadar da ciddi olma, dedim. Sesimde hafif bir kızgınlık vardı, çünkü kendini beğenmişin biriydim, kendi derin sularımın dışına çekilmek duygusundan hoşlanmazdım. Justine iri gözlerini bana çevirmişti, sanki yavaş sesle kendi kendine konuşur gibiydi:

— Yo, hayır, şimdiye kadar yaptığım gibi herkesi incitip bunun kendi marifetim olduğunu görmemek budalalık olur. Ancak ne yaptığımı bilirsem kendimi aşabilirim. Ben olmak hiç de kolay değildir. Kendi davranışlarımdan sorumlu olmayı öylesine isterdim ki. Lütfen bundan kuşkun olmasın.

Uyumuşuz, ancak Hamid'in anahtarının kilitteki sert tıkırtısıyla uyandım, bir de onun her akşamki alışılmış işlerinin sesinden. Silindir gibi yuvarlanmış seccadesi mutfak balkonunun bir köşesinde her an hazır bekleyen, onun gibi dinine bağlı bir adamdan beklenmeyecek kadar boş inançlı biriydi. Pombal ona «cinli» derdi, gerçekten de evde cin olmayan tek köşe yoktu sanki. Mutfak lavabosundan bulaşık sularını dökerken «Destur, destur» diye mırıldanıp durmasından —çünkü oraya çok azılı bir cin yerleşmişti, onun iznini almadan olmazdı— usanmıştım. Banyo da öyle, cinlerin uğrağıydı, Hamid ne zaman dışarıdaki tuvaleti kullansa (ki bunu yapması yasaktı), hemen anlardım, çünkü oturur oturmaz ağzından boğuk

bir yakarı fışkırırdı («Destur ya cin!») böylece cini etkisiz duruma getirir, lağımın içine çekilmekten kurtulurdu. Kendi kendine mırıldanan büyük bir boa yılanı gibi eski, yumuşak terlikleriyle, ayaklarını sürüyerek mutfakta dolaştığını duyuyordum.

Rahatsız uykusundan uyandırdığım Justine'in ağzını, gözlerini, güzel saçlarını, benim için cinsel haz-ların en önemli bölümünü oluşturan tedirgin bir merakla uzun uzun inceledim.

— Gitmek zorundayız. Biraz sonra Pombal konsolosluktan eve döner.

Nasıl da sinsi bir bitkinlikle giyinip, iki suç ortağı gibi karanlık merdivenlerden inerek sokağa çıktığımızı anımsıyorum. Kol kola girmeye cesaret edememiştik, ama yürürken ellerimiz, sanki o öğle sonrasının büyüsünden kurtulamamışlar, sanki ayrı durmaya dayanamıyorlarmış gibi istemeden birbirine dokunuyordu. Güneşten yanıp kavrulmuş can çekişen kahverengi ağaçların bulunduğu küçük meydana gelince hiç konuşmadan ayrıldık; ayrılmadan önce, sanki birbirimizin zihninde sonsuza dek yer etmek istermişçesine bir an bakışmıştık.

Sanki iki yanımda bütün kent göçmüştü; amaçsızca dolaşıyordum, herhalde bir yer sarsıntısından sonra hayatta kalanlar, eski tanıdık yerlerin ne kadar değiştiğine şaşarak kentin sokaklarında böyle dolaşırlar. Nedendir bilmem, kulaklarım sağır gibiydi, çok daha sonra bir barda Pursewarden ile Pombal'a rastlayışım dışında fazla bir şey anımsamıyordum. Pursewarden bana yaşlı ozanın ünlü «Kent» şiirini okumuştu. O şiiri daha önceden biliyordum, ama sanki yeni yazılmış bir şiir gibi bende bambaşka bir etki bıraktı. Pombal,

— Bu akşam çok dalgınsın. Neyin var? diye sorduğu zaman ona can çekişen Amr'ın[43] şu sözleriyle yanıt vermek geldi içimden: «Sanki cennet yeryüzüne inmiş de, ben ikisinin arasında kalmışım, bir iğne deliğinden soluk almaya çalışıyorum.»

İKİNCİ BÖLÜM

Bu kadar yazıp da Balthazar'dan söz etmemek gerçekten eksiklik, çünkü o bir anlamda kentin anahtarlarından biri. Anahtar: Evet, o günlerde, olduğu gibi kabul ettiğim bu adamı şimdi anımsarken yeniden değerlendirmem gerektiği kanısındayım. O zamanlar anlamadığım, daha sonra öğrenmeye başladığım çok şey var. İlkin Al Aktar kahvesinde Balthazar uzun saplı piposuyla Lakadif içerken birlikte tavla oynadığımız sonu gelmez akşamları anımsıyorum. Mnemjian'a kentin arşivi denebilirse Balthazar'a da kentin Platoncu *daimon*'u —Tanrılarla insanlar arasındaki arabulucusu— demek yerinde olur. Bu biraz zorlama bir benzetme, evet, farkındayım.

İnce kenarlıklı siyah şapkasıyla uzun boylu bir adam görüyorum. Pombal ona «Yaban Keçisi» adını takmıştı. İpince gövdesi hafifçe eğiktir, kalın, karga gibi sesi, özellikle yüksek sesle bir şey okuduğu ya da alıntı yaptığı zaman kulağa son derece hoş gelir. Birisiyle konuşurken asla gözlerine bakmaz — pek çok eşcinselde gözlediğim bir özelliktir bu. Ama onunkisi cinsel sapıklığıyla ilgili değildir, çünkü bundan utanmadığı bir yana, hiç umursamaz bile. Keçi gözü gibi sapsarı gözleriyle bir ispritizmacıya benzer. Sizin yüzünüze bakmıyorsa bütün gece rahatınızı kaçıracak acımasız bir bakıştan sizi korumak için bakmıyordur. O ince gövdeden böylesine korkunç çirkin ellerin nasıl sarkabildiğine insan akıl erdiremez. Ben olsam şimdiye kadar onları çoktan keser, denize atardım. Çenesinin altında mahmuz gibi bir tutam kara kıl vardır, hani doğa tanrısı Pan'ın kimi yontularının toynağında olur ya.

Kanalın hüzün verici kadifemsi bulamacının kıyısında birlikte yürüdüğümüz sırada merak eder dururdum, bu adamda beni çeken ne var, diye. Daha o zamanlar Kabala konusunda hiçbir şey bilmiyordum. Çok okuyan biriydi, ama konuşmaları, örneğin Pursewarden'ınkiler gibi, insana kitaplardan kapma izlenimini vermez. Şiiri, meselleri, bilimi, safsatayı çok sever, düşüncesinin gerisinde her zaman ince bir duyarlılık ve yargılama vardır. Ama onun da gerisinde başka bir şey yatar — düşüncesine yoğunluk kazandıran bir yankılanma. Özdeyişlerle konuşmaya bayılır, kimi zaman kâhinimsi görünmesi bundandır. Şimdi anlıyorum ki o, bir felsefesi olan ve kendini o felsefeyi yaşamaya adamış ender insanlardan biriydi. Bence

konuşmalarının etkililiği bu düşünce ve yaşam bütünlüğünden kaynaklanıyordu.

Zührevi hastalıklar devlet kliniğinde doktorluk yapıyor. (Bir keresinde soğuk bir sesle, «Ben kent hayatının tam göbeğinde yaşıyorum,» demişti, «— tam üreme — boşaltım sisteminde: İnsanın aklını başına getiren bir yer.») Sonra, oğlancılığı ruhundaki erkekliğe her nasılsa en küçük bir ket vurmayan tanıdığım tek erkek. Ne katı bir püriten ne de değil. Lepsius sokağındaki — gacırdayan kamış iskemleli — küçük odasına her gidişimde onu bir gemiciyle yatakta uyurken bulmuşumdur. Böyle zamanlarda ne özür dilemiş, ne de yatak arkadaşına en küçük bir imada bulunmuştur. Kendisi giyinirken bazan dönüp yatakta uyuyan çiftinin üzerine çarşafı çektiği olur. Bu doğallığı ben övgü anlamına anlatıyorum.

Çok acayip bir karışım; kimi zaman öğrenci grubuna kavratmaya çalıştığı Kabala'nın herhangi bir yönünden söz ederken sesinin heyecandan titrediğini duymuşumdur. Ama bunun yanında bir gün ben onun ileri sürdüğü görüşler üzerine ateşli bir konuşma yaparken içini çekmiş, manevi doğruların sezgisel bilgisine inanmışlığın, adanmışlığın altında yatan tam bir İskenderiyeli kuşkuculuğuyla şöyle demişti:

— Hepimiz saçmaya inanabilmek için akla yatkın nedenler bulmaya çalışıyoruz.

Bir başka gün kalıtımla toplumsal çevre konusunda, Justine'le yaptığı uzun, yorucu bir tartışmadan sonra da şöyle konuştu:

— Ah, sevgili dostum, filozoflar insanın ruhunu, doktorlarsa gövdesini didikleyip duruyorlar, ama insan hakkında gerçekten bildiğimizi söyleyebileceğimiz ne var? Topu topu sıvı ve katı boşaltım yapan, etten bir boru olduğundan başka.

Yaşlı ozanın hem okul arkadaşı hem de yakın dostuymuş, ondan öylesine bir coşkuyla öylesine derin bir kavrayışla söz ediyor ki, söylediği şeyler beni her seferinde çok etkiliyor.

— Bazan felsefeden öğrendiğim şeylerin ondan öğrendiklerimin yanında solda sıfır kaldığını düşünüyorum. Ondaki o alaycılıkla sevecenlik arasındaki eşsiz denge yok mu, din adamı olsaydı kesinlikle azizler arasında yer alırdı. Tanrısal bir seçimle ancak ozan oldu, çoğu zaman da mutsuzdu, ama onunla birlikteyken insan onun her geçen dakikayı yakaladığını, mutlu yanını sergileyecek biçimde tersine çevirdiğini görürdü. Yaşamda kendinden, kendi özünden çok şey tüketiyordu. İnsanların çoğu bir duşun

ılık sularına kendilerini bırakır gibi yaşama bırakırlar, yaşam onlarla istediği gibi oynar. Descartes'ın «Düşünüyorum, öyleyse varım.» önermesine o başka bir önermeyle karşı çıkıyordu. Onunkisi şöyle bir şeydi: «Düşlüyorum, öyleyse aitim ve özgürüm...»

Bir keresinde Balthazar suratını buruşturarak kendisi için şunları söylemişti:

— Ben bir Yahudiyim, bütün Yahudilerin yargı yeteneğine gösterdikleri öldürücü merak bende de var. Düşüncemdeki zayıflıkların anahtarı budur, ben bunları geri kalan yanımla dengelemeyi öğreniyorum, en başta da Kabala yoluyla.

Soğuk bir kış akşamı yağmur ve rüzgârla savrulan Corniche'te yürürken ona rastladığımı anımsıyorum, kıyıdaki su yollarından apansız fışkıran sulardan kaçmaya çalışıyordu. Kara şapkasının altında, çocukluğunun geçtiği Ege adalarının, İzmir'in anılarıyla çınlayan bir kafa. Gene o kara şapkanın altındaki kafanın içinde, bildiği oranda hatasız konuşamadığı bir İngilizceyle daha sonra bana anlatmaya çalıştığı bir doğrunun ısrarlı parıltıları. Doğru, daha önce rastlaşmıştık, ama yalnızca bir göz aşinalığımız vardı, belki de o beni durdurup koluma girecek kadar sıkıntıda olmasaydı, birbirimize selâm verip geçecektik.

— Aman bana yardım edin! diye haykırarak koluma yapışmıştı. «Lütfen yardım edin.» Yaklaşan akşam karanlığında pırıl pırıl parlayan keçi gözlü solgun yüzü benimkine doğru eğilmişti.

Islak ve sönük sokak ışıkları İskenderiye'nin ıslak kâğıt tuvalini germeye başlamışlardı. Deniz kıyısına duvar gibi sıralanmış kahvehaneler yağmur serpintisinin arasından titrek, dumanlı bir fosfor parıltısı yayıyorlardı. Rüzgârın yönü tam güneye doğruydu. Mareotis sazların arasına çömelip gizlenmişti, bir sfenks gibi, kaskatı. Dediğine göre saatinin anahtarını arıyormuş, Münih yapısı altın bir cep saati. Sonradan düşündüm: Yüzündeki telaş ifadesinin gerisinde saatin kendisi için taşıdığı simgesel anlam gizliydi; o saat kendi gövdesinden, benim gövdemden akan, bunca yıldır o tarihsel aletle ölçülegelmiş sınırsız zaman demekti. Münih, Zagrep, Karpatlar... Saat babasından kalmaymış. Uzun boylu, kürklü, kızakla dolaşan bir Yahudi. Polonya'ya geçtiklerinde Balthazar annesinin kucağındaymış, tek anımsadığı şey mücevherlerinin kar aydınlığında kendisine buz gibi soğuk soğuk değişi. Saat babasıyla kendi gövdesi

arasında yavaşça tıkırdayıp duruyormuş — ruhlarında mayalanan zaman gibi. Kulplu T biçiminde bir anahtarla kuruluyormuş, siyah bir kurdeleyle anahtarlığına takılıymış. Boğuk bir sesle,

— Bugün İskenderiye'de cumartesi, dedi. Sanki burada başka bir zaman kullanılıyormuş gibi, haksız da değildi.

— Anahtarı bulamazsam saat duracak.

Islak alacakaranlığın son aydınlığında ipek astarlı yeleğinin cebinden saatini çıkardı.

— Pazartesi akşamına kadar çalışır. Sonra duracak.

Anahtarı olmadığına göre, o zarif altın kapakçığı açıp da devinen zamanın kendisinin yürek gibi atan iç organlarını göstermenin yararı yoktu.

— Yerleri üç kez aradım. Kahvehaneyle hastane arasında düşürmüş olmalıyım.

Ona seve seve yardım ederdim, ama karanlık hızla bastırıyordu; taşların arasına baka baka bir süre yürüdükten sonra aramaktan vazgeçmek zorunda kaldık.

— Başka bir anahtar yaptırırsınız nasıl olsa, dedim. Sabırsızca yanıtladı:

— Evet, tabii. Ama anlamıyorsunuz. O bu saate aitti. Onun parçasıydı.

Deniz kıyısında bir kahvehaneye girip üzgün üzgün oturduğumuzu anımsıyorum. Kahvelerimizi içerken karga gibi sesiyle o tarihsel saati anlatmıştı. Bir ara,

— Galiba Justine'i tanıyorsunuz. Sizden bana sevgiyle söz etmişti. Sizi de Kabala'ya getirecek, dedi.

— Nedir o?

Neredeyse utanarak, «Kabala çalışıyoruz,» diye yanıtladı. «Küçük, loca gibi bir şey. Sizin bu konuda birtakım bilgilerinizin olduğunu, ilgileneceğinizi söylemişti.»

Bu beni çok şaşırttı, çünkü, bildiğim kadarıyla geçirdiğim o uzun tembellik, kendimden bıkkınlık nöbetlerinden zaman buldukça sürdürdüğüm çalışmalardan Justine'e hiç söz etmemiştim. Gene bildiğim kadarıyla *Hermetik bilim*[44] ve öteki kitapların bulunduğu küçük bavul yatağımın altında kilitli dururdu. Ama ben hiçbir şey söylemedim. Sonra Nessim'den söz etmeye başladı.

— Bizim aramızda bir bakıma en mutlu kişi o, çünkü aşkına karşılık ne istediği konusunda önceden edinilmiş hiçbir düşüncesi yok. Böyle önceden tasarlanmamış bir biçimde sevmek pek çok kişinin elli yaşından sonra yeniden öğrenmesi gereken bir şey. Çocuklarda olur bu. Onda da var. Ciddi söylüyorum.

— Yazar Arnauti'yi tanır mıydınız?

— Evet. *Moeurs*'ün yazarı.

— Bana ondan söz eder misiniz?

— Aramıza girdi ama, geçici olanın altında yatan ruhsal kenti göremedi. Yetenekli ve duyarlıydı, gelge-lelim çok Fransızdı. Rastlaştıkları zaman Justine onu incitmekten başka bir şey yapamayacak kadar gençti. Şansı yokmuş. Daha yaşlıca birine rastlasaydı —bizim bütün kadınlarımız bir çeşit Justine'dir, biliyorsunuz— belki de —daha iyi yazardı diyemeyeceğim çünkü zaten iyi yazılmış— ama o kitapta, o kitabın gerçek bir sanat yapıtı olmasını sağlayacak bir çeşit çözüme ulaşabilirdi.

Duraklamış, şunları eklemeden önce piposundan derin bir soluk çekmişti:

— Biliyor musunuz, kitabında birtakım şeylere değinmekten adeta kaçınmıştır, bunların Justine için gerçek olduğunu bilmesine karşın salt sanatsal kaygılar yüzünden görmezlikten geldi, örneğin çocuk meselesi. Galiba fazla melodram koktuğunu düşünmüştü.

— Ne çocuğu?

— Justine'in bir çocuğu vardı, kimdendi bilmiyorum. Bir gün çalınmış, ortadan yok olmuştu. Altı yaşlarında falan. Bir kız çocuğu. Bildiğiniz gibi bu tür şeyler Mısır'da sık sık olur. Daha sonra onu görenlerin ya da tanıyanların bulunduğunu duyunca her kentin Arap mahallesini karış karış aramaya başladı, kötü ünü olan her eve baktı, Mısır'da anasız babasız çocukların başına ne gelir bilirsiniz. Arnauti bundan hiç söz etmedi oysa sık sık Justine'in onu aramasına yardımcı oluyordu, aynca çocuğunu yitirmenin onun mutsuzluğundaki payını anlamış olması gerekirdi.

— Arnautiden önce Justine'in sevgilisi var mıydı?

— Anımsamıyorum. Biliyorsunuz Justine sevgililerinin çoğuyla dost kalmıştır; ama şunu sık sık düşündüm: Gerçek dostları hiçbir zaman sevgilileri değildi.

Oysa ben tam bu sırada *Moeurs'*deki bir bölümü düşünüyordum: Justine âşığıyla birlikte Arnauti'yi karşılamaya gelir. Şöyle yazıyor: «O adamı, yani âşığını, benim gözümün önünde öylesine ateşli kucaklıyor, ağzından, gözlerinden, yanaklarından, hattâ ellerinden öpüyordu ki şaştım kaldım. Sonra birden kafama dank etti, aslında hayalinde öptüğü kişi *bendim*.»

Balthazar sakin bir sesle, «Tanrıya çok şükür benim aşkla böyle gereksiz bir ilgim yok. Eşcinseller hiç değilse kendini bir başkasına verme diye korkulu bir kavgadan yakayı sıyırmışlar. Kendi cinsinden biriyle yatar, onunla bir serüven yaşarken, insan gene de beyninin Platon'la ya da ne bileyim bahçecilikle, ya da diferansiyel hesapla dolu parçasını özgür tutabilir. Cinsellik artık gövdede değil hayalgücünde. Arnauti işte bu yüzden Justine'le ilişkisinde çok acı çekti, çünkü beriki onun ayrı tutmak istediği —sanatçı yönünü diyelim isterseniz— ne varsa hepsinin üzerine çullanmıştı. Hâsılı, biri bir çeşit ikinci Antuan'sa öteki de Kleopatra'ydı. Shakespeare'de bunların hepsi vardır. Sonra, İskenderiye konusunda da, neden burasının nikâh düşmeyen akrabalarla zina kenti olduğunu anlarsınız — yani Serapis mezhebi burada kurulmuştur demek istiyorum. İnsanda aşk yapmaktan yürek diye; bel diye bir şey kalmaması belki de onun kendi içine, kendi kız kardeşine dönmesine yol açıyordur. Aşık Narkissos gibi, kendi yansımasını ailesinin aynasında bulur; bu belâdan kurtuluş yoktur.»

Bütün bunlar benim için pek anlaşılır şeyler değildi, ama onun kullandığı çağrışımlarda belli bir uygunluk olduğunu hafifçe seziyordum. Kuşkusuz söylediği şeylerin çoğu — açıklayıcıydı diyemeyeceğim ama — Justine'e çerçevelik eder gibiydi. Laforgue'dan alınmış şu sözleri ilk kez o esmer yakıcı yaratığın dolaşıksız ve cesur el yazısından okumuştum: «Benim değerimi anlayacak bir kız yok. Ah, evet, bir bakıcı! Öyle bir bakıcı ki bu işi sevdiği için yapsın, öpücüklerini yalnızca son nefesinde can çekişenlere versin...» Bunun altına da şunu eklemişti: «A. bunu sık sık yinelerdi, sonra Laforgue'da rastladım.»

Balthazar birden, «Melissa'yı artık sevmiyor musunuz?» diye sorduktan sonra, «Onu tanımıyorum ama gördüm. Beni bağışlayın. Sizi üzdüm,» diye ekledi.

Melissa'nın ne kadar acı çekmekte olduğunu ancak o zaman anladım. Ama ağzından beni suçlayıcı tek sözcük çıkmamıştı, ne de Justine'in adını andı. Gelgelelim yüzü donuklaşmış, sevilmeyen bir yüzün rengini almıştı

— eti bile; şu tersliğe bakın ki, onunla ancak kendimi zorlayarak sevişebilmeme karşın şu anda sanki her zamankinden daha çok âşık gibiydim. Daha önce hiç yaşamadığım bir engellenmişlik duygusu, bir duygu karmaşası içimi kemiriyor, kimi zaman ona öfke duymama neden oluyordu.

— İnsan yüreğini kim icat etti, merak ediyorum? Şunun adını söyle bana, sonra da asıldığı yeri göster, dediği zaman, benim gibi, duygularıyla istekleri arasında hemen hemen aynı bunalımı yaşayan Justine'le benim aramda benzerlik yoktu yine de.

Kabala'ya gelince, söylenebilecek ne var? İskenderiye mezhepler, İnciller kentidir. Her sofuya karşılık dinle bağlarını koparmış bir kişi kusmuştur. İşte Karpokrat, işte Antuan... Bir çöl papazı nasıl ruha içtenlikle gömülüyse bunlar da cinsel istek kuyusuna öylece gömülmeye hazırdı. Balthazar bir keresinde şöyle demişti:

— Bağdaştırmacılıktan küçümseyerek söz ediyorsunuz, ama burada bir işe yarayabilmek için — şu anda ben bir felsefeci olarak değil bir din delisi olarak konuşuyorum — insanın iki aşırı davranış ve alışkanlığı uzlaştırması gerek. Bunlar burada yaşayanların düşünsel eğilimlerinden değil, toprak, hava ve doğadan gelen şeyler. Cinsel hazlara aşırı düşkünlükten ve ruhsal çilecilikten söz etmek istiyorum. Tarihçiler bağdaştırmacılığı birbiriyle çarpışan düşünce ilkelerinin karışımından doğmuş bir şey olarak sunar dururlar; bu sorunu dile getirmekten çok uzaktır. Sorun, karışık soylar, karışık diller sorunu bile değildir. İki ruhsal eğilim arasında bir uzlaşma aramak İskenderiyelilerin ulusal özelliğidir. Onlar bu eğilimlerin bilincindedirler. İşte o yüzden isterik ve aşırıcıyız. İşte o yüzden bildiğiniz gibi eşi bulunmaz âşıklarız.

Şimdi burada Kabala üzerine bildiklerimi yazmaya çalışmanın sırası değil; «Gnosis'in doğrulanmamış temeli»ni tanımlamayı canım çekse bile yapamam; simyacılığa hevesli hiç kimse de yapamaz, çünkü küçük ipuçlarının kökleri Gizlerdedir. Bunların açıklanmasının doğru olmayacağından değil, ama ancak yeni öğrenenlerin paylaşabilecekleri ilkel deneyimler olmalarından.

Daha önce Paris'te bu konularla biraz uğraşmıştım, ama ben bu işi yaparken kendimi — isteklerle içgüdülerin kocaman, düzensiz, biçimsiz bir toplamı gibi görünen benliğimi — daha iyi anlamamı sağlayacak bir yol

bulmayı ummuştum. Bu çalışma alanını iç benliğim açısından yararlı bulurken içimde doğuştan var olan kuşkuculuk, beni herhangi bir dinsel mezhebin tuzağına düşmekten korumuştu. Hemen hemen bir yıl süreyle Sufi Mustafa'ya öğrencilik ettim, her akşam evinin yıkılacak gibi sallanan tahta balkonunda oturur, onun yumuşak, örümcek ağlı sesini dinlerdim. Bilge bir Müslüman Türkle şerbet içmiştim. Yani Kom El Dick kalesinin tepelerini süsleyen sokakların dolambacında Justine'in yanında yürürken, hiçbir şeyden habersiz değildim; beynimin öteki yarısıyla bir çam kozalağı gibi oyulmuş şu koca kahverengi, yumuşak tepeciğin Pan'ın kutsal korusu olduğu zamanlardaki durumunu gözümün önüne getirmeye çalışıyordum. Burada sokakların darlığı insana bir tür yakınlık, içli dışlılık duygusu veriyordu, oysa her türlü haşerenin cirit attığı kümes gibi evler, saz mumunun titrek ışığıyla aydınlanmış karanlık kahvehanelerle doluydu. Kentin bu küçücük köşesini öyle bir huzur havası sarıyordu ki, burada insan kendini Nil ağzındaki köylerden birinde sanırdı. Aşağıda demiryolu istasyonunun yanındaki kahverengi-mor biçimsiz alanda gittikçe soluklaşan akşam aydınlığında bıçak oyunu oynayan sporcuların çevresine birikmiş Araplar, solan aydınlıkta boğulan tiz çığlıkları. Güneyde parlayan büyük Mareotis düzlüğü. Justine her zaman alışık olduğu gibi hızlı ve sessiz yürüyor, benim geride kalıp kapı aralarından (oyuncak tiyatrolar gibi aydınlatılmış) son derece heyecan verici bir anlatımla yüklü görünen yaşam sahnelerini gizlice gözetlememden sinirleniyordu.

O sıralarda Kabala gurubu Pompeius Sütunu'nuna çok yakın, kırmızı toprak bir sete sırtını dayamış, kullanılmayan, bekçi kulübesi gibi bir yerde toplanıyordu. Galiba Mısır polisinin siyasal toplantılara karşı hastalık derecesindeki duyarlılığı, onları böyle bir buluşma yeri seçmeye yöneltmişti. Arkeologların kazdıkları hendeklerin, siperlerin bulunduğu kırlık yeri geçtikten sonra, taş bir kapının içinden çamurlu bir patikaya çıkar yürürdünüz, daha sonra tam doksan derece sağa döndünüz mü, bir duvarı o toprak set olan toprak tabanlı bu kocaman çirkin hangara gelirdiniz. İçerisi iki gazyağı lâmbasının güçlü ışığıyla aydınlatılmış, hasır iskemlerle döşenmişti.

Toplantıda kentin değişik yörelerinden hemen hemen yirmi kişi vardı. Bir köşede Capodistria'nın tatsız, canı sıkılmış siluetini görünce çok şaşırdım. Nessim de oradaydı kuşkusuz, ama kentin daha varlıklı ve daha iyi eğitim görmüş kesiminden pek az temsilci göze çarpıyordu. Örneğin

yaşlı bir saatçi vardı, onu gözüm ısırıyordu, gümüş rengi saçlarıyla çok zarif bir adamdı ve sanki çenesinin altında bir keman olsa o sert yüz çizgileri daha bir güzel görünecekmiş gibi geliyordu bana. Tanıma gelmez birkaç yaşlı bayan. Bir eczacı. Balthazar onların önünde, alçak bir iskemlede, o çirkin ellerini kucağına koymuş oturuyordu. Onu görür görmez El Aktar kahvesinin gediklisi olarak tanıdığım, hattâ tavla oynadığım adamdan çok başka biriyle karşı karşıya olduğumu hemen anladım. Geç kalan öteki üyeleri beklerken, birkaç dakika gevezelik edildikten sonra, yaşlı saatçi ayağa kalkıp Balthazar'ın oturumu açmasını önerince iskemlesinde geriye kaykılan dostumuz gözlerini kapayarak, gittikçe tatlılaşan o karga sesiyle konuşmaya başladı. Anımsadığıma göre insan ruhunun *fons signatus*'undan, olguların görünüşteki gelişigüzelliğinin, birbirini tutmazlığmm altında yatan evren düzenini algılama yetisinden söz etmişti. Düşünce disiplinleri insanların gerçeklik perdesinin gerisinde kendi ruhlarının iç yapısına denk düşen zaman ve mekân uyumlarını bulgulamalarını sağlayabilirdi. Ama Kabala araştırması hem bir bilim hem de dindi. Bu kadarını biliyorduk da, Balthazar'ın açıklamalarından birçok anlama çekilebilecek özdeyişler biçimde öyle olağanüstü düşünceler ortaya çıkıyordu ki, onun yanından ayrıldıktan çok sonra bile bunlar insanın kafasına takılıp kalıyordu. Örneğin şöyle dediğini anımsıyorum: «Büyük dinlerin hiçbiri sonu gelmez yasaklar koymaktan başka bir şey yapmamıştır. Ama yasaklar arzuyu kurutacağı yerde daha da yeşertmiştir. Biz Kabalacılar bu konuda şöyle deriz: *Arzuya boyun eğ ki ondan arınasın.* İnsanın bütünlüğünü evrenin bütünlüğüyle denkleştirmek için biz her şeyden yararlanırız — hatta hazdan, ruhun hazda kabarcıklanışından bile.»

Kabalacılar iç içe iki daireden oluşuyordu: Birincisi başlangıç öğrencilerinin (Balthazar bu sözden ürkerdi ama başka ne denir bilmiyorum) iç dairesi; ikincisi Nessim'in, Justine'in bulundukları dış daire. İç daire Akdeniz'in çeşitli yerlerine yayılmış — Beyrut, Yafa, Tunus, vb. — on iki üyeden oluşuyordu. Bu merkezlerin her birinde, Kabala'nın Tanrı düşüncesi üzerine dayayarak geliştirdiği tuhaf bir duygusal-zihinsel hesabı kullanmayı öğrenen öğrenciler için küçük birer okul vardı. İç Kabala'nın üyeleri birbirleriyle sık sık mektuplaşır, mektuplarında *bostrofedon* denen acayip bir eski yazı türünü kullanırlardı; yani bir satırı sağdan sola öteki satırı soldan sağa okunan bir yazı. Ama onların abecesinde kullanılan

harfler belli zihinsel ya da ruhsal durumların karşılığı olan işaretlerden oluşuyordu. Bu kadar yeter.

O ilk akşam Justine Nessim'le benim arama oturmuş, kollarını hafifçe bizimkilere geçirmişti. Duygu-Iandırıcı bir dikkat ve alçakgönüllülükle dinliyordu. Ara sıra konuşmacı sevgi dolu bir yakınlık ifadesi taşıyan gözlerini bir an ona dikiyordu. Balthazar'ın onun bu kentteki belki de tek dostu, ama kesinlikle de tek sırdaşı olduğunu acaba o zaman biliyor muydum, yoksa sonra mı öğrendim? Anımsamıyorum. («Balthazar her şeyi söyleyebileceğim tek insandır. O yalnızca gülümser. Ama yaptığım her şeyin içimde yarattığı boşluk duygusunu dağıtmama gene de yardımcı olur.») Ve işte Arnauti'nin meraklı zihnini uğraştıran, Justine'in o uzun, ıstıraplı mektuplarının yazıldığı adam Balthazar'dı. Justine günlüğünde, ayın parladığı bir gece Balthazar'la bir yolunu bulup müzeye girdiklerini yazıyor. «Korkulu düş gibi kör» yontuların arasında bir saat oturup onun konuşmalarını dinlemiş. Balthazar orada kendisine ilginç gelen pek çok şey söylemiş ama daha sonra not etmeye çalıştığında kafasından her şeyin uçup gittiğini görmüş. Gene de o sakin, düşünceli sesiyle «gövdelerini canavara teslim etmek zorunda olanlarımız» konusunda bir şeyler söylediğini anımsıyormuş ve de bu düşünce kendisinin sürdüğü yaşam biçimine bir gönderme olarak onu çok etkilemiş. Nessim'e gelince, onun da bana şöyle bir şeyden söz ettiğini anımsıyorum: Justine için canının son derece sıkıldığı bir gün Balthazar kuru bir sesle, «Omnis ardentior amator propriae uxoris adulter est,» dedikten sonra şöyle eklemiş: « Şu anda ben bir Kabala üyesi olarak konuşuyorum, kişisel olarak değil. Bir adamın kendi karısına karşı tutkulu aşkı bile bir ihanettir.»

İskenderiye merkez istasyonu: Geceyarısı. Son derece yoğun bir çiy. Islak kaygan kaldırımlarda tekerlek gıcırtıları. Yerlerde sarı, fosforlu ışık gölcükleri, bir tiyatro dekorunun iç sıkıcı tuğla duvarındaki yarıklar gibi karanlık koridorlar. Gölgelerde gizlenen polisler. Ayrılmadan önce onu öpmek için sıvası dökük tuğla duvarın önünde duruş. Bir haftalığına buradan gidiyor, ama ben büyük bir korkuyla yarı donmuş gibiyim, bir daha hiç geri gelmeyeceğini seziyorum. Yumuşak, cesaretli öpüşü, parlak gözleri içimi boşluk duygusuyla dolduruyor. Karanlık perondan dipçik sesleri, silah takırtıları geliyor. Kahire'ye nakledilen her zamanki Hint birliklerinden bir müfreze. Tren hareket edip de karanlığın içinde daha da kara görünen penceredeki gölge elimi bırakınca Melissa'nın gerçekten gittiğini

anlıyorum; acımasızca yadsınmış her şeyi anlıyorum — trenin gri aydınlığın içine doğru çekilişi birden bana yatakta bir yandan bir yana dönerken beyaz sırtının gerilen omurgasını anımsatıyor. «Melissa!» diye haykırıyorum ama lokomotifin dev soluğu bütün sesleri yutuyor. Yana yatıp kıvrılarak sessizce kayıp gitmeye başlıyor; eli çabuk bir sahne değiştiricisi gibi istasyon, afişleri bir bir toparlayıp karanlığa yığıyor. Bir buzulun üstünde yapayalnız kalmış gibi dikiliyorum. Yanı başımda uzun boylu bir Sih,[45] namlusuna gül soktuğu tüfeğini omuzlamış duruyor. Koyu gölge, çelik rayların üstünden karanlığın içine kayıyor; son bir sarsıntıdan sonra tren sanki sıvılaşmış gibi bir tünelin içine akıveriyor.

O gece Muharrem Bey'de dolaşıyor, yüreğime çöken anlatılmaz bir kaygıyla bulutların ayı gizleyişini izliyorum.

Bulutun ardındaki keskin ışık; saat dörtte iğne gibi ince ince çiselemeye başlayan yağmur. Konsolosluğun bahçesindeki, erciklerinin üstündeki gümüş renkli su damlacıklarından kaskatı kesilmiş iri kırmızı çiçekler. Tek bir kuşun bile ötmediği tan vakti. Hafif, kuru, sert bir çatırtıyla palmiyelerin boyunlarını sallamalarına neden olan ince bir rüzgâr. Mareotis'te yağmurun o olağanüstü sessizliği.

Saat beş. Odasında dolaşıyor, yoğun bir dikkatle cansız nesneleri inceliyorum. Boş pudra kutuları. Sard'dan gelme kıldökücü macun. Saten ve deri kokuları. İçimde sanki çok yakında bir rezalet çıkacakmış duygusu...

Bu satırları bambaşka koşullarda yazıyorum, o gecenin üstünden aylar geçtikten sonra; burada, şu zeytin ağacının altında, gaz lâmbasının ışık gölünde. Yazıyor ve de kentin devsel anı deposunda yerini almış olan o geceyi yeniden yaşıyorum. Başka bir yerde, koyu sarı perdelerin asılı olduğu büyük bir çalışma odasında Justine günlüğüne Herakleitos'un müthiş özdeyişlerini kopya ediyordu. Şu anda defter yanımda. Bir sayfasına şöyle yazmış: «İnsanın kendi yüreğinin isteğiyle savaşması çok zor; o elde etmek istediği şeyi ruh pahasına da olsa elde ediyor.» Daha aşağıda, sayfa kıyısında da şu var: «Gece dolaşanlar, Mecusiler, Bakkha'lar, Lena'lar ve *yeni başlayanlar...*»

Mnemjian'ın şu sözleri kulağıma fısıldayarak beni yerimden sıçrattığı gün bu sıralara mı rastlıyordu acaba: «Biliyor musun, Cohen ölüyor?» Yaşlı kürkçü son birkaç aydır ortalıkta görünmüyordu. Melissa onun üre

yüzünden hastanede yattığını duymuştu. Ama bu kızın çevresinde bir zamanlar izlediğimiz yörünge artık değişmişti, çiçek dürbünü bir kez daha yana yatmış, o da renkli bir cam parçacığı gibi görüntüden kaymıştı. Demek şimdi ölüyordu ha? O ilk günlerin anılarını —sokak köşelerinde, barlarda karşılaşışımızı— düşünürken hiçbir şey söylemedim. Uzun süren bu sessizlikte Mnemjian saç çizgimi usturayla düzeltmiş, başıma defne suyu püskürtmeye başlamıştı. Hafifçe içini çekerek şöyle dedi:

— Durmadan Melissa'yı sayıklıyor. Gece gündüz.

— Kendisine söylerim, dedim. Küçük bellek-adam yosunlu gözlerinde suç ortaklığı ifade eden bir bakışla başını salladıktan sonra alçak sesle,

— Ne kötü bir hastalık, nasıl koktuğunu bir bilsen. Dilini usturayla kazıyorlar. Püff! dedi ve sanki kokunun anısını dezenfekte etmek istermiş gibi, sanki koku bütün dükkana yayılmış gibi defne suyunu tavana sıkmaya başladı.

Eve geldiğimde Melissa üstünde sabahlığıyla yüzü duvara dönük divanda yatıyordu. Önce uyuyor sandım, ama ben içeri girince dönüp oturmuştu. Mnemjian'dan aldığım haberi ilettim.

— Biliyorum. Bana hastaneden haber gönderdiler. Ama ne yapabilirim? Onu görmeye gidemem. Benim için artık hiçbir anlamı yok onun, eskiden de yoktu, daha sonra da olmayacak, dedi.

Sonra ayağa kalkıp yürümüş, neredeyse öfkeden ağlayacakmış gibi,

— Karısı var, çocukları var. Onlar ne yapıyor? demişti.

Ben oturmuş, o uysal ayıbalığının anısını gözümde canlandırmaya çalışıyordum — insanlara özgü bir şarap kadehine kederli kederli bakışını. Melissa bu suskunluğumu bir eleştiri olarak aldı galiba, çünkü yanıma gelip hafifçe omuzumu sarsarak beni daldığım düşüncelerden uyandırdı.

— Ama ya ölmek üzereyse? dedim.

Bu soruyu ona olduğu kadar kendime de sormuştum. Birden ağlamaya başlayarak diz çöktü, başını dizlerime koydu:

— Ah, çok iğrenç! N'olur beni oraya gönderme.

— Tabii göndermem.

— Ama gitmem gerektiğini düşünüyorsan giderim.

Hiçbir şey söylemedim. Bir anlamda Cohen zaten ölmüş, zaten gömülmüştü. Bizim tarihimizdeki yerini yitirmişti çünkü, kendisi için heyecan enerjimizi harcamak bana yararsız görünüyordu. Artık onun, beyaz

boyalı bir koğuşta, yaşlı gövdesinin öteki dünyaya göç eden parçacıkları arasında yatan gerçek adamla hiçbir ilgisi kalmamıştı. O bizim için tarihsel bir kişilikten başka bir şey değildi. Ama işte yine karşımıza çıkmış, inatla kimliğini koruyor, çemberin bir başka noktasından tekrar yaşamımıza girmeye çalışıyordu. Melissa artık ona ne verebilirdi? Ondan neyi esirgeyebilirdi?

— Gitmemi istiyor musun? diye sordu.

Tam o sırada aklıma saçma bir düşünce geldi: Cohen'in ölümünde kendi aşkımı anlamaya çalışabilir, aşkımın ölümünü inceleyebilirdim. Gelgelelim ölmek üzere olan ve eski sevgilisini yardımına çağıran bir insan beni görünce bir tiksinme çığlığı atmaktan başka ne yapabilirdi? Bunu düşününce ürperiyordum. Yaşlı adam benim sevgilimde artık herhangi bir acıma ya da ilgi uyandıramazdı, çünkü boğazına kadar battığı yeni felaketler perdesinde onun için eski günler iyice soluklaşmıştı. Belki de kısa bir süre sonra ben Melissa'yı yardıma çağıracaktım ya da o beni. O zaman ne olacaktı? Ayni tiksinti çığlığıyla birbirimize sırt mı çevirecektik? İşte o zaman aşk denen şeyin tüm gerçeğini anladım: Aşk her şeyi alan ya da her şeyi veren bir saltıktır. Acıma, sevecenlik gibi öteki duygular yalnızca dış çemberde yer alırlar, toplum ve töre yapılarına aittirler. Sert, acımasız Afrodit'in kendisiyse bir putatapıcıdır. O, beyinlerimizi, içgüdülerimizi değil, asıl kemiklerimizi gagalar. Yaşamının böyle bir noktasında bu yaşlı adamın şimdiye kadar söylediği ya da yaptığı bir şeyin hatırı için de olsa bir sevecenlik — ölümlülerin en tatlısı, en incesinden gelecek bir sevgi — bile hayal etmeye hakkı yoktu demek. Böylece unutulup gitmek, köpek gibi ölmekten beterdi.

— Senin yerine ben gider görürüm, dedim.

Oysa bunu düşünmek bile yüreğimin tiksintiyle irkilmesine yetiyordu. Dizlerimin üstüne kara başını koymuş olan Melissa çoktan uyumuştu. Ne zaman bir şeye üzülse hep böyle yapar, bir karaca ya da bir çocuk gibi yumuşacık, kolayca uykuya dalar, uykunun kötülüksüz dünyasına sığınırdı. Ellerimi soluk kimonosundan içeriye sokup zayıf böğründe, kaburgalarında yavaşça gezdirdim. Yarı uykusunda kımıldanmış, ben kendisini divana taşımak için kucaklarken, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmıştı. Uzun uzun uyuyuşunu izledim.

Karanlık basmış kent, bir yosun yatak gibi yukarı mahallelerdeki kahvehanelere doğru akmaya başlamıştı. Pastroudi'ye uğrayıp bir duble

viski isteyerek ağır ağır içtikten sonra bir taksiye atlayıp hastaneye gittim.

Görevli bir hemşirenin ardına takılmış, uzun, adsız bir koridorda yürüyordum; yeşil yağlıboyalı duvarlardan sanki ıslaklık sızar gibiydi. İlerleyişimizin işaretleri olan beyaz fosforlu lambalar karanlıkta yuvarlanan, şişmiş ateş böceklerine benziyorlardı.

Onu perdeyle ayrılmış tek yataklı küçük bir koğuşa yatırmışlardı, daha sonra Mnemjian'dan öğrendiğime göre orası sayılı günleri kalan durumu tehlikeli hastalara ayrılan bir yermiş. İlk anda beni görmedi çünkü yastıklarını düzelten bir hastabakıcıyı tiksinti ve bitkinlikle izliyordu. Battaniyenin altından bakan yüzünde hâlâ okunan buyuruculuğu ve düşünceliliği görünce bayağı şaşırdım, çünkü tanınmayacak kadar zayıflamıştı. Yanakları çökünce, hafifçe kemerli, uzun burnu ta köküne kadar ortaya çıkmış, oyuk burun delikleri kabartma gibi dışarıya fırlamıştı. Bu durum ağzına ve çenesine ilk gençlik yıllarına özgü olması gereken tuhaf bir canlılık veriyordu. Gözleri ateşten mosmordu, kara, kısa sakalları boynunu, ensesini karartsa da, yüzünün açıkta kalan çizgileri otuz yaşındaki bir adamınkiler kadar temizdi. Belleğimde uzun süredir yaşayan — terli bir kirpi, uysal bir ayıbalığı — imgeleri birden dağılıp yerlerini bu yeni yüze — Ahd-i Cedid'in son kitabının canavarlarından birine benzeyen bu yeni adama bıraktılar. Şaşkın, görkemli bir bitkinlikle hastabakıcının gösterdiği özeni kabul eden tanımadığım bir adama bakarak tam bir dakika orada hayret içinde dikilip kaldım. Nöbetçi hemşire kulağıma şöyle fısıldıyordu:

— İyi ki geldiniz. Hiç ziyaretçisi gelmiyordu. Bazan kendini kaybeder ama ayılır ayılmaz hemen insanları sorar. Bir akrabası mısınız?

— İş arkadaşı.

— Tanıdığı bir yüz görmek hoşuna gidecek.

Ama acaba beni tanıyacak mıydı? Merak ediyordum. Ben de en az onun kadar değişmiş olsaydım birbirimizi büsbütün yabancılardık. Şu anda sırtüstü yatarken, terkedilmiş bir geminin gururlu aslanına benzeyen yüzündeki uzun, sivri burnunun deliklerinden çıkan soluğu ıslıklar çalıyordu. Fısıldaşmamızı duymuştu galiba, çünkü yırtıcı bir kuşunkine benzeyen kuşkulu ama arı ve düşünceli gözünü bana çevirdi. Yatağına birkaç adım yaklaşıncaya kadar beni tanımadı. Sonra birden gözleri aydınlandı — aşağılanma, gurur kırıklığı ve de çocukça bir korku karışımıyla. Başını duvara çevirmişti. Bütün haberi bir solukta verdim. Melissa'nın burada olmadığını, ona telgraf çekip en kısa zamanda gelmesini

bildirdiğimi söyledim; bu arada ben bir yardımım dokunur mu acaba diye gelmiştim. Omuzları sarsıldı, dudaklarından istemeyerek de olsa bir inilti çıkacağını umuyordum, oysa acı, budalaca, ahenksiz ve alaycı bir kahkaha çıktı. Bu kahkaha sanki o gergin yanaklara iğrenç bir sırıtma dışında hiçbir şey yaptıramayacak kadar kötü ve bayat bir şakanın leşine yöneltilmiş gibiydi.

— Burada olduğunu biliyorum, dedi.

Korkmuş bir fare gibi yatak örtüsünün üstünü yoklayan eli benimkini arıyordu.

— Bu iyiliğiniz için çok teşekkür ederim.

Başını hâlâ bana çevirmemiş olmasına karşın biraz sakinleşmiş gibiydi. Söyleyeceği şeyleri tartmak istercesine ağır ağır konuştu:

— Onunla... onunla hesabımı dürüstçe kapamak istedim. Ona kötü davrandım, çok kötü. O farkında değildi elbet; o çok saf bir kızdır ama iyi, çok iyi bir dost.

Bir İskenderiyelinin ağzında «*bonne copine*»[46] sözcükleri çok tuhaf kaçıyordu, hele hele buranın eğitim görmüş insanlarının nağmeli, tekdüze telaffuzuyla söylenince. Daha sonra korkunç bir iç dirence karşı kendini zorlayarak şunları eklemişti:

— Kürk palto konusunda onu aldattım. Aslında ayıbalığı kürküydü. Hem de güve yenikli bir kürk. Bir güzel elden geçirtmiştim. Neden yaptım bunu bilmiyorum? Hastalandığı zaman doktora gitmesi için para vermezdim. Küçük şeyler, ama insana çok ağır geliyor.

Gözleri yaşlarla dolmuş, boğazı bu düşüncelerden tıkanmış gibi gerilmişti. Sertçe yutkunduktan sonra:

— Ben böyle bir insan değilim. Beni tanıyan iş arkadaşlarıma sorun. Kime isterseniz sorun, dedi.

Daha sonra her şeyi birbirine karıştırmaya başlamıştı, hafifçe elimden tutarak beni kendi kuruntularının sık ormanına sürükledi, onların arasında öylesine güvenli yürüyor, onları öylesine sakin karşılıyordum ki, neredeyse onlara ortak olmuş gibiydim. Hiç tanımadığı ağaç yaprakları başının üstünde kemerleniyor, yüzüne sürtünüyor; öte yandan metal aletlerle, başka kara gövdelerle dolu kara bir ambulansın lastik tekerlekleri çakılların üstünde zıplarken Arapça paylamalarla kesilen ve iğrenç bir havlamaya benzeyen konuşmaları öte dünyadan gelen seslermiş gibi duyuyordu.

Sancısı usuna yürümüş, kuruntularını dağıtmaya başlamıştı. Karyolasının sert, beyaz kıyıları renkli tuğladan örülme duvar oyuklarına, beyaz kâğıttan ısı grafiği bir kayıkçının beyaz yüzüne dönüşmüştü.

O ve Melissa birbirlerinin kollarında, Mareotis'in kan gibi kırmızı sığ sularında, bir zamanlar Rhakotis'in bulunduğu yerdeki kerpiç kulübelerin kara kalabalığına doğru sürükleniyorlardı. Aralarında geçen konuşmayı öylesine iyi yansıtıyordu ki, Melissa'nın sözlerini eksik bırakmasına karşın ben kendisinin yanıtlarından onun sorularını çıkarıyor, soğuk sesini duyar gibi oluyordum. Kız onu evlenmeye razı etmek için umutsuzca çaba harcarken, o yalnızca birine bağlanmak istemediğinden değil, ama aynı zamanda onun varlığında sahip olduğu güzelliği yitirmek korkusuyla onu oyalamaya çalışıyordu. Benim ilgimi çeken şey besbelli hayatının en büyük deneyimlerinden biri olarak belleğinde yaşayan bu konuşmanın hepsini olağanüstü bir doğrulukla aktarmasıydı. O zamanlar onu bu kadar sevdiğini bilmiyormuş; onun gözünü açan ben olmuşum. Ama nasıl olmuştu da Melissa bana hiç evlilikten söz etmemiş, ona olduğu gibi bana güçsüzlüğünü, tükenmişliğini hiç göstermemişti? Bu gerçekten yaralayıcıydı. Benden sakladığı yanını ona gösterdiği düşüncesi boş gururumu kemirip duruyordu.

Sahne bir kez daha değişmiş, çok daha açık bir kanala girmişti. Sanki mantıkdışının uçsuz bucaksız ormanında gezinirken şiirsel yanılsamalardan arınmış mantıklı düşünce alanına rastlamış gibiydik. Artık Melissa'dan sevecenlikle ama soğukkanlılıkla söz ediyordu, tıpkı bir koca, bir kral gibi. Sanki yanlış yaşanmış bir hayatın yalanlarının gerisinde bunca zamandır birikmiş iç yaşamının bütün hazinesi, gövde ölürken, duvarları yıkıp bilincine akmıştı. Konu yalnızca Melissa da değildi, karısından da söz ediyor, bazan ikisinin adını birbirine karıştırıyordu. Üçüncü bir ad daha vardı: Rebecca. Onun adını öteki ikisinden daha büyük bir çekingenlik, daha tutkulu bir acıyla anıyordu. Küçük kızının adı olması gerektiğini düşündüm, çünkü böylesine korkunç yürek hesaplaşmalarında en son *coup de grâce*[47] genellikle çocuklardan gelir.

Orada yanında oturmuş, nabızlarımızın birlikte atışını duyumsarken, yepyeni, bilgece bir dinginlikle sevgilimden söz edişini dinlerken, Melissa'nın bu adamda sevilecek çok şey bulmuş olabileceğini düşünmeden edemiyordum. Acaba hangi tuhaf raslantıyla onun gerçek kişiliğini

gözünden kaçırmıştı? Küçümsenecek biri olmaması bir yana (çünkü ben onu hep böyle almıştım), şimdi bana gücünün farkına varmadığım tehlikeli bir rakip gibi görünüyordu; kafamda dolaşan düşünce öylesine soysuz ki, yazmaya utanıyorum. Melissa'nın buraya gelmediğine seviniyordum, çünkü benim gibi gelip de aynı şeyleri görseydi belki ona yepyeni bir gözle bakmaya başlardı. Bu adamı şu anda ölürken yaşadığı zamankinden daha çok kıskanıyordum. Aşk böyle saçmalıkları çok sever. Bunlar bunca zamandır aşkın sabırlı ve dikkatli bir öğrencisi olmuş biri için çok iğrenç düşüncelerdi, ama onlarda Afrodit'in sert, budala, ilkel yüzünü bir kez daha görüyordum.

Bir bakıma onda, Melissa'nın adını anarken sesinin yankılanışında bende olmayan bir olgunluk seziyordum; çünkü o Melissa'ya olan aşkını hiç incitmeden bastırmasını bilmiş, bütün aşklar için gerektiği gibi aşkının olgunlaşıp, kişisiz ve iç kemirici bir dostluğa dönüşmesine izin vermişti. Ölmekten korktuğu ya da ondan teselli beklediği için değil, ölümünün tükenmez hazinesinden ona bir armağan vermek için gelmesini istemişti.

İnce kâğıda sarılmış olağanüstü güzellikte bir samur kürk yatağın ayak ucundaki sandalyenin üstünde duruyordu; bunun Melissa'ya göre bir armağan olmadığını ilk bakışta anlamıştım, çünkü içinde fazla bir şey bulunmayan yoksul dolabında gözalıcı parlaklığıyla öteki giysilerini gölgede bırakacaktı.

— Yaşadığım sürece hep para kaygım oldu. Ama ölürken insanın parası birden bollaşıyor.

Bunları söylerken yüzünde mutluluk vardı. Belki de hayatında ilk kez neşeli olmayı başarıyordu. Ama hastalık da orada hazır bekliyordu, ona yolu aydınlatacak sabırlı ve acımasız bir kılavuz gibi.

Ara sıra kısa, sıkıntılı uykulara daldığında odanın karanlığı kulaklarımda arı kovanı gibi uğulduyordu. Geç olmuştu, ama ben bir türlü gitmeye davranamıyordum. Nöbetçi hemşirelerden biri kahve getirdi, onunla biraz fısıldaştık. Onu dinlemek insanı rahatlatıyordu, çünkü onun gözünde hastalık, öğrendiği bir meslekten başka şey değildi, sanki bir ustabaşından farkı yoktu. Soğuk sesiyle şöyle dedi:

— Basit bir kadın için kendi karısını ve çocuğunu terk etmiş. Şimdi ne karısı ne de eski metresi kendisini görmek istiyor. Eh, n'aparsınız!

Omuzlarını silkmişti. Bu tür karmakarışık bağlılıklar onda hiçbir acıma uyandırmıyordu, çünkü Ona göre bunlar aşağılık birer güçsüzlükten

başka bir şey değildi.

— Peki çocuk neden gelmiyor? Gelmesini istemiyor mu yoksa?

Küçük parmağının tırnağıyla ön dişlerinin arasından bir şey çıkararak,

— İstedi. Ama kendisini böyle hasta görürse belki korkar diye çekiniyor. Gerçekten de bir çocuk için hiç hoş olmaz, dedi.

Eline bir püskürtücü alıp havaya tembel tembel dezenfektan sıkışı bana Mnemjian'ı anımsattı.

— Geç oldu. Bu gece burada mı kalacaksınız?

Yerimden kalkmak üzereydim, ama hastamız uyanmış, bir kez daha elimi tutmuştu. Sanki konuşmamızın sonunu duymuş gibi kırık, boğuk ama ayık bir sesle,

— Gitmeyin. Biraz daha kalın. Çoktandır düşündüğüm, size açmam gereken bir şey var, demişti. Sonra hemşireye dönmüş, alçak ama anlaşılır bir sesle, «Gidin!» diye eklemişti. Kadın yatağı düzeltip bizi yalnız bıraktıktan sonra içini derin derin çekti. İnsan onun yüzünü görmeseydi, bunun bir doygunluk, bir mutluluk sesi olduğunu sanabilirdi.

— Dolapta elbiselerim var.

Koyu renk iki takım elbise asılı duruyordu. Onun isteğine uyarak birinin yeleğini çıkarıp ceplerini karıştırmaya başladım. İki yüzük arıyordum.

— Eğer *şimdi* kabul ederse Melissa'ya evlenme teklif edecektim. Onu bunun için çağırtmıştım. Bundan sonra ne işe yararım? Adım neye yarar?

Tavana bakarak belli belirsiz gülümsemişti. Parmaklarının arasında kutsal ekmek tutar gibi incelikle, saygıyla tuttuğu yüzükleri gösterdi:

— Şu yüzüklere bakın... Çok eskiden onları kendisi seçmişti. Artık onun olsun. Belki de...

Acılı, soran gözlerle uzun uzun bana baktı.

— Ama hayır, siz onunla evlenmezsiniz. Neden evlenesiniz? Boş verin, siz bunları ona götürün, şu kürkü de.

Yüzükleri ceketimin cebine koyup hiçbir şey söylemedim. Bir kez daha içini çektikten sonra beni çok şaşırtan bir şey yaptı: Küçük bir yer cücesinin duyulur duyulmaz tenor sesiyle bir zamanlar İskenderiye' de pek moda olan *Jamais de la vie* şarkısını mırıldandı, Melissa gece kulüplerinde hâlâ bu müzikle dans ediyordu.

— Şunu dinleyin, dedi.

Birden Kavafis'in şiirindeki can çekişen Antuan'ı düşündüm — bu şiiri Cohen ne daha önce okumuştu, ne de daha sonra okuyacaktı. Limandan, bir yerleri acımış gibi birden bağıran sirenlerin sesleri geliyordu. Bu arada *chagrin* ve *bonheur* şarkısını söyleyen yer cücesinin sesi bir kez daha duyuldu. Melissa için değil, Rebecca için söylüyordu. Bu, Antuan'ın duyduğu yürek paralayıcı koronun yanında çok sönük kalıyordu — hele İskenderiye'nin kendi örneklik insanlarına son armağanı olarak sunduğu, karanlık sokaklarından yükselen insan ve çalgı seslerinin zengin etkisi yanında. Herkes kendi müziğiyle gider, diye düşünüyor, Melissa'nın dans ederken yaptığı acemi hareketleri utanç ve acıyla anımsıyordum.

Artık uyumak üzere olduğunu görünce, ayrılma zamanının geldiğine karar verip paltoyu dolabın alt çekmecesine koyduktan sonra, ayak uçlarıma basarak odadan çıkarken hemşireyi çağırdım.

— Çok geç oldu, dedi.

— Sabah gelirim.

Doğru söylüyordum. Ağaçların arasında, karanlık bulvardan ağır ağır eve yürür, limandan esen rüzgârın tuzlu tadını duyarken, Justine'in yatakta acı acı şöyle konuştuğunu anımsadım:

— Gerçekten sevdiklerimizi kesmek için birbirimizi balta gibi kullanıyoruz.

Tarihin kayıtsızlığı bize çok söylenmiştir, ama biz onun hasisliğinin ya da cömertliğinin önceden tasarlanmış olduğunu kabul ederiz; hiçbir zaman gerçekten dikkat etmeyiz...

Kayalıkların arasında kış yağmurlarının kuru saman gibi çıtırdadığı, parmakları açık bir el, bir çınar yaprağı biçimindeki bu karanlık yarımadada inleyen süngerlerle boğazı tıkanan bir deniz kıyısında, rüzgârın kını içinde dimdik yürüyorum, bu koca oluşumun anlamını bulmaya çalışarak.

Tarihsel bilinç sahibi bir ozan olarak benim doğayı insan isteğinin egemenlik alanı —çiftlikler, köyler, kentler kurmak için canına okunmuş bir yer gibi— görmem gerekir. İnsanoğlunun, çağların imzasını taşıyan bir toprak. Ama artık bu isteğin insanlara, bu yerden kalıtımla geçtiğine inanır oldum; verimli toprakların ya da bozulmuş ormanların geçici sahibi olan insanın, arzunun gereçlerini sağlamada yaşadığı yere bağlı kaldığına. Eskiden olduğu gibi doğa üstünde insanın özgür istencinin etkisini değil, doğanın kendi kör, belirlenmemiş değişme ve bozuşma öğretilerinin insan

aracılığıyla, karşı konulmaz bir biçimde ortaya çıkışlarını görüyorum. O, bu zavallı iki ayaklıyı kendine örneklik diye seçmiş. Öyleyse bir keresinde Balthazar'dan duyduğum şu sözler ne kadar da boş: «Kabala'nın —eğer varsa— gerçekleştirmek istediği şey, yemek ve boşaltım gibi işlevleri bile sanat düzeyine yükseltecek biçimde soylulaştırmak.» Bütün bunlarda yaşama istencini alttan alta kemiren kuşku çiçeğinin kendisini görebilirsiniz. İnsanı biraz daha uzun süre besleyen tek şey aşktır.

Aşağıdaki satırları yazarken sanırım Arnauti'nin kafasında da aşağı yukarı bunlar vardı: «Yazar için ruhsal bir varlık olarak insan çoktan tükendi. Çağdaş insan ruhu, gizbilimcilerin araştırmaları sonucunda sabun köpüğü gibi dağılıverdi. Yazara ne kalıyor?»

Birkaç yıl yaşamak üzere bu bomboş yeri, Kiklad takımadalarının şu güneşyanığı burnunu seçmem belki de bundandı. Her yanı tarihle çevrili bu boş ada, her türlü göndermeye kapalı. Buranın sahibi olan soyun yıllığında hiç adı geçmiyor. Tarihsel geçmişi zamanda değil, mekânda yitmiş. Yapay karşılaştırmalarla düşünceleri bozacak ne tapınak var, ne koruluk, ne de amfiteatr. Renk renk dizilmiş kayıklar, tepelerin ötesinde bir liman, hiç ilgilenilmediği için gösterişsiz bir kasaba. Hepsi bu. Ayda bir kez İzmir'e geçerken uğrayan bir buharlı gemi.

Böyle kış akşamlarında denizde çıkan fırtınalar kayalıklara kadar tırmanıp, birden çılgınca bir uğultuyla ağaçları yelken gibi çalkalayıp yana yatırarak benim yürüyüş yaptığım yaban çınar koruluklarını kaplarlar.

Burada benimle hiç kimsenin paylaşamayacağı, zamanın kendisinin bile benden çalamayacağı geçmişin anıştırmalarıyla birlikte yürüyorum. Saçlarım geriye yapışmış, rüzgârın etkisine karşı bir el yanan pipomun ağzını koruyor. Yukarıda gökyüzü parlak yıldızlarıyla bal peteği gibi donup kalmış. Deniz savruntusuna gömülmüş Antares yıldızı ta oradan göz kırpıyor... Yumuşak başlı kitaplardan, dostlardan, aydınlık odalardan, sohbetler için yapılmış şöminelerden — uygar dünyanın bütün her şeyinden — vazgeçtiğim için pişman değilim ama şaşıyorum.

Bu seçimde bile ben kendi doğamın dışındaki birtakım itkilerden doğan bir rastlantısallık görüyorum. Ama tuhaf değil mi, mezarından çıkmış bu kente dostlarımla birlikte ancak burada bir kez daha girebilmem, bir kez daha o kentte burada yaşamaya başlamam? Kentin yarı ömrünce yaşayacak olan —ya da ben öyle sanıyorum— iğretilemelerin çelik ağıyla onlan ancak

burada sarabilmem? Hiç değilse o kişilerin tarihiyle kentin tarihini burada tek ve aynı olgu olarak görebiliyorum.

Ama en tuhafı da şu: Bu kurtuluşu Pursewarden'a borçluyum, bana herhangi bir iyiliği dokunabileceğini düşüneceğim son adam. Örneğin, Pombal'ın geri dönüşü üzerine taşındığı o çirkin, pahalı otel odasında son görüşmemizde... odadaki ağır küf kokusunun, yaklaşan intiharının kokusu olduğunu anlamamıştım — nasıl anlayabilirdim? Mutsuz olduğunu biliyordum, ama zaten olmasaydı bile, ister istemez kendine bir mutsuzluk kaynağı bulacaktı. Bugün bütün sanatçılardan kendilerine modaya uygun bir mutsuzluk bulmaları bekleniyor. Üstelik bir Anglo-Sakson olarak, onda zaten gözü sulu bir kendine acıma ve korkaklık eğilimi vardı, içki içmesinin nedeni buydu. O gece çok öfkeliydi, bazan çok akıllı bazan çok budala görünüyordu. Onu dinlerken birden şöyle düşündüğümü anımsıyorum: «İşte yeteneğini geliştirmeye çalışırken duyarlılığını savsaklamış bir adam, bilmeyerek değil, bile bile. Ama belki de duyarlılığını kullandığı zaman dünyayla çatıştığı ya da yalnızlığı mantığını tehdit ettiği için. Ün ve tanınmışlık salonlarına, yaşarken kabul edilmemeye dayanamıyordu. Bütün bunların gerisinde de, kendi zihinsel ödlekliğinin acı verici bilincine yılmadan katlanmaktaydı. Şimdi artık mesleğinin ilginç bir noktasında bulunuyor. Yani, demek istiyorum ki, eskiden utangaç bir taşralı gibi erişilmez bulduğu güzel kadınlar, onunla sağda solda görünmeye can atıyorlar. Peklik çeken bu esin perilerinin onun yanındayken o hafif dalgın duruşlarını görmeliydiniz. Kalabalık içindeyken eğer o, eldivenli bir eli görgü kurallarının izin verdiğinden biraz daha fazla tutarsa koltukları kabarıyordu. Başlangıçta bütün bunlar yalnız bir adamın kendini beğenmişlik duygusunu okşamış olabilir; ama artık güvensizlik duygusunu pekiştirmekten başka işe yaramıyordur. Önemsiz bir parasal başarıyla kazanılmış özgürlüğü onu sıkmaya başlamış, adı her gün daha büyük harflerle yazılırken o, gerçek büyüklük isteğini eskisinden daha çok duyar olmuştur. Sokakta yanında yürüyen kişinin kendisiyle değil, bir Ünlü'yle yürüdüğünü anlamıştır. Artık hiç kimse onu görmüyordur — o ne yaptıysa, yalnızlık ve acı çektiğini bildiği adama dikkat toplamak için yapmıştır. Adı, kendisinin önüne dikilmiş bir mezar taşı gibidir. Şimdi insanın aklına şu ürkütücü düşünce geliyor: Ya o taşın ardında görülecek biri kalmadıysa? Peki öyleyse o kim?,.

Bu düşüncelerle övünmüyorum çünkü onlarda her başarısız kişinin başarılı olana duyacağı kıskançlık seziliyor; ama kin de sevgi kadar açıkça görebilir. Gerçekten de bunları düşünürken, bir zamanlar Clea’nın onun için söylediği ve nedense benim daha sonra anımsayıp üstünde durduğum şu sözler de zihnimden geçiyordu: «Onda neden bilmem bir sevimsizlik var. Bunun birazı dış görünüşünün çirkinliğinden gelebilir. Kurumuş olduğu için yeteneğinde çekingenliğin tohumunu taşıyor. Çekingenliğin yasaları bellidir; ne yazık ki seni en az anlayana kendini vermekten başka bir şey yapamazsın. Çünkü birini anlamak demek, onun güçsüzlüğüne acımayı kabul etmek demektir. Böylece sevdiği kadınlar, sevdiği kadınlara yazdığı mektuplar, bütün bunlar, istediğini sandığı ya da her nedense hak ettiğini sandığı kadınların şifre anahtarıdır — *cher ami*». Clea’nın tümceleri her zaman yarıda kalır; o sevgi taşan büyülü gülümsemesiyle biterdi, «başkalarından bana ne?»...

(Burada en çok yapmak istediğim şey yaşantıları tutanağa geçirmek ama sıra gözeterek değil — çünkü o zaman tarih yazmış olurum — bende uyandırdıkları önem duygusuna göre sıralayarak.)

Acaba Melissa’yla birlikte harcamam koşuluyla bana 500 pound bırakmasının nedeni neydi? Belki de kendisi de onu seviyordu, ama biraz daha derin düşününce, onu değil, benim ona olan aşkımı sevdiği sonucuna vardım. Benim niteliklerim arasında en çok kıskandığı şey, her türlü okşamayı sıcacık yanıtlayışımdı. Okşamaların değerini kendisi de bilirdi, onları kendisi de arzu ederdi, ama kendine duyduğu tiksinti onu her zaman engelliyordu. Yalnızca bu bile benim gururumu kırmaya yeterdi, çünkü ben onun — şimdiye kadar yaptığım işe değilse bile — şimdiye kadar yaptığım işin ilerisi için verdiği umuda değer vermesini isterdim. Ne budala, ne aşağılık yaratıklarız — iki bacak üstünde yürüyen kendini-beğenmişlikten başka bir şey değiliz!

Birbirimizi haftalarca görmedik, çünkü zaten sık görüşmedik, birbirimize ancak tramvay durağının or-daki alanın *pissotiere*’inde[48] rastlardık. Hava iyice kararmıştı, bir arabanın farları pis kokulu kulübeciği beyaz tozlu ışığıyla aydınlatmasaydı, birbirimizi tanımayacaktık. Ben olduğumu görünce dalgın bir sesle, «Vay!» dedi. Sallanıyordu, çünkü sarhoştu. (Birkaç hafta önce bana 500 pound bırakmıştı; bir anlamda beni

özetlemiş, değerlendirmişti — bu yargı bana ancak mezarın öteki kıyısından ulaşacak olsa bile.)

Üstümüzdeki teneke çatıya birden yağmur yağmaya başladı. Eve gitmek istiyordum çünkü çok yorucu bir gün geçirmiştim. Ama biraz ağırdan alıyordum çünkü gerçekten sevmediğim insanlara karşı her zaman duyduğum özür dileyici o kibarlık yok mu, gitmemi engelliyordu. Hafifçe sallanan gölgesi önümdeki karanlığa dikilmişti. Sarhoş ve yılışık bir sesle,

— Dur sana romancılık mesleğinin gizini söyleyeyim. Ben neden başarılıyım da sen değilsin. Bunun bir tek yanıtı var, seks, bol bol seks, dedi.

«Seks» sözcüğünü söylerken tumturaklı bir konuşma yaparmış gibi sesini yükseltmiş, çenesi kaldırmış, su içen bir tavuk gibi ince boynunu geriye eğmiş, talim çavuşu gibi yarı havlarcasına sözcüğü ısırmıştı. Sonra daha doğal bir sesle,

— Bol bol seks, diye yineledikten sonra sır verirmiş gibi sesini alçaltarak şöyle sürdürdü:

— Ama unutma, düğmelerini sımsıkı ilikleyeceksin. Yukarıdaki o ebedi büyükanne güçlüdür, kurtarır. Düğmelerin ilikli duracaksın, ıstırap içinde. Sanki boğazını bir şey sıkıyormuş gibi görünmeye çalış, toplumca tutulmuş bir kitap. Hoş görülemeyecek şeyler vardır, kaba sağlık, pislik, doğallık ve komiklik. Chaucer için, Elizabeth çağının insanları için, bunun bir zararı yoktu, ama bugün işe yaramıyor — iri Presbiteriyen düğmelerini boğazına kadar iliklemek.

Düğmelerden kurtulmak için silkindiğinde, bana çevirdiği yüzü bir düğmeye benziyordu — sıkı, ensiz ve gülünç. Ona teşekkür ettim, ama krallara yaraşır biçimde elinin tersiyle teşekkürlerimi geri çevirdi.

— Burası parasız, diyerek kolumdan yakalayıp karanlık sokağa sürükledi. Kentin ışıklı merkezine doğru iki tutsak gibi, farklı başarısızlıkların kederini yaşayan iki yazar dost gibi yürüyorduk. Kendisiyle ilgili birtakım şeyleri, hiç çözemediğim bir homurtuyla, kendi kendisiyle bir sır paylaşırmışçasına konuşuyordu. Sörler sokağına sapınca kötü ünü olan bir evin aydınlık kapısının önünde durarak şöyle dedi:

— Baudelaire, çiftleşmenin ayaktakımına göre bir heyecan olduğunu söyler. Ne yazık ki artık öyle değil! Çünkü seks ölüyor. Gelecek yüzyılda dillerimiz birbirimizin ağzında, istiridyeler gibi, hiç heyecan duymadan yan yana sessizce uzanacağız. Evet ya! Kesinlikle böyle!

Sonra, üçlemesinin başına aldığı şu Arap atasözünü söyledi:

— Dünya bir hıyara benzer, bugün elindedir, yarın kıçına girer.

Daha sonra yengeç gibi yan yan, o duvar senin bu duvar benim, kaldığı otele doğru yürümeye başladık, o durmadan «kesinlikle» deyip duruyordu, anlaşılan bu sözcüğün müziğinden hoşlanmıştı.

Tıraşsız ve solgundu, ama yaptığımız yürüyüşten sonra biraz neşesi gelmişe benziyordu. Yatağının yanındaki komodinin içinde sakladığı cin şişesi imdadımıza yetişti. Tuvalet masasının yanında doldurulup kapatılmış iki bavul duruyordu; bir iskemlenin üstünde cepleri gazetelerle dolu yağmurluğu, pijamaları, diş macunu gibi şeyler vardı. Gazze'ye gidecek gece trenine yetişecekmiş. Biraz dinlenmek istiyormuş, Petra'ya uğrayacakmış. İlk provalarını düzelttiği son romanın paketi, üstüne adres de yazılmış olarak tuvalet masasının mermerinde ölü gibi duruyordu. Pursewarden'in acılı ve mahzun duruşunda, yeni bir yapıtını tamamlamış sanatçının yakasına yapışan o bitkinliği hemen tanımıştım. Bunlar intiharla yorucu kurlaşmaların yeniden başladığı sıkıntılı anlardır.

Ne yazık ki zihnimi onca zorlamama karşın, aramızda geçen konuşmanın çok azını anımsayabiliyorum, kaç kez denedimse de başaramadım. Bunun son görüşmemiz olması, ona gerçekte sahip olmadığı geriye dönük bir önem kazandırıyor. Şu anlatının amacı açısından bakılırsa, yaşamı son bulmuş değil; o yalnızca hepimizin yapmak zorunda olduğu gibi —gerçek dünyada iyilik ve kötülükte etkili arzularımızın arı kovanından, hastalıklardan, kötü davranışlardan kurtulmak için— dostlarımızın anısından başka bir şey olmayan bir aynaya adımını attı. İşte böyle ölümün varlığı yaşantıyı tazeleyen bir şeydir — onun işlevi budur, zaman denen o tuhaf şey üzerine düşünmemize yardım etmek. Ama o anda ikimiz de ölümden eşit uzaklıkta bulunuyorduk, ya da ben öyle sanıyordum. Belki de onda böyle bir karar daha o zaman sessizce tomurcuklanmaya başlamıştı — bilemem. Bir şey söyleyemem. Sanatçının, tükenmiş bir yaşamı sona erdirmek istemesinde anlaşılmayacak bir şey yok — (romanının son cildinde roman kişilerinden biri şöyle haykırıyor: «İnsan başkalarının kendisini umursamadıkları, gerçekten umursamadıkları duygusuna yıllarca katlanmak zorunda kalır; sonra bir gün, gittikçe artan bir korkuyla asıl umursamayanın Tanrı olduğunu anlar: Yalnızca *umursamadığını* değil, *şu ya da bu yolu* seçmesine hiç aldırmadığını»).

Bu bana o sarhoş konuşmamızın küçük bir bölümünü anımsattı. Hafif alaylıca bir biçimde Balthazar'dan, onun din konusuna bunca kafa patlatmasından (yalnızca adını duyduğu) Kabala'dan söz ediyordu. Sözünü kesmeden dinlemiştim, saniyelerin ağırlığına yenilmiş bir saat gibi sesi yavaş yavaş düşmüştü. Kendine içki doldurmak için ayağa kalktığında şunları söyledi:

— Tanrı'ya yaklaşmak için insanın çok bilgisiz olması gerek. Ben galiba her zaman gereğinden çok biliyordum.

Böyle akşamlarda, kış karanlığında dolaşırken açılan zihnime işte bunun gibi küçük parçacıklar takılır; daha sonra eski moda kemerli ocakta yanan zeytin odunlarının çıtırdayan ateşinin yanında hoş kokulu çam yatağında uyuyan Justine'in bulunduğu odaya dönerim.

Onunla ilgili başka ne bildiğimi söyleyebilirim? Şunu anlıyorum ki, herkes bizim kişiliğimizin ancak bir yüzünü bilebilir. Herkese prizmanın başka yüzünü gösteririz. Kaç kez bunun böyle olduğunu hayretle gözlemledim. Örneğin Justine Pombal'ın «en hayvansı sevişenlerden biri» olduğunu söylediği zaman. Dostum bana hiç de yırtıcı görünmemişti; gülünç derecede kösnü düşkünü olmasının dışında. Ben onu dokunaklı ve eğlendirici buluyordum, doğasındaki gülünçlük biraz da hoşuma gidiyordu. Ama Justine ondaki yumuşak ayaklı koca kediyi görmüş demek ki.

Sonra, anımsadığıma göre, dinsel bilisizlikle ilgili yukarıdaki konuşmayı yaparken Pursewarden doğrulmuş, aynada kendi yansımasıyla karşılaşmıştı. Kadehi dudaklarındaydı, başını çevirip ağzındaki içkiyi parıltılı görüntüsüne püskürttü. O gece benden sonra orada oynanan sahne için şimdi bana çok uygun bir dekor gibi görünen o pis ve pahalı otel odasının aynasında sıvılaşıp akan görüntüsü usumda olduğu gibi kalmış.

Zagloul Meydanı — gümüş sofra takımları, kafeslerde kumrular. İki yanına kara fıçılar dizilmiş kemerli bir yeraltı gece kulübü, reçineli şarap kokusuna, balık tavası dumanlarına boğulmuş bir yer. Bir gazetenin kıyısına karalanmış birkaç söz. İşte burada mantosuna şarap dökmüştüm, temizlemesine yardım etmek isterken istemeyerek göğüslerine değdim. İkimiz de hiçbir şey söylemedik. O sırada Pursewarden İskenderiye'yi, yanan kitaplığı öylesine güzel anlatıyordu ki. Üst kattaki odada acıdan avaz avaz bağıran zavallı bir menenjitli...

Bugün, kentin tozlarını katılaştıran hiç beklenmedik bir ilkbahar sağanağı yağdı; yağmur Nessim'in çalışma odasının cam çatısını döverken, o karısının portresini yapıyordu. Justine'i elinde gitarıyla ocağın başında yakalamıştı, başını eğmiş şarkı söylüyordu, boynu benekli bir eşarpla sıkılmıştı. Justine'in sesi Nessim'in beyninin gerisinde bir yersarsıntısının geriye doğru çalıştırılan ses bandının gürültüsüne dönüşüyordu. Palmiye ağaçlarının kazık gibi geriye yattığı parkların üstünde o büyük okçu; Faros fenerine saldıran sarı yeleli dalgalar söylencesi. Geceleyin kent bambaşka seslerle dolar, rüzgâr çullandıkça ya da önüne katıp sürükledikçe gıcırdayan, eskimiş tahtaları inleyen bir gemiyi andırır.

Scobie böyle havalara bayılır. Yatağına girip teleskobuyla oynar, aç bakışını, denizi görmesini engelleyen eski, boş, kerpiç duvara çevirir.

Scobie yetmişi sürüyor, ama hâlâ ölmekten ödü kopuyor; en büyük korkusu da, bir gün uyanıp kendisini ölü bulmak — Kıdemli yüzbaşı Scobie, Britanya Krallığı Polisi. Bu yüzden her sabah tam penceresinin altında bağıran su taşıyıcısının haykırışıyla uyanınca müthiş şaşırır. Bir an için gözlerini açmaya cesaret edemediğini söyler; (açarsa belki de Göklerin sahibiyle ya da ilahi söyleyen meleklerle karşılaşır korkusuyla) gözlerini sımsıkı kapalı tutar ve yatağının yanındaki komodini elleriyle yoklayarak piposunu bulur. Bir gece öncesinden oraya koymuştur, yanı başında da açık bir kibrit kutusu durur. Kısa saplı piposundan çıkan ilk dumanla birlikte sakinleşir, gözlerini açar. Rahatlamanın mutluluğuyla derin bir soluk alarak gülümser, için için sevinir. Koyun postu yatak örtüsünü ta kulaklarına kadar çektikten sonra alüminyum kâğıdı gibi çatırdayan sesiyle sabahın zafer türküsünü söyler. *«Taisez-vous, petit babouin: laissez parler votre mère».*[49]

Şiş, sarkık yanakları harcadığı çabanın etkisiyle pembeleşir. Şöyle bir kendini dinler, görür ki önlenmez başağrısı gene vardır. Ağzı çiriş çanağı gibidir, dün akşamki konyaktan. Böyle önemsiz rahatsızlıklara karşın bir gün daha yaşama umudu ağır basar. *«Taisez-vous, petit babouin,»* diye başlamış söylerken, dişlerini takmak için bir ara şarkıyı keser. Buruşuk parmaklı elini göğsüne dayar, kalbi çalışmakta, (bilmem doğru bilmem yalan) ancak her gün neredeyse öldürücü dozlarda alınan konyakla rahatsızlığı giderilebilen damar sisteminde, titrek bir dolaşımın sürmesini sağlamaktadır. İçi rahatlar, yüreğiyle övünüyordur. Eğer evine

uğradığınızda onu yatakta bulursanız, hiç kuşkunuz olmasın, elinizi kemik bir gagayla yakalayıp yüreğinin üstüne koyacaktır.

— Nasıl, demir gibi, ha? İyi atıyor.

Böyle söyler, onca konyağa karşın. Biraz yutkunarak elinizi ucuz pijama ceketinin içine sokar o derin, kederli, dolu dolu atışları, küçük yaşam çırpınışlarını duyarsınız — tıpkı ana karnında yedi aylık bir bebeğinkiler gibi. Dokunaklı bir övünçle pijamasının düğmelerini ilikledikten sonra hayvan gibi sağlıklılığı yansılamak için kükrer. «Yataktan kaplan gibi fırlıyorum,» — onun sık sık kullandığı tümcelerden biri de budur. Kendisini görmedikçe kişiliğinin büyüsünü tam olarak kavrayamazsınız, onun o kaba pamuklu çarşafların arasından serseri bir dilenci gibi, romatizmadan iki büklüm çıkışını görmeden. Yılın en sıcak ayları dışında dik durduğu görülmemiştir, kemikleri ancak o zaman çözülür. Yazın öğleden sonraları, küçük bir güneş gibi parlayan kafası, havaya dikilmiş piposu, sertçe bükülmüş, kösnül bir sağlıklılık ifadesi taşıyan çenesiyle parkta yürür.

Scobie olmadan kentin söylencelerinden hiçbiri tamamlanamaz, onun bayrağa sarılı kuru gövdesi tramvay yolunun yanında, Roma Katolik mezarlığındaki sığ mezarına indirildiği gün İskenderiye yoksullaşacaktır.

Denizcilikten bağlanan küçük emekliliği, Tatwig Sokağının arkasındaki yoksul mahallede oturduğu hamam böcekli odanın kirasına bile ancak yetişir; bunu, kendisine Polis Kuvvetlerinde Binbaşı onurlu rütbesini ekleyen Mısır Hükümetinden aldığı aynı derecede az bir maaşla yetirmeye çalışır. Clea onun polis üniformasıyla olağanüstü güzel bir portresini yaptı, başında kırmızı fes, kemikli dizlerinin üstünde at kuyruğu gibi bir sinek kovalayıcı.

Tütününü Clea alıyor, ben de bol bol hayranlık ve dostluk veriyorum; param oldukça da konyak. Sağlığını alkışlamak ve sağlık gösterisi yaparken heyecandan göğsüne çok sert vurursa düştüğü yerden kaldırmak işini, ikimiz sırayla yapıyoruz. Ailesi diye bir şey yok — geçmişi tam bir efsane gibi kıtadan kıtaya dolaşa dolaşa çoğalıyor. Düşsel sağlığı ona öylesine yetiyor ki, başka hiçbir şeye gereksinimi kalmıyor — ama belki de Ramazanda yani oruç tutulduğu için suç işlenmediği varsayılan ayda çalıştığı daire kapandığı zaman şöyle birkaç Kahire yolculuğu yapmak dışında.

Gençken insanın sakalı olmaz, ikinci çocuklukta da öyle. Scobie dokunanı çarpan, fırça gibi güzel sakalının kalıntılarını hafif hafif çekiştirir ama bu işi çok nazik, okşar gibi yapar, çünkü onları da koparıp büsbütün tüysüz kalmaktan korkar. Bir salyangoz gibi yaşama yapışmıştır, her geçen yılın gözle görülmez deniz-aşınımlarını taşır. Sanki gövdesi her kıştan sonra biraz daha küçülüyor gibidir; yakında kafası bebek kafası kadar kalacak. Bir-iki yıl sonra isterseniz bir şişenin içine tıkıştırıp turşusunu kurabilirsiniz. Dişleri ağzında olmadığı zaman yüzü eskiden kalma bir maymununkine benziyor; seyrek sakallarının üstünde «iskele» ve «sancak» adları takılmış iki kiraz kırmızısı yanağı her türlü havada sımsıcak parlar.

Gövdesinde neredeyse yedeklenmemiş bir şey kalmamış; bin dokuz yüzde mizana direğinden tepetaklak düşerek çenesini iki kerte batı-güneybatıya kaydırıp alnını parçalamış. Konuştuğu zaman takma dişleri ağzında silkintili bir sarmal çizerek, yukarı tırmanıp geri dönen yürüyen-merdiven gibi devinir dururlar. Gülüşünü kararlayamazsınız; Cheshire Kedisininki[50] gibi her yerden karşınıza çıkabilir. Seksen dörtte, bir adamın karısına göz kırptığı için (ben onun yalancısıyım) bir gözünü yitirmiş. Galiba bu olayı Clea'dan başka bilen yokmuş, ama bu kez yedekleme işi biraz acemice yapılmış. Dururken pek fark edilmese de kımıldamaya başlayınca iki göz arasındaki eşitsizlik hemen anlaşılıyor. Ayrıca küçük bir teknik sorun da var; kendi gözü hemen hemen sürekli kanlı. Elinde eskiden kalma bir oturakla odanın köşesinde durup «Bekçi, Geceden Ne Haber?» oyununun genizsel yorumuyla beni ödüllendirdiği gün ilk kez sağ gözünün sol gözünden biraz daha yavaş kımıldadığını fark etmiştim. Kent kitaplığının duvarındaki oyukta duran asık suratlı, doldurma baykuşun gözünün büyüğüne benziyordu. Gelgelelim, kışın kendi gözü değil de bu takma göz nabız gibi atmaya başlar; o zaman nasıl da huysuz, nasıl da ağzı bozuk biri olur görmelisiniz, midesine biraz konyak gitmeden yatışmaz.

Sisli ve yağmurlu havalarda Scobie tek hücreli bir hayvanın yandan görünüşüne benzer, çünkü kendisine bir çeşit İngiliz süsü verir, kışın en sevdiği şey mikroskopik bir odun ateşinin başında oturup çene çalmaktır. Zihninin aksayan makinesinden anılar tek tek sızmaya başlar, sonunda hangisi kendisinin, hangisi değil, bilmez olur. Ben ona bakarken onun gerisinde Atlas Okyanusu'nun dev dalgalarını görürüm — anılarının üstüne kıvrılıp düşen, onları serpintiye boğan, bulanıklaştıran. Geçmişten söz

ederken sanki kısa, anlaşılmaz telgraflar çeker gibidir, sanki havanın kötülüğü haberleşmeyi engelliyordur. Dawson City'de ırmağın akıntısına karşı giden on kişi donup ölmüş. Kış bıçak gibi kesiyor, insanı kaskatı dolduruyormuş; viski, altın, cinayet — kuzey ormanlarına doğru sanki yeni bir Haçlı seferi yapılıyormuş. Erkek kardeşi işte bu sıralarda Uganda'da bir çağlayandan aşağı yuvarlanmış; düşünde o küçücük gövdenin sinek gibi yuvarlanışını, suyun sarı ağzının içinde yok oluşunu görürmüş. Yo yo, bu daha sonraymış, Hollandalı soyundan bir Güney Afrikalının kafatasının içine bir karabinanın gezle arpacığından baktığı günden çok sonra. Kesin zamanını anımsamaya çalışıyor, pırıl pırıl parlayan kafasını ellerinin arasına alıyor; ama büyük boz dalgalar araya giriyor, uzun süren güçlü gelgitler kendisiyle belleği arasındaki duvarın bekçiliğini yapıyorlar. Bu yaşlı korsan için biraz önce *deniz-aşınımı* deyimini bu yüzden kullandım: Kafası öylesine etsiz, öylesine kuru ki, incecik bir deri tabakası da olmasa, gülümsediği zaman bir iskelet sırıtıyor sanırdınız. Kafatası kemiklerindeki derin çukurlukları, balmumu parmaklarının içindeki çubuk çubuk kemikleri görebilirsiniz; titrek incik kemiklerine destek olan iç yağlarını bile... Gerçekten de Clea'nın dediği gibi yaşlı Scobie geçen yüzyıldan kalma bir deneme lokomotifine benziyor; Stephenson'nun ilk denemesi olan «Roket» kadar sevimli, dokunaklı.

Kaydırma tavanlı küçük çatı odasında bir keşiş gibi tek başına yaşar. «Bir keşiş!» İşte en çok sevdiği deyimlerden biri daha; bunu söylerken parmağını ağzına sokup yanağını şişe mantarı açar gibi kaba bir biçimde patlatır, bu arada fıldır fıldır dönen gözüyle, kendisine el altından hak tanıdığı kadınsı heveslerine dokundurur. Clea'nın hatırı içindir bu gene de; «gerçek bir hanımefendi»nin huzurunda böyle görünmesi gerekiyordur ama o gider gitmez asıl rengi ortaya çıkar. İşin aslı biraz acıklıcadır. Bana her şeyi *sotto voce*[51] açar.

— Londra'da Hackney Oymağında epeyce oymakbaşılığı yaptım. Askerden çürüğe çıkarıldıktan sonra oldu bu. Ama, birader, İngiltere'de kalamazdım. Her hafta *Dünya Haberlerinde* şöyle bir başlık görmeyi bekliyordum: «Oymakbaşının Kirli Arzularının Genç Bir Kurbanı Daha.» Bizim Hackney'de pek sorunumuz yoktu. Benim oğlanlar av işlerini çok iyi bilirlerdi. Onlara Genç Eton'lılar derdim. Düşün ki artık bunlar benden geçti, ama şu kafa huzuru yok mu, işte onu hiçbir şeye değişmem — neme

lazım. Sonra artık nedense İngiltere'de kimse kendini rahat hissedemiyor. Baksana, din adamlarını, saygıdeğer kilise adamlarını nasıl zapturapt altına alıyorlar. Meraktan gözüme uyku girmez olmuştu. Sonunda bir lalalık işi ayarladım da İngiltere'den ayrıldım — Toby Mannering'in lalası olarak. Babası parlamento üyesiydi; yolculuk etmek için bir bahane arıyormuş. Kendisine lalalık edecek birini bulmasını söylemişler. Bahriyeye girmek istiyordu, işte böylece buraya geldim. Görür görmez buranın iyi bir yer olduğunu anladım. Hemen Nemrut Paşa yönetimindeki Ahlak Zabıtasında kendime iş buldum. İşte böyle, aziz dostum. Hiç şikâyetçi değilim, anlıyor musun? Bu bereketli Delta'da şöyle doğudan batıya baktığımda kilometrelerce ne görüyorum biliyor musun? Küçük, meleksi, kara kara çocuklar.

Mısır Hükümeti, biraz yakınlık, dostluk gördüğü bütün yabancılara kesenin ağzını açıveren Doğu Akdenizli cömertliğiyle ona İskenderiye'de yaşamını sürdürmesine yetecek bir para önermiş. Dediğine göre kendisinin Ahlâk Zabıtasına atanmasından sonra ahlaksızlık öyle ürkütücü boyutlara ulaşmış ki, sonunda derece yükseltmesiyle yerini değiştirmeyi gerekli görmüşler; ama o, hiçbir olağanüstü yanı bulunmayan gizli polise geçişinin hak edilmiş bir yükselme olduğunu her zaman vurgular, ve ben kendi adıma bu konuda ona takılmaya asla cesaret edemem. İşi pek ağır değildir. Her sabah bir-iki saat kentin yukarı mahallesindeki köhne bir büroda çalışır. Eskiden kalma çalışma masasının çürümüş tahtalarından dışarıya pireler fırlar. Lutetia'da yenen basit bir öğle yemeğinden sonra eğer parası varsa kendisine akşam yemeği için bir elmayla bir şişe konyak satın alır. Uzun, sıcak yaz öğle sonralarını Yunanlı bir gazeteci dostundan ödünç aldığı gazeteleri evirip çevirerek, uyuklayarak geçirir. (Okurken kafatasının tepesindeki damar hafif hafif atar.) Olgunluk onun her şeyidir.

Odanın döşeniş biçiminde seçmeci bir ruhun yansımasını görürsünüz; keşişin yaşamını donatan üç-beş şeyde son derece kişisel bir tat göze çarpar, sanki o nesnelerin bütünü onun kişiliğinin bütünüdür. Clea' nın yaptığı portrenin insana eksiksizlik duygusu vermesinin nedeni de budur zaten, yaşlı adamın nesi var nesi yoksa hepsi resmin fonuna işlenmiştir. Örneğin, yatağının arkasındaki duvarda asılı duran o küçük, bayağı haç; yaşlılığa karşı ve bu yaşta artık insanın ikinci doğası durumuna gelmiş olan kişilik kusurlarına karşı, Scobie Kutsal Roma Kilisesinin sunduğu avunçları kabul etmeye başlayalı birkaç yıl oluyor. Hemen onun yanıbaşında Mona Liza'nın

küçük, renkli bir baskısı var, gizemli gülüşü Scobie'ye hep annesini anımsatılmış. (Oysa şu ünlü gülümseme, bana biraz önce kocasını yemiş bir kadını anımsatmıştır hep.) Her nasıl olduysa bu bile Scobie'nin canlı varlığıyla bütünleşmiş, onunla özel, gizli bir ilişki kurmuştur. Sanki bu Mona Liza öteki Mona Liza'lara benzemez; Leonardo'nun olmaktan çıkmıştır.

Sonra, hem komodin, hem kitaplık, hem de yazı masası işi gören o eski kek sehpasını da unutmamak gerek. Clea, hak ettiği özeni ondan hiç esirgememiş, ince ince boyamış. Üç gözlü bir şey, gözlerin çevresinde, dar ama çok zarif birer kenarlık var. 1911'de Euston Road'dan dokuz buçuk peniye aldığını söylüyor, kendisiyle birlikte iki kez dünyayı dolaşmış. Ona hayran kalmanıza yardımcı olurken ciddiyetini hiç bozmadığı gibi en küçük bir çekinme de duymaz. Eline bir bez parçası alıp tozunu silerken:

— Çok hoş bir şey ama, değil mi? der.

Sonra tek tek açıklamaya başlar: En üst göz tereyağlı kızarmış ekmek içinmiş, ortadaki göz şekerli gevrek, en alttaki de «iki türlü kek» için. Ama şu anda başka bir amaca hizmet ediyor. En üst gözde teleskobu, pusulası ve İncil'i var, orta gözde — emekli aylığı zarflarından oluşan — mektupları, en alt gözde de «aile yadigârı» diye söz ettiği, bana bir gün gizemli öyküsünü anlatacağı o koca, ağır oturak.

Odayı soluk bir elektrik ampulü aydınlatır, ayrıca soğuk suyla dolu bir testinin durduğu duvar oyuğuna da bir demet saz mumu yerleştirilmiştir. Odanın bir tek penceresi vardır, o da kabuk kabuk soyulan keder verici bir kerpiç duvardan başka bir şey görmez. Pusulasının camında yansıyan gece ışıklarının dumanlı, sönük parıltıları arasında, gece yarısından sonra konyağın etkisiyle kafa damarı küt küt atmaya başladığı zaman yatakta yatışı bana bir eski zaman düğün pastasını anımsatır. Sanki birinin hafifçe öne eğilip mumları söndürmesi eksiktir!

Geceleyin onu kazasız belâsız yatağına yatırıp yorganını sıkıştıracak olana yan yan bakarak yanağını uzatıp, terbiyesizce, «Öp bakalım beni, aslanım,» demesini saymazsak, söylediklerinde çok ciddidir:

— Doğru söyle, yaşımı gösteriyor muyum?

Doğrusu Scobie her yaşta olabilir; trajedinin doğuşundan daha yaşlı, Atena'nın ölümünden daha genç. Nuh'un gemisinde rastlaşan ayıyla devekuşunun çiftleşmesiyle tohumu atılıp tekne Ağrı dağının tepesindeki son durağına varmadan önce doğmuş olabilir. Scobie ana karnından

çıkarken tekerlekleri lastikli bir sandalyenin üstünde, başında avcı şapkası, belinde kırmızı flanel bir kuşakla çıktı. Kuşlarınki gibi tutunucu ayaklarında lastik kenarlı, dünyanın en parlak potinleri vardı; elinde, ilk yaprağına «Joshua Samuel Scobie, 1870. Anneni ve babanı say,» yazılı, çok eski bir aile İncili. Bunlardan başka ölü birer aya benzeyen iki göz, omurgasında belirgin bir kamburluk ve de beş çifte kayıklara düşkünlükle doğdu. Scobie'nin damarlarında kan değil, yemyeşil tuzlu su, denizin derinliklerindeki şey akıyordu. Yürüyüşü, kilise avlusunda çalkalana çalkalana yuvarlanır gibi giden bir azizin ağır, yorgun yürüyüşüne benziyordu. Konuştuğu dil beş okyanustan devşirilmiş, benzersiz bir yeşil-su diliydi; sanki dört bir yanı usturlaplar, altılıklar, izobarlar, liman suyu haritalarıyla kaplı bir antikacı dükkânı gibi bir dil. Şarkı söylediği zaman — ki bunu sık sık yapar— sanki Neptün'ün kendisini dinlersiniz. Koruyucu bir aziz gibi dünyanın her yanında, Zangibar'da, Kolombo'da, Togo'da, Wu Fu'da etinden bir parça bırakmıştır ama çoktandır artık etini değil eskiyip dökülen boynuzlarını, kol düğmelerini, dişlerini ve de saçlarını bırakıyor... Artık sular geri çekildi ve o, bir zamanların müflis hava raporcusu, adalı, keşiş Joshua, zamanın hızlı akıntılarının üstünde kupkuru kalakaldı.

O sevimli, tatlı, anlaşılması zor Clea Scobie'nin en yakın dostudur, zamanının çoğunu bu yaşlı korsanla birlikte geçirir; ona çay yapmak, çoktandır geri çekilmiş, dirimsel hızını yitirmiş, salt belleğin dolambaçlı yollarında varlığını sürdürür olmuş bir yaşamın bitmez tükenmez monologlarını dinlemek için kozasından çıkar gelir.

Clea'ya gelince: Onun portresini çizmeyi bunca güçleştiren acaba benim kendi imgelemim mi? Onu öylesine çok düşünüyorum ama gene de şu satırları yazarken doğrudan doğruya ele almaktan kaçtığımı görüyorum. Belki de güçlük şuradan kaynaklanıyor: Alışkanlıklarıyla gerçek doğası arasında basit bir uygunluk bulunmamasından. Yaşamının dıştan görünüşünü anlatacak olsam, ona acırsınız, çünkü öylesine basit, erdemli ve kapalıdır; onu ya bütün insanca tutkuları bir tek tutkuya — bilinçaltı benliğini arama tutkusuna dönüşmüş bir rahibe ya da herhangi bir ruhsal dengesizlik, unutamadığı eski bir yara nedeniyle kendini dünyadan çekmiş, kırgın, içe kapanık bir bakire sanabilirsiniz.

Her şeyiyle bal rengi, altın sansı ve sıcaktır. İnce tüylü ensesinde toplayıverdiği, arkası uzun dalgalı sarı saçları, grimsi-yeşil gözlü küçük bir

esin perisinin güleç yüzünü aydınlatır. Sakin duruşlu ellerinin ne kadar becerikli, ne kadar biçimli olduğunu ancak onları iş yaparken —belki bir boya fırçasını tutarken, belki de bir serçenin kırık bacağını kibrit çöplerinin arasına sararken— görürseniz anlarsınız.

Şöyle diyebilirim sanırım: Clea, üç güzel kızkardeş Tanrıçadan birinin gövdesine —yani içgüdüleri, ya da istekleri olmayan bir gövdeye— sıcak sıcak dökülüp soğutularak yapılmıştır.

Çok güzel olmak, bağımsız bir yaşam kurabilecek kadar parası olmak, yetenekli olmak — bütün bunlar, bir baltaya sap olamamış kıskanç kişileri onu hak etmediği kadar şanslı görmeye iten nedenlerdir. Ama onu eleştirenler, her yaptığını izleyenler, ne diye evlilikten kaçtığını merak eder dururlar.

Sade, ama pintice olmayan bir yaşamı vardır, çatı katında, oldukça rahat bir stüdyoda oturur. Demir bir karyolayla eski püskü birkaç plaj iskemlesi dışında pek eşyası yoktur; o iskemleler de yaz gelince Sidi Bishr plajındaki küçük kulübeye taşınırlar. Tek lüksü parlak fayanslı banyosudur, bir köşesine küçük bir ocak yerleştirmiştir, canı isterse kendine orada yemek pişirir; kitaplığının kalabalık rafları ondan hiçbir şeyi esirgemediğini gösterir.

Sevgiliymiş, aile bağlarıymış, kötülükmüş, ya da kediymiş, köpekmiş böyle şeylerin hiçbiri yoktur yaşamında, tek düşüncesi resim yapmaktır; bu iş onun için ciddi bir iştir ama gereğinden de çok değil. İşinde de şans yüzüne gülmüştür, çünkü o gözüpek ama ince beğenili tuvallerinden hoşgörü ve mizah ışığı taşar. Hepsinde oyun duygusu vardır — tıpkı o sevgili çocuklardaki gibi.

Demin onun için «evlilikten kaçmak» deyimini kullanmakla ne kadar budalalık ettiğimi anlıyorum. Bunu duysa nasıl öfkelenirdi kimbilir, çünkü bir keresinde şöyle dediğini anımsıyorum:

— Eğer seninle dost olacaksak, benim yaşamda herhangi bir şeyden kaçan biri olduğumu düşünmemen, böyle konuşmaman gerekir. Yalnızsam hiçbir şeyden kaçtığım için değil. Bundan başka türlü de olamam. Başardığım şeyin ne olduğunu görmeni, birtakım güçsüzlüklerim bulunduğunu düşünmemeni isterim. Aşka gelince — *cher ami* — sana daha önce de söylediğim gibi, aşk beni çok kısa bir süre ilgilendirdi; erkeklerse ondan da az. Bende iz bırakan — birkaç diyemeyeceğim — tek deneyimim bir kadınla olanıydı. Ben hâlâ tam bir *başarıyla gerçekleştirilmiş* o ilişkinin

mutluluğunu yaşıyorum; başka bir bedensel ilişki bana bunun yerini tutamayacak kadar bayağı ve boş geliyor. Ama sakın benim bugünlerin modası olan bir aşk kederi yaşadığımı sanma. Hayır. Tuhaf olanı şu ki, ben sevilen nesnenin yitirilmesiyle aşkımızın çok şey kazandığı inancındayım; sanki maddesel gövde aşkın büyüyüp gelişmesini, kendini gerçekleştirmesini engeller gibiydi. Bu sana çok mu korkunç geliyor? diyerek güldü.

Güzün, kararmış yarımayın altında, yağmurla yıkanan Corniche’te birlikte yürüyorduk; konuşurken kolunu sevgiyle benimkine geçirerek öylesine sevecence gülümsemişti ki oradan geçen biri bizi iki sevgili sanabilirdi. Sözünü şöyle sürdürdü:

— Sonra, belki bir gün senin kendinin de anlayacağın başka bir şey daha var. Aşkın doğasında —kusurlu diyemeyeceğim, çünkü kusur onda değil bizim kendimizde— anlayamadığımız bir şey. Örneğin senin şu anda Justine’e duyduğun aşk, değişik bir nesneye duyduğun değişik bir aşk değil, Melissa’ya duyduğunun aynısı; o bu kez Justine aracılığıyla ortaya çıkmaya çalışıyor, Aşk inanılmaz derecede kesintisizdir, hepimize ondan ancak belli bir pay düşer. Sayısız biçimlerde, sayısız kişilere ilişkin olarak ortaya çıkabilir. Ama, nicelik bakımından sınırlıdır, tükenebilir, doğru nesnesine ulaşamadan raflarda eskiyip solabilir. Çünkü onun asıl varmak istediği nokta ruhun derinliklerindedir, orada aşk kendisinin ben-severlik olduğunu anlar, orası ruh sağlığımızın dayandığı temellerinin bulunduğu yerdir. Bencillik ya da kendi kendine âşık olmaktan söz etmiyorum.

Böyle konuşmalar yapıyorduk. bazan ta gece yarılarına kadar sürüyordu; böylece Clea’ya daha çok yaklaşmış, onun kendi kendini tanımasından, irdelemesinden doğan gücüne güvenebileceğimi öğrenmiştim. Aramızda öyle bir dostluk vardı ki, en özel düşünce ve görüşlerimizi paylaşabiliyor, onları birbirimizin üstünde sınayabiliyorduk; daha yakın bir bağla bağlanmış olsaydık, bunları yapamazdık çünkü, ne tuhaftır ki daha yakın bağlar insanların birbirine yaklaştıracağı yerde uzaklaştırır, ama insan yanılgısı böyle bir şeye inanmamıza izin vermez. Bir keresinde bu garip olgudan ona söz ederken bana şöyle dediğini anımsıyorum:

— Doğru, bir anlamda ben sana Melissa’dan ya da Justine’den daha yakınım. Biliyor musun, Melissa’ nın aşkı çok güven duyucu, gözü kör bir aşk. Oysa Justine’inki daha değişik, onun tek bir noktada toplanmış korkak

deliliği seni kendi kafasından uydurduğu bir imgenin arasından görüyor, böylece sen de onun gibi çılgın biri olmaktan başka bir şey yapamıyorsun. Öyle alınmış gibi bakma, söylediğim şeylerde hiçbir kötülük yok.

Clea'nın kendi resimleri dışında Balthazar için yaptıklarından da söz etmeyi unutmamalıyım. Yani klinik ressamlığından. Nedense dostumuz tıpsal anormallikleri sıradan fotoğraflarla saptama yönteminden hiç hoşnut değil. Kendi geliştirdiği özel kurama göre ilgilendiği hastalıkların belli evlerinde deri rengi çok önemli. Bu bakımdan Clea, örneğin frenginin yaptığı yıkımları anormalliğin her derecesinde korkunç bir doğruluk ve sevecenlikle büyük ve renkli olarak resimlemiş. Bir bakıma her biri gerçek birer sanat yapıtı; yalnızca yarar amacıyla yapıldıklarından ressamın kendini anlatma diye bir derdi olmamış, belli şeyleri saptamak üzere eline fırçayı almış. Balthazar'ın her gün (tıpkı bir çuval elmanın içinden çürükleri ayıklar gibi) hastaneye muayene için gelen hastaların oluşturduğu uzun, keder verici kuyruktan devşirdiği acılı, kara cahil insan organları —kemirilmiş karınları gerilip pul pul dökülen deriler, kendilerini tutan lastik gibi zarlardan dışarı fırlamış urlar— insan yüzü resimleri kadar anlamlı ve de önemli... Onu ilk kez çalışırken görüşümü anımsıyorum; öğretmenlik yaptığım okuldan istenen bir belgeyi almak üzere Balthazar'ın kliniğine uğramıştım. Muayene odasının camlı kapısından, pis bir bahçede kurumuş bir armut ağacının altında oturan Clea'yı gördüm. O zamanlar onu henüz tanımıyordum. Üstünde beyaz bir doktor gömleği vardı, yanı başındaki kalın bir mermer dilimin üstüne renkler düzenli bir biçimde sıralanmıştı. Koca memeli sfenks yüzlü bir fellah kızı karşısındaki hasır bir iskemlede yarı çömelmiş gibi oturuyordu. Etekleri belden yukarı sıvanmıştı, dostumun inceleme konusu olarak seçtiği bölgeyi sergilemek üzere. Pırıl pırıl bir ilkbahar günüydü, uzaktan denizin hışırtısı duyuluyordu. Beyaz tuvalin yüzeyinde Clea'nın yetenekli, güven verici, ne yapacağını bilen, becerikli parmakları gidip geliyordu. Yüzü, çok ender rastlanan bir lalenin eşsiz renklerine batmanın mutluluğuyla kendinden geçmiş bir minyatürcünün dalgın yüzünü andırıyordu.

Melissa ölmek üzereyken Clea'yı çağırtmıştı; her gece onun yatağının başında oturup öyküler anlatan, ona bakan da Clea oldu. Scobie'yle ilişkilerine gelince, ikisinin arasında iki anakarayı birbirine bağlayan denizaltı kablosu gibi bir bağın sapkınlıklarından doğduğunu söylemeye dilim varmıyor çünkü bu her ikisine de haksızlık olur. Kuşkusuz yaşlı

adamın böyle bir konudan haberi yok, berikiyse onun aşk yapma konusundaki başarılarıyla övünmesinin ne kadar boşuna olduğunu yüzüne vurmayacak kadar ince bir kız. İkisi çok iyi anlaşıyorlar, tıpkı baba-kız gibi, bu ilişkiden çok mutlular. Ama bir keresinde Scobie neden evlenmedi diye ona takılınca, Clea'nın güzel yüzü bir okullu kızınki gibi ablaklaşmıştı; gri gözlerindeki şeytanca parıltıyı gizleyen yapmacık bir ciddilikle, beklediği adamın henüz gelmediğini söyledi. Bu söz üzerine Scobie düşünceli düşünceli başını sallamış, yaptığı şeyin en doğrusu olduğunu onaylamıştı.

Stüdyosunun bir köşesindeki tozlu tuval yığınının arasında bir gün Justine'in baş resmini bulmuştum — yarı profilden, izlenimci tarzda yapılmış ve de besbelli tamamlanmadan bırakılmış bir resimdi. Clea'nın soluğu kesilerek ona bakışını görmeliydiniz, çocuğunun çirkin olduğunu bilen, ama ne olursa olsun onu güzel gören bir annenin sevgisi okunuyordu gözlerinde.

— Çok eski, dedi. Bir süre sonra, ne düşündüyse, onu bana doğum günü armağanı olarak verdi. Şimdi eski usül kemerli ocağın rafında durarak bana o sevgili esmer başın soluk kesici, çarpıcı güzelliğini anımsatıyor. Sanki dudaklarının arasındaki sigarayı biraz önce eline almış, kafasında biçimlenen, ama ancak gözlerine kadar gelebilmiş bir şeyi söylemek istermiş gibi, dudakları aralık, sözcükler ağzından döküldü dökülecek.

Vicdanları rahat olmayanlarla davranışlarına mantıksal bir dayanak arayanların hepsinde kendini haklı göstermeye çalışmak hastalığı vardır, bu durum onların düşünce biçimlerini de tuhaflaştırır. Kendiliğinden doğma olmayıp *voulue*[52] bir şeydir. Bu hastalık Justine'de, bir barajın duvarlarını zorlayan büyük bir akıntı benzeri zihnine baskı yapan sürekli bir düşünce akışı, geçmiş ve şimdiki davranışlarının irdelenmesi biçiminde görülüyordu. Bu uğurda olmadık çabalar harcamasına, kendi kendini sorgulamadaki olağanüstü ustalığına karşın, kararlarından kuşku duymamak insanın elinde değildir çünkü durmadan değişir, oldukları gibi kalmazlardı. Kendisiyle ilgili pek çok kuramı vardı, bunları kuru yaprak gibi saçar dururdu. Bir keresinde Arnauti'ye şunu sormuş:

— Sence aşk baştan başa saçmalık değil mi? Hemen hemen aynı soruyu bana da sordu, boğuk sesinde tehdit kadar sevecenlik de vardı:

— Sana yaklaştımsa, sana deli gibi âşık olma tehlikesinden ve rezaletinden kendimi kurtarmak için yaklaştım dersem ne dersin? Seninle her öpüşmemde Nessim'i koruduğumu düşünüyordum.

Örneğin, plajdaki o olağanüstü sahnenin gerçek güdüsü bu olabilir miydi hiç? Hep kuşku, kuşku. Bir başka keresinde soruna, belki de aynı içtenlikle, bir başka açıdan yaklaşmıştı:

— Kıssadan hisse... kıssadan hisse de ne? Bizimkisi basit bir açgözlülük olabilir miydi hiç? Sonra şu aşk serüvenimiz, bize verdiği bütün sözleri tutmadı mı — hiç değilse benim açımdan? Birbirimize rastladık ve başımıza olabileceklerin en kötüsü geldi, ama en iyi yanımıza, sevgililerimize dokunmadı. Bana böyle gülme n'olursun.

Ben kendi adıma bu tür görüş açıları karşısında her zaman şaşkın ve suskun kalakalmışımdır; korkmuşumdur da, bir ölüden söz eder gibi yaşantılarımızdan söz etmek bana çok tuhaf gelmiştir. Buna benzer bir durumda Arnauti'nin yaptığı gibi bağırmak gelmiştir içimden.

— Tanrı aşkına şu mutsuzluk hastalığına bir son ver artık, yoksa ikimiz için de sonu kötü olacak. Daha yaşayamadan hayatımızı tüketiyorsun.

Böyle bir öğüdün hiçbir işe yaramayacağını biliyordum kuşkusuz. Bu dünyada kendi kendilerini yok etmeye yargılı insanlar vardır, onlara hiç bir mantıklı kanıt para etmez. Justine bana yüksek bir kulenin eğik, teneke çatısında yürüyen bir uyurgezeri anımsatmıştır hep; bağırıp uyandırmaya gelmez, aşağı düşebilir. Olduğundan daha korkunç görünen o dik inişlerden onu yavaş yavaş uzaklaştırmayı umarak sessizce izlemekten başka bir şey yapamazsınız.

Ama ne tuhaftır ki, beni bu tekin olmayan devingen kadına çeken şey onun kişiliğindeki kusurların ta kendisi, ruhundaki bayağılıklardı. Belki de onlarda kendi kişiliğimdeki güçsüzlükleri buluyordum, belki benim tek şansım onları daha iyi gizleyebilmemden geliyordu. Bizim için cinsellik, her gün çevremizde tomurcuklanıp dal budak salan zihinsel bir yakınlıktan perdeye yansıyan imgenin ancak küçük bir parçasını oluşturuyordu. Bize suçluluk duygusu veren bir ilişkiyi Nessim'den, öteki ortak dostlarımızdan boş yere gizleme çabasını elden bırakmadan deniz kıyısındaki salaş kahvehanelerde ne çok konuşmuştuk! Gecelerce! Hiç farkına varmadan yavaş yavaş birbirimize yaklaşırken sonunda ya ellerimiz birleşir ya da kendimizi neredeyse kucak kucağa bulurduk; sevgililerin yakasını

bırakmayan olağan cinsel isteğin etkisiyle değil, sanki kendimizi araştırıp öğrenmenin acısını gövdelerimizin dokunuşuyla hafifletmek için yapardık bunu.

Bundan daha mutsuz bir aşk ilişkisi düşünemiyorum, bu ilişkide her okşamaya yapışan, her öpüşün saydam sularında bir çökelti gibi dolaşan, cinsel ilişki sonrasının hüznü kadar gönül kırıcı bir şeyin ağırlığı vardı. «Öpüşler üstüne yazmak kolaydır,» diyor Arnauti, «ama bu, ipuçlarıyla, işaretlerle dolu tutkunun karşısında düşüncemizi gevşetmekten başka işe yaramıyordu. Her zaman ilettiği bilgiyi iletmiyordu. Daha başka olup biten öylesine çok şey vardı ki.» Gerçekten de ben onunla sevişirken Arnauti'nin engeli tanımlamak için kullandığı sözlerin anlamını çok daha iyi anlamaya başlamıştım: «... dokunuşlarını duyduğu kaba etin öpüşlerine karşılık veremeyecek güzel bir yontuyla yatıyor olmanın acı bilinci. Böylesine iyi sevip de böylesine az sevebilmenin tüketici, saptırıcı bir yanı vardı.»

Örneğin, yatak odası, yatak odasının bronz rengi fosforlu ışığı, yeşil Tibet vazosunun içinde yanan, bütün odaya gül kokusu yayan buhur. Karyolanın yanında, ağır perdelerle birlikte tavandan sarkan, tatlı ve keskin pudra kokusu. Tuvalet masasının üstünde kremler, merhemler. Yatağın üstünde Batlamyus Evreni! Parşömen üzerine yaptırılıp çerçevelettirilmiş. Orada, deri kılıf içindeki aziz resimlerinin, saf saf dizilmiş filozofların üstünde sonsuza dek asılı duracak. Kant, başında gecelik takkesi, el yordamıyla merdivenleri tırmanıyor. Jupiter Tonans. Bu en büyükler safında nedense sıkıntılı bir kofluk var — Pursewarden'ın da onların arasında görülmesine izin verilmiş. Orada dört romanı duruyor, özellikle o gün için mi (çünkü birlikte yemek yiyoruz) oraya koydu bilmem. Çevresi filozoflarla dolu bir Justine bana boşalmış kapsüller, ilaç şişeleri, şırıngalar arasında yatan bir hastayı anımsatıyor. «Onu öptüğünüz zaman,» diye yazıyor Arnauti, «gözlerinin kapanacağına daha çok açıldığını, daha deli deli, daha kuşkulu bakmaya başladıklarını görürsünüz. Zihni öylesine uyanıktır ki gövdenin armağanları oraya ulaşamaz. — bir *curette*'den[53] daha hafif hiçbir şeyin para etmeyeceği bir korku ve kaygı. Geceleyin, ucuz bir çalar saat gibi çalışan beyninin tiktaklarını duyabilirsiniz.»

Dipteki duvarda gözleri içten elektrikle aydınlatılmış bir put durur, Justine işte bu oyma akıl hocasının önünde herkesten gizli rolünü oynar. Boş göz yuvarları derin derin düşünen bir iskeletin boynuna el feneri

yerleştirilerek, kafatasının içinin aydınlatıldığını düşünün. Gölgeler kemiklerin hapishanesinden kurtulmak için kanat çırparlar. Elektrik düzeninde bir bozukluk olduğu zaman ampul yerine bir mum koymak gerekir: O zaman Justine çıplak gövdesiyle, ayak parmaklarının ucuna basarak Tanrı'nın boş göz yuvasından yanan bir kibrit sokmaya çalışır. Birden putun çenesindeki oluklar, kaskabak ön kafa kemiği, dümdüz inen burnu kabartma gibi dışarı fırlar. Uzak mitolojilerden gelen bu konuk kendisinin düşlerine tanık olmadıkça, Justine'in içi rahat etmez. Onun altında ucuz görünen birkaç oyuncak vardır, selüloit bir bebekle bir gemici. Bunların ne olduğunu sormaya asla cesaret edemem. En olağanüstü konuşmaları bu put üzerine olanlarıdır. Uykusunda da konuşuyor olabileceğini, o bilge, anlayışlı maskenin belki de kendisini duyduğunu söyler. Artık o, kendi deyimiyle, Soylu Benlik'inin bir simgesi olmuştur. Kuşku dolu bir gülümsemenin ardından kederli bir sesle şöyle ekler:

— O gerçekten yaşıyor, biliyor musun.

Onu dinler, onunla konuşurken kafamdan Amauti'nin şu satırları geçer: «İçindeki büyük korkuları yansıtan bitkin bir yüz. Ben uyuduktan nice sonra kalkıp karanlıkta, ilişkimiz üstüne söylediğim bir sözü düşünmeye başlar. Ne zaman uyansam onu bir şeylere dalmış, bir şeylerle uğraşırken bulurum; aynanın önünde çırılçıplak oturmuş sigara içerken çıplak ayağıyla pahalı halıya vuruyordur.» Tuhaf değil mi, Justine'i hep bu yatak odasında düşünüyorum, oysa burayı Nessim ona vermeden önce görmüş olamaz. Arnauti'nin anlattığı o korkunç yatak ilişkilerinin geçtiği yer olarak hep burası geliyor gözümün önüne. «Gövdesini bir erkeğe sunarken gerçek benliğini —nerede olduğunu bilmediği için— veremeyen bir kadını sevmekten daha büyük bir felaket olamaz.» Onun yanında yatarken bu gözlemleri kimbilir kaç kez kafamda tarttım, oysa bunlar *Moeurs*'deki düşüncelerin genel akışı içinde herhangi bir okuyucunun gözüne hiç de çarpmayabilir.

Melissa gibi öpüşürken uyuyup kalıvermesi —bir kapıdan özel bir avluya geçivermesi— olanaksızdır. Bronz rengi sıcak ışıkta derisi daha da solgun görünür, ışığı emen yanaklarında kırmızı, yenebilir çiçekler açar. Dizinin üstünde, çorap askısının bıraktığı iki çukurun arasındaki yara izini göstermek amacıyla çorabını indirirken eteğini yukarı sıvar. Bir kitap harfine benzeyen o yara izini gördüğüm zamanki duygumu anlatamam. Korkunç öyküsünü de anımsıyorum. Geçmişte kalan aslında şimdi daha

güzel, daha genç görünen aynadaki esmer başı Justine'in gençlikteki imgesini geri vermektedir — geçip gittiğine inandığı gençliğinin izi, tıpkı eğreltiotunun kireç taşında kalan fosili gibi kalmıştır.

Bu odadan başka bir odada gerçekten yaşadığına inanamıyorum, bu putu buradan başka bir yerde, başka bir dekorda düşünmem olanaksız. Nedense hep bu yüksek merdivenleri çıkışını, galerideki eğreltiotlarının arasından geçerek, alçak bir kapı aralığından odaların en özeline girişini görür gibiyim. Habeşli zenci hizmetçi Fatma da ardından yürüyor. Justine her zaman yaptığı şeyi yaparak kendini yatağa atıp yüzüklü parmaklarını uzatıyor; zenci kadın sanki tatlı bir düş yaşar gibi, uzun parmaklarından çıkardığı yüzükleri tuvalet masasının üstündeki kutuya yerleştiriyor. Bir gece Pursewarden, Justine, ben, üçümüz birlikte dışarda yemek yemiştik, daha sonra Justine bizi alıp büyük eve götürdü; o kocaman, soğuk kabul odalarına tek tek baktıktan sonra birden geri dönüp merdivenleri tırmanmaya başladı, hem çok hayranlık duyduğu hem de korktuğu dostumu rahatlatacak, havalı bir yer arıyordu.

O gece Pursewarden'ın, her zamanki gibi tersliği üstündeydi, yalnızca içkilerle ilgilenmiş, onun dışında hiçbir şeye yüz vermemişti. Fatma'yla birlikte yaptıkları o ayin Justine'i bütün baskılardan kurtarır görünüyordu, doğal davranabilmek, «o küstah, dengesiz havasıyla» dolaşıp «dolabın kapağına sıkışan eteğine küfretmek» ya da iskambil maçası biçimindeki aynanın karşısına geçip görüntüsüyle konuşmak için hiçbir engeli kalmıyordu. Bize maskeden söz ettikten sonra ekledi:

— Size bayağı geldiğini biliyorum, biraz da tiyatrovari. Yüzümü duvara dönüp onunla konuşuyorum. Kendi günahlarımı olduğu kadar, başkalarının bana karşı işlediklerini de bağışlıyorum. Bazan kimi budalalıklarımı düşünüp duvarı yumrukladığım oluyor, belki de başka insanlar ya da Tanrı —varsa— bunları önemsemeyebilir. 23'üncü Mezmurdaki gibi yemyeşil, ıssız bir yerde oturduğunu düşlediğim kişiyle konuşuyorum.

Yanıma gelip başını omuzuma dayayarak kollarını bana doladı.

— İşte bunun için senden sık sık bana biraz sevecen davranmanı istiyorum. Sanki yapının burasında bir çatlak var. Melissa'dan esirgemediğin küçük okşamaları, tatlı sözleri benden de esirgeme; sen onu seviyorsun, biliyorum. Zaten beni kim sever?

Sesi öylesine doğal, öylesine büyüleyiciydi ki, galiba Pursewarden da dayanamamıştı, çünkü odanın bir köşesine gidip oradaki kitap raflarına bakmaya başladı. Kendi kitaplarıyla karşılaşınca ilkin sararmış, sonra da kızarmıştı, utançtan mı yoksa öfkeden mi bilemeyeceğim. Arkasına döndüğünde bir şey söylemek ister gibiydi ama sonra vazgeçti. Suçlulukla karışık bir can sıkıntısıyla tekrar o göz korkutucu rafa döndü Justine,

— Münasebetsizlik saymazsanız bir kitabınızı bana imzalamanızı isteyecektim, dedi ama ondan yanıt alamadı.

Elinde kadehiyle hiç konuşmadan rafa bakıyordu. Sonra yavaş yavaş bize döndü, sanki birdenbire sarhoşlamış gibiydi; öfkeli tiz bir sesle,

— Çağdaş roman! Suç işleyenlerin suçu işledikleri yere bırakıp gittikleri *grumus merdae*,[54] dedi.

Yavaşça yana yığılırken kadehini düşürmeden yere bırakmayı başarmıştı, daha sonra hemen haşmetli bir uykuya daldı.

Bunu izleyen konuşma hep yerde yüzükoyun yatan gövdeyle ilgili olmuştu. Ben onun uyuduğunu sanıyordum, ama demek ki uyumuyormuş, çünkü daha sonra Justine'in konuşmalarının büyük bir bölümünü içeren acımasızca taşlayıcı bir kısa öykü yazdı. Nedense bu Justine'in çok hoşuna gitmişti, oysa bana acı verdi. Aynanın önünde oturmuş, elinde tıpkı sesi gibi çıtırdayıp kekeleyen tarak, «Nessim'le tanıştığım ve ona âşık olmaya başladığımı anladığım zaman ikimizi de kurtarmaya çalıştım. İsteyerek kendime bir sevgili buldum —İsveç'li, can sıkıcı bir hayvan— böylece onu yaralamayı, bana karşı olan duygularını değiştirmeyi umuyordum,» dediği sırada bir türlü dökemediği gözyaşlarıyla parıldayan kara gözlerini anlatıyordu... İsveç'linin karısı kendisini terk etti, ben de onun zırıl zırıl ağlamasını durduracak bir şey söyledim: 'O sana nasıl davranırdı, bana anlat, ben de öyle davranayım. Saçlarımız dolaşık olabilir, derimiz kokabilir ama nasıl olsa karanlıkta hepimiz etten başka bir şey değiliz, hepimiz hainiz. Anlat bana, sana bir düğün gülücüğü verip ipek yığını gibi kollarına atılayım.' Ama bu arada ben hep, 'Nessim. Nessim,' diye sayıklıyordum.»

Pursewarden'ın dostlarımıza karşı tutumunu gösteren bir sözünü de anımsıyorum. Ayışığıyla aydınlanmış gecelerde yaptığımız o uzun yürüyüşlerden birinde, «İskenderiye!» demişti, «Yahudilerin şu kafeterya tutkuları! İnsan bunu sözcüklere nasıl sığdırabilir? Yerleri, insanları?» Belki de o zaman şu acımasız kısa öyküyü düşünüyordu, bizi anlatmanın yollarını

arıyordu. «Justine'le Justine'in kenti — birbirlerine ne çok benziyorlar, ikisinin de yoğun bir tadı var ama gerçek kişilikleri yok.»

Şimdi o son (sonsuz) ilkbaharda, dolunayda, ayışığının, suların yıkadığı büyük bir mücevher kutusu gibi parlayan kentin, ışıktan gözü kamaşmış, yumuşak havasına kendimizi bırakarak nasıl birlikte yürüdüğümüzü anımsıyorum. Karanlık alanların, ıssız ağaçların arasında, bir gece yarısından bir başkasına uzanan, oksijenden daha mavi uzun tozlu yollarda gezinen görünmez divanelik. Yoldan geçen yüzler birer mücevher sanki, esrik — fırıncı, makinasmın başına geçmiş, yarınki yaşamın harcını karıyor, âşık, korkunun gümüş rengi mantar şapkasına yapışmış evine dönüyor, sinir kirişlerinin üstünde bir yay gibi duran aydan korkunç bir heybet ödünç alan adam boyu sinema afişleri.

Bir köşeyi dönüyoruz ve dünya, üstüne gümüş sıçratılmış, kıyılan gölgelerle çizilmiş bir atardamarlar ağına dönüşüyor. Kom El Dick'in bu uzak ucunda, kentin beyninde suçlu bir istek gibi dolaşırken rastlanan ürkütücü bir-iki polis dışında görünürlerde tek canlı varlık yok. Düzenli adımlarımız ıssız kaldırımlarda metronom gibi ses çıkarıyor; kendi zamanları, kendi kentleri içinde iki adam, dünyadan uzakta, sanki ayın yüzeyinde çizgi çizgi görünen o silik, hüzünlü yollardan birinde yürür gibi yürüyorlar. Pursewarden her zaman yazmayı düşlediği kitaptan söz ediyor ve bir sanat yapıtıyla karşılaştığı zaman nasıl bir çıkmaza düştüğünden.

— Örneğin kendini uyuyan bir kent gibi düşün... ha? Sessizce oturup, sürüp giden, kendi kendilerine yol alan süreçleri duyabilirsin; istem, istek, istenç, bilgi, tutku. Yani bir kırkayağın durmamacasına ilerleyen milyonlarca bacağını düşün, bir de bu bacaklarla birlikte sürüklenmekten başka bir şey yapamayan gövdeyi. İnsan bu deneyim alanlarının hepsini dolaşmaya çalışırken tükenip gidiyor. Biz yazarlar asla özgür değiliz. Gün ağarmış olsaydı bunu daha iyi açıklayabilirdim sana. Hem kafamın hem de gövdemin müzik gibi olmasını istiyorum. Üslup istiyorum. Telgraf bandı gibi zihinden çıkan küçük püskürmeler değil. Çağın hastalığı bu, öyle değil mi? Çevremizde dolanan o dev simyacılık dalgasını bu nasıl da iyi açıklıyor. Sonra şu Kabala ve de Balthazar. Asıl Tanrı'ya karşı çok dikkatli olunması gerektiğini asla anlayamayacak; çünkü O insan doğasının en *aşağılık* yanına sesleniyor — yetersizlik duygusu, bilinmezden korku, kişisel kusurlar; her şeyin üstünde de din kurbanının tacında kazanılması güç bir atletizm ödülü gören canavarca bencilliğimiz. Tanrı'nın asıl doğası

bütün ayrımlardan yoksun olsa gerek: Bir bardak pınar suyu gibi tatsız kokusuz bir şey, yalnızca serinletici; hiç kuşkusuz -onun sesleneceği kişilerin- sayısı da az olacaktır, çok az, bir avuç gerçek düşünür. Çoğunluğa gelince, doğalarının kendilerince en az kabul edilen ya da soruşturulan parçasında bu zaten vardır. Temel düşünceyi saptırmaktan başka işe yarayan herhangi bir dizgenin olduğuna inanmıyorum. Tanrı'yı sözcüklerle, düşüncelerle sınırlandırma çabaları... Tek bir şey her şeyi açıklayamaz ama, her şey bir şeyi aydınlatabilir. Aman Tanrım, galiba ben hâlâ sarhoşum. Tanrı'nın bir şey olması gerekseydi bir sanat olurdu. Yontu ya da tıp. Ama şu bizim yaşadığımız çağda bilginin sınırlarının alabildiğine genişlemesi, yeni yeni bilimlerin ortaya çıkışı, bizim için var olan tatları sindirip kullanmayı adeta olanaksızlaştırıyor.

«Yani eline bir mum alıp gözün ağ tabakasındaki kan damarlarının gölgesini duvara düşürebilirsin demek istiyorum. Sandığın kadar sessiz değildir. Orada asla ölü gibi kımıltısız durmaz: Beynin atardamarlarında bütün gece kanın akışını duyabilirsin. Düşüncenin üretim organları. Tarihsel edimin, sebep-sonuç çarkının dişlerini geriye doğru izletir sana. Bir türlü rahat edemezsin, umudunu kesip billur küreden fal bakmaya başlayamazsın. Fiziksel gövdeden tırmanır, yavaşça kasları aralayarak, içlerine sokulursun — çizgili çizgisiz kasların; karın boşluğundaki bağırsakların sarmal ateşleme sistemini, uykulukları, bir lavabo süzgeci gibi çöplerle dolu karaciğeri, sidik torbasını, iliklenmemiş kırmızı bel kayışına benzeyen bağırsakları, yemek borusunun nasır tutmuş yumuşak koridorunu, bir kangurunun torbasından daha yumuşak olan zamklı soluk borusun inceleyebilirsin. Ne demek mi istiyorum? İnsan her şeyin tek elden yönetildiğini gösteren bir düzen arıyor, her şeyi dengeye kavuşturacak, trajediyi kaldıracak bir İstenç'in sözdizimini arıyor. Yüzün boncuk boncuk terliyor, kendi işlerine dalmış iç organlarının sana —kendilerini izleyen sana— hiç aldırmadan hafif hafif kasılıp genişledikleri duydukça soğuk terler döküyorsun. Süreçlerden oluşan koca bir kent, dışkı üreten bir fabrika, ah Tanrım; her gün verilen kurban. Tanrı'ya sunulan her adağa karşılık her gün tuvalete sunulan şey. İkisi nerede birleşiyor? Hangisi hangisinin karşılığı? Dışarıda, karanlıkta, demiryolu köprüsünün yanında şu adamın yavuklusu kendisini bekliyor; kanında, gövdesinde aynı tanımlanmaz istek akmakta, su yollarını dolduran şarap, künk gibi kusan mide ağzı, en küçük bir meni damlasında, tükürük, salya ya da misk

damlasında ölçülemeyecek kadar çoğalan bakteri dünyası. Kucağına bir belkemiği alıyor, amonyakla dolup taşan kanallar, dışarıya çiçek tozlan sızdıran zarlar, küçük yuvasında cam gibi parlayan gözün saydam tabakası...»

Başını geriye atıp insanı şaşırtan o çocuksu kahkahasıyla gülmeye başlar, hüzünlü, küçük sarı bıyıklarının altındaki kusursuz beyaz dişlerinde ayın ışıkları oynaşır.

Öyle bir gece yaşıyorduk, adımlarımız bizi Balthazar'ın kapısına götürdü, ışığının yandığını görünce kapıyı çaldık. Aynı gece eski, borulu bir gramofonda (tüylerimi diken diken edecek kadar derin bir coşkuyla) yaşlı ozanın kendi sesinden şu dizelerle başlayan şiirini dinledim (bir meraklısı plağa almış):

Yalnız hayalimizde halan sevgili sesleri
Ölülerin, artık ölmüşcesine
Yitirdiklerimizin;
Bazan bir düşte konuşurlar bizimle
Ya da tıkırdayan beyinde canlandırır onları
bir düşünce...

Bu kaçak anılar hiçbir şeyi açıklamıyor, hiçbir şeyi aydınlatmıyor: Gene de dostlarımı düşündüğüm zaman durmadan usuma geliyorlar, sanki dostlarımızın o zaman duyduğu şeyler bedensel yapımıza, o zaman oynadığımız rollere sinmiş gibi. Kışın buz bağlamış mavi bir gökyüzünün altında çölün kum tepelerinin üstünden araba tekerleklerinin kayışı; ya da yazın denizi fosfora dönüştüren ürkütücü bir ayışığı bombardımanı, teneke gibi parlayan gövdeler; ya da Montaza yakınlarında kumun bittiği yere kadar yürüyüşümüz, Kral bahçesinin koyu yeşil karanlığından korka korka sıvışıp uyuklayan nöbetçiyi geçtikten sonra denizin etkisinin birden kesildiği, dalgalara geçit vermeyen kum setine gidişimiz. Ya da seyrek görülen sarı bir kış sisiyle şimdiden kararmış uzun koridorda kol kola yürüyüşümüz. Üşüyen elini benim cebime sokuyor yavaşça. Bugün en küçük bir coşku bile duymadığı için beni sevdiğini söylüyor — başka bir zaman böyle bir şeye asla yanaşmaz. Uzun pencerelerde birden yağmur ıslıklanmaya başlıyor. Kara gözler soğuk, gülümsemeli. Her şeyde titrek, biçim değiştiren kara bir nokta.

— Bugünler Nessim'den korkuyorum. Çok değişti.

Louvre'un Çin tablolarının önünde duruyoruz.

— Uzayın anlamı, diyor tiksintiyle.

Artık biçim diye, boya diye, mercek diye bir şey yok, yalnızca ağzı açık bir oyuk var, sonsuzluk yavaş yavaş oradan odaya süzülüyor; daha önce kaplanın gövdesinin bulunduğu yerdeki mavi girdap stüdyoların dalgın atmosferine boşalıyor. Daha sonra Sveva'yı görmek, gramofona bir plak koyup dans etmek için karanlık merdivenlerden en üst kata çıkıyoruz. Ufak tefek yapılı manken kız kırgın duruyor, çünkü yaklaşık bir ay süren «kasırga gibi bir aşk serüveninden» sonra Pombal kendisini bırakıvermiş.

Dostum, insana bir kadını bir ay düşündürtecek güçte bir aşkın varlığına biraz şaşıyor. Tıraş olurken yüzünü kesmiş, üstüne yara bandı yapıştırılmış bıyığıyla çok acayip görünüyor. Sesi öfkeli:

— Burası tam bir sapkınlık yuvası. Az daha onunla evleniyordum. Düşündükçe deli oluyorum. Bereket versin tam zamanında gözümün önündeki perde kalktı. Onu aynanın önünde çırılçıplak gördüğüm zaman birden iğrendim — oysa o sarkık memelerde, balmumu gibi sararmış deride, içine göçük karında, küçük köylü pençelerinde bir Rönesans saygınlığı bulunduğunu kafamla kabul ediyordum. Birden yatakta doğrulup kendi kendime şöyle dedim: 'Aman Tanrım! Şuna bak, bir fil bu, bunun ayıbını boya kapatıyormuş!'

Şimdi de Sveva Pombal'ın kendisine bol keseden verdiği, ama hiçbir zaman tutmayacağı sözleri sayıp dökerken, mendiliyle burnunu silip duruyor. (Bu arada Pombal'ın açıklama yapan sesini duyuyorum). «Benim gibi dalgacı bir herif için böyle bir ilişki hem çok tuhaftı hem de tehlikeli. Sanki onun soğuk, öldürücü iyilikseverliği benim devinim merkezlerimi kemiriyor, sinir sistemimi felce uğratıyordu. Çok şükür ondan kurtuldum da kendimi yeniden işime verebildim.»

İşi konusunda kaygıları var. Kötü alışkıları, genel davranışlarıyla ilgili dedikodular konsolosun kulağına kadar gitmiş. Yatakta uzanırken kendisine nişanı kazandıracak, daha etkili bir göreve getirilmesini sağlayacak atılımlar, planlar.

— Nişanı kazanmam gerekiyor. Çok hesaplı düzenlenmiş birkaç parti vereceğim. Sana güveniyorum; önce bana biraz hırpanice birkaç kişi gerek, böylece patronum toplumsal açıdan benden üstün olduğuna inansın. Tam bir

parvenu[55] çünkü, onu ayakta tutan, karısının parası, bir de güçlü kişilere akıllıca yaltaklanmaları. En kötüsü de benim aile kökenime karşı açıkça aşağılık kompleksi duyması. Bana nasıl davransın, ezsin mi ezmesin mi, bir türlü karar veremiyor; ama benim sırtımın sağlam olduğunu biliyor, bizim Dışişleri'nden kulağına çalınmış. Şurası muhakkak ki amcam öldüğünden beri durumum epeyce sarsıldı, üstelik piskopos olan manevi babamın adı da Reims'deki o korkunç genelev skandalına karıştı. O hayvana beni koruma duygusu vermeliyim, yüreklen-dirilmeye, ortaya çıkarılmaya ihtiyacım olduğunu düşünmeli. Pöff! İlkin biraz sönükçe bir parti, en çok bir tane önemli kişi bulunmalı. Ne halt ettim de şu mesleğe girdim sanki? Neden şöyle küçük bir servetçiğim yok?

Sveva'nın yapmacık gözyaşlarının arasında bütün bunları dinler, daha sonra esintili merdivenden gene kolkola inerken, Sveva'yı değil, Pombal'ı değil, Arnauti'nin Justine için yazdıklarını düşünüyordum: «Mantığın yardımı olmadan biyolojik akılla düşünen kadınlar gibi. İnsanın kendini böyle bir kadına vermesi kadar öldürücü bir hata olabilir mi? Sıra farenin sırt kemiğini yemeye geldiği zaman, kedinin çıkardığı çıtırtıya benzer bir çiğneme sesinden başka bîr şey duyulmaz.»

Ayağımızın altındaki ıslak kaldırımlar yağmurdan kayganlaşmış. Parklardaki ağaçların, yontuların, öteki görünmez ruhların dört gözle bekledikleri ıslaklık, havayı koyulaştırmış. Justine bir başka yerde, bir başka yolda, sırtında o görkemli ipek entarisi, kıyıları koyu renk biyeli peleriniyle başı önde yürüyor. Aydınlık bir vitrinin önünde durup kollarımı tutarak beni kendine çeviriyor. Gözlerimin içine baktıktan sonra alçak, kaygılı bir sesle,

— Buradan gitmeyi düşünüyorum. Nessim'de bir tuhaflık var ama henüz ne olduğunu anlayamadım, diyor.

Sonra birden gözlerinden yaşlar boşanıyor.

— İlk kez korkuyorum ve neden korktuğumu bilmiyorum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ertesi ilkbahar öyle kötü bir hamsin rüzgârı oldu ki, öylesini ömrümde görmedim. Güneş doğmadan önce çöl gözü cilt bezi gibi kahverengileşmiş, daha sonra, bir yanardağdan dökülen kül yığınları gibi Delta'nın üstünde toplanan ve koyu sarının bütün tonlarını taşıyan bulutun kıyılarına dokunmadan yavaş yavaş kararmıştı. Kent sanki bir fırtınaya karşı bütün kepenklerini kapıyordu. Ani rüzgâr esintileri, ince hırçın bir yağmur, bunlar göğün ışığını örten karanlığın ilk habercileridir. Şu anda kepenkleri kapatılmış odaların karanlığında görünmeyen kum her şeyi kaplamaya başlıyor; çoktandır dolaplarda kilitli duran giysilerde, kitaplarda, resimlerde, çay kaşıklarında, sanki sihirliymiş gibi birden ortaya çıkıyor. Kapı kilitlerinde, tırnak altlarında. Sert, hıçkırıklı rüzgâr burun deliklerinin, boğazların zarlarını kurutuyor, gözleri iltihaplanmış gibi acıtıyor. Suyu kurumuş bulutlar sokaklarda kehanet gibi dolaşıyorlar; kum eski bir peruğun buklelerinin arasına dolan pudra gibi denize doluyor. Mürekkebi kurumuş dolmakalemler, kuru dudaklar — Venedik panjurlarının tirizleri boyunca ince beyaz kar gibi yığıntılar. Kanaldaki hayalet filikalar başları sarılı gulyabanilerle dolu. Arada bir tam üstten inen çatırtılı bir rüzgâr bütün kenti fır fır döndürüyor, insan sanki büyük bir girdabın anaforuna yakalanan her şeyin —ağaçların, minarelerin, anıtların, insanların— sonunda, geldikleri yere, çöle yeniden yavaşça döküleceklerini, dalgaların yonttuğu, bir yapıcısı olmayan kum tepecikleri kökenine geri döneceklerini sanıyor.

Sonunda ikimizi de umutsuz, aldırışsız, yeni şeyler bulgulamaktan usanmış duruma getiren bir ruh tükenikliğine yakalandığımızı yadsıyamam. Suç her zaman kendi bütünleyicisi olan cezaya doğru koşar, mutluluğunu yalnızca orada bulur. Benimkinden daha büyük olan Justine'in budalalığı gizli bir kefaret isteğinden geliyordu; ya da belki birbirimize sımsıkı kenetlenmiş olduğumuzdan ancak büyük bir yekinmenin adi akıllarımızı başımıza getireceğini hafifçe sezinliyorduk. İşaretler, uyarılarla dolu günler yaşıyorduk, tedirginliğimiz oradan kaynaklanıyordu.

Tek gözlü Hamid bir gün bana gizemli bir ziyaretçiden söz etti. Adam ona efendisine çok dikkat etmesini söylemiş, çünkü çok yakında yüksek bir kişiden büyük bir tehlike gelmek üzereymiş. Onun tarifine bakılırsa, bu Nessim'in sekreteri Selim olmalıydı; ama burada oturan 50 000 kişiden biri de olabilirdi. Bu arada Nessim'in bana karşı tutumu da değişmişti, daha

doğrusu tedirgin edici, bıktırıcı bir tatlılığa dönüşmüştü. Eski çekingenliğinden iz yoktu. Benimle konuşurken hiç alışık olmadığım okşayıcı sözler kullanıyor, sıcak bir ilgiyle koluma giriyordu. Bazan konuşurken birden yüzü kızarıyor ya da gözüne yaşlar doluyor, onları benden saklamak için başını yana çeviriyordu. Bunları gördükçe Justine'in artan kaygısına tanık olmak çok acı vericiydi. Onu yaralamış olmaktan duyduğumuz utanç ve suçluluk bizi birbirimize daha çok yaklaştırıyordu. Bazan Justine gitmekten söz ediyordu, bazan da ben. Ama ne o gidiyordu, ne de ben. Gerçekten de dayanılması çok korkunç bir bitkinlik ve çaresizlikle sonucu beklemekten başka bir şey yapamıyorduk.

Bu uyarılar budalalıklarımızı azaltacağına daha da çoğaltmıştı. Hareketlerimizde korkunç bir dikkatsizlik, davranışlarımızda dehşet verici bir düşüncesizlik göze çarpıyordu. Hatta (kendimi büsbütün kaybettiğimi buradan anladım) bizi bekleyen yazgıyı değiştirebileceğimizi bile umamıyorduk. Tek korkumuz bunu paylaşamamaktı, bunun bizi ayırmasıydı! Basbayağı ölümle cilveleşirken aşkımızı en kof, en sakat biçimde gösterdiğimizi anlıyordum. Bir keresinde Justine şöyle demişti:

— Birbiriyle çelişen karmakarışık düşüncelerimle kimbilir sana ne iğrenç geliyordum. Tanrı'yla uğraşma hastalığım, sevdiğim erkeğe sadık kalmak gibi yüreğimin derinlerinden gelen en küçük ahlaksal bir öğüdü bile dinleyemeyişim. Kendim için kaygılanıyorum, sevgili dostum, çok kaygılanıyorum. Ah, şu nörolojinin klasikleşmiş konusu olan usanç verici Yahudi karısından bir kurtulabilsem... Şunu üstümden çıkarıp bir atabilsem.

Melissa'nın tedavi için gittiği Filistin'de (oraya gidebilmesi için Justine'den borç para almıştım) kaldığı aylar boyunca birkaç kez yakalanmaktan kıl payı kurtulduk. Örneğin bir gün Justine'le ikimiz evin büyük yatak odasında konuşuyorduk. Biraz önce yüzmeden gelmiş, tuzumuzu atmak için soğuk duş almıştık. Justine çıplak gövdesine eski Yunanlılar gibi doladığı banyo havlusuyla yatağın üstünde oturuyordu. Nessim hayır kurumlarından biri adına radyo konuşması yapmak üzere Kahire'deydi. Pencerenin dışındaki ağaçlar ıslak yaz havasında tozlu bileşik yapraklarını aşağı yukarı sallıyor, Fuad caddesindeki trafik keşmekeşinin uzaktan uzağa gürültüleri duyuluyordu.

Yatağın yanındaki küçük kara radyodan Nessim'in yumuşak sesi geldi, mikrofonda değişmiş, erken yaşlanan bir adamın sesine benzemişti. Düşünce diye bir şey taşımayan boş cümleler sessizliği kaplamaya başladı,

sanki hava beylik sözlerle dolmuştu. Ama ses çok güzeldi, kendini özenle duygudan soyutlamış birinin sesine benziyordu. Justine'in arkasında banyo kapısı açıktı. Onun da gerisinde hastane beyazlığında, camlı bir kapı daha vardı, demir bir yangın merdivenine açılıyordu — çünkü ev ortadaki kuyu gibi bir boşluğun çevresine kurulmuştu, böylece banyolar ve mutfaklar tıpkı bir geminin makine dairesindeki gibi bir demir merdiven ağıyla birbirine bağlanabilmişti. Birden, radyodaki ses konuşmasını sürdürür, biz de onu dinlerken banyonun dışındaki demir merdivenden hafif dinç ayak sesleri duyuldu; bunlar kesinlikle Nessim'in ayak sesleriydi — ya da burada yaşayan 50 000 kişiden birinin. Justine'in omuzunun üstünden bakıyordum, kapının buzlu camında, yumuşak fötr şapkasını gözlerinin üstüne indirmiş ince uzun bir adamın başıyla omuzlarının yavaş yavaş belirişini gördüm. Banyo edilen bir fotoğraf gibi yavaş yavaş belirginleşmişti. Kolunu kapının tokmağına uzatmış olan gölge bir an durakladı. Benim nereye baktığımı anlayan Justine başını çevirdi. Orada iki dünya arasında, sanki bir röntgen perdesinde yansımış gibi duran koyu gölgeye bakarken çıplak kolunu sakince omuzuma doladı — bu sakinliğin tam orta yerinde telaşlı, tükenik cinsel heyecan yürek gibi atıyordu. Fotoğraf çektirirmiş gibi saçma bir pozda bulacaktı bizi, yüzlerimizde korku değil suçtan kurtulmuşluk vardı.

Gölge sanki düşünürmüş gibi —belki de dinleyerek— uzun süre orada durdu. Sonra ne yapacağına bir türlü karar veremezmiş gibi başını sallayıp geri dönerek ağır ağır camda eridi. Geri dönerken sağ cebine bir şey koymuştu. Kuyuya inen demir merdivenlerde —yavan bir inici gam gibi— ayak seslerinin uzaklaşışını duyduk. İkimiz de susuyorduk, Nessim'in kibar, zarif sesiyle yayınını sürdüren küçük kara radyoya dalıp gitmiştik. Aynı anda iki yerde olması olanaksızdı. Ancak spiker konuşmanın banttan yayınlandığını söylediği zaman her şeyi anladık. Neden kapıyı açmamıştı?

Baş döndürücü bir kararsızlığa yakalandığı doğruydu, barışsever yapıdaki insanlar harekete geçmeye karar verdiklerinde böyle olur. Ta bu zamana kadar yüreğinde damla damla birikmekte olan bir şey vardı, sonunda dayanamayacağı kadar ağırlaşmıştı. Doğasında derin bir iç değişikliğin oluştuğunu biliyordu, şimdiye kadar eylemlerine yön vermiş olan cinsel bakımdan yetersiz aşkın, çoktan beri süregelen kötürümlüğünü en sonunda üstünden silkip atmıştı. Ani, kısa bir eylem, her şeyi kökünden halledecek bir şey yapmak düşüncesi onun için sarhoş edici bir yenilikti.

Yitirilmiş bir servetten elinde ne kalmışsa hepsini oyuna sürerek tehlikeye atmak üzere olan bir kumarbaz gibi görüyordu kendisini (ya da bana öyle geliyordu). Ama henüz eyleminin niteliği belli olmamıştı. Hangi biçimi alacaktı? Rahatsız edici bir yığın düşünce saldırıyordu beynine.

Harekete geçme isteğinde iki büyük ırmağın suları birleşmişti; bir yandan ajanlarının Justine için tuttukları dosya göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşırken, öte yandan nedense daha önce hiç aklına gelmemiş yepyeni korku verici bir düşünce rahatını adamakıllı kaçırır olmuştu — Justine gerçekten âşık oluyordu. Bütün huyu suyu değişiyor gibiydi; ilk kez düşünceli, dalgın ve bir kadının sevmediği bir erkeğe göstermeyi başarabileceği bir tatlılığın yankılarıyla dolu görünüyordu. Bakın, demek o da Arnauti'nin sayfalarında Justine'i adım adım izlemiş.

«Başlangıçta Engel'in sık ormanından kurtulup bana gelebilmesi için gerekli savaşımı yapmasına izin verilmesi gerektiği kanısındaydım. Ama bana ihanet ettiği düşüncesinden rahatsız olmaya başlayınca, onun zevk peşinde koşan biri olmayıp kendisini —ve beni— bulma çabasında acı çeken biri olduğunu kendi kendime anımsattım. Bir erkek onu kendi kendinden kurtarmayı başarabilirse, artık bütün erkekler için erişilebilir olacağını düşünüyordum; kuşkusuz bu herkesten önce benim hakkımdı. Ama onun güneşte kar gibi eridiğini görmeye başladığım zaman, dehşet verici bir duyguya yapıldım; engeli kim yıkarsa ona sonsuza dek sahip olacaktı, çünkü çılgınca aradığı huzuru ona vermiş olacaktı. İlk kez, korkunun da yardımıyla kıskançlık beni pençesine alıyordu.»

Şimdi bile Nessim'in benim dışımda —yani Justine'in asıl ilgilendiği kişi dışında— herkesi kıskanması bana çok tuhaf görünüyor. Elinde gereğinden fazla ipucu bulunmasına karşın, bir türlü benden kuşkulanmaya cesaret edememişti. Kör olan aşk değil kıskançlıktır. Ajanlarının topladıkları, bizim buluşmalarımızla, davranışlarımızla ilgili onca belgeye inanabilmesi için nice zaman geçmesi gerekti. Ama artık gerçekler öylesine göze batar duruma gelmişti ki, yanılmaya olanak yoktu. Şimdi sorun benden kurtulmanın bir yolunu bulmaktı — «Maddi varlığımdan kurtulmak onu o kadar ilgilendirmiyor. Çünkü ben onun ışığını kapayan bir gölgeden başka bir şey değildim. Belki beni ölü düşünüyordu, belki de buradan çok uzaklarda. Bilmiyordu. Bu belirsizlik onun heyecandan başını döndürüyordu.»

Bu kaygıların yanında başkaları da vardı —Arnauti'nin çözemediği, ama Nessim'in Doğulu meraklılığıyla yıllardır ardını bırakmadığı sorunlar. Gözü bantlı adama çok yaklaşmıştı — hem de hiçbirimizin yaklaşamadığı kadar. Bugüne dek nasıl yararlanacağına karar veremediği bir bilgi daha vardı. Eğer Justine gerçekten kendini ondan kurtarıyorsa, o gizemli varlığın gerçek kişisini bulup intikam almanın ne yararı olabilirdi? Üstelik o gölgeden boşalacak yeri ben alacak olduktan sonra?...

Bir gün tek gözlü Hamid'i uyarmak için evime gelip gelmediğini dosdoğru Selim'in kendisine sordum. Yanıtlamadan önce başını önüne eğip alçak bir sesle ekledi:

— Bugünlerde efendim hiç kendinde değil.

Bu arada hiç ummadığım, saçma bir biçimde benim şansım da döndü. Bir gece kapım vuruldu, açtığım zaman parlak çizmeler giymiş, başında fesi, kolunun altında abanoz saplı kocaman sinek kovacağı, ufak tefek bir Mısır subayıyla karşılaştım. Yusuf Bey, kusursuz denebilecek bir İngilizceyle konuşuyordu, tek tek iyi seçilmiş sözcükler, kömür karası, ciddi yüzündeki ufacık inci gibi dişlerin sıralandığı ağzından sanki kendiliğinden dökülüyordu. Cambridge'li, konuşan bir karpuzdu sanki, öylesine sevimli bir ciddiliği vardı. Hamid'in, adet olduğu üzere getirdiği kahveyle likörü içerken, yüksek görevli çok yakın bir dostumun beni görmek istediğini söyledi. İlk aklıma gelen Nessim olmuş tu, ama karpuzun dediğine göre bu dost bir İngilizmiş, resmi görevli biri. Daha çoğunu söyleyemezmiş. Acaba onunla birlikte dostunu görmeye gider miymişim?

Kuşku içindeydim. Dıştan çok sakin gibi görünen İskenderiye aslında Hıristiyanlar için pek de tekin bir yer değildi. Daha geçen gün Pombal İsveç konsolos yardımcısının Matrugh sokağında bozulan arabasıyla ilgili bir öykü anlatmıştı. Adam karısını arabanın içinde bırakıp konsolosluğa telefon etmeye gitmiş, bir araba göndermelerini isteyecekmiş. Geri döndüğünde karısı arka koltukta normal olarak oturuyormuş, ama kafası yerinde yokmuş. Polis çağırmış, bütün mahalle halkı sorgudan geçirilmiş. Sorgulananlar arasında o yörede kamp kurmuş bedeviler de bulunuyormuş. Kazadan hiç haberleri olmadığını söyleyip dururlarken kadınlardan birinin önlüğünden kaybolan baş yuvarlanmış. Altın dişlerini sökmeye çalışıyorlarmış — kadının zoraki gülümseyişinde insanı en çok rahatsız eden şeyleri. Bunlar pek seyrek rastlanan olaylar değildi, karanlık bastıktan sonra kentin yabancı mahallelerine girmek cesaret işiydi, bu yüzden askerin

ardına takılıp içinde üniformalı bir şoförü bulunan personel arabasının arka koltuğuna oturup kasabanın döküntü mahallelerine doğru giderken hiç de keyfim yerinde değildi. Yusuf Bey küçük düzgün bıyığını, bir müzik aletini akort ederken sonucun ne olacağını bilen bir müzikçinin tavrıyla çekiştirip duruyordu. Ona daha çok soru sormanın yararı yoktu; duyduğum kaygıları belli etmek de istemiyordum. Sonunda işi oluruna bırakıp bir sigara yakarak Corniche’in uzun şeridinin yanımızdan hızla kayarak yok oluşunu izlemeye başladım.

Araba bizi bir yerde indirdi ve asker yaya olarak önüme düşüp beni Sörler Caddesinin yakınlarında dar sokaklara, ara yollara soktu. Eğer amaç yolumu kaybettirmek idiyse, başarısına diyecek yoktu. Alçak sesle bir şeyler homurdanarak hızlı, güvenli adımlarla yürüyordu. Sonunda iki yanı dükkânlarla dolu bir kenar mahalle sokağına girip tahta oymalı büyük bir kapının önünde durduk. Zili çaldıktan sonra beklemeden itip açmıştı. Bodur palmiyeli bir avluydu, avluyu geçen yolun kıyısındaki çakılların içine sönük ışıkla fenerler dikmişlerdi. Orayı geçtikten sonra birkaç merdiven çıkıp yüksek beyaz bir kapının önüne geldik, kapının üstünde keskin bir ışık yayan buzlu bir elektrik ampulü vardı. Kapıyı çalıp içeri girerek tak! diye selam verdi. Ardından ben de girmiştim, dümdüz cilâlı tabanı nefis Arap haklarıyla kaplı, yumuşak bir ışıkla aydınlatılmış büyük, güzel bir odaydı. Bir köşesinde yüksek, kakma işlemeli bir çalışma masasında, ön tekerleği büyük, arka tekerleği küçük bir bisiklete binmiş gibi Scobie oturuyordu. Beni selamlayan gülüşüyle önemli kişilere özgü ciddiliği birbirine karışmıştı.

— Aman Tanrım, dedim.

Yaşlı korsan kıkırdayıp duruyordu.

— Eh, işte böyle dostum, dedi.

Ama yerinden kalkmamış, başında fesi, dizlerinin üstünde sinek kovacağı, hafiften kasılarak, arkası yüksek rahatsız koltukta oturmuştu. Omuzunun biraz daha kalabalıklaşmış olduğunu fark ettim, kimbilir, hangi derece yükselmesinin işaretiydi.

— Otur, dostum, dedi.

Eliyle bir şey biçermiş gibi acemice bir hareket yaptı, İkinci İmparatorluk döneminden kalma bir el hareketine benziyordu neredeyse. Gitmesini söylediği asker sırıtarak dışarı çıktı. Scobie sanki bu debdebeli ortamda pek rahat değilmiş gibiydi. Savunmaya çekilmişe benziyordu.

— Gidip seni bulmalarını söyledim, dedikten sonra sesini alçaltıp tiyatrovari bir fısıltıya geçerek ekledi: «Çok özel bir nedenden.»

Çalışma masasının üstünde yeşil dosyalar ve şaşılacak derecede ruhlaşmış bir çaydanlık kılıfı vardı. Oturdum.

Ben oturunca yerinden fırlayıp kapıyı açtı. Dışarıda kimse yoktu. Pencereyi açtı, pencerenin içinde duran biri de yoktu. Çaydanlık kılıfını masadaki telefonun üstüne geçirip yerine oturdu. İleri doğru eğilip cam gözünü devire devire, gizli bir iş çevirecekmişiz gibi ciddileşen yüzüyle konuşmaya başladı:

— Hiç kimseye tek söz etmeyeceksin, azizim. Yemin et söylemeyeceğine.

Ettim.

— *Beni Gizli Servis şefliğine getirdiler.*

Bu sözler dişlerinin arasında ıslık gibi ötmüştü. Şaşırarak başımı salladım. Sanki büyük bir yükten kurtulmuşcasma derin bir soluk alarak ekledi:

— Dostum, pek yakında savaş çıkacak. Gizli haber bu.

Uzun parmağıyla kendi şakağını gösteriyordu.

— Evet, savaş çıkacak. Düşman gece gündüz çalışıyor, dostum, hem de burada, içimizde.

Buna ne diyebilirdim. Kötü bir dergiden fırlamış gibi karşımda duran yepyeni bir Scobie’ye şaşmaktan başka ne yapabilirdim. O, tartışma kabul etmez biçimde konuşuyordu:

— Onların maskelerini indirmemize yardım edebilirsin. Bizim için çalışmanı istiyoruz.

Elbette çalışırdım. Ayrıntılı bilgi vermesini bekliyordum.

— En tehlikeli çete burada, İskenderiye’de, dedikten sonra yaşlı adam top gibi gürledi, «ve sen de onların tam ortasındasın. Hepsi senin dostların.»

Çatılmış kaşlarının, heyecandan fır fır dönen gözünün gerisinde birden, içime doğmuş gibi Nessim’in görüntüsü yanıp söndü, çelik tüplü, soğuk bürosundaki dev çalışma masasında oturmuş çalmakta olan telefona uzanan, Justine’le ilgili bir haber —yüreğine saplanacak bir hançer— bekleyen alnı boncuk boncuk terli bir Nessim görür gibi oldum. Scobie başını salladı.

— Yoo, tam o değil. İçinde o da var ama. Başkanları Balthazar diye biri. Bak sansürden ne geldi.

Dosyaların birinden bir kart çıkarıp bana uzattı. Balthazar'ın çok güzel bir el yazısı vardı, bu yazı kesinlikle onundu; ama posta kartının arkasını görünce kendimi gülmekten alamadım; satranç tahtasına benzer bir çizelgenin her bir gözü Yunan harfleriyle doldurulmuştu. *Bostrofedon* denen yazıydı bu.

— Öyle yüzsüz ki, apaçık posta kartıyla göndermekten çekinmiyor.

Çizelgeyi inceleyerek dostumdan öğrendiğim kadarını anımsamaya çalışıyordum. Scobie soluğu kesilerek ekledi:

— Dokuz üslü bir sistem bu. Böylesini okuyamıyorum. Düzenli olarak toplanıyorlar, azizim, topladıkları bilgileri birleştirmek için. Bunu kesin olarak biliyoruz

Posta kartını parmaklarımın arasında gevşekçe tutarken Balthazar'ın sesini duyar gibiydim: «Düşünürün görevi düşünceler ileriye sürmektir, oysa azizin işi susmak, bulduğu şeyi söylememektir.»

Scobie, yüzünde açıkça okunan bir mutlulukla sandalyesine yaslanmıştı. Güvercin gibi şişinip duruyordu. Fesini başından çıkarıp kibar bir patron tavrıyla ona baktıktan sonra, çaydanlık kılıfının üstüne geçirdi. Kemikli parmaklarıyla derisi çatlamış kafasını kaşıyarak sözlerine devam etti:

— Bir türlü şifreyi çözemiyoruz. Bunlardan daha düzinelerce var elimizde.

Benzeri posta kartlarının fotokopileriyle dolu bir dosyayı gösteriyordu.

— Bütün şifre odalarını dolaştı, hatta üniversitedeki ünlü matematikçilere bile gitti, ama boşuna dostum, çözemediler.

Bu beni hiç şaşırtmadı. Posta kartını fotokopi yığınının üstüne koyup Scobie'ye döndüm. Sırıtarak şöyle dedi:

— İşte, dostum, sen burada işe karışacaksın — karışmak istersen kuşkusuz. Ne kadar zamanını alırsa alsın, bu şifreyi çözmeni istiyoruz. Sana en esaslı adamlarımızı vereceğiz. Ne dersin?

Ne diyebilirdim. Kaçırılmayacak kadar güzel bir öneriydi. Hele son aylarda okuldaki işi öylesine savsaklar olmuştum ki, bu dönemin sonunda anlaşmamı yenilemeyeceklerini kesin olarak biliyordum. Her zaman Justine'le bir buluşmadan geç geliyordum. Zahmet edip ödev kâğıtlarını bile düzeltmiyordum artık. Meslektaşlarıma, amirlerime karşı sinirli ve huysuz davranıyordum. İşte kendi kendimin efendisi olmak fırsatı

geçiyordu elime. Bir kez daha öne doğru eğilip başımı sallarken Justine'in sesi beynimde çınladı: «Bizim aşkımız çok yanlış aktarılan bir atasözüne benziyor.» İçi rahatlayan Scobie derin bir oh çekmiş, yeniden korsana benzemişti. Mustafa diye birine telefon edip bürosunu ona emanet etti — galiba bu Mustafa telefonun içinde bir yerde oturuyordu, çünkü Scobie konuşurken sanki bir insanın gözüne bakarmış gibi durmadan ağızlığa bakmıştı. Birlikte dışarı çıktık, bir personel arabası bizi deniz tarafına götürdü. İşimin ayrıntıları yatağının yanında duran kek sehpasının en alt gözündeki küçük konyak şişesinin başında konuşalabilirdi ancak.

Corniche'de arabadan inip yolun geri kalan bölümünü yaya yürüdük; parlak, ürkünç ayışığında çölün ve de yeşil Delta'nın durgunluğundan ağırlaşmış yaşlı kentin, akşam sisinin grafiklerinde eriyip yeniden belirişini izliyorduk. Scobie oradan buradan rasgele konuşuyordu. Çok küçük yaşta yetim kalışından sızlandığını anımsıyorum. Annesiyle babasının ölümü çok acıklı olmuş, bunu düşüncesinden söküp atamıyormuş.

— Babam ilk otomobil yarışçılarından biriydi, dosttum. O zamanki yarışlar, saatte yirmi mil hızla yapılıyordu. Kendisinin bir landosu vardı. O koca bıyıklarıyla direksiyonun başında oturuşunu görür gibiyim. Albay Scobie, Mızraklı süvariydi. Annem yanına otururdu. Yanından hiç ayrılmazdı, hatta yarışlarda bile. Arabanın tamirciliğini o yapardı. Gazetelerde sık sık fotoğrafları çıkardı, başlarında arıcıların taktığı peçelerle başlama çizgisinde yanyana otururlarken çekilmiş fotoğrafları — kafalarına o koca peçeleri neden takarladı bilmem. Belki de toza karşı.

Sonunda peçelerin ne işe yaradıkları anlaşılmış. Londra - Brighton arasındaki eski yarış yolunda bir U dönemeci alırken babasının peçesi arabanın ön dingiline dolanıp kendisini yola fırlatmış, yanında oturan karısı da tepe üstü uçup bir ağaca çarpmış.

— Tek avuntum, tam istediği gibi ölmüş olması. Saatte çeyrek mil hız yaparlarken.

Oldum olası böyle komik ölümlere bayılırım. Scobie cam gözünü devire devire bana bu felaketi anlatırken, gülmemek için kendimi zor tuttum. Ama onu dinlerken aklımın yarısı yeni işimdeydi, bana sağlayacağı özgürlük açısından değerlendiriyordum bu işi. O gece daha sonra Montaza yakınlarında Justine'le buluşacaktık — büyük araba palmiye-serinlikli yolun alacakaranlığında pervane gibi vınlayarak ilerliyordu. Justine bu işe ne diyecekti acaba? Şimdiki işimin ayak bağlarından kurtulduğuma

sevinirdi kuşkusuz. Ama bu kurtuluşun bize daha çok birlikte olma şansı yaratacağını, böylece yalanımızı ortaya çıkaracak, yargıçlarımıza karşı kendimizi ele verdirecek fırsatları arttıracağını düşündükçe için için kaygılanacaktır da. İşte aşkın tuhaf yanlarından biri daha; bizi birbirimize yaklaştıran şey — *bostrofedon* — bizi birbirimizden sonsuza dek ayıracaktı, yani birbirimizin karasevdalı imgeleriyle beslenen benliklerimizi.

Gerçekten seven, ama karşılığında sevilmeyen kişilerin seslerinde çınlayan soğuklukla Nessim, «Bu arada,» diye söze başlayacaktı, «bu arada ben baş döndürücü bir coşkunun tam ortasında kalmıştım, beni bundan ancak bir eylem kurtarabilirdi, ama hangi eylem, bilemiyordum. Kendime sonsuz güven duyduğum anların ardından öylesine yoğun bunalımlara giriyordum ki, sanki bunlardan hiç kurtulamayacakmışım gibime geliyordu. Tıpkı bir atlet gibi bir karşılaşmaya hazırlanırmışcasına eskrim dersleri almaya başladım, otomatik cep tabancasıyla ateş etmeyi öğrendim. Doktor Fuad Bey'den ödünç aldığım zehirli maddeler el kitabından zehirlerin bireşimini, etkilerini okudum.» (Ben yalnızca sözcükleri uydurdum.)

Çözümlenmesi olanaksız birtakım duygular beslemeye başlamıştı. Coşku sarhoşluğu dönemlerinin ardından kendini, sanki ilk kez, yapayalnız duyumsadığı dönemler geliyordu; ruhu ıstıraptan kıvranıyor, ama henüz bunu ne eylemle, ne de resimle dışa vurmanın bir yolunu bulamıyordu. İçini bolluk, zenginlik duygusuyla dolduran ilk yıllarını düşünmeye dalıyordu; annesinin palmiyeler, sütleğenler arasındaki gölgelikli evini; eski kalenin top konan yerleri arasında sürüklenen, kayan, çocukluk günlerini yalınkat yoğun duygularda toplayan suları. Daha önce hiç yaşamadığı bir korku ve kesinlikle bu anılara sarılıyordu. Sinirsel bunalım perdesinin ardında — çünkü kafasında kurup da bir türlü yerine getiremediği eylemi, yarıda kalan bir cinsel ilişki gibi, içinde taşıyordu— inatçı ve ele avuca sığmaz coşkunun tohumu hep vardı. Sanki arkasından itiliyor, gittikçe daha çok yaklaşıyordu... ama neye yaklaştığı belli değildi. Bunu bilmiyordu; eski delilik korkusu gene gelmiş, bütün benliğini sarmıştı. Fiziksel dengesi bozuluyor, arasıra baş dönmesi nöbetleri geçirerek, kör bir adam gibi, ellerini öne uzatıp oturacak bir yer —bir iskemle ya da bir kanepe— arıyordu. Hafifçe soluyarak oturuyor, alnından terlerin boşandığını duyuyordu; ama dışarıdan bakan birinin hiç değilse içinde kopan kavgayı görmediğini düşünmek, onu ferahlatıyordu. Ayrıca istemeyerek yüksek sesle konuştuğunu fark etmişti, bilinçli aklıyla duymak istemediği şeyler

söylüyordu. Aynalardan birine Justine onun şöyle dediğini duymuştu: «Güzel, demek sonunda sinir zafiyetine yakalanıyorsun! Bir başka keresinde, son derece şık akşam kılığıyla parlak yıldızların aydınlattığı geceye arabadan adımını atarken direksiyonun başında oturan Selim de şunları duymuş: «Galiba şu Yahudi tilki benim bütün yaşamımı yedi bitirdi.»

Bazan da başka insanlardan, yardım değilse bile, acılarını erteleyecek bir şeyler arayacak kadar korkuya kapılıyordu: Örneğin, ona fosforlu bir şurup ve izlemediği bir rejimden başka şey vemeyen bir doktordan. Tepeleri tıraşlı, Karmel manastırı rahiplerini Nebi Daniel caddesini geçerlerken görünce, dinsel inancına körün değneği gibi sarılmış, dünyanın en mutlu insanı Peder Paul ile çoktandır ara verdiği dostluğunu yenilemek istediğini duydu. Ama bu şanslı, mutlu, anlatılması güç hayvanın söylediği avutucu sözler onun midesini bulandırmaktan, başka işe yaramamıştı.

Bir gece yatağının yanına diz çöktü —on iki yaşından beri hiç yapmadığı bir şeydi bu— bilinçsizce değil, bile bile, dua etmek için. Sanki beyni durmuş, dili tutulmuş gibi tek söz söylemeden, hiçbir şey düşünmeden orada öylece uzun süre durdu. Beynine inme inmişcesine tutulmuş kalmıştı. Dayanabileceği kadar dayandı — boğulur gibi olana dek. Sonra birden kendini yatağa fırlatıp çarşafları başına çekti, ağzından kırık dökük küfürler fırlıyor, istemeyerek yalvarıyordu, bunların kendinden çıktığını bilmeden.

Gene de bu iç kavgaların görünürde hiçbir belirtisi yoktu; düşünceleri her ne kadar ateşliyse de, konuşması soğuk ve ölçülüydü. Doktoru reflekslerinde hiçbir bozukluğun olmadığını, idrarında albümine rastlanmadığını söylüyordu. Ara sıra başının ağrıması, olsa olsa küçük bir rahatsızlığı olduğunu gösterebilirdi — ya da varlıklılara, aylaklara özgü bir rahatsızlık.

Bilinciyle denetleyebildiği sürece, o kendisi böyle acı çekmeye razıydı. En büyük korkusu yalnızlık duygusuydu, ne dostlarına ne de — ancak hastalık belirtisi olarak gördükleri davranış bozukluklarını resmen açıklasınlar diye çağrılan — doktorlara asla anlatamayacağını çok iyi bildiği bir gerçeklik.

Yeniden resme sarılmak istedi, ama olmadı. Kendi kendisiyle ilgili düşünceleri, boyaları bile zehirleyip öldürüyorlardı. Fırçayı bile kullanması

güçtü, sanki gizli bir el durmadan kolunu çekiştiriyor, engelliyor, bir şeyler fısıldıyor, bütün hareket özgürlüğünü, rahatlığını yok ediyordu.

Duyguların bu göz korkutucu alacakaranlığı kendisini çepeçevre kuşatınca, eski dengesine ve huzuruna kavuşmak umuduyla Yazlık Saray'ı tamamlama işine girişti — Abousir'de Arapların kulübelerinden ve ahırlardan oluşan küçük kümeye şaka olsun diye bu adı takmışlardı. Çok eskiden ıssız deniz kıyısını izleyerek atla Bingazi'ye giderken çölde, denizden bir mil kadar içerde, kalın kum örtüsünün arasından patlamış bir pınara rastlamıştı; pınarın suyu kum tepeciklerine rastlayıp yutuluncaya kadar seke seke akıyordu, orada bir de koyun ağılı vardı. Bütün çöl âşıklarının yüreğinde yatan önüne geçilmez yeşillik açlığına yakalanan bedevi, buraya bir palmiye ile incir ağacı dikmiş. İşte bu berrak su toprağın altında ağaçların kökleriyle tutundukları kum taşından çıkıyordu. Genç ağaçların gölgesinde atlarıyla dinlenirken Nessim'in bakışları ta uzaktaki eski Arap kalesine, dalgaların gece gündüz dövdüğü ıssız deniz kıyısının uzun beyaz çizgisine uzanmıştı. Bu yörede kum tepecikleri upuzun, güzel bir vadi oluşturuyordu, Nessim burasını hayalinde hışırtılı palmiyelerle, yeşil incir ağaçlarıyla doldurmaya başlamıştı — akarsu kıyısında koyu gölgeleri insanın başını ıslak bir bez gibi serinleten ağaçlarla. Bir yıl süreyle her türlü havada, bütün özelliklerini öğreninceye kadar sık sık uğramış, bu yerin kafasında olgunlaşmasını beklemişti. Bundan hiç kimseye tek söz etmedi, ama zihninin gerisinde Justine için yazlık bir ev yaptırmak düşüncesi gizlice dolaşıyordu; böylece Justine üç safkan Arap atını da buraya getirebilir, minik vahada yılın en sıcak günlerini en sevdiği şeyleri yaparak —yüzerek ve ata binerek— geçirebilirdi.

Pınar kazıldı, suyu bir kanalın içine alınıp mermer bir havuzda toplandı; ev ve ahırlar, havuzu çevreleyen, kaba kum taşlarıyla döşeli avlunun çevresine inşa edilecekti. Su arttıkça yeşillik de arttı; gölgelerle birlikte çatal çatal, soyut biçimli kaktüsler, gür mısırlar belirdi. Hatta zamanla, sanki İran'dan sürgün gelmiş gibi, bir kavun tarhı bile yapıldı. Arap usulü tek, gösterişsiz ahır, kışın denizden esen rüzgâra sırtını dönerken L biçiminde sıralanmış, pencereleri parmaklıklı, kara demir kepenkli küçük odacıklar, mahzenler de yavaş yavaş yükselmeye başladı.

Ortaçağ keşişlerinin hücrelerinden büyük olmayan, iki ya da üç küçük yatak odası, alçak tavanlı, uzunca, ferah bir odaya doğrudan doğruya açılıyordu; burası hem oturma, hem de yemek odasıydı. Bir ucunda Arap

seramiklerinden esinlenilmiş motiflerle süslü kirişleri olan kocaman, beyaz bir şömine vardı. Öteki ucunda belki de çöl papazlarının kullandığı bir manastır yemekhanesinden kalma taş bir masayla taş sıralar. Odanın sadeliğini ağır İran halıları, parlak tokalı kocaman oyma sandıklar bozuyordu. Denetimli bir basitlikten doğan görkem eşsiz bir şeydir. Dümdüz beyaz badanalı duvarlarda av ya da içedönüş yaşamının ganimetleri asılıydı; Bir Arap sancağı, bir Budist *mandala'sı*,[56] buraya sürgün edilmiş birkaç mızrak, hâlâ tavşan avında kullanılan iri bir yay, ucu çatallı bir yat flandrası. Pencerelerdeki parmaklıkların arasından çizgi çizgi görünen plaj ve çöl birden karşınıza çıkıyordu. Fildişi kapaklı, kararmış metal tokalı eski bir Kuran dışında hiç kitap yoktu, ama pencere içlerinde iskambil kâğıdı desteleri görülüyordu, bunların arasında amatörlerin kullandıkları fal kâğıtları da vardı. Her ikisinin de çok düşkün oldukları çay içme alışkanlığının da hakkı verilmiş, bir köşeye eski bir semaver konmuştu.

İş çok yavaş, ağır aksak ilerliyordu, ama sonunda Nessim dayanamamış, Justine'i alıp getirmişti. Justine kumların üstünde yuvarlanan zümrüt renkli denizi, doğuya, gökyüzüne doğru kayıp giden kum tepecikleri helezonlarını görmek için o birbirinden güzel odaların bir penceresinden ötekine seğirtirken gözyaşlarını tutamamıştı. Sonra birden her zaman yaptığı gibi çalı ateşinin önüne oturup, hafif hafif kıyıya çarpan denizi, avlunun öte ucundaki yeni ahırlarında öksüren, ayaklarını yere vuran atların seslerini dinledi. Güz sonlarıydı, yavaş yavaş kabarıp şişen ıslak karanlıkta ateşböcekleri kesik kesik zıplamaya başlamışlardı, kendi vahalarının başka yaşamları da beslemeye başladığını düşünmek onları sevindiriyordu.

Nessim'in başladığı şeyi artık Justine bitirmeliydi. Palmiye ağacının altındaki, doğuya doğru uzanan küçük teras bir duvarla çevrilmişti, çünkü kışın esen rüzgârlardan sonra avlunun taşlarını örtecek olan sürekli kum akımını durdurmak gerekiyordu. Rüzgâra siper olan ardıç ağaçlarının yapraklarından humuslu bir toprak oluşmuştu, bu toprak ileride daha da pekişecek, ilkin çalılara, sonra başka büyük ağaçlara hayat verecekti.

Kocsının bu düşünceliliğine karşı Justine de bir şey yapmak istemiş, onun en önemli tutkusuna verdiği değeri göstermek için L-biçimli yapının bir köşesine otuz kere büyülten bir teleskop yerleştirerek küçük bir gözlemevi kurmuştu. Kışın Nessim, sırtında eski küf rengi bir *abba*;

gecelerce burada oturur, kaşlarını çatarak Avcı Cebbar yıldızına bakar, ya da tıpkı bir ortaçağ kâhini gibi hesap kitaplarının üstünde uçuşur dururdu. Buradan dostları da aya bakabilirler ya da teleskobun açısını değiştirir, sanki kentin üfleyip gönderdiği inci renkli bulutların dumanlı görüntüsünü yakalayabilirlerdi.

Bütün bunlar için, hiç kuşkusuz, bir bekçi gerekiyordu, bu yüzden bir gün Panayotis'in çıkagelip ahırların oradaki küçük odaya yerleşmesi onları hiç şaşırtmadı. Sivri sakallı, keskin gözlü bu yaşlı adam Damanhur'da yirmi yıl ortaokul öğretmenliği yaptıktan sonra papaz olup dokuz yıl Sina'daki Azize Catherine manastırında kalmıştı. Onu bu vahaya getiren şey neydi, bunu bilmek olanaksız, çünkü oldukça serüvenli geçmiş görünen yaşamının bir döneminde dili kesilmiş. Sorulan sorulara karşılık yaptığı işaretlerden anlaşıldığı kadarıyla, batı yönüne düşen Aziz Menas'ın mezarını yürüyerek ziyarete giderken bu vahaya rastlamış. Gene burayı seçmesinin rastlantıyla pek ilgisi yok gibi görünüyordu. Burası tam ona göre bir yerdi, küçük bir ücret karşılığı bekçi ve bahçıvan olarak kaldı. Bu güçlü, ufak tefek yapılı yaşlı adam arı gibi çalışkandı, kendi eliyle yetiştirip büyüttüğü her yeşil şeyi çılgınca kıskanıyordu. Kavun tarhını yavaş yavaş dirilten oydu, en sonunda bir asmayı ana giriş kapısının kirişine sarılmaya razı eden o. Gülüşü ne idüğü belirsiz bir kakırtıdan başka bir şey değildi, gülerken utanırmış gibi yüzünü eski, kilise görevlisi cübbesinin yırtık pırtık koluyla gizleme alışkanlığı vardı. Dilsizliği nedeniyle engellenen Yunanlı konuşkanlığı sanki gözlerinin içine akmıştı, en küçük bir söz ya da soru karşısında oynaşmaya, kıvılcımlar saçmaya başlıyorlardı. İnsan deniz kıyısındaki bu vaha varken hayattan başka ne isteyebilir, der gibiydi.

Gerçekten ne isteyebilirdi? Direksiyonun başında put gibi oturan Selim'le birlikte araba çöle doğru yol alırken, Nessim'in kendi kendisine sorup durduğu soru da buydu. Arap kalesine varmadan birkaç mil önce yol kıyıdan ayrılarak içlere yönelirdi, vahaya gitmek için asfalttan sapıp çırpılmış yumurta akı gibi mika ışıltılı, ince tozlu dik kum tepesi yükseltisini izlemek gerekiyordu. Yalpalayan arabanın tekerlekleri arasıra kuma saplanacakmış gibi insanın gözünü korkutur, ama dağlık burnun belkemiğini oluşturan gevrek kireç taşında her zaman tutunacak bir yer bulurlar. Rüzgârın önünde sürüklenen bir kotra benzeri bu küçük beyaz dalgacıklı denizde tüy gibi uçmak çok hoş bir şeydi.

Bir süredir Nessim'in kafasından yaşlı Panayotis'in bağlılığının karşılığını ödemek geçiyordu —aslında öneri Pursewarden'dan gelmişti— yaşlı adama anlayacağı, kabul edeceği bir şey armağan etmek istiyordu; şu anda parlak çantasında İskenderiye Patriklinden aldığı bir izin belgesi vardı; yaşlı adam evinin küçük bir odasını Aziz Arsenius'a dua köşesi olarak düzenleyebilecekti. Aziz'in seçimi de her zamanki gibi rastlantıydı. Clea Kahire'de bir eskici dükkânındaki ıvır zıvırın arasında adı geçen azizin 18. yüzyıldan kalma çok güzel bir ikonunu bulmuş, Justine'e doğum günü armağanı olarak vermişti.

Yaşlı adamın meraklı gözlerinin önünde paketten çıkardıkları hazineler bunlardı işte. Ona olan biteni anlatmak hiç de kolay olmadı, çünkü o Arapça anlamıyor, Nessim'se Yunanca konuşamıyordu. Ama sonunda yazılı belgeyi okuyunca iki eline birden sarılıp gülümseyerek başını geriye attı; heyecandan yıkılacak gibiydi. Her şeyi anlamıştı. En sonraki boş ahıra Nessim'in neden saatlerce bakıp kâğıt üstüne bir şeyler çizdiğini şimdi anlıyordu. İçtenlikle ellerini sıkıp birtakım anlaşılmaz sesler çıkardı. Bu düşünceli davranış karşısındaki mutluluğunun ne kadar yürekten olduğunu gören Nessim'in içinde kötü bir kıskançlık duygusu kabardı. Kafasındaki düşüncelerin karanlık odasının derinliklerinden yaşlı kilise görevlisini dikkatle inceliyor, sanki bu yoğun dikkatiyle onun mutluluğunun, ruh huzurunun gerisindeki saf yürekliliği yakalamak istiyordu.

Hiç değilse, diye düşünüyordu Nessim, kendi ellerimle burada bir şeyler yapmak beni dengeleyebilir, düşünmemi engelleyebilir. Yunanın nasırlı, kocamış ellerini hayranlık ve kıskançlıkla inceliyordu; bu eller kimbilir onun nice zamanı öldürmesine yaramış, onu nice düşünceden kurtarmıştır. O ellerde düşünceyi kilit altında tutan, düşünmeyi engelleyen sağlıklı bedensel çalışma yollarının izlerini görüyordu. Ama gene de... kim bilebilir? Öğretmenlik ettiği yılları, manastırda geçen yıları, vahayı çepeçevre kuşatan uzun kış yalnızlığını, insanın düşüncelerine palmiye yapraklarının çatırtılarından, kıyıda patlayıp geri çekilen denizin sesinden başka eşlik edecek hiçbir şeyin bulunmadığı zamanları kim bilebilir?.. Ruhsal bunalıma düşecek zamanı olur hep insanın, diye düşünüyordu harç tahtasının içinde çimentoyla kuru kumu inatla karıştırırken.

Ama burada bile yalnız kalamamıştı, çünkü, sevdiği ama yok etmeye çalışmaktan geri durmadığı adama karşı çıldırtıcı bir suçluluk duyan

Justine, üç Arap atıyla birlikte çıkagelmiş, vahadaki yazlık konaklama yerine yerleşmişti. Huzursuz, canı sıkkın, tetikte biri. Onun yokluğunun yarattığı korkunç acılara dayanamayan ben de, sonunda ona gizlice bir not gönderip ya hemen kente dönmesini, ya da Nessim'e söyleyip beni Yazlık Saray'a davet ettirmesini yazdım. Selim, uygun olacağı biçimde arabayla gelip, içine en küçük bir aşağılama belirtisi katmaya cesaret edemediği anlayışlı bir sessizlikle beni vahaya götürdü.

Nessim'e gelince, beni zorlama bir sevecenlikle karşılamıştı. Aslında bizi yeniden bir arada göreceği, ajanlarının raporlarla ördükleri uydurma kafesten çıkarıp birbirimize... nasıl desem? «âşık» olup olmadığımıza kendisi karar verebileceği için mutluydu. «Aşk» sözcüğünde benim sevgilimde eksik olan bir bütünsellik anlamı vardır, onun nitelikleri tüm yaşamı boyunca tomurcuklanarak çoğalmış, ister sevilsin, ister sevilmesin, yüreğin tek bir niteliği çevresinde toplanıp bütünleşememiştir, bu yüzden o eski bir tanrıçaya benzer. Öte yandan «sahiplik» duygusu çok güçlüdür: Bizler birer insandık, Bronte'nin karikatürleri değil. Ama İngilizcede (Çağdaş Yunancadaki gibi) tutkulu aşkı ötekinden ayıracak bir sözcük yok.

Bunun ötesinde Nessim'in düşüncelerinin içeriğini ve yönünü bilmediğim için onun gizli korkularını bir türlü gideremiyordum: Justine'in benimle, Arnauti'nin sayfalarındaki değişmez örneği yinelemekten başka bir şey yapmadığını söylemem bir işe yaramazdı. Justine kendi istenciyle bir arzu yaratıyordu, ama bu arzu kendi kendisiyle beslendiği için bir mum gibi sönmüş —ya da söndürülmüş— olmalıydı. Usumun bir yanıyla bunu biliyordum, ama bu birleşmenin gerçek eksiğini orada buluyordum. İstencin durulmasından gelmiyordu. Ama o nasıl da bir mucize gibi yaşıyordu — öylesine olağanüstü, öylesine büyüleyici bir sevgili ki, insan kendisinin daha önce nasıl olup da sevmeyi ve sevgisinin niteliğinden hoşnut olmayı başardığına şaşıyordu.

Öte yandan Melissa'ya ayrılmış yanımın özerk varlığını sürdürdüğünü, geri gelmesini istemeksizin sessizce, kararlılıkla ona ait olduğunu anlamak beni çok şaşırttı. Bana yazdığı mektuplar son derece neşeli ve ayrıntılıydı, sitem ya da kendine acındırmanın en küçük bir izini taşımıyordu. Yazdığı her şeyde kendine güveninin arttığına tanık oluyordum. Kaldığı küçük sanatoryumu, doktorları, öteki hastalan sanki tatile gittiği bir yeri anlatırmışcasına şakalı bir dille, zekice gözlemlerle anlatıyordu. Kâğıt üstünde büyümüş, başka bir kadın olmuş gibiydi.

Elimden geldiğince ona yanıt veriyordum, ama yaşamımda süren çaresiz şaşkınlığı gizlemem zordu; ona Justine saplantımdan söz etmem de aynı derecede olanaksızdı, çünkü biz Melissa'ya çok yabancı, bambaşka bir dünyada dolaşıyorduk — çiçekler, kitaplar ve düşünceler dünyasında. Ona kapılan kapayan duyarlılık eksikliği değil, çevreydi. Bir keresinde Justine, «Yoksulluk, yoksun bırakıcıdır, zenginlikse yalıtıcı,» demişti. Ama o hem yoksulluk hem de varsıllık dünyasına girebilmiş, bir insandı, onun özentisiz yaşama özgürlüğü vardı.

Ama hiç değilse burada, bu vahada insan kent yaşamında elinden kaçan mutluluğun düşü içinde yaşıyordu. Sabah erken kalkıyor, sıcak bastırıncaya kadar hepimiz dua odasında çalışıyorduk; sıcak bastıktan sonra Nessim küçük gözlemevindeki kâğıtlarının başına dönüyor, Justine'le ben de, tüylü kum tepeciklerinden aşağı atla denize inerek yüzüyor, konuşuyorduk. Vahadan bir mil kadar uzakta kumların yusyuvarlak yükselmesiyle oluşmuş, içi deniz suyuyla dolu, sığ bir havuzcuk vardı, bu havuzcuğun kıyısında, bir kum tepesinin bağrındaki kıvrıma yaprak damlı sazdan bir kulübe yapılmıştı, yüzücüler için hem gölgelik hem de soyunma yeri işi görüyordu. Günün büyük bir bölümünü burada birlikte geçiriyorduk. Pursewarden 'ın ölüm haberi, anımsadığıma göre, yeni gelmişti; sevgi, saygı, bir tür korkuyla uzun uzun onu tartıştık, sanki birtakım nitelikleri gerçek doğasını gözümüzden gizlemiş bir kişiyi ilk kez ciddi olarak değerlendirmeye çalışıyorduk. Sanki ölerek dünyasal kişiliğinden soyunmuş, bir insan olarak anısı solarken, gittikçe daha çok önem kazanan yazılarının görkemli oylumunu almaya başlamıştı. Ölüm, bir zamanlar uğraşmak zorunda olduğumuz bu usanç verici, parlak zekâlı, yararsız, çoğu zaman da can sıkıcı adam için yeni bir ölçüt, yeni bir ussal büyüklük sağlıyordu. Artık onu fıkraların çarpıtıcı aynasında ya da belleğin tozlu tayfında görebilecektik. Daha sonraları, insanların Pursewarden'ın uzun boylu mu yoksa kısa mı; bıyıklı mı yoksa bıyıksız mı olduğunu sorduklarını duyacaktım; anımsanması ve emin olunması en zor olanlar da bu tür basit şeylerdi. Onu iyi tanıyan birtakım kişiler gözlerinin yeşil olduğunu söylüyorlardı, başkalarıysa kahverengi... TANRI BİR GÜLDÜRÜ USTASIDIR adlı üçlemesinde kendisinin ürünü olan kendi mitsel imgesinin içinde insan imgesinin ne kadar çabuk eridiğini görmek şaşırtıcıydı.

Burada, güneşin göz kamaştırıcı ışıkları altında, yavaş yavaş büyüyen mitin içinde solup gitmemesi için belleğindekileri yakalayıp sabit kılmak

isteyen insanlar gibi durmadan onu konuşuyorduk; doğrulayarak, yadsıyarak, karşılaştırarak, tıpkı gizli belgeleri açıklayan ajanlar gibi ondan söz ettik, çünkü ne de olsa yanılgıları olan bir insan olarak *bize* aitti, mit olaraksa dünyaya. Bir gün Melissa'nın dansını izlerlerken Justine'e şöyle dediğini de şimdi öğreniyordum: «Kabul edeceğini bilsem yarın ona evlenme teklif ederdim. Ama öylesine kara cahil, kafası yoksulluk ve şanssızlıktan öylesine hasta biri ki, salt inanmadığı için önerimi geri çevirir.»

Ama Nessim, korkularıyla birlikte bizi adım adım izliyordu. Bir gün yüzdüğümüz yerdeki kumların üstüne bir çubukla Yunanca olarak «Dikkat» sözcüğünün yazılmış olduğunu gördüm. Bu Yunanca sözcük işin içinde Panayotis'in parmağının olduğunu gösteriyordu, ama Selim de Yunanca bilirdi.

Bundan kısa bir süre sonra, beni uyaran bir başka olay daha oldu: Melissa'ya mektup yazmak için bir parça kâğıt arıyordum, Nessim'in gözlemevine girmiş masasının üstünü karıştırırken, teleskobun aşağı doğru eğik olduğunu, gökyüzüne değil, tepeciklerin ötesinde sedef bir bulutun buğusu içinde uyuklayan kente baktığını fark ettim. Bunda şaşılacak bir şey yoktu, çünkü buhar yoğunlaşıp yer değiştirirken yüksek minarelerin görüntülerini yakalamak hoş bir eğlenceydi. Üç ayaklı âletin üstüne oturup gözümü göz merceğine yerleştirerek hafifçe titreşen bulanık görüntüye ayarladım. Aletin ayakları sağlam taş tabana sıkıca basıyordu, ama merceklerin yüksek büyütme gücü ve mercekler arasında sıcağın buğusu yüzünden görüntü tüylü ve titreşimliydi, sanki hafif hafif, düzensizce soluyormuş gibi görünüyordu. Birden —titreyip yerimden fırlayarak ama apaçık bir biçimde— küçük saz kulübeyi gördüm; Justine'le ben birbirimizin koluna yatıp orada Pursewarden'ı konuşalı daha bir saat bile olmamıştı. Kum tepesinin üstündeki parlak sarı leke bir cep *Kral Lear*'inin kapağıydı, onu yanımda götürmüş, ama geri getirmeyi unutmuşum; görüntü titremeseydi, hiç kuşkum yok, kapaktaki başlığı okuyabilecektim. Uzun süre soluk soluğa bakakaldım, korkmuştum. Sanki boş olduğuna inandığım, karanlık, ama tanıdık bir odada ansızın bir el uzanıp omuzuma dokunmuş gibiydi. Elimde bloknot ve kalemle ayaklarımın ucuna basarak gözlemevinden çıkmış, bir koltuğa oturup denize bakarken Melissa'ya ne yazacağımı düşünmeye başlamıştım.

O sonbahar kampı bozup kış mevsimi için kente döndüğümüzde henüz hiçbir şey kesinleşmemiş, hatta bunalım duygusu daha da artmıştı. Deyim yerindeyse, hepimiz günlük yaşamın sisli çözümü içine sıkışıp kalmıştık, bizi bekleyen dram neyse onu gelecek günlere bırakmıştık. Scobie'nin yeni işine başlamak üzere çağrılınca, o sefil *bostrofedon* sorununu ele almak zorunda kaldım. Satranç partileri arasında Balthazar beni bu konuda aydınlatmayı sürdürüyordu. Scobie'nin dairesine hiç geciktirmeden doğruyu, yani Kabala'nın simya felsefesiyle uğraşan zararsız bir mezhep olduğunu, casuslukla hiçbir ilişkisinin bulunmadığını söyleyerek, bu konudaki vicdan azabımı yatıştırmaya çalıştım. Buna yanıt olarak bana kısaca görünüşe aldanmamam, şifreyi çözmeye çalışmam söylendi: Toplantıların ayrıntılı raporunu verecektim, ben de öyle yapıyordum: Balthazar'ın Ammon ile Hermes Trismegisthos üstüne yaptığı konuşmaları daktilo ederken, bin mil ötede, nemli bodrumlarda bu sıkıcı şeyleri okumak zorunda kalacak olan devlet görevlilerini düşündükçe hiç hoşuma gitmeyen bir mutluluk duyuyordum. Ama paramı ödüyorlardı, hem de bol bol; ilk kez Melissa'ya biraz para gönderebilecek, Justine'e olan borcumu ödeme girişiminde bulunabilecek duruma geliyordum.

Tanıdıklarımın hangilerinin casusluk şebekesinin üyesi oldukları öğrenmek de çok ilginçti. Örneğin biri Mnemjian'di; kentle ilgili genel haber alma merkezi olarak onun dükkânı kullanılıyordu. Doğrusu çok iyi seçilmiş bir yerdi. Görevini akıl almaz bir özen ve sıkı ağızlılıkla yapıyor, benden tıraş parası almamakta inat ediyordu; çok daha sonra onun gizli haber özetlerini üç kopya yazıp başka haber alma kuruluşlarına sattığını öğrenmek çok cesaret kırıcıydı.

Bu işin eğlenceli yönlerinden biri de, insanın dostlarının evine baskın yaptıracak gücü olmasıydı. En çok da Pombal'ın evine yaptırdığım baskından hoşlanmıştım. Zavallıcığın, resmî dosyaları evine getirip akşamları üstünde çalışmak gibi felaket bir alışkanlığı vardı. Bir yığın belge ele geçirdik. Scobie keyiften ölmüştü, çünkü ele geçirdiğimiz belgeler arasında Suriye'deki Fransız etkinlikleriyle ilgili bir notayla, İskenderiye'deki ajanların bir listesi vardı. Bu listelerden birinde eski kürkçü Cohen'in adına rastlamıştım.

Bu baskın Pombal'ı çok sarstı, izlendiği korkusuyla hemen hemen tam bir ay omuzunun üstünden geriye bakarak dolaştı. Kendisini zehirlemesi için

tek gözlü Hamid'e para ödendiği kuruntusuyla evde pişen yemekleri ben tatmadan önce yemiyordu. Hâlâ nişan almayı, yükselmeyi bekliyor, ama dosyaların kaybının her ikisi için de zararlı olacağından korkuyordu. Oysa biz düşüncelilik edip dosya kapaklarını bırakmıştık, «talimatlar uyarınca» yakıldıklarını söyleyen bir tutanak ekleyip dosyaları eski yerlerine koyabilirdi.

Özenle derecelendirilmiş kokteyl partilerden son zamanlarda en küçük bir başarı sağlayamaz oldu. Bu partilere, arasıra, orospu ya da sanatçı gibi toplumun daha düşük sınıflarından gelen konuklar da katılıyordu. Ama masraf ve can sıkıntısından başka bir şey değildi. Bir keresinde acılı bir sesle bu merasimlerin nereden geldiğini açıklamıştı: «Kokteyl parti —adından da anlaşılacağı gibi— köpeklerin icat ettiği bir şeydir. Resmî tören payesi verilmiş düpedüz kıç-koklayıcılığıdır.» Her neyse, o gene de bunları sürdürerek, küçümsese bile hâlâ çocukça bir korku duyduğu Başkonsolosunun iltifatlarını kazandı; hattâ nişan alma tasarılarını gerçekleştirmek için Justine'i bile, nice gülünç yakarılardan sonra, bu gecelerden birinde boy göstermeye razı etti. Böylece biz de Pordre'ı, İskenderiye'deki küçük diplomatik çevreyi inceleme fırsatını bulduk, genellikle üstlerine boya püskürtülmüş izlenimini veren insanlardı, resmi kişilikleri bana öylesine silik ve dağınık görünmüştü.

Pordre'a bir insan değil, bir kukla demek daha doğru olurdu. Bir karikatür konusu olmak için doğmuştu. Uzun, solgun, bozuk yüzünü gümüş renkli saçlarıyla güzel bir baş süslüyor, bununla çok böbürleniyordu. Ama yüzü tam bir dalkavuk yüzüydü. Hareketlerindeki yapaylık (kim olursa olsun, tanıdığı herkese gösterdiği aşırı ilgi ve dostluk) beni sinirlendiriyordu; dostumun Fransız Dışişleri Bakanlığı için hazırladığı yazı kadar Şefinin mezarına yazılması gerektiğini söylediği yazıyı da anlamıyordum. («Onu sıradanlığı kurtardı .») Kuşkusuz bütün bunlar Pordre, Fransız Filosu sorunuyla ilgili görüşmeleri yürüterek ünlü biri olmadan önceydi. Gene de ben onun gibi bir kişinin nasıl olup da değiştiğine inanamıyorum: Kişilik denen şeyi ipince bir altın varak tabakası kadardı, başka insanlara göre diplomatların çok daha kolay edinebildikleri kültür cilasının altında hiçbir şey yoktu.

Toplantı çok başarılı geçmiş, Nessim'den bir yemek daveti alan yaşlı diplomat sevinçten sarhoş olmuştu. Bunda en küçük bir yapmacık yoktu.

Nessim'in sofrasına kralın sık sık konuk olduğunu herkes biliyordu, yaşlı adam şimdiden kafasında şöyle bir mektup yazmaya başlamıştı bile: «Geçen hafta kralla yemekte konuşurken sözü ...... sorununa getirdim. O bana ...... dedi. Ben de .... Herkesin içinde yakalandığı o ünlü esrime nöbetlerinden birine yakalanmıştı, dudakları oynuyor, gözleri boşluğa bakıyordu; yerinden sıçrayarak dalgınlığından uyanırken kendisine soru soran kişileri, özür dilermiş gibi budalaca bir gülümsemeyle şaşırtırdı.

Yaşamımın hemen hemen iki yılını geçirdiğim bu küçük, sarnıç gibi apartman katını yeniden ziyaret ettiğimde Melissa'yla ilk kez şurada, tam şu odada karşılaştığımı düşününce bir tuhaf oldum. Pombal'ın son birlikte olduğu kadın burayı epeyce değiştirmiş. Kapıların üstüne tahta aynalıklar geçirilmiş, dip pervazları kahverengiye, duvarlar da beyaza boyanmış. Kıyılarındaki yırtıklardan pamukları pörtlemiş eski koltuklara *fleur-de-lis*[57] desenli Şam ipeklisinden yeni yüzler geçirtilmiş üç eski kanepe, yer açılsın diye hepten yok edilmiş. Herhalde ya satıldı ya da parçalanıp atıldı. Yaşlı ozanın şu sözleri geliyor usuma: «O sefil eşyalar şimdi kimbilir nerede atılı duruyordur.» Bellek denen şey ne kadar da kıskanç, gündelik işinin hammaddesine nasıl da dört elle sarılıyor.

Hafifçe bir *fin de siécle*[58] havası taşıyan Pombal'ın iç sıkıcı yatak odası pırıl pırıl tertemizdi. Oscar Wilde burayı bir oyunun birinci perde dekoru olarak kullanabilirdi. Eskiden benim kaldığım oda şimdi yine sandık odası yapılmıştı, ama yatağım demir lavabonun yanında duvara dayalı duruyordu. Bizim o sarı perde de kalkmış kuşkusuz, yerine kasvet verici beyaz bir kumaş parçası konmuş. Eski karyolanın küflü demirlerine dokundum, yüreğime bir bıçak saplandı sanki, küçük odanın alacakaranlığında yalansız gözlerini bana çeviren Melissa'yı görür gibi olmuştum. Kederlendiğim için hem utanıyor, hem de şaşmıyordum. Justine arkamdan odaya girince bir tekme vurup kapıyı kapatarak dudaklarını, saçlarını, alnını öpmeye başladım. Gözlerimdeki yaşları görmesini istemiyordum. Kollarımın arasında öylesine sıkmıştım ki neredeyse boğulacaktı. Ama hemen anlamıştı. Ancak dostluk duygusundan doğabilecek olağanüstü bir ateşlilikle benim öpüşlerime karşılık verirken, «Biliyorum. Biliyorum,» demişti.

Sonra yavaşça kollarımdan kurtularak beni odadan dışarı çıkarıp kapıyı kapattı. Sesini alçaltarak şöyle dedi:

— Sana Nessim’le ilgili bir şey anlatmak istiyorum. Dinle. Çarşamba günü, Yazlık Saray’dan ayrılmadan bir gün önce, deniz kıyısında tek başıma atla dolaşıyordum. Tam kıyı çizgisinin üstünden büyük bir martı sürüsü geçiyordu ki, birden uzakta bizim arabayı gördüm. Kum tepelerinden aşağı hızla yuvarlanırcasına denize doğru geliyordu. Direksiyonda Selim vardı. Ne yaptıklarını anlayamadım. Nessim arkada oturuyordu. Doğal olarak arabanın duracağını düşündüm. Ama, hayır, durmadı: Su kıyısındaki sertleşmiş kumlara kadar gittiler, oradan hızlanarak kıyı boyu bana doğru gelmeye başladılar. Ben kıyıda değildim, denizden elli metre kadar içeride bir çukurluktaydım. Benimle aynı çizgiye geldikleri sırada, tam martılar havalanırken, Nessim’in elindeki eski tüfeği gördüm. Kaldırıp martı bulutuna ateş etti, fişekler bitene kadar. Birkaç martı kanat çırparak denize düşmüştü ama araba durmadı. Yıldırım gibi yanımdan geçip gittiler. Herhalde kumsalın ilerisinden anayola çıkış var, çünkü yarım saat kadar sonra ben eve döndüğümde araba benden önce gelmişti. Nessim gözlemevindeydi. İşi olduğunu söyleyip kapıyı kilitlemiş. Bütün bunların ne demeye geldiğini Selim’e sorduğumda omuzunu silkip Nessim’in kapısını gösterdi: ‘Bana emirleri o verir.’ Bundan başka bir yanıt alamadım. Ah, ama, sevgilim, tüfeği kaldırdığında Nessim’in yüzünü görmeliydin...

Nessim’in yüzünü düşünürken uzun parmakları kendiliğinden yanaklarına gitmişti, sanki kendi yüzündeki ifadeyi onunkine benzetmek istiyordu.

— Deli gibiydi.

Öteki odada kibar kibar dünya politikasmdan. Almanya’nın durumundan konuşuyorlardı. Nessim bütün zarifliğiyle Pordre’ın iskemlesine oturmuştu. Pombal esnemelerini yutuyor, ama yuttukça esnemeler geğirtiye dönüşüyorlardı. Benim aklım hâlâ Melissa’daydı. O gün ona para göndermiştim, o parayla kendisine biraz üstbaş alacağını —ya da hatta saçma sapan bir şey yapacağını— düşündükçe içime bir ılıklık yayılıyordu. Pombal deveyi andıran bir kadına para konusunda şaka yollu bir şeyler söylüyordu:

— İnsanın her zaman bir köşede biraz parası olmalıdır. Çünkü para ancak parayla kazanılır. Sanırım, sayın bayan, şu Arap atasözünü biliyordur: ‘Paran varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun.’

— Biz gidiyoruz, dedi Justine.

Ona güle güle demek için ılık kara gözlerine baktığımda, benim o an yalnızca Melissa'yı düşündüğümü bildiğini anladım. Elimi daha bir candan, daha bir sevgiyle sıkışının nedeni buydu.

Sanırım şu olay da aynı gece oldu: Justine yemeğe gelmek üzere giyinirken, Nessim odasına girip maça-biçimli aynadaki görüntüsüne bakarak konuşmaya başladı:

— Justine, dedi sertçe. «delirmek üzere falan olduğumu sanma ama — Balthazar senin için bir dosttan öte biri oldu mu hiç?»

Tam o sırada Justine sol kulağına böcek biçiminde altın bir küpe takmaya çalışıyordu; aynı ses tonuyla yanıtlamadan önce başını kaldırıp bir an baktı:

— Hayır, sevgilim.

— Teşekkür ederim.

Aynadaki görüntüsüne uzun süre düşünceli ama dik dik bakan Nessim içini çektikten sonra yeleğinin cebinden tepesi halkalı T biçiminde küçük altın bir anahtar çıkardı. Yüzü kızarmıştı. Justine'in görmesi için anahtarı yukarı kaldırarak.

— Bu nasıl oldu da benim elime geçti anlayamadım, dedi.

Balthazar'ın kaybolan küçük saat anahtarıydı bu. Justine şaşkın şaşkın bakakalmıştı, sonra gözlerini kocasına çevirdi:

— Neredeymiş?

— Kol düğmesi kutusunda.

Hayretle kocasına bakan Justine, bir yandan ağır ağır süslenmeye devam ediyordu; berikiyse bilinçli, ayık, dikkatli bakışlarla aynadaki yüzünü inceliyordu.

— Bir yolunu bulup bunu ona geri vermeliyim. Belki de bir toplantıda falan düşürdü. Ama nasıl oldu da...

Bir kez daha içini çekti.

— Anımsamıyorum.

Onu çaldığını ikisi de çok iyi biliyordu. Nessim topuklarının üstünde geri dönerek,

— Seni aşağıda bekliyorum, dedi.

Kapı yavaşça kapandığı sırada Justine merakla küçük anahtarcığı inceliyordu.

O günlerde artık kafasındaki çocukluk düşlerinin yerini alan tarihsel düşlerin büyük çevrimi içinde yaşamaya başlamıştı; şimdi kentin gölgesi de

bu düşlerin üstüne düşüyordu, sonunda kent kendi kültürüne biçim veren ortak özlemlere, ortak isteklere sözcülük edecek duyarlı bir özne bulmuş gibiydi. Gözünü açtığında bomboş tozlu bir gökyüzü tuvalinin üstüne çizilmiş kulleleri, minareleri görecekti; bunların üstünde de tek bir kişinin anılarının gerisinde yatan tarihsel belleğini dev ayak izlerini... yani yol gösterici, eğitici, aslında türetici olmuş şeyi görecekti çünkü insan, mekanın ruhunun uzantısından başka nedir ki.

Bütün bunlar onu çok tedirgin ediyordu, çünkü gece saatlerinin düşleri olmakla kalmayıp gerçekliğe taşıyorlardı; sanki bilincinin zarı yer yer yırtılmış, bu yırtıklardan içeri sızan düşler, uyanık beynini allak bullak ekmişlerdi.

Kentin tarihiyle ve kendi geçmişiyle ilgili okuduğu, düşündüğü şeylerden doğan büyük imge galerisinin yanı sıra o rahatlatıcı dost, sadık sevgili, Justine’ in kendisine karşı gittikçe şiddetlenen anlamsız nefret nöbetleri geçiriyordu. Kısa sürmelerine karşın öylesine şiddetliydiler ki, çok haklı olarak, bunları ona duyduğu aşkın öteki yüzü sayıyor, bu yüzden de onun için değil, kendisi için tehlikeli görüyordu. Her sabah bembeyaz temiz banyoda tıraş olmaktan korkmaya başlamıştı. O çelimsiz berber, müşterisinin boynuna beyaz-önlüğü takarken sık sık gözlerinin yaşlı olduğunu görüyordu.

Tarihsel düşler galerisi zihninde ön sırayı alırken dostlarının, tanıdıklarının elle dokunulur gerçek gölgeleri eski İskenderiye’nin yıkıntıları arasında dolanıyor, yaşayan kişiler olarak tuhaf bir tarihsel uzay zamanının içinde yer alıyorlardı. Bir istatikçi gibi gördüğü, yaşadığı her şeyi günlüğüne geçirdikten sonra onları, her şeye kayıtsız Selim’e verip daktilo ettiriyordu.

Örneğin Mouseion’u gördü, Mouseion’un kurucularının giysi modellerini ezberden yapmaya çalışan asık suratlı, bol ödenekli ressamlarını gördü; daha sonra münzeviler, bilgeler arasında filozofu gördü. Filozof, dünyaya ondan başka hiç kimsenin işine yaramayacak bir biçim verme özlemi içindeydi — çünkü gelişmenin her evresinde her insan bütün evreni yeniden ele alıp onu kendi iç dünyasına uydurur, oysa her düşünür ya da her düşünce evreni yeni baştan döller.

Müzenin mermerlerindeki yazılar, o geçerken dudaklarını kımıldatarak ona bir şeyler mırıldanmışlardı. Justine’le Balthazar orada kendisini bekliyorlardı. Onlarla buluşmaya gelmişti. Sıra-kemerlerin

insanın iliklerine işleyen gölgesinden ve ayın ışığından başı dönmüş gibiydi. Karanlıkta seslerini duyuyordu, hafif bir ıslık çaldı, Justine bunun kimin ıslığı olduğunu bilirdi. Bir yandan da şöyle düşünüyordu: «Bir insanın Balthazar gibi, ilk ilkelerden böylesine kuşku duymadan yaşaması zihinsel açıdan çok bayağı bir şey.» Yaşlı adamın şöyle dediğini duydu: «Ahlâklılık yalnızca iyi davranış biçimi olduğu sürece önemsizdir.»

Kemerlerin arasından yavaş yavaş onlara doğru yürüdü. Ayışığı ve gölgeler mermer taşları zebra gibi çizgiliyordu. İkisi mermer bir lahit kapağının üstüne oturmuş, kendisini bekliyorlardı, o sırada dış avlunun amansız karanlığında ıslak çimlerin üstünde aylak aylak gezinen birisi Donizetti'nin aryasından bir bölümü ıslıkla çalmaktaydı. Kulağındaki altın böceklerle Justine onun düşlerinden birinin izdüşümüne benziyordu, gerçekten de onları ayışığından kabaca oyulmuş belirsiz giysiler içinde görüyordu. Balthazar bütün dinlerin özünde yatan usa aykırılıktan duyduğu rahatsızlıkla şöyle demekteydi: «Kuşkusuz, bir anlamda İncili vazetmek bile günahtır. İnsan mantığının saçmalıklarından biri de budur. Hiç değilse bizi karanlık güçlere bulaştıran şey İncil değil vaaz. İşte bu yüzden bizim için en iyisi Kabala; Doğru Dikkat dışında hiçbir şey önermez.»

Tünedikleri mermer kapağın üstünde ona da yer açtılar, ama burada da, daha onlara ulaşamadan önce görme dengesi gene allak bullak oldu, araya yavaş yavaş başka sahneler girdi — yerli yersiz, zamanlı zamansız bir yığın görüntü.

Alüvyonlu çöl kıyısına yaya askerlerin diktiği Güvercin Afroditi anıtını açık seçik görüyordu. Acıkmışlardı. Yürüyüş hepsini de çok yormuş, bütün askerlerin yüreğinde yatan ölüm duygusunu öylesine yoğunlaştırmıştı ki, dayanılmaz bir açıldık ve güzellikle ölümün parladığını görüyorlardı. Yük taşıyan hayvanlar yiyeceksizlikten, insanlarsa susuzluktan ölüyorlardı. Zehirli kuyuların, kaynakların yanından hiç duraksamadan geçiyorlardı. Ok menzilinin dışında dolaşan kahrolasıca yaban eşekleri dikenli kıyının seyrek bitkileri arasından ilerleyen askerlere asla ele geçiremeyecekleri et yeme umudunu vererek onları çileden çıkarıyorlardı. Kehanetler ne derse desin, kentin üstüne yürüyeceklerdi. Üstlerinde başlarında ne varsa çıkarmışlardı. Bunun çılgınlık olduğunu biliyorlardı. Arabalarla arkadan taşınan silâhları hep geride kalıyordu. Yürüyüş kolu yıkanmamış gövdelerin ekşi —ter ve sığır sidiği— kokusunu yayarak ilerliyordu: keçi gibi yellenen Makedonyalı sapancılar.

Düşmanları olağanüstü şıktı — beyaz zırhlar giymiş şövalyeler onların yürüyüş yollarının bir yanından karşısına bulut gibi geçip gitmişlerdi. Yakından bakıldığında pembe mantolar, işlemeli gömlekler ve dar ipek pantolonlar giymiş oldukları görülüyordu. Esmer, kalabalık boyunlarında altın zincirler, uzun ince kollarında bilezikler vardı. Bir kadın kalabalığı kadar istek uyandırıcıydılar. Sesleri yüksek ve canlıydı. Artık ayaklarındaki sandaletleri donduran kıştan ya da ayaklarının altındaki deriyi mermer gibi takır takır kurutacak kadar terleten yazdan başka hiçbir şeyi duymaz olmuş şu nasırlaşmış kıdemli askerlerle, şu sapancılarla nasıl da bir karşıtlık oluşturuyorlardı! Onları bu serüvene sürükleyen şey tutku değil, altındı. Bütün ücretliler gibi her şeye katlanmak zorundaydılar. Yaşam giderek ete gömülen cinselliksiz bir kamçı olup çıkmıştı. Güneş kendilerini kurutup iyileştirmiş, toz suskunlaştırmıştı. Kendilerine dağıtılan o tüylü, gösterişli miğferleri öğle sıcağında giymeleri olanaksızdı. Avrupa'nın uzantısı —zamanın, ilişkilerin belirleyici bir geçmişe doğru uzantısı— olarak düşündükleri Afrika onlara başka bir şey olduğunu kanıtlamıştı: Kuzgun çığlıklarının, bitkin adamların keskin bağırtılarına eşlik ettiği, vesikayla dağıtılan gülüşün dudaklardan bir maymun vıcırdaması gibi çıktığı çirkin bir karanlık.

Arasıra tek başına tavşan avlamaya çıkmış ürkek bir adam yakalıyor, kendileri gibi bir insan olduğunu görünce çok şaşırıyorlardı. Üstündeki eski giysileri çıkarıp inceden inceye, büyük bir merakla üreme organına bakıyorlardı. Bazan bir köyü, bazan bir zenginin tepedeki evini yağmalıyor, küplere basılmış balık sa-lamuralarıyla karınlarını doyuruyorlardı (yaban ısırganlarından yapılmış çelenkleri başlarından kaymış sarhoş askerler ahırdaki sığırların arasında durmadan tıkınıyor, ellerindeki altın ya da boynuz kupalardan içki içiyorlardı). Bütün bunlar daha çöle varmadan önceydi...

Yolların kesiştiği yerde Herakles'e kurban kestiler (işi daha da sağlama bağlamak için iki kılavuzu bir solukta temizlediler); ama o andan sonra her şey ters gitmeye başladı. Kente asla varamayacaklarını, orayı kuşatamayacaklarını için için biliyorlardı. Tepelere karargâh kurmuş öyle bir kışı Tanrı bir daha göstermesin! Donan, yitirilen parmaklar, burunlar! Çapulculuklar! Bütün kış karları çatırdata çatırdata gezinen nöbetçinin ayak seslerini belleğinin derinliklerinde duyuyordu. Bu yöredeki düşman askerlerinin sivri tepeli tilki derisi başlıkları, ta yere kadar uzun paltoları

vardı. Çok sessizdiler, tıpkı buradaki bitkiler gibi onlar da şu dar koyakların, büyük ırmak ağının soluk kesici yörüngesinin bir parçası olmuşlardı.

Yürüyüş sırasında askerlerin belleği fabrika gibi çalışmaya başlar, yoksunluklardan doğan ortak düşüncelerde ortak acıların birleştirdiği düşler üretirler. Şuradaki şu sessiz adamın Yarışma Günü kadının yatağında bulunan gülü düşündüğünü biliyordu. Bir başkası, kulağı kopan adamı unutamamıştı. Zorla askere alınmış çarpık bilgin, bilimsel bir toplantıdan bir oturak ne kadar anlarsa savaştan o kadar anlıyordu. Bebek gibi kokan şu şişman adama ne dersiniz, nükteleriyle öncü kolun askerlerini güldüren şu soytarıya? O da Mısır'dan alacağı yeni kıldökücüyü, yumuşaklığı nedeniyle Herakles markası verilmiş yatağı, kırpılmış kanatlarını çırparak uçuşan ak güvercinlerin ortasında bir ziyafet masasını düşünüyordu. Ne zaman genelevin kapısında görünse gülüşmelerle, yere vurulan iskarpin sesleriyle karşılanırdı. Bu kadar sıradan olmayan zevkleri düşünenler de vardı — üstübeçle aklaşmış saçları ya da sabahın alacakaranlığında, un gibi yağan karın altında ikişerli sıra olmuş, okula giden çocukları. Dionysos[59] adına yapılan köy şenliklerinde, bağırış çağırışlar arasında, deriden yapılma dev bir erkeklik organı taşıyorlardı ama dine kabul töreninden sonra sunulan tuzu ve organı, titreyerek, sessizce aldılar. Onların düşlerinin kendi kafasında tomurcuklanıp çoğaldığını duyumsuyordu, onların seslerini dinlerken sanki ana atardamarlardan birini açarmış gibi, krallara yaraşır bir savurganlıkla, belleği bilincine açtı.

Bir sonbahar gecesinin, yol yol çizgili ayışığında böylesine sağlıksız bir anı akımının içinden Justine'in yanına doğru ilerlemek çok tuhaftı; fiziksel gövdesinin yavaş yavaş bütün ağırlığı ve yoğunluğuyla anıların yerini alışını duyumsuyordu. Balthazar, Justine'le fısır fısır bir şeyler konuşmayı sürdürürken kendisine yer açmak için yana çekilmişti. (Asık yüzlerle içiyor, tortuları üstlerine başlarına saçıyorlardı. Biraz önce generalleri kendilerine asla başaramayacaklarını, kente asla ulaşamayacaklarını söylemişlerdi). Ve seviştikten sonra Justine'in raftaki kitapların arasından hiç eksik olmayan fal kâğıtlarını alıp yatağın üstüne bağdaş kurarak fal açmaya başladığını görür gibiydi; sanki ne söndürmeyi ne de doyurmayı başarabildiği tutkunun buz gibi soğuk yeraltı ırmağına dalışlarından sonra hâlâ şanslarının ne dereceye kadar açık olduğunu

ölçmek ister gibiydi. (Balthazar bir keresinde, «Cinsellikle bölünmüş ruhlar asla huzura kavuşamazlar,» demişti, «ta ki yaşlılık ve güçsüzlük onlara sessizlikle dinginliğin düşmanca olmadığını öğretinceye kadar.»)

Yaşamlarının arasındaki uyumsuzluk acaba kendilerine kentten ya da çağdan miras kalan bir kaygının ölçüsü müydü? Hemen hemen şöyle bir şey söylemişti: «Neden bu kenti bırakıp gitmiyoruz, Justine, neden kendimize böylesine kökünden kopmuşluk ve başarısızlık duygusuyla dolu olmayan başka bir yer aramıyoruz?» Sanki bir piyanonun pedalına basılmış gibi yaşlı ozanın sözleri[60] geldi usuna, gitmek düşüncesinin uyandırdığı zayıf umudun çevresinde yankılanmaya başladılar.

Ateşi olup olmadığını anlamak için eliyle alnına dokunurken kendi kendine şöyle mırıldandı: «Benim sorunum şu: Sevdiğim kadının bana kendi mutluluğuyla hiç ilgisi olmayan kusursuz bir doygunluk vermesi»; sonra, artık fiziksel belirtilerle doğrulanmaya başlayan kuruntularını düşündü. Yanisi şu: Justine'i dövmüştü, kolu ağrıncaya, sopa kırılıncaya kadar dövmüştü. Kuşkusuz bunlar düşünde oluyordu. Ama uyandığı zaman kolunun şiş olduğunu gördü, ağrıyordu. Hayal gücünün işlerini gerçeklik böylesine alaya alırsa insan neye inanabilirdi?

Öte yandan şunu da çok iyi biliyordu ki, çektiği bunca acı, aslında bütün hastalığı, kendini önemseme duygusunun en şiddetli biçiminden başka bir şey değildir, bunun ardı sıra Kabala'nın bütün öğretileri kendini hor görme duygusunu şişiren bir rüzgâr etkisi yaratmaktadır. Kentin belleğinin, uzak yankılarıyla birlikte, başka bir ses daha duyuyordu — dayanılmaz geçici koşullardan kaçmaktan çok, yeni bir ışığa, yeni bir ışık kentine doğru yol almaktan söz eden Plotinus'un sesini: «Ama bu, ayakların yapacağı bir yolculuk değil. Kendi içinize bakın, kendi içinize dönün ve bakın.» Oysa kendisinin tek yapamayacağı şeyin bu olduğunu şimdi anlıyordu.

Bu satırları yazarken, Nessim gibi onca iç değişiklik geçiren birinin bunların ne kadar azını dışarıya yansıttığını anımsamak beni şaşırtıyor. Onu en yakından tanıyanlar bile hiçbir şey anlayamamışlardı. İnsanın şudur diyebileceği bir şey yok gibiydi, olsa olsa iyi tanıdığınız bir ezginin biraz değişik bir perdeden çalındığını söyleyebilirdiniz. O günlerde kentin, hattâ en zengin ailelerin bile hiç tanık olmadıkları bir para savurganlığıyla eğlenmeye başladığı doğru. Artık büyük ev hiç boş kalmıyordu. Eskiden bir

konser ya da tiyatro dönüşü kendimize yumurta pişirmek ya da birer bardak süt doldurmak üzere sık sık uğradığımız —o zamanki tozlu ve ıssız— mutfak bölümü şimdi başlarına unlu kuleler giymiş, cerraha ve tiyatro oyuncusuna benzeyen ahçılar ordusuyla dolup taşıyordu. Zamanı dolayan saatlerin kederini yankılayan üst kattaki odalar, yüksek merdivenler, galeriler ve salonlarda şimdi kara kara uşaklar nöbet bekliyor, kuğular gibi dolaşarak önemli işlere koşuyorlardı. Kola kokan beyaz giysileri tertemizdi, kaplumbağa başı biçiminde sarı bir tokayla (Nessim'in kendisinin seçtiği bir bilmeceyle) iliklenen kırmızı kemerler bu beyaz giysileri ikiye bölüyorlardı. Yumuşak, yunus balığı gözlerinin üstüne geleneksel kırmızı saksılar, goril eline benzeyen ellerine beyaz eldivenler giymişlerdi. Ölümün kendisi kadar suskundular.

Bol para harcama konusunda Mısır toplumunun önemli kişlerini şimdiye kadar çoktan geride bırakmamış olsaydı, insan onları geçmeye çalıştığını düşünebilirdi. Ev sürekli olarak bir kuartetin soğuk eğreltiotu benzeri kıvrımlı motifleriyle, ya da kara kuşlar gibi geceye haykıran saksofonların birden yükselip alçalan sesleriyle çınlıyordu.

Upuzun, güzel kabul salonlarının zaten yüksek olan oturma hacmini çoğaltmak için küçük, umulmadık köşeler, bölmeler oluşturulmuştu. Bazan özenli, anlamsız sofralarda iki ya da üç yüz konuğun birden ağırlandığı oluyordu; konuklar sık sık, önündeki tabağın içinde duran bir güle dalmış ev sahiplerini izliyorlardı. Ama onunkisi tuhaf kaçan bir dalgınlık değildi, çünkü ortalıkta konuşulan önemsiz şeylere bir gülümsemeyle katılarak, örneğin ters kapatılmış bir kadehi kıyıya itip, altında gizlenmiş böcek türünden ama bilimsel adını bilmediği bir yaratığı oradakilere gösteren birini şaşırtabiliyordu.

Başka ekleyecek ne kaldı? Kumlu ceket ve eski flanel pantolonlara düşkünlüğüne serveti her zaman ters düşmüş görünen birinin giyimindeki küçük taşkınlıklar neredeyse hiç göze batmıyordu. Kırmızı kemerli pırıl pırıl smokini içinde işte sonunda hep olması gerektiği gibiydi, yani kentin en zengin, en yakışıklı bankerlerinden —kanalın şu buluntu çocuklarından — birine yakışan kılıktaydı. Herkes sonunda onun yerini bulduğunu düşünüyordu. Onun durumunda, onun kadar varlıklı birinin böyle yaşaması gerekirdi. Bu yeni savurganlıkta gizli bir amacın kokusunu alanlar elçilik çevresinden başkası değildi, bunun kralı ele geçirmek için bir dolap olabileceğini düşünüyorlardı. Son derece yapmacıklı kibarlıklarıyla onun

kabul salonlarında sık sık boy göstermeye başladılar. İnsan, gevşek ya da burnu havada yüzlerin gerisinde fıkır fıkır kaynayan merakı, Nessim'in amaçlarını, planlarını öğrenmek isteğini görebiliyordu. Meraklıydılar, çünkü son zamanlarda kral büyük evden hiç eksik olmamaya başlamıştı.

Bu arada, bütün bunlara karşın, asıl durumda hiçbir değişiklik olmadı. Nessim'in tasarlamakta olduğu eylem bir sarkıt gibi öylesine yavaş büyüyordu ki bütün bunlara —kadife gökte kıvılcımdan yollar açarak gecenin derinliklerine doğru yol alan roketlere— ayıracak zamanı vardı; o sırada Justine'le ben kollarımız ve düşüncelerimizle birbirimize kenetlenmiş yan yana uzanıyorduk. Susamış kuğular gibi tıslayarak gökyüzüne yükselen şu altın renkli kırmızı yıldızların ateşlediği insan yüzlerinden havuzların durgun sularına sıçrayan fıskıyeyi görebilirdiniz. Karanlıkta kolumu tutan sıcak elle birlikte renkli ışık çırpınmaları içindeki güz göğünü sakin sakin izleyebilirdim, çünkü çok uzun zamandır süren bir ağrı nasıl belli bir noktadan yavaş yavaş yayılarak bütün gövdeye ya da beyne dağılırsa benim için de öyle olmuş, insanlık evreninin hak edilmiş acısı birden yavaşlayarak dağılmıştı. Karanlık gökyüzünde roketlerin açtığı güzel izler, bize ancak pek yakında bizi terk edecek olan aşk dünyasının doğasına uygunluğumuzu duyumsatıyordu.

Sözünü ettiğim o gece pek seyrek yaşanan şimşekli yaz gecelerinden biriydi; henüz gösteri sona ermeden kulak okşayıcı sessizliğin üstü, çölden doğuya doğru, yara kabuğu gibi, ince bir gök gürlemesi kabuğu bağlamıştı. Hafif hafif yağmur çiseliyordu, serin ve canlandırıcı— Birden lâmbalarla aydınlanmış eve sığınmak için koşan gölgeler karanlığı doldurdu, dizlere kadar sıvanmış etekler, neşeyle çınlayan sesler. Lambalar bir an için saydam kumaşların üstüne çıplak gövdelerin resmini çizmişti. Biz kendi adımıza hiç konuşmadan hoş kokulu çit bitkilerinin gerisindeki küçük köşeye çekilip, kuğu biçiminde oyulmuş taş sıranın üstüne uzandık. Gülüşen, gevezelik eden kalabalık bizim bulunduğumuz girintinin önünden geçerek ışığa doğru akıyordu; karanlığın beşiğine yatmıştık, yüzlerimize düşen yağmurun yumuşak dikenlerini duyumsuyorduk. Smokinli adamlar meydan okurcasına son havai fişekleri de ateşliyorlardı, onun saçlarının arasından soluk renkli kuyruklu yıldızların karanlığın içinde kayarak yükselişlerini gördüm. Beynimdeki renk cümbüşünün yanı sıra dilimde onun dilinin ılık günahsız basıncını, kollarımda kollarını duyumsuyordum. Bu mutluluğun

büyüklüğünü anlatamam — hiçbir şey konuşamıyor, dökemediğimiz gözyaşlarıyla dolu gözlerimizle bol bol birbirimize bakıyorduk.

Evden insanların gülüşmeleri, patlayan şampanya tıpalarının keskin sesleri duyuluyordu.

— Artık hiçbir gece yalnız değiliz.

— Nessim'in nesi var?

— Hiç bilmiyorum. İnsanın saklayacak bir şeyi oldu mu oyun oynamaya başlar. Çevresindekileri de aynı şeye iter.

Ortak yaşamlarının yüzeyinde gene aynı adamın —aynı düşünceli, kibar, dakik adamın— gezindiği doğduydu; ama ürkütücü bir anlamda her şey değişmişti, artık o eski Nessim değildi.

— Birbirimizden koptuk, demişti, duyulur duyulmaz bir fısıltıyla. Yanıma daha çok sokulmuş, şimdiye kadar paylaştığımız her şeyin özetine benzeyen öpüşlerle —çevremizdeki karanlığa karışıp yok olmadan önce— durdurduğumuz önem ve anlamın kabzasına yapışmıştı. Ama gene de her kucaklaşmamızda sanki kendi kendine şöyle der gibiydi: «Belki de bana çok acı veren, hiç bitmesini istemediğim bu şey sayesinde — belki de bu yoldan Nessim'e yeniden dönebilirim.» Birden içimi dayanılmaz bir sıkıntı kapladı.

Daha sonra, çiğ bir ışıkla aydınlanmış, insan teni kokan gürültülü yerli mahallesinde dolaşırken durmadan kafamı kurcalayan şeyi —zamanın bizi nereye sürüklediğini— merak etmeye başladım. Sanki bunca aşk ve kaygıya neden olabilmiş heyecanların geçerliliğini oturup sorgulamak istermiş gibi sinema afişi şeridiyle süslenmiş ışıklı bir barakaya yöneldim; sinema afişinde bir beyazperde aşığının, ters dönmüş ölü balina karnına benzeyen kocaman anlamsız yüzünün yarısı görünüyordu. Bir berber dükkânındaymışım gibi, müşterilere ayrılmış iskemlelerden birine oturup sıramı beklemeye başladım. İç kapıya kirli bir perde gerilmişti, perdenin gerisinden sanki bilimin henüz tanımadığı yaratıkların cinsel ilişki seslerine benzer hafif sesler duyuluyordu, özellikle tiksindirici değildi — doğal bilimler herhangi bir duyarlılık geliştirme savından uzak kişilerin işi olduğuna göre — ilginçti bile. Ben o sırada kuşkusuz hem çok sarhoştum hem de bitkin. Sarhoşluğumda, dışı ince kâğıtla kaplı *Pol Roget* kadar Justine'in de payı vardı.

Yanımdaki iskemlenin üstünde duran bir fesi dalgınlıkla alıp başıma geçirdim. İçi hafifçe ılık ve yapışkandı, kalın deri bandı alnıma yapıştı.

Çatlakları, posta pullarının kıyılarından çıkan şeritlerle yapıştırılmış aynada kendime bakarak «Bu işin nasıl bir şey olduğunu merak ediyorum,» dedim. Sorum kuşkusuz şu cinsellik denen olağanüstü boğuşmayla ilgiliydi, yani Levantenlerin renkli argosunda dendiği gibi, bir *croissant'ı,*[61] iki de memesi olan yaratık adına bir erkeği umutsuzluğa sürükleyebilecek içe girme edimiyle ilgiliydi. İçerideki ses gittikçe yükseliyor, cilveleşmek bir iniltiye, bir bağırtıya dönüşüyordu — eski tahta tirizli karyolanın gıcırtılarına, hemen parlamaya hazır bir insan sesi ekleniyordu. Sanırım üyesi olduğumuz sıradan insanlar dünyasıyla Justine'le ben işte bu edimin tıpkısını paylaşıyorduk. Fark bunun neresindeydi? Duygularımız bizi şu basit, şu boş, şu hayvanca edimin gerçeğinden ne kadar uzaklaştırabiliyordu? O alçak akıl — yüreğin bitmez tükenmez *catalogue raisonné*'siyle[62] birlikte — ne oranda sorumluydu? Yanıtı olmayan bir soruyu yanıtlamak istiyordum; ama kesin bir şey öğrenebileceğimden öylesine umutsuzdum ki, aşka değil, bilimsel bir şey olan paraya dayanan, ama henüz bu düşünceden zarar görmemiş aşk ediminin ansızın karşısına çıkarsam, belki de kendi duygu ve arzularımın gerçeğinin de karşısına çıkmış olurum diye düşünüyordum. Kendimi bu sorudan kurtarmanın sabırsızlığıyla perdeyi kaldırıp, parafin lambasının titrek, kısık, cızırdayan aleviyle kesik kesik aydınlanmış küçük hücreye yavaşça süzüldüm.

Karyolada aynı anda pek çok yeri birden oynayan, kıpır kıpır kıpırdayan, karınca kümesi benzeri bir et yığınıyla karşılaştım. Yaşlı bir adamın soluk kıllı bacaklarıyla kollarını, kirli döşeğin kıyılarında sürünen çalı gibi sık siyah saç örgülü başı bir boa yılanının başına benzeyen, dışbükey bir kadının yeşilimsi beyazlığından ayırt etmem biraz zaman aldı. Benim birden içeri girişimi polis baskını sandılar galiba, çünkü ortalığı tam bir şaşkınlık sessizliği kapladı. Erkek derin bir ah çekip bana doğru kaçak bir bakış fırlattıktan sonra sanki tanınmaktan korkarmış gibi başını kadının dev memelerinin arasına gömdü. Onlara, yapmakta oldukları iş dışında özel bir şey araştırmadığımı açıklamam olanaksızdı. Kararlılıkla, özür dilercesine ve hafif bir bilimsel yansızlık havası taşıması gereken biçimde yatağa yaklaşıp küflü karyola demirlerine tutunarak aşağı, ama onlara değil —çünkü onların varlığının farkında bile değildim— kendimize, yani Melissa'yla kendime, Justine'le kendime baktım. Kadın, kömür gibi siyah, iri, utangaç gözlerini bana çevirip Arapça bir şeyler söyledi.

Münasebetsizce karıştıkları korkunç bir kazanın kurbanları gibi yatıyorlardı, sanki insanlık tarihinde böyle saçma bir deneyle, böylesine tuhaf bir iletişim yolunun ne olduğunu düşünüp anlamak zorunda kalan ilk çift bunlardı. Son derece gülünç, son derece beceriksiz duruşları, yüzyılların deneylerinden sonra bale duruşu kadar olağanüstü uyumlu bir yatış biçimine dönüşmüş eski bir denemenin ürünü gibi görünüyordu. Ne olursa olsun, bunun —sonsuza dek gülünç ve acıklı kalacak olan bu sarılışmanın— hiçbir zaman değişmemecesine saptandığını anladım. Ozanların ve divanelerin, dehalarının ürünü ince ayrımlı felsefelerini işlemekte kullandıkları aşkın bütün öteki yönleri buradan çıkıyordu. Deliler ve hastalar buradan boy atıyordu; deyim yerindeyse, çiftleşmeden sonra birbirlerinden ayrılamamış, sırt sırta yapışık kalmış köpeklere benzeyen, eski evlilerin tiksinen neşesiz yüzleri de buradan kaynaklanıyordu.

Ağzımdan çıkan çatlak kahkaha beni çok şaşırtmıştı, ama deney kişilerimi rahatlattı. Erkek başını biraz kaldırıp dikkatle dinledi, sanki hiçbir polisin ağzından böyle bir kahkahanın çıkmayacağına kendini inandırmak istiyordu. Kadın kendi kendisine benimle ilgili yeni bir açıklama yaparak gülümsedi. Perdeye doğru beyaz, çilli elini sallayarak:

— Bir dakika bekle, uzun sürmez, dedi.

Bu sözleri bir azar olarak kabul eden erkek yürümeye çalışan bir kötürüm gibi debelenmeye başladı — sanki bu hareketleri zevk gereği değil, kibarlık gereği yapıyordu. Kalabalık bir tramvayda bir *mutile de la guerre'e*[63] yerini vermek üzere ayağa kalkan adamın aşın kibarlığı okunuyordu yüzünde. Kadın hırıldadı, şiltenin kıyısındaki parmakları kıvrıldı.

Birbiriyle böylesine biçimsizce uyuşmuş iki insanı orada bırakıp gülümseyerek yeniden sokağa çıktım; kadınlarla erkeklerin alaycı, somut yaşamlarıyla uğuldayan mahallede dolaşmak istiyordum. Yağmur durmuştu, ıslak yerlerden yükselen toprak kokusuna karışan vücut kokuları, buram buram yasemin kokuları insanın başını ağrıtacak kadar tatlıydı. Ağır ağır yürümeye başladım, büsbütün sersemlemiştim. İskenderiye'nin bu mahallesini kendi kendime anlatıyordum, çünkü buranın yakında unutulacağını biliyordum, ancak bellekleri ateşli kent tarafından oyuntulanmış kişilerce ziyaret edileceğini biliyordum; onlar tıpkı bir

entarinin kolunda kalmış esans kokusuna sarılır gibi yaşlıların belleklerine sarılacaklardı. İskenderiye, Belleğin Başkenti.

Pişmiş tuğla döşeli dar sokak, yağan yağmurdan sonra çok güzel kokuyordu, ama ıslak değildi. İki yanında boydan boya, orospuların renkli barakaları diziliydi; ürpertici mermer gövdeleriyle her biri bir türbenin önünde otururmuş gibi kendi oyuncak evlerinin önünde gösterişsiz oturuyorlardı. Ayaklarındaki renkli terlikleriyle, sokağın ortasında üç ayaklı taburelerin üstünde oturan biliciler gibiydiler. Şimşeğin tuhaf oyunuyla bütün sokak ölümsüz bir masal sahnesi görünümü kazandı; çünkü elektrik ışıklarıyla üstten değil, karpit lambalarıyla alttan aydınlatılmıştı, bu yüzden de oyuncak evlerin üstteki köşelerine, çatı altlarına, sokakta oturanların burun deliklerine, gözlerine, kürk gibi yumuşak dirençsiz karanlığın içine istek dolu, gönül çelici mor gölgeler düşüyordu. Bu olağanüstü güzel goncaların arasından ağır ağır yürüyor, tıpkı bir insan gibi bir kentin de kendi eğilimlerini, isteklerini, korkularını biriktirdiğini düşünüyorum. Olgunlaşıyor, peygamberlerini çıkarıyor, sonra yaşlılık ve zihin körelmesiyle birlikte düşüş başlıyor ya da bunların ikisinden de daha kötüsü olan yalnızlık. Kent ananın ölmekte olduğundan habersiz insanlar sanki karanlığa desteklik eden birer sütun gibi hâlâ sokakta oturuyor, geleceğin acısı gözkapaklarını yakarken uykusuz gözlerini geleceği haber veren zamanın içinde ölümsüzlüğe dikmiş bakıyorlardı.

Şurada, şeftali pembesi üstüne kral mavisiyle özene bezene çizilmiş *fleur-de-lis*’lerle süslü bir baraka vardı. Kapısının önünde dev yapılı mavimsi bir zenci kız oturuyordu, belki de on sekiz yaşlarında falandı, albenisi olan kırmızı fanila bir gecelik giymişti. Kapkara yün gibi saçlarının üstüne göz kamaştırıcı nergislerden bir taç takmıştı. İki elini kucağında uysalca kavuşturmuştu — bir önlük dolusu kesik parmak. Bir inin önünde oturan göksel bir kara tavşana benziyordu. Onun hemen yanında yaprak kadar kırılgan bir kadın, onun da yanında kimyasal bir formüle benzeyen, kansızlık ve sigara dumanıyla çalkalanmış bir başka kadm daha vardı. O boz renkli, sallanan duvarların üstünde, ülkenin en bellibaşlı büyüsünü görüyordum — aydınlık kasabanın dışında kalan karanlığa üşüşmüş korkunç şeyleri uzaklaştırmaya çalışan, parmakları açık bir avuç izi. Yürüyerek yanlarından geçerken, paraya ilişkin insan bağırtıları değil, kumruların yumuşak cilveleşme önerilerine benzeyen sesler çıkarıyorlardı; bu tatlı sesler sokağı manastırlara özgü bir sessizlikle doldurmuşlardı. Göz

kamaştırıcı sarı ışıklar arasındaki tekdüze hücrelerinde size sundukları şey cinsellik değildi, hiç tiksinmeden alman bedensel hazlarla dolu gerçek İskenderiye'liler olarak, size doğurmanın unutuluşunu sunuyorlardı.

Denizden esen, örtülerin serbest uçlarına, iyi tutturulmamış tahta perdelere saldıran rüzgârın etkisiyle oyuncak evler bir an titreyip sendelemişlerdi. Evlerden birinin perdesi falan yoktu, kapıdan bakılınca bodur palmiyeli bir avlu görülüyordu. Bir kovanın içinde yanan talaşın ışığında üç kız taburelerin üstüne oturmuşlar, parmak uçlarını hafif alevlere tutarak alçak sesle konuşuyorlardı. Öylesine başka âlemlere dalmış, öylesine uzak görünüyorlardı ki, sanki bozkırda bir kamp ateşinin çevresinde oturur gibiydiler.

(Beynimin erisinde Nessim'in şampanya şişelerinin çevresindeki büyük buz kalıplarım görüyordum — tanıdık bir havuzun içinde sazan balığı gibi mavimsi yeşil ışıklar saçan kar kümelerini. Belleğime yeniden kavuşmak istercesine ceketimin kollarını koklayıp Justine'in parfüm kokusunu aradım.)

Sonunda boş bir kahvehaneye girip şaşı gözleriyle baktığı her şeyi çift görürmüşe benzeyen bir Saidi' nin getirdiği kahveyi içtim. Ta en dip köşede bir sandığın üstünde yumulmuş oturan çok yaşlı bir kadın vardı. Öylesine sessizdi ki, ilk bakışta varlığı fark edilmiyordu. Yalnızca arada bir nargilesinden kumru sesine benzer küçük bir fokurtu duyuluyordu. Burada bütün öyküyü ta baştan sonuna dek düşündüm, daha Melissa'yı bile tanımadığım günlerden başlıyor, ama sona gelince çarçabuk, ait olmadığım bir kentte hiç uğruna, düşüncesizce bir ölümle bitiriveriyordum; «düşündüm» diyorum ya, işin tuhafı bunu bireyselliği ağır basan kişisel bir tarih gibi değil de, daha çok buranın tarihsel dokumasının bir parçası olarak düşündüm. Her şeyi daha önce olanlarla daha sonra olacaklara tümüyle uygun, kentin dvranışının bir parçası gibi görüyordum. Sanki düş gücüm buranın havasından hafifçe sarhoşlamıştı. Kişisel, bireysel değerlendirmelere kapalıydım. Tehlikenin ürpertisini duyabilme yetimi yitirmiştim. Tam kişiliğime uyacağı gibi en büyük üzüntüm, geride bırakacağım karmakarışık el yazması notlardı. Hiçbir şeyin yarım kalmasından hoşlanmazdım. Hiç değilse, sona bir adım daha yaklaşmadan önce onları yok etmeye karar verdim. Ayağa kalktım, ama kalkmamla birlikte birden kafamda bir şey aydınlandı: Küçük barakada gördüğüm adam Mnemjian'dı. O kambur sırtını tanımamaya olanak var mıydı?

Mahalleden geçerek deniz yönündeki büyük caddelere geri dönerken hep bunu düşündüm. Birbirini kesen dar sokaklar serabında yürürken, gençlik arkadaşlarının pek çoğunu yutmuş bir savaş alanında yürür gibiydim; ama gene de her bir ses, her bir koku içimi sevinçle dolduruyordu — belki de hayatta olmanın sevinciydi bu. Şurada, köşede bir alev yutucu vardı, yüzünü havaya kaldırmıştı, ağzından bir alev sütunu yükseliyordu, ağzının kıyıları dumandan kararmıştı, alevler gökte bir delik açıyorlardı. Arasıra bir şişeden petrol içtikten sonra başını yeniden geriye atıp iki metre boyunda alev çıkarıyordu. Her köşe başında, insan deneyiminin çizgilerini taşıyan —hem yaban hem de sevecen ve lirik— mor gölgeler yere yığılıyorlardı. Umutsuz bir kendine acıma duygusuna kapılmayıp, kent tarafından sahip çıkılmayı —eğer isteği buysa— önemsiz ya da acıklı anılarının arasında yer almayı arzu ettiğim için, kendimi olgunlaşmış sayıyordum.

Küçük daireme dönüp de içine notlarımı yazdığım defterimi ortaya çıkarınca, onu yok etmeyi artık düşünmemek tam bana özgü bir şeydi: Gerçekten de lâmbaya yakın bir koltuğa oturup öteki koltuktan yaşam üzerine söylev çeken Pombal'ın sözlerini notlarıma ekledim.

«Odama dönünce sessizce bir yere oturur, onun kokusunun kederli sesini dinlerim; bu belki de ten, pislik ve ot kokularının bir karışımıdır. Bunların hepsi onun varlığının ağır ipek kumaşına işlemiştir. Çok tuhaf bir aşktır bu, çünkü ona sahip olduğumu düşünmem — zaten böyle bir isteğim de yoktur. Sanki yalnızca kendi kendine sahiplikte birbirimizle birleşmiş, ortak bir büyüme sahnesinde birbirimize eş olmuşuzdur. Daha doğrusu, biz dostluk bağlarının daha güçlü olduğunu kanıtlayarak aşka hakaret ederiz. Bu notlar, nasıl okunursa okunsunlar, en yalnız anlarımı —cinsel ilişki yalnızlıklarımı— Justine'le paylaşmaya geldiğim bir dünyaya ilişkin özenli ve sevgi dolu bir yorum olarak yazılmıştır. Doğruya daha çok yaklaşamıyorum.»

«Son zamanlarda şu ya da bu nedenle onu görmem güçleşince öylesine çok özler oldum ki ta Pietrantoni'ye kadar gidip onun kullandığı kokudan bir şişe almayı bile denedim. Ama boşuna. İyi huylu tezgâhtar kız elinde ne kadar marka varsa hepsinden elime bir parça sürdü, bir iki kez aradığımı bulduğumu sandım. Ama hayır. Hepsinde eksik olan bir şey vardı — belki de kokunun sardığı tendi o. Altındaki gövdenin girdabıydı eksik olan. Ancak bulmaktan umudumu kesip Justine'in adını andığım an her şey değişti; kız birden ilk gösterdiği şişeyi kapıp, mesleğine hakaret

edilmişcesine, ‘Neden baştan söylemediniz?’ dedi. Onun ses tonuna bakılırsa, sanki benden başka herkes bu kokuyu biliyordu. Ben hiç tanıyamadım. Ama *Jamais de la vie*’nin en pahalı, en yabancıl kokular arasında yer almadığını öğrenince şaşırdım.»

(Cohen’in yelek cebinde buldukları koku şişesini eve götürdüğümde Melissa’nın hayaleti hâla içindeydi. hâlâ yakalanabiliyordu.)

Pombal Moeurs’den «Kukla Konuşuyor» başlıklı uzun, korkunç bölümü yüksek sesle okudu. «Erkek hayvanla bütün o rastlantısal çarpışmalarda gövdemi hangi deneyimlere teslim etmiş olursam olayım, rahatlama diye bir şey tanımıyordum. Aynaya her bakışımda şöyle haykıran öfkeli, yaşlı bir cadı görüyordum: *J’ai rate mon propre amour — mon amour a moi. Mon amour — propre, mon propre amour. Je l’ai rate. Je nai jamais souffert, jamais eu de joie simple et candide.»*[64]

Burada okumayı kesip,

— Bu doğruysa, demek oluyor ki sen onu severken bir hastalığı sömürüyorsun, dedi.

Sanki hayvanca, bilinçsizce gücü olan birisi kafama bir balta indirmiş gibiydi.

Mareotis gölünde yapılan yıllık av partisi zamanı geldiğinde, Nessim’de sihirli bir hafifleme duygusu başladı. Verilecek kararın ya o sırada ya da hiçbir zaman verilemeyeceğini sonunda anlamıştı. Uzun bir hastalıkla savaştan başarılı çıkmış bir adama benziyordu. Yargısı bilinçli olmasa bile o kadar da yanlış mıydı? Evli olduğu sürece her gün kendi kendine, «Çok mutluyum,» sözlerini yinelemişti, sessizliğin durmadan gizli gizli saldırdığı büyük duvar saatinin saat başı vuruşları kadar kaçınılmazdı bu. Ama artık böyle bir şey söyleyemezdi. Ortak yaşamları kuma gömülü bir kabloya benziyordu, nasıl olduysa, aranıp bulunması olanaksız bir noktadan tel kopmuş, her ikisini de alışmadıkları koyu bir karanlığa gömmüştü.

Kuşkusuz, deliliğin kendisi koşul falan tanımamıştı. Dayanmanın sınırlarının ötesinde acı çeken kişiler üzerine değil, yalnızca belli bir durum üzerine bindirme yapmış görünüyordu. Gerçek anlamda onu hepimiz paylaşıyorduk, ama kişi olarak yalnızca Nessim bu rolü üstleniyor, bunu kendi varlığında somutluyordu. Mareotis’deki büyük av partisine kadar

geçen kısa süre belki de bir aydı — bir aydan biraz fazla olsa gerek. Onu tanımayanlar için gene ortada göze batar bir şey yoktu. Oysa hayal görmeleri öylesine artmıştı ki, kendi tuttuğu notlara baktığınızda mikroskopla bakterileri incelediğinizi sanırsınız — kendi kendilerini engellemek için bütün güçlerinden vazgeçmiş, akıllarını yitirmiş sağlıklı hücrelerin kanserde olduğu gibi üreyişlerini görürsünüz.

Karşılaştığı sokak adları ona gizemli şifrelerle bir şeyler iletiyor, görünmez cezanın tehditlerini taşıyan doğaüstü bir aracının iş başında olduğunun şaşmaz belirtileri gibi görünüyorlardı — ama kimin için, kendisi için mi, yoksa başkaları için mi, bilmiyordu. Bir kitapçı dükkânının vitrininde duran Balthazar'ın sararmış risalesi, gene aynı gün Yahudi mezarlığında babasının mezarını buluşu — taşın üzerine kazılmış, sürgündeki Avrupa Yahudilerinin bütün hüznünü yankılayan o ünlü adlar.

Sonra yan odadaki sesler sorunu da vardı: Derin bir soluma, birden aynı anda çalınan üç piyano. Bunların kuruntu olmadığını, rastlantı çerçevesinde kalmayan bir beyin için gizli bir zincirin mantıklı ve inandırıcı halkaları olduğunu biliyordu. Sıradan davranış ölçülerine göre aklı başındaymış gibi görünmek gitgide daha zor olmaya başlamıştı. Swedenborg'un anlattığı *Devosiatio'ya* yakalanmıştı.

Kömür ateşleri olağanüstü biçimlerde yanıyordu. Kendi bulgularını —dehşet verici doğa görünümlerini ve yüzleri— doğrulamak için onları durmadan alevlendirerek bu kanıtlanabilirdi. Justine'in bileğindeki ben de, insanı rahatsız ediyordu. Yemek zamanlan ona dokunma isteğine karşı koyması öylesine güçtü ki yüzü sararıyor, bayılacak gibi oluyordu.

Bir öğle sonrası buruşuk bir çarşaf solumaya başladı, yarım saat kadar böyle soluduktan sonra altındaki gövdenin biçimine girdi. Bir gece koca kanatların çıkardığı uğultuya uyandı, karyolasının ayak ucunda başı kemana benzeyen yarasa biçimli bir yaratık duruyordu.

Sonra içine notlarını yazdığı defterin üstüne konan, iyilikçi güçlerin aracısı hanımböceğinin taşıdığı ileti; bitişik evde her gün saat üçle dört arası piyanoda çalman Weber'in *Pan* adlı müziği. Ona öyle geliyordu ki, kafası iyilikçi güçlerle kötülükçü güçlerin savaş alanına dönmüştü, ona düşen iş, onları iyi tanımak için bütün sinir tellerini germekti, ama bu hiç de kolay bir şey değildi. Olgusal dünya ona öyle oyunlar oynuyordu ki, duyuları gerçekliği tutarsızlıkla suçlar olmuşlardı. Zihinsel bir bozukluk tehlikesi içindeydi.

Bir keresinde iskemlenin arkasında asılı duran yeleği saat gibi tıkırdamaya başlamıştı, sanki içine yüzlerce yabancı yürek yerleşmiş gibiydi. Ama araştırılınca sesler durmuş, odaya çağrılan Selim için tıkırdamaktan vazgeçmişlerdi. Aynı gün Aziz Saba caddesindeki bir dükkânın vitrinine yansımış bir bulutun üstünde kendi adının altın baş harflerini gördü. *Bununla her şey kanıtlanmışa benziyordu.*

Gene o hafta Al Aktar kahvesinde her zaman Balthazar'a ayrılan köşeye bir yabancı oturmuş arak yudumluyordu — kendisinin ısmarlamayı düşündüğü içkiyi. Yabancı adam kendisine çok benziyordu, ama aynaya dönüp gülümseyerek dudaklarının arasından beyaz dişlerini gösterdiğinde bu benzerlik çarpılıp bozulmuştu. Beklemedi, hemen kapıya seğirtti.

Fuad Caddesinde yürürken ayaklannın altında kaldırımın süngere dönüştüğünü duyumsadı; bu yanılsamadan kurtulmaya çabalarken ta beline kadar süngere gömülmüştü. O gün öğleden sonra saat iki buçukta ateşli bir uykudan uyandığında giyinip sokağa çıktı, çünkü Pastroudi'yle Dordali Kahvesinin boş olduklarına dair güçlü bir sezgisi vardı, bunun doğru olup olmadığına bakmaya gidiyordu. Boştular, bu ona büyük bir zafer sevinci verdi; ama uzun sürmedi, çünkü odasına döndüğünde sanki yüreği bir havalı pompanın kesik, mekanik hareketleriyle gövdesinden çıkarılıyormuş gibiydi. Kendi odasından nefret etmeye, korkmaya başlamıştı. Uzun süre ayakta durup sesin yeniden başlamasını dinleyecekti — yerde, kangalı çözülen telin kayışı, küçük bir hayvanın sesi, bir torbanın içine bağlanarak boğulan çığlıkları. Sonra açıkça çat diye kapanan bavul kenetlerinin sesi, duvarın öteki yanında durmuş en küçük bir sesi bile kaçırmamaya çalışan birinin solukları. Nessim ayakkabılarını çıkarıp parmak uçlarına basarak bitişik odaya bakma girişiminde bulunmak üzere cumbalı pencereye yürüdü. Ona öyle geliyordu ki, saldırgan yaşlıca bir adamdı, sıska, yüz çizgileri keskin, ayı gözüne benzeyen kırmızımsı çukur gözlü. Bunun doğruluğunu saptaması olanaksızdı. Büyük av partisinin çağrılarının gönderilmesi gereken günün sabahı erkenden kalktığında, yatak odasının penceresinden, büyük bir şaşkınlıkla, Arap kılıklı kuşkulu iki adamın çatının üstünde çıkrık gibi bir şeye ip bağlamakta olduklarını gördü. Kendisini gösterip alçak sesle bir şeyler konuştular. Sonra kürke sarılı ağır bir şeyi aşağıya, sokağın ortasına indirmeye başladılar. Yazı masasının üzerine Selim'in daktilo edip bıraktığı o koca listeden seçtiği adları işlek yazısıyla kare biçimindeki kartların üzerine yazarken elleri titriyordu. Gene

de her yıl yerel basının bu unutulmaz olaya — Mareotis gölündeki büyük av partisine ne kadar büyük yer ayırdığını anımsayınca gülümsedi. Uğraşması gereken onca iş olmasına karşın hiçbir şeyi rastlantıya bırakmak istemiyor, meraklı adamı Selim ardında önünde dolanıp dursa da, o, dudaklarını büzüp bütün çağrılan kendisi yazmakta diretiyordu. Benimkisi, yaklaşan felaketin bütün işaretleriyle birlikte şöminenin üstünden bana bakıyordu. Ben de ona baktım, nikotin ve şarabın etkisiyle dağılan zihnim hepimizin aradığı çözümün, açıklanmaz bir biçimde burada yattığını kavramıştı. («Bilimin bittiği yerde sinir sistemi başlar» — *Moeurs*.)

— Kuşkusuz kabul etmeyeceksin. Gitmeyeceksin değil mi?

Justine öylesine sert konuşmuştu ki, benim bakışlarımı izlemiş olduğunu anladım. Sisli sabah ışığında tepemde dikilmiş duruyordu, iki tümce arasında durup derin derin soluyan Hamid'in hayaletine doğru kulak kabartmıştı.

— Tedbirsizlik etmeyeceksin, değil mi? Bana cevap ver.

Sanki sözünü dinleyeceğimden emin olmak için, eteğini ve ayakkabılarını çıkarıp yavaşça yatağa, yanıma sokuldu — ılık saçlar, ılık bir ağız, incinmiş gibi, henüz iyileşmemiş yaraları açıyormuş gibi insanın üstüne kıvrılan bir gövdenin yanıltıcı, sinirli devinimleri. O zaman bana öyle geldi ki —ve bu duyduğum zorunlulukta en küçük bir kabadayılık yoktu— artık Nessim'i benden alacağı mutluluktan yoksun bırakamazdım, ne de bunun sonuçlarından. Gizli bir rahatlama duyuyordum, bu beni neşelendirdi, ta ki silah arkadaşımın asık ve acılı yüzünü görünceye kadar. Yattığı yerden, o son derece anlamlı kara gözleriyle, kendi belleğindeki yüksek bir pencereden bakarmış gibi bakıyordu. Melissa'nın gözlerine baktığını biliyordum — her gün tehlike biraz daha büyüdükçe bize daha çok yaklaşan birinin kaygılı, yalansız gözlerine. Ne de olsa Nessim'in kafasında kurduğunu sandığımız şeyin sonucunda en çok yara alacak kişi Melissa'ydı — başka kim olabilirdi? Justine'in demirini dövdüğü öpücük zincirinden halka, halka geriye doğru düşünerek belleğe döndüm, tıpkı büyük, durgun bir limanın derin karanlık sularına, gemi demirinin zincirine tutunarak inen bir gemici gibi.

Çeşitli başarısızlıklar arasından insan kendine saygısını en az zedeleyenini seçer: Kendisini en az düş kırıklığına uğratanı. Benim başarısızlığım da sanat, din ve insanları kapsıyordu. Sanatta başarısızdım (bunu şimdi birden düşündüm) çünkü insanın açık, belirgin bir kişiliği

olduğuna inanmıyorum. («İnsanlar,» diye yazıyor Pursewarden, «sürekli olarak neyseler o mudurlar, yoksa tıpkı eski sessiz filmlerdeki gibi hafifçe titreyen imgeler çok çabuk birbirine eklendiği için bize süreklilik duygusu mu verirler?») İnsanları başarıyla çizebilmek için onların gerçekliğine inanmak gerekir, oysa ben inanmıyordum. Dine gelince? Evet, içinde en küçük yatıştırıcı bir şey taşıyan, vakit vermeye değer bir din bulamadım — hangisi var? *Pace*[65] Balthazar, bana bütün kiliseler, bütün dinler insana korkuya karşı ne yapması gerektiğini öğreten okullar olmaktan başka bir işe yaramıyor gibi görünüyordu. Ama en sonuncusu, en kötü başarısızlığım (dudaklarımı Justine'in kara, canlı saçlarının arasına gömdüm) insanlar konusundaki başarısızlığımdı; bu gitgide artan bir ruh ilgisizliğinden gelmekteydi, bir yandan insanlara yakınlık duymamı kolaylaştıran, bir yandan da sahip olmayı yasaklayan bir şeydi. Yavaş yavaş, nedendir bilmem, aşkta daha yetersiz olmaya başladım, ama kendimi vermede — sevmenin en iyi yanında — gittikçe iyile-şiyordum. Dehşetle anladım ki, Justine'in üzerindeki etkim buradan geliyordu. Bir kadın olarak, yaradılışı gereği sahiplik duygusu gelişmiş yaratık olarak benim asla ulaşılamayacak olan parçamı, yani benim için kahkaha ve dostluk demek olan en son acılı sığınağı ele geçirmeye çalışmak, onun alnına yazılmıştı bir kez. Bu tür bir sevgi bir bakıma onu tehlikeli bir noktaya getiriyordu, çünkü ona bağımlı değildim; sahip olma isteği doyurulmazsa insanın bütün ruhunu ele geçirebilir. Davranışlarımızın ince derisinin altındaki bu ilişkileri çözümlemek ne kadar güç; çünkü sevme derinin dilidir, cinsellikse onun yalnızca terimleridir.

Bana bunca acı çektirmiş bu hazin ilişkinin biraz daha açık sonucunu vermem gerekirse, belleğin tek besininin acı olduğunu söyleyebilirim, çünkü kıvanç kendisiyle sınırlıdır. Bunların tümünden bana kalan tek şey bitmez tükenmez bir sağlık hazinesi, hayat-verici bir uzaklıktı. Tıpkı kuru pil bataryasına benziyordum. Hiçbir bağlantım olmadan kadınlar ve erkekler dünyasında aşkın koruyucu meleği gibi dolaşma özgürlüğüm vardı — ama (tek niteliği) tutku ve alışkanlık olan aşkı değil, ölümlüler arasında bir ölümsüzün işlediği suç demek olan aşkın koruyucusu, silâhlı Afrodit'iydim. Böyle bir belâya yakalanmış birini gene de kendi içinde en iyi tanımlayıp en iyi çözümleyen şey (kuşkusuz) beni en çok inciten özelliğim — kendime karşı ilgisizliğimdi. Justine'in bende en çok sevdiği

de *buydu* — kişiliğim değil. Kadınlar cinsellik hırsızıdırlar, onun benden çalmayı umduğu şey işte bu ilgisizlik hazinesiydi — karakurbağanın kafasının içinde büyüyen elmas. Bütün gelişigüzelliğine, düzensizliğine karşın benim yaşamımda bu ilgisizliğin imzasını görüyordu. Justine beni seviyorsa, ona yok edilemeyecek bir şey verdiğim için seviyordu — kesin biçimini almış, parçalanamayacak bir kişilik. Onu severken bile aynı zamanda ölmekten başka hiçbir şey istemediğimi sanmaktan kendini alamıyordu. İşte dayanılmaz olan buydu.

Melissa'ya gelince? Kuşkusuz o benim durumumu Justine gibi derinlemesine kavrayamazdı. Onu ilgilendiren tek şey, dünyayla baş edemeyip güçsüz düştüğü zamanlarda benim gücüme sığınmaktı. Bütün güçsüz yanlarım — uygunsuz alışkanlıklarım, para konularındaki beceriksizliğim falan — onun gözüne hoş görünüyordu. Güçsüzlüklerimi sevmesinin nedeni benim için bir işe yaradığını düşünebilmekti. Justine'e böyle şeyler vız gelirdi. O bende başka türlü bir güç buluyordu. Ne benim kendisine armağan edebileceğim, ne de onun benden çalabileceği bu şey ilgilendiriyordu onu salt. Sahip olmanın anlamı buydu — birbirinin niteliklerini çalmak için kıyasıya bir kavgaya tutuşmak, birbirinin kişilik hazineleri için çekişmek. Ama böyle bir savaş yıkıcı ve umutsuz olmaz da ne olur?

Gene de insan güdüleri öylesine karışıktır ki, meğer Nessim'i düş ve kuruntu dünyasındaki sığınağından çıkarıp hepimizi acı bir pişmanlığa boğacak eyleme —ölümlerimize— sürükleyecek kişi sonunda Melissa olacakmış. Çünkü bir gece mutsuzluğunun kışkırtmalarına dayanamayarak, boş bir şampanya şişesinin başında oturmuş düşünceli gözlerle çevresini izleyen Nessim'in masasına yaklaşmış; takma kirpikli yüzü kıpkırmızıymış, her yanı tir tir titriyormuş, ağzından şu beş sözcük çıkmış: «Karınız artık size sadık değil.» O gün bugündür, bu cümle Nessim'in beynine bir bıçak gibi saplanıp kalmıştı. Çoktandır bu korkunç gerçeğin tutanaklarıyla dosyalar dolup taşmaktaydı, ama gene de onlar çok uzak, insanın hiç gidip görmediği bir ülkedeki felâketi haber veren gazetelere benziyorlardı. İşte şimdi birden bir görgü tanığıyla, bir kurbanla, kazadan kurtulmuş biriyle yüzyüzeydi... Bu kısacık cümlenin yankısı bütün duyma güçlerini yeniden dölledi. O ölü kâğıt tomarı birden dirilip acı acı haykırdı.

Melissa'nın soyunma odası lavaboların suyunu boşaltan kıvrık borularla dolu, kötü kokulu bir odacıktı. Dar, uzun, içler acısı kırık bir

aynası vardı, bir de düğün pastalarının altına konan türden beyaz kâğıtla kaplanmış küçük bir rafçık. Buraya pudralarını, korkunç kötü kullandığı boya kalemlerini karmakarışık yayardı.

Bu aynada oynaşan gaz alevlerinin arasından Selim'in görüntüsü, yeraltından gelen bir tayf gibi yavaş yavaş belirerek titreşti. Konuşmasını açık ve kesin sözlerle bağlamıştı, tıpkı efendisinin kendisine söylediği gibi. Başka birini yansılayan bu seste, bir sekreterin gerçekten taptığı, bütün kaygılarını paylaştığı tek insana duyduğu üzüntünün bir parçası seziliyordu.

Şimdi de Melissa korkmuştu, çünkü büyüklere karşı işlenen bir suç, kentin deyimiyle, hiç gecikmeden, en kötü biçimde cezasını bulurdu. Hangi akla uyup da böyle bir şey yaptığına şaşıyordu, titreyen elleriyle takma kirpiklerini çıkarırken, ağlamamak için kendini zor tuttu. Çağrıyı geri çevirmesine olanak yoktu. Üç -beş döküntü giysinin arasından en iyilerini seçip giydikten sonra ağır bir bohça gibi yorgunluğunu sırtlayıp Selim'in arkasından koyu gölgede duran büyük arabaya doğru yürüdü. Nessim'in yanına buyur edilmişti. Korku ve kaygının etkisiyle olacak, hiç tanıyamadığı bir İskenderiye'nin yoğun akşam alacakaranlığının içine yavaşça daldılar. Yakut rengini almış bir denizi izlemeyi bırakıp içlere doğru saptılar, kıyı mahalleleri geçerek Mareotis'e, Mex'in ziftli cüruf yığınlarına doğru yol aldılar, farların zorlamasıyla kabuk kabuk soyulan karanlığın içinden Mısır yaşamının küçük, tanıdık sahneleri ortaya çıkıyordu: Türkü söyleyen bir sarhoş, sanki İncil'den fırlamış, katır sırtında bir adam, yanında Herod'dan kaçan iki çocuk, iskambil kâğıdı dağıtıyormuş gibi çuvalları çabuk çabuk ayıran bir hamal. Bu tanıdık görünümleri heyecanla izledi, çünkü ileride bir deniz kabuğu gibi ıssızlığı yankılayan çölden başka bir şey yoktu. Bütün bu süre içinde yanında oturan adam hiç konuşmamış, kendisiyse gözünü ona doğru kaydırmaya bile cesaret edememişti.

Biraz önce çıkan ayın ışığında kum tepelerinin çeliksi keskin çizgileri parlamaya başladığı zaman, Nessim arabayı durdurdu. Elini cebine sokmuş çek defterini ararken titreyen sesi, yaşlı gözleriyle,

— Susmanız için size ne kadar para vermemi istersiniz? dedi.

Başını ona çeviren Melissa, o esmer yüzdeki kederi, yumuşaklığı ilk kez görüyordu. Şimdi korkunun yerini dayanılmaz bir utanç almıştı. Onun yüzünde iyi insanlara özgü bir güçsüzlük görmüştü, o asla kendisinin sandığı gibi bir düşmanı olamazdı. Çekinerek kolunu uzattı,

— Öyle utanıyorum ki, lütfen beni bağışlayın. Ne söylediğimi bilmiyordum, dedi.

Şimdi büyük bir yorgunluk duyuyordu, bu yüzden gözyaşlarına dönüşme tehlikesi gösteren coşkusu bir esnemeye dönüştü. Artık yepyeni bir anlayışla birbirlerine bakıyorlardı, birbirlerinin suçsuzluğunu kavramış olarak. Bir an için, salt hafifleme duygusunun etkisiyle neredeyse birbirlerine âşık oldular.

İkisinin arasındaki sessizlik gibi araba da hızını artırdı, az sonra çölü geçerek yıldızların çeliksi parıltısına, kıyıda kırılan dalganın gürültüsüyle kararan ufka doğru yol almaya başlamışlardı. Yanında oturan şu acayip, uykulu yaratıkla birlikte giderlerken Nessim durmadan şunu düşündüğünü fark etti: «Tanrıya şükür üstün yetenekli biri falan değilim, çünkü öyle bir insan hiç kimseye güvenemez.»

Arada bir ona yönelttiği kısa bakışlar hem onu, hem de onda beni incelemesine yardımcı olmuşlardı. Onun tatlılığı nasıl benim elimi kolumu bağlayıp, bana ne yapacağımı şaşırtıyorsa, ona da öyle yapmış olsa gerek. İnsana yıkıcı, yok edici güçlerin hedefi olmak üzere doğmuş bir güzelle karşı karşıya olduğu uyarısını veren biriydi. Belki de içinde Melissa'nın geçtiği Pursewanden'ın öykülerinden birini anımsamıştı, çünkü Pursewarden da tıpkı Nessim gibi onu aynı bayağı gazinoda bulmuştu; ama yalnız o akşam Melissa dans biletleri satan dans hostesleri arasında oturmaktaymış. Fena halde sarhoş olan Pursewarden onu kolundan tutup dans pistine götürmüş, bir anlık suskunluktan sonra, «*Comment vous défendez-vous contre* ta *solitude?*»[66] diye sormuş. Melissa türlü deneyimlerden geçmişliğin yalansızlığını taşıyan gözlerle ona bakarak tatlı bir sesle şöyle yanıtlamış: «*Monsieur, je suis devenue la solitude même.*»[67] Pursewarden, daha sonra anımsayıp dostlarına anlatacak kadar bu konuşmadan etkilenmişti. Şunu da ekliyordu, «Birden, işte pekala âşık olunacak bir kadın, diye düşündüm.» Ama, bildiğim kadarıyla, daha sonra onu görmeye gitmedi, çünkü kitabı iyi gidiyordu, ayrıca bu yakınlık duygusunun birden alevlenişinde kendi yaradılışının ciddiyetten en uzak yanının kendisine oynadığı oyunu görüyordu. O sıralarda aşk üzerine yazmaktaydı ve bu konuda kafasında oluşmuş düşüncelerin rahatını kaçırmak istemiyordu. (Bir kişisini şöyle bağırtıyor, «Ben âşık olamam, çünkü o eski gizli derneğin üyesiyim — Soytarılar Derneğinin!»; başka bir

yerde de evliliğinden söz ederken şöyle diyordu: «Birden anladım ki, bir başkasını mutsuz ederken kendimi de mutsuz etmiş oluyorum; şimdi tek başımayım, yalnız ben mutsuzum. Aman ne iyi!»)

Ben bu yakıcı sahneleri kafamda kurarken Justine hâlâ tepemde dikilmiş bana bakıyordu. Boğuk sesiyle yineledi:

— Bir özür bulacaksın. Gitmeyeceksin.

Bu kötü yazgıdan kurtulmanın bir yolunu bulmak bana olanaksız görünüyordu.

— Kabul etmemek elde mi? Sen etmeyebilir misin?

Zamanın olmadığı bu ılık çöl gecesinde Nessim'le Melissa birbirlerine karşı ansızın duydukları sevgiye kendilerini bırakmış olarak, ama hiç konuşmaksızın yol alıyorlardı. Bourg El Arab'dan önceki son hendekte Nessim kontağı kapatıp arabayı yoldan aşağı salıverdi.

— Gel sana Justine'in Yazlık Saray'ını göstereyim, dedi.

Küçük eve giden yolda el ele yürüdüler. Bekçi uyuyordu ama Nessim'de anahtar vardı. Odalar ıslaklık, içinde oturulmamışlık kokuyordu, ama kum tepeciklerinden yansıyan ışıklarla doluydular. Büyük şöminede Nessim'in çalıları tutuşturup ateş yakması uzun sürmedi. Dolaptan eski *abba*'sını alıp sırtına geçirdikten sonra ateşin başına oturarak,

— Şimdi söyle bakalım, Melissa, bana eziyet etmeye seni kim gönderdi, dedi.

Şaka ediyordu ama gülümsemeyi unuttuğu için Melissa utançtan kıpkırmızı olmuş, dudağını ısırmıştı. Şömine ışığının ve aynı şeyi — ortak mutsuzluklarını paylaşma duygusunun verdiği mutlulukla uzun süre orada oturdular.

(Justine sigarasını bastırıp söndürdükten sonra, yavaşça yataktan çıktı. Halının üstünde ağır ağır, bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Korkuya yenilmişti, sık sık yaptığı gibi birden patlamamak için kendisini zor tuttuğu belliydi. Aynaya dönüp,

— Hayatımda pek çok şey yaptım. Kötü şeyler belki de. Ama asla dikkatsizce, saçıp savururcasına yapmadım. Her davranışın bir ileti olduğunu düşündüm, geçmişten geleceğe iletilen bir dilek, kendi kendini bulgulamaya bir çağrı. Hata mı ettim? Hata mı ettim? dedi.

Şu anda bu soruyu bana değil Nessim'e soruyordu. İnsanın kocasına soracağı soruları aşığına yöneltmesi daha kolaydır. Bir an durakladıktan

sonra şöyle ekledi:

— Ölülere gelince, ölülerin bize ölü gözüyle baktıklarını düşündüm her zaman. Yarı-yaşamda yaptıkları küçük bir gezintiden sonra yaşayanların arasına yeniden katıldıklarını.

Tam bu sırada Hamid kımıldanınca telâşla giysilerine sarıldı. Kederli sesiyle,

— Demek öyle, gitmek zorundasın. Ben de. Haklısın. Gitmeliyiz, dedi.

Tuvaletini tamamlamak için aynaya dönüp o korkunç biçimli yüzünü incelerken ekledi:

— Aklaşmış bir saç teli daha.

Kirli pencere camına pek seyrek vuran güneş ışınına bir an için yakalanan Justine'i böylece izlerken, bir kez daha şöyle düşünmeden edemedim: Onda içe-bakışla tıka basa doymuş bir mizacın ürünü olan sezgiyi denetleyebilecek, dengeleyebilecek hiçbir şey yok — ne eğitim, ne de zorlu bir yüreğin buyruklarına savaş açabilecek anlayış olanakları. Onun yeteneği, ara-sıra bilisiz falcılarda görülen bir yetenekti. Onun kafasından düşünce diye geçen her şey ödünçtü —hatta *Moeurs*'da geçen, ölülerle ilgili sözleri bile; kitaplardan seçtiği birtakım önemli sözler varsa, onları okuyarak değil, onlar üstüne Balthazar'ın, Arnauti'nin, Pursewarden'ın yaptıkları birbirini tutmaz konuşmaları dinleyerek seçmiştir. Âşık olduğu ya da hayranlık duyduğu yazarların, düşünürlerin ayaklı bir özetiydi— ama hangi zeki kadın bundan daha öte bir şeydir?)

Nessim şimdi Melissa'nın ellerini ellerinin arasına almıştı, uysalca avuçlarının içine bırakılmış eller balmumu kadar soğuktu, asıl tutkusunun Justine değil ben olduğumu rahatça düşündürebilecek bir hırsla beni soruşturuyordu. İnsan âşık olduğu kişinin âşık olmayı seçtiği kişiye de âşık olur. Nessim'i çok etkileyen açık sözlülüğüyle, şaşırtıcı sıkılganlıklarıyla Melissa'nın ona söylediklerini öğrenmek için neler vermezdim? Tek bildiğim, sonunda şu aptalca sözleri söylemiş olduğuydu:

— hâlâ da mutlu değiller, korkunç kavgalar ediyorlar. Son gördüğümde Hamid böyle söyledi.

Kuşkusuz kendisine iletilen bu kavgalarda aşkımızın gerçek kavga konusunu kavrayabilecek kadar deneyimliydi. Galiba Justine'in yalnızca bencil yanını görüyordu — dediği dedik zorbamın başlıca özelliği olan başkalarına karşı neredeyse ses geçirmez ilgisizliği, Melissa'nın iyi

duygularının tek temeli olabilecek ruh iyiliğinden tümüyle yoksundu. Gerçekte insan değildi — kendini öz benine adamış hiç kimse değildir. Onda ne buluyordum acaba? — bu soruyu kendime belki de bin kez sordum. Ama Melissa'yı Justine'in bir uzantısı gibi görmeye ve sevmeye başlayan Nessim insanlık durumunu çok güzel çiziyordu. Melissa benim Nessim'in karısında bulduğumu sandığı nitelikleri Nessim'de arayacaktı. Farkında olmadan dördümüz birbirimizin tamamlayıcıları olmuştuk, ayrılmaz biçimde birbirimize bağlıydık. («Çok yolculuk etmiş, çok sevmiş olan bizler: Bizler —acı çektik diyemeyeceğim, çünkü acı çekmek bize her zaman kendi kendine yeterliliğimizi öğretti— ancak sevecenliğin karmaşıklığını değerlendiriyor ve aşkla dostluğun arasının ne kadar dar olduğunu anlıyoruz.» *Moeurs*.)

Şimdi artık kötü yazgılı bir ağabeyle kız kardeş nasıl konuşurlarsa öyle konuşuyorlardı, kimseye açamadıkları düşüncelerinin yükünü paylaşacak birini bulmanın yarattığı hafifleme duygusunu canlı tutmaya çalışarak. Bu arada içlerinde birden, beklenmedik arzunun gölgesi kımıldadı, Yalnızca bir hayalet, itiraf ve rahatlamanın üvey çocuğu. Bir bakıma bu, sevişmeye başlayacakları anın yaklaştığını haber veriyordu. Onların sevişmesi bizimkinden —Justine'le benimkinden— çok daha az çirkin olacaktı. Arzudan değil duygudaşlıktan kaynaklanan sevişme çok daha gerçektir, çünkü hiç yaralamaz. Konuşmaları bitip ayağa kalktıklarında her yanları katılaşmış, tutulmuştu; ortalık aydınlanmış, ocak çoktan sönmüştü, ıslak kumların üstünden arabaya doğru yürürlerken yüzlerine tan vaktinin soluk leylak rengi ışığı vurdu. Melissa kendisine bir dost, bir koruyucu bulmuştu; Nessim'se değişmiş, başka bir kişi olmuştu. Yepyeni bir duygudaşlık yaşamak bir tılsım gibi onu yeniden kendisi yapmıştı — yani bir şeyler yapabilecek (isterse karısının aşığını öldürebilecek) bir adam!

Kendi topraklarının bu tertemiz kıyı çizgisi boyunca arabayla ilerlerlerken bir ucu yitik, kutsal Kartaca'ya, bir ucu Kıbrıs'ın Salamis'ine değen, kendi kendine yeterli, karanlık Akdeniz'de güneşin asma filizlerine benzeyen ilk ışınlarının kıvrışıklarını aça aça bir ufuktan ötekine atlayışlarını izlediler.

Şimdi de, kum tepecikleri arasındaki yolun deniz kıyısına doğru hızla inmeye başladığı yerde Nessim bir kez daha arabayı yavaşlatıp, hiç düşünmeden, yüzmelerini önerdi. Tam üstündeki bütün giysileri çıkarmıştı

ki, kendisini Melissa'ya çırılçıplak göstermek isteğine kapıldı; sanki tavan arasındaki bir dolapta asılı duran çok iyi kesimli bir elbisenin çoktandır bir kıyıda unutulup gitmiş güzelliğini ona gösterip onaylatmak istiyordu.

Buz gibi soğuk sulara çırılçıplak, el ele, gülüşerek daldıklarında güneşin yumuşak ışınlarını sırtlarında duyuyorlardı. Bu sanki dünya yaratılalı beri ilk sabahtı. Gövdeye yük olan en son giysiye kadar Melissa da üstünde ne varsa çıkarmış, gerçek bir dansöz olmuştu; çünkü çıplakken vücudu daha dolgun, daha dengeli görünürdü; gazinoda dans ederken hiç başvurmadığı bir kurnazlıktı bu.

Tam bir sessizlik içinde uzun süre yan yana yatıp duygularının karanlığı arasından kendilerine bir yol bulmaya çalıştılar. Nessim onun bir anda onayını kazandığını anlamıştı — artık her bakımdan kendisinin kapatması olduğunu.

İkisi birlikte kente dönerlerken, hem mutlu hem de tedirgindiler — çünkü her ikisi de mutluluklarının tam ortasında bir boşluk, bir anlamsızlık duyumsuyordu. Ama gene de kendilerini bekleyen yaşama birbirlerini teslim etmeye gönülsüz olduklarından, varmakta acele etmiyorlardı, kendileri gibi araba da ağırdan alırken, okşamaların arasına giren sessizlikleri uzayıp gidiyordu.

Sonunda Nessim Mex'te salaş bir kahvehane olduğunu anımsadı, orada kaynamış yumurtayla kahve bulabilirlerdi. Henüz çok erken olmasına karşın kahvehanenin Yunan sahibi uykulu da olsa ayaktaydı, tavuklarla, kuru tavuk pislikleriyle dolu arka avluya, kurumuş incir ağacının altına iki sandalye attı. Kıvrımlı-demir iskeleleri, fabrikalar dört yanda kule gibi yükseliyordu. Deniz salt sıcak demir, sıcak zift kokusu olarak vardı — ıslak, yansımalı bir koku.

İnmek istediği sokağın köşesinde Melissa'yı bırakırken ona «soğuk, baştan savma» bir biçimde veda etti — belki de kendi bürosunda çalışanlarca görülmekten korkmuştu. (Bu sonuncusu benim kendi varsayımım, çünkü edebiyat kokan «soğuk» ve «baştan savma» sözcükleri pek uymadı.) Kentin insanlıkdışı gürültüsü yeniden araya girmiş, onları eski duygu ve uğraşlarına döndürmüştü. Her zamanki doğallığı içinde esneyen, uykulu Melissa'nın ondan ayrıldıktan sonra ilk yaptığı iş, küçük Yunan kilisesine girip bir mum yakmak oldu. Ortodoks geleneği uyarınca soldan sağa haç çıkardıktan sonra ikonu öpmek üzere eğilirken gözlerinin önüne düşen saç demetini bir eliyle geriye itti. O metalsi öpücükte, unutulmuş bir

çocukluk alışkanlığının avuncunu bulmuştu. Sonra büyük bir bitkinlik içinde arkasına döndüğünde Nessim'le burun buruna geldi. Yüzü ölü yüzü gibi bembeyazdı, merak ateşiyle yanan tatlı bakışlarıyla kendisini süzüyordu. Melissa ansızın her şeyi anladı. Bir çeşit ıstırapla birbirlerine sarıldılar — öpüşmüyor, salt gövdelerini sıkı sıkıya kucaklıyorlardı — Nessim birden yorgunluktan titremeye başladı. Dişleri birbirine çarpıyordu. Melissa onu mihraptaki bir koltuğa sürükledi, bir süre orada dalgın dalgın oturan Nessim konuşmaya çalışıyor, boğulmaktan kurtulmuş biri gibi elini alnında dolaştırıyordu. Söyleyecek bir şeyi olduğundan değil, salt nöbet geçirmekten korktuğu için konuşmak istiyordu. Ağzından karga gibi bir ses çıktı:

— Çok geç oldu, saat neredeyse altı buçuk.

Diken diken sakallı yüzüne Melissa'nm elini bastırdıktan sonra kalktı ve çok yaşlı bir adam gibi el yordamıyla yolunu araya araya koca kapıların arasından gün ışığına döndü — Melissa arkasından bakakaldı.

Tan vaktinin ışığı Nessim'e hiç bu kadar güzel görünmemişti. Kent değerli bir taş kadar parlaktı. Gerçekten bankerlerin yaşadığı büyük taş yapılarda çınlayan telefonların seslerini kocaman, üretken mekanik kuşların seslerine benzetiyordu. Onlarda firavunlara özgü bir gençliğin parıltıları vardı. Parktaki ağaçlar pek alışılmamış bir sabah yağmuruyla yıkanmışlardı. Küçük pırlanta damlacıklarıyla kaplıydılar, keyifli keyifli tuvalet yapan dev kedileri andırıyorlardı.

Asansörle beşinci kata çıkarken kendisine çeki düzen vermeye çalışan (çenesindeki kısa sakalları yokla-yıp kravatını yeniden bağlayan) Nessim yaşadığı kısacık sahnelerin kendisinde uyandırdığı yepyeni duygu ve inançlardan neye uğradığını şaşırmış bir halde, aynadaki görüntüsünü sorguya çekiyordu. Gene de her şeyin gerisinde Melissa'nın kendisine yöneltti̇ği o beş sözcüğün anlamı, iltihaplı bir diş ya da parmak gibi zonkluyordu. Büyük bir şaşkınlıkla Justine'in artık kendisi için bir ölüden farksız olduğunu anladı — zihinsel bir imgeden bir kabartmaya, insanın sonsuza dek göğsünde taşıyabileceği bir madalyona dönüşmüştü. Eski yaşamını bırakıp yeni bir yaşama başlamak insana her zaman acı gelir — her kadın, *sui generis*[68], yeni bir yaşamdır, kendi kendine yeterli, kısa ve özlü olmak üzere. Bir kişi olarak Justine artık yoktu. Artık ona sahip olmak

değil, kendisini ondan kurtarmak istiyordu. Bir kadın olmaktan çok bir durumdu artık o.

Zili çalıp Selim'i çağırarak sıkıcı iş mektuplarından birkaçını not ettirdi; öylesine tuhaf bir sakinliği vardı ki, küçük steno yazısıyla ciddi ciddi not alan oğlanın birden eli titredi. Belki de şu anda önüne sıra sıra dizilmiş parıltılı telefonlarla birlikte büyük, cilalı masasında oturan Nessim onu hiç bu kadar korkutmamıştı.

Bu olaydan sonra Nessim Melissa'yı bir süre görmedi ama ona göndermeden yırtıp tuvalete attığı uzun mektuplar yazdı. Nedense Justine'i anlatmak, onu haklı göstermek gereğini duyuyordu, bu yüzden bütün mektupları kendilerinin geçmişiyle ilgili uzun; sıkıcı yorumlarla başlıyordu. Bu girişler olmadan Melissa'nın kendisini nasıl etkilediğinden, nasıl kazandığından söz edilemeyeceğini düşünüyordu. Karısını Melissa'ya karşı savunmuyordu —çünkü Melissa (o tek cümle dışında) karısını eleştiren hiçbir şey söylememişti— onu asıl kendi kuşkularına, Melissa'yla yaşadığı anlardan sonra beliren yeni kuşkulara karşı savunuyordu. Ben nasıl Justine deneyimimden sonra Melissa'yı daha iyi anlamış, onu yeniden değerlendirmişsem, o da Melissa'nın gri gözlerinde, kendisinden kuşku duyulmayacak yepyeni bir Justine görmüştü. Anlayacağınız, şimdi öyle büyük bir korkuyla kapılmıştı ki ondan nefret edebilirdi. Nefretin, amacına ulaşamamış aşktan başka bir şey olmadığını anlıyordu. Balthazar'a verdiği son kitabının ilk yaprağına şu aşağıdaki alaylı sözleri karalayan Pursewarden'ın sarsılmazlığını anımsayınca kıskançlık duydu:

Yaşam Üzerine — Pursewarden

N.B.[69] Yemek, yemek içindir
Sanat sanat yapmak için
Kadınlarsa............için
Son
RIP[70]

Ve çok başka koşullarda bir kez daha karşılaştıklarında... Ama devam edecek cesaretim yok. Ben kendi yüreğim ve kafamla Melissa'yı yeterince tanıyordum, Nessim'in onda bulduklarını anımsamaya dayanamam — karalamalarla, düzeltmelerle dolu sayfalar. Günlüğümden çıkarıp yırttığım

yapraklar. Cinsel kıskançlık, yaratıkların en tuhafı, her yere yuvalanabilir, belleğe bile. Nessim'in çekingen öpüşlerini, Nessim'de benimkine en çok benzeyen ağzı bulmuş olan Melissa'nın öpüşlerini görmemek için başımı başka yana çeviriyorum...

Paketten kabartmalı karton bir kart seçip, nice yüz kızartıcı üstelemelerden sonra götürü iş yapan yerel bir matbaacıyı, karta adımı ve adresimi basmaya razı ettikten sonra kalemimi elime alıp şöyle yazdım:

bay------- bay --------'nın
Mareotis gölünde yapılacak ördek avı
partisine davetini kabul ettiğini bildirmekten
kıvanç duyar.

İnsan davranışına ilişkin birtakım önemli doğruların şimdi öğrenilebileceğini sanıyordum.

Sonunda dupduru bir kış günbatımına güz gelip oturdu. Corniche boyu sıralanmış beyaz taş direkleri döven dalgalı bir deniz. Mareotis'in sığ kıyılarında toplanan göçmen kuşlar. Yavaş yavaş altın renginden geriye, kış rengine dönüşen sular.

Akşama doğru avcılar Nessim'in evinde toplanıyorlar — korkunç bir araba kalabalığı, özel arabalar, av arabaları. Hazırlanan av çantaları, sandviçlerle içkilerle desteklenmeye gönderilen hasır sepetler. Tek tek ortaya dökülen av kılıkları. Tüfekler, fişekler karşılaştırılıyor, avcılık yaşamının ayrılmaz parçası olan konuşmalar, ipsiz sapsız, birbirini tutmaz, çokbilmişçe. Aysız, sarımsı bir alacakaranlık iniyor; gün ışığının açısı yavaş yavaş yukarıya, camsı leylak rengi akşam göğüne çevriliyor. Su saati kadar saydam, sert bir hava.

Justine'le ben şimdiden ayrılmışız gibi kendi düşüncelerimizin örümcek ağında dolaşıyoruz. O bilinen kadife kılıklardan biri var üstünde —aşağı doğru genişleyen derin cepli bir palto, kaşlarının üstüne kadar inen yumuşak kadife bir şapka— okul çocuğu şapkası gibi bir şey, dizlerinin üstüne kadar çıkan çizmeler. Artık birbirimizin gözlerine bakmadan, boşluğa konuşur gibi konuşuyoruz. Başım ağrıdan çatlıyor. Bana zorla kendi yedek tüfeğini verdi — çok güzel, güçlü bir silah, on ikilik bir Purdy, doğrusu benim gibi hem eli hem de gözü acemi birine göre biçilmiş kaftan.

Grupları oluşturmak üzere kuralar çekilirken gülüşmeler, alkışlar başlıyor. Gölün çevresine kurulmuş siperlere dağılacağız, kurada batıdaki siperlere düdenlerin yolu çok uzun, ta Mex'ten, çölün kıyısından dolaşacaklar. Üstüne konukların adlarının yazıldığı küçük kâğıt parçalarıyla dolu bir şapkanın içinden sırayla her grubun başkanı ad çekiyor. Nessim ilk adı çekti — Capodistria. Capodistria'nın üstünde kadife manşetli çok şık deri bir ceket, haki rengi gabardin bir pantolon, ayağında damalı çoraplar, başında kumlu kumaştan horoz tüylü eski bir şapka var; fişekliklerini de kuşanmış. Onun arkasından, gözlerinin altı kül rengi torbacıklı, binici pantolonlu Yunan generali Ralli'nin adını çekiyor, daha sonra Fransız maslahatgüzarı, kuzu postu paltolu Pallis'in, daha sonra da benim.

Justine ile Pombal, Lord Errol'un grubundalar. Artık ayrılıyoruz, bunun lamı cimi yok. Nessim'in gözlerindeki donuk parıltıyı izlerken gerçekten ilk kez korkuyorum. Ayrı ayrı arabalara yerleşiyoruz. Selim kalın domuz derisi bir tüfek kılıfının kayışlarını bağlıyor, titreyen elleriyle. Bütün her şey tamamlandıktan sonra büyük bir gürültüyle arabaların motorları çalışmaya başlıyor; bu işareti bekleyen hizmetçiler ellerinde şampanya kadehleriyle büyük evden koşarak gelip bize son bir veda içkisi sunuyorlar. Bu oyalanmadan yararlanan Justine dumansız fişek vermek bahanesiyle benim yanıma geliyor. Neredeyse hafifleme diyebileceğim bir ifadeyle parlayan kara, anlamlı gözlerini yarım saniye kadar gözlerime dikip baktıktan sonra sevgiyle kolumu sıkıyor. Ben de gülümsemeye çalışıyorum.

Arabayı Nessim kullanıyor, batmak üzere olan güneşin son ışıklarıyla birlikte kentin içinden geçip Aboukir vönündeki alçak kum tepecikli yöreye doğru aynı kararda ilerliyoruz. Herkes çok neşeli, Ralli hiç susmadan konuşuyor, Capodistria deli babasının masalsı öyküleriyle bizi güldürüyor. («Delirir delirmez ilk işi iki oğlunu mahkemeye vermek oldu, bizleri kendi isteğimizle, bile bile piç olmakla suçladı.») Arasıra parmağını kaldırıp sol gözünün üstüne kara bir şeritle bağlanmış pamuklu bez parçasına dokunuyor. Nasıl oldu da Justine'in bütün mutsuzluklarının nedeni olan gözü kara bantlı adamın Capodistria olduğunu bugüne kadar anlayamadım? Pallis koca kulaklı eski bir avcı başlığı çıkardı, onunla düşünceli bir Fransız tavşanına benziyor. Arasıra dikiz aynasında Nessim'le göz göze geliyoruz, bana gülümsüyor.

Gölün kıyısına vardığımızda hava iyice kararmış durumda. Bizi bekleyen deniz uçağı büyük bir gürültüyle çalışıyor. İçi tuzak hayvanlarıyla

tepeleme dolu. Nessim bizimle birlikte sala binmeden önce birkaç av tüfeğinin ve üç ayaklı sehpanın parçalarını takıp ekleştiriyor; sonra sazlıklarla çevrili gölün büyük çölü içinde ilerlemeye, geceyi geçireceğimiz ıssız kulübeye doğru yol almaya başlıyoruz. Gölün konuklarının rahatını kaçıran gürültülü teknemizle karanlık geçitleri kıyı kıyı izlerken, kule gibi yükselen sazlıklar birden ufkumuzu kesiyor, kuşları gizlenmeye çağıran bir sürü kamış adacığı var. Bir ya da iki kez önümüzde uzun bir su yolunun açıldığı oluyor, suyun yüzüne çıkan kuşların telaşlı çırpınışlarını görüyoruz — durgun suyun yüzeyinde onların tüylerini sürükleyen yaban ördeği. Sağımızda solumuzda gezinen karabataklar, otla tıkanmış, uzun, iştah-kurbanı gagalarıyla çok ilginç görünüyorlar. Gölün kalabalık kuş sürüleri artık geceyi geçirecekleri yerlerine yerleşiyorlar. Deniz uçağının motorları durur durmaz ördeklerin inil tili sesleri duyulmaya başladı.

İnce ince esen, acar bir rüzgâr, küçük tahta kulübenin çevresindeki suyu buruşturuyor. Yükleyiciler kulübenin önündeki sahanlığa oturmuşlar bizi bekliyorlar. Birden karanlık çöktü, kayıkçıların sert, kıvılcımlı, şen sesleri geliyor. Yükleyici tayfası çok çılgın; bellerine doladıkları *galabeah*'ları, soğuk işlemez gövdeleriyle bağıra çağıra bir adacıktan ötekine seğirtiyorlar. Öyle kara, öyle iri görünüyorlar ki, sanki karanlıktan oyulup çıkarılmışlar. Bizi tek tek sahanlığa çektikten sonra sandallara binip kucaklarındaki tuzak hayvanlarını yerleştirmeye gidiyorlar; o sırada biz parafin lâmbalarıyla aydınlatılmış iç odaya geçiyoruz. Silâhlarımızı, fişekliklerimizi atıp çizmelerimizi ayağımızdan çıkarırken mutfaktan umut verici güzel yemek kokulan geliyor. Avcıların bazıları tavlanın başına geçti, bazıları da oturdular avcılık öykülerinden konuşuyorlar — erkekler için dünyanın en tatlı konusu. Ralli, eski, yamalı çizmelerine domuz yağı sürüyor. Doğrusu yahni çok güzel olmuş, kırmızı şarap da herkesin keyfini getirdi.

Saat dokuzda çoğumuz yatağa girmeye hazırız; Nessim dışarda, karanlıkta yükleyicilere son açıklamalarını yaptıktan sonra eski, küflü çalar saati üçe kuruyor. Hiç uyumaya niyetli görünmeyen yalnızca Capodistria. Sanki düşüncelere dalmış gibi şarabını yudumlayıp purosunu tüttürerek oturuyor. Onunla dereden tepeden konuşup dururken birden Pursewarden'ın kitapçılarda yeni satılmaya başlanan üçüncü kitabını eleştirmeye başlıyor.

— Benim şaştığım, bir sürü ruhsal sorunu sanki beylik sorunlarmış gibi ortaya döküp bunları örnek roman kişileriyle açıklaması. Şu şehvet

düşkünü Parr’ı düşünüyorum. Bana çok benziyor. Şehvet peşinde koşmasının özürü olarak söylediği şeyler tuhaf ama güzel — kitabın bir yerinde, herkesin bizleri aşağılık birer karı-kız düşkünü olarak gördüğünü ama onun altında yatan güzellik açlığını gözden kaçırdıklarını söylüyor. Bazan bir yüz insanı öylesine çarpar ki, onun her bir çizgisini yiyip yutmak istersin. Hatta o yüzün altındaki gövdeyle sevişmek bile açlığını dindirmez, seni rahatlatmaz. Bizim gibi insanlar ne olacak?

İçini çektikten sonra bu kez İskenderiye’nin eski günlerinden söz etmeye başlıyor. Yepyeni bir boyun eğiş ve yumuşaklıkla geride kalmış günleri anlatıyor, o günlerle birlikte gözlerinin önünden bir sinema şeridi gibi geçip giden kendi delikanlılığını, gençliğini:

— Babamı doğru dürüst tanıyamadım. Hep iğneli konuşurdu, ama bu alaylı sözlerin altında yaralı bir ruhu gizlemeye çalışıyor olabilirdi. Bir insan başkalarını etkileyecek, onların belleklerinde yer edecek kadar sivri şeyler söylüyorsa, sıradan biri olamaz. Örneğin bir keresinde evlilikten söz ederken şöyle demişti: ‘Evlilikle umutsuzluğu yasallaştırıyorlar.’ Bir keresinde de şunu söyledi: ‘Her öpüş nefrete karşı kazanılmış bir zaferdir.’ Bana yaşam görüşü çok tutarlı geliyor, ama n’eylersin ki araya delilik girdi. Birkaç olayın, birkaç sözün anısını sürdürmekten başka bir şey yapamıyorum. Keşke ben de arkamda bu kadarcık bırakabilsem.

Dar, tahta yatakta uyumadan önce bir süre onun söylediklerini düşünüyorum; dışarıda, sahanlıkta yükleyicilerle konuşan Nessim’in fısıltılı, telaşlı sesinden başka hiç ses yok, her yer zindan gibi karanlık. Neler söylediğini anlayamıyorum. Capodistria ağır gövdesiyle pencerenin altındaki tahta yatağa tırmanmadan önce purosunu bitirmek için bir süre daha karanlıkta oturuyor. Ralli’nin horultusuna bakılırsa ötekiler çoktan uyumuş. Korkumun yerini bir kez daha boyun eğiş alıyor; tam uykunun sınırında, bir an sonra — salt uyuyanların uzak sesleri, büyük gölün sularının gel-gitleriyle dolu zindanda — yitip gidecek olan Justine’i düşünüyorum.

Omuzumu sarsan Nessim’in yumuşak elinin dokunuşuyla uyandığımda, ortalık zifiri karanlık. Çalar saat bizi atlatmış. Ama bütün oda gerinen, esneyen, yataklarından çıkan insanlarla dolu. Yükleyiciler dışarıdaki sahanlıkta çoban köpeği gibi kıvrılıp uyumuşlar. Parafin lambalarını yakıyorlar, böylece onların tayfı andıran ışıkları kahve ve sandviçten oluşan derme çatma kahvaltımızı aydınlatıyor. Kulübeden aşağı

inip buz gibi göl suyunda yüzümü yıkıyorum. Her yer zindan gibi karanlık. Herkes sanki karanlığın ağırlığından iki büklüm olmuş gibi alçak sesle konuşuyor. Ani esintilerle kulübe sarsılıyor, çünkü gölün içindeki incecik direkler üstüne oturtulmuş.

Her birimize birer sandal, bir de silah taşıyıcı veriliyor. Nessim,

— Sen Faraj'ı al. En tecrübelisi, en güveniliri odur, dedi.

Teşekkür ettim. Kirli beyaz bir sarığın altında gülümseyen ruhsuz bir yüz — kara ve yaban. Eşyalarımı alıp sessizce karanlıktaki sandala doğru yürüyor. Veda anlamında bir şeyler mırıldanıp sandala biniyorum. Kıvrak bir hareketle sırığı sallayan Faraj, sandalı hemen geçite sokuyor, birden kara bir elmasın tam ortasını yara yara gitmeye başlıyoruz. Su yıldızlarla dolu, Elcebbar aşağıda, Oğlak parlak kıvılcımlar saçıyor. Bu elmas iğneli, yıldızlı döşemenin üstünde uzun süre ilerliyoruz. Çamura batıp çıkan sırığın peltek sesinden başka hiç ses yok. Sonra birden daha geniş bir geçite girdiğimizde, sandalın pruvasına çarpan dalgacıkların tıpırtısını duymaya başlıyoruz; hafif hafif esen rüzgârsa bize görünmeyen deniz kıyısından tuz tadı taşıyor.

Bu yitik dünyanın karanlığında ilerlerken havada tanın ilk belirtileri başlıyor. Daha ötedeki ıssız sulara açılan geçitler şimdi adacıkların, püskül püskül otların, kamışların, sazların soluk karaltılarıyla parça parça oldu. Dört bir yanımızdan yükselen gür, çoğul ördek gurultularına kıyı boyundaki martıların tiz, acı çığlıkları karışıyor. Bir şeyler homurdanan Faraj, sandalı bir adacığa yöneltti. Ellerimi karanlığa uzatıp en yakın varilin buz gibi kıyısına tutunarak güç bela üstüne tırmanıyorum. Av bekleyeceğimiz yerler birbirine bağlanmış, görünmesin diye uzun kamışlarla çevrilmiş tahta tirizli birkaç varilden oluşuyor. Ben sandaldan takım taklavatımı alır, Faraj'ı o dertten kurtarırken, o da sandalı dengede tutmaya çalışıyor. Artık bir yerlerden yükselmeye başlayan güneşin bu kara, bu anlatımsız karanlıktan doğuşunu beklemekten başka yapılacak bir şey yok.

Bıçak gibi keskin bir soğuk var, benim o koca kalın paltom bile para etmiyor. Faraj'a tüfeğimi kendim dolduracağımı söyledim çünkü yanımda durup yedek tüfeğimle yedek namluyu bana vermesini istemiyorum. Bunu söylerken utanç duyduğumu itiraf etmeliyim, ama rahatladım. İfadesiz bir bakışla başını salladıktan sonra sandalı biraz ötedeki sazlığa sürerek

korkuluk gibi içine gizleniyor. Şimdi yüzlerimiz gölün uzak kıyılarına dönük bekliyoruz — sanki yüzyıllarca.

Birden büyük boğazın ucunda beliren ve giderek kalınlaşıp güneş ışınına dönüşen düğün çiçeği sarısı bir çizgi karanlık bulut kümelerinin arasından yavaş yavaş doğuya inerken gözüme soluk, aralıklı bir titreşme çarpıyor. Görünmez kuş sürülerinin kıpırtıları giderek artıyor. Yarı açılmış bir kapı gibi yavaş yavaş güçlükle üstümüze açılan tainn aydınlığı karanlığı geriye iteliyor. Bir dakika sonra yumuşak sarı çiçeklerden oluşan bir merdiven, gökten aşağı kayarak ufkumuza iniyor, böylece hem göz hem de zihin, eksik olan mekânsal yön duygusuna kavuşuyorlar. Faraj durmadan esneyip kaşınmakta. Şu anın renkleri gül pembe-kızıl ve sıcak-yanık sarı. Bulutlar yeşile, sarıya dönüşüyorlar. Göl, uykusundan uyanmaya başladı. Doğu ufkumdan bir yaban ördeği karaltısının geçtiğini görüyorum. «Vakit tamam,» diye mırıldanıyor Faraj; oysa benim saatimin yelkovanı daha beş dakikamızın olduğunu söylüyor. Sanki kemiklerim karanlığı emmiş gibi. Uykulu zihnimi toparlamaya çalışırken kendimi kararsız ve ölgün buluyorum. Saat dört buçuktan önce ateş edilmeyecek, öyle kararlaştırıldı. Ağır ağır tüfeğimi doldurup fişekliğimi tahta tirizlerin üstüne, kolayca yetişebileceğim bir yere koyuyorum. Faraj deminkinden daha telaşlı bir sesle «Vakit tamam,» diyor. Az ötemden plof diye bir ses duyuyorum, bir yerlere gizlenmiş kuşlar pırr diye kaçıyorlar. Ta uzakta, gölün ortasında düşünceli düşünceli oturan üç-beş angıt kuşu var. Tam ağzımı açacağım sırada güneyden ilk tüfek sesi geliyor — uzaktan kriket toplarının tıkırtısını andırıyor.

Şimdi tek başına yaşayan kuşlar geçmeye başladı, bir, iki, üç. Işık yavaş yavaş artarken kırmızıdan yeşile dönüşüyor. Bulutlar yer değiştirdikçe gökyüzünde koca koca oyuklar açılıyor. Bir meyve soyar gibi sabahın kabuklarını soyuyorlar. İki yüz metre kadar ötede ok ucu gibi suyun yüzeyine çıkan dört ördek başı arka arkaya sıralandı. Tam benim görüş alanımdan geçiyorlar, iğreti takılan uzun mesafe namlusuyla ateş ediyorum. Her zaman gibi bizim sandığımızdan daha hızlı ve yüksekten geçmişler. Her dakikanın yüreğimde atışını duyuyorum. Yakın yakın yerlerden tüfekler patlamaya başlıyor, göl birden canlandı. Ördekler akın akın geliyor, üçlü, beşli, dokuzlu gruplar halinde; çok alçaktan ve hızlı uçuyorlar. Gökte tüylü ok gibi giderlerken boyunları geriliyor, kanatları mırıltılar çıkarıyor. Şimdi de daha yüksekten gökyüzünün tam ortasından yumuşak, ağır bir uçuşla

geçen, uçak biçiminde sıralanmış, arkalarından ışık vuran yaban ördeği takımları. Tüfekler havayı parça parça ediyor, açık denize doğru helezonlar çizerek ağır ağır verevlemesine inerlerken onları yağmaladılar. Erişilemeyecek bir yükseklikten tesbih tanesi gibi arka arkaya geçen yaban kazlarının ağlamaklı sesleri Mareotis'in şu anda güneşli olan sularında yankılanıyor.

Artık düşünecek zaman yok, çünkü başımın üstünden bağırtlaklar, bataklık ördekleri ok gibi geçmeye başladı, ağır ağır, düzenli bir biçimde ateş ediyorum. Öylesine çok hedef var ki, yarım saniyede bir tüfeğimin önüne gelen kuşlardan hangisini seçeceğimi şaşırıyorum. Birkaç kez takım halinde geçen kuşlara hızlı bir hareketle ateş ettiğim oluyor. İsabet alan bir kuş olduysa yalpalayıp fır fır dönmeye başlıyor; kısa bir duraklamadan sonra sanki bir hanımefendinin elinden düşen mendil gibi zarif bir biçimde aşağı iniyor. Boz rengi gövdeleri sazlar hemen gizliyor, ama yorulmak bilmeyen Faraj sandalını oradan oraya deli gibi sürerek onları buluyor. Arasıra göbeğine sıkıştırılmış *galabeah*'ıyla suya atıyor kendini. Yüzü heyecandan alev alev, bazan sevinç çığlıkları duyuluyor.

Artık her yönden gelmeye başladılar, aklınıza ne kadar yön gelirse. Kuşları gölün bir ilerisine bir gerisine süren tüfek havlamaları, insanın kulaklarında birbirine karışıyor. Birtakım kuş sürüleri hızlı uçuyorlar, ama gene de ağır kayıplardan sonra savaş yorgunu oldukları belli; tek başına uçanlarsa korkudan akıllarını kaçırmışa benziyorlar. Genç, aptal bir ördek bir ara sandalın yakınına kondu, Faraj neredeyse elini uzatsa yakalayacak. Ama birden tehlikeyi fark edip köpüklerin arasından fırlayıp gidiyor. Hiç övünmeden söyleyebilirim ki, heyecandan kendimi denetleyememe, gelişigüzel ateş etmeme karşın, hiç de fena sayılmam. Güneş şu anda biraz yükseldi, gecenin ıslaklığı yok artık. Bir saate kalmaz bu kalın giysilerin içinde terlemeye başlarım. Üstünde hâlâ kuşların uçtuğu Mareotis'in dalgacıklı sularında güneş parlıyor. Şimdi bütün sandallar ıslak kuş gövdeleriyle doludur, parçalanmış gagaların arasından sandal tahtalarına kanlar akıyordur, o olağanüstü güzel tüyler ölümle donuklaş-mıştır.

Geri kalan cephanemi elimden geldiğince idareli kullanmaya çalışsam da saat sekizi çeyrek geçe son fişeği tüketiyorum. Faraj, tek düşüncesi avı bulup getirmek olan bir köpek gibi hâlâ büyük bir dikkatle kamışların arasında sürüden kaptığımız kuşları arıyor. Bir sigara yaktım, ilk kez rahat bir soluk alıyorum, yakında kötü bir şeylerin olacağı duygusundan

kurtulmuş gibiyim, biraz kafamı toparlıyorum. Ölüm beklentisi insanın zihninin üstüne nasıl da çelik bir zırh gibi geçiyor, tek besini umut ve istek olan geleceği nasıl da yok ediyor. Çenemde yeni çıkan sakallara dokunuyor, sıcak bir banyoyla sıcak bir kahvaltının özlemini duyuyorum. Faraj hâlâ saz adacıklarını dolaşmakta. Tüfek sesleri azaldı, hatta gölün bazı bölgelerinde kesildi. Güneşli suların öte yakasında bir yerlerde olması gereken Justine'i düşünüyorum, keskin bir acı duymaksızın. Onun güvenliği yönünden önemli bir kaygım olamaz, çünkü silah doldurucusu olarak yanına benim sadık hizmetçim Hamid'i aldı.

Artık aramayı bırakıp sandalı getirmesi için Faraj'a seslenirken birden kendimi kuş gibi hafif ve neşeli duyumsuyorum. Canı sıkılarak söylediğimi yapıyor, böylece kulübeye dönmek üzere yeniden kamışlar arasındaki boğazlara, kanallara giriyoruz.

Ralli ve Capodistria'nın ağzına kadar dolu çantalarla döneceklerini düşünen Faraj,

— Sekiz çift, az, diyor.

— Benim için çok iyi, benim gibi kötü bir atıcı için. Daha önce hiç bu kadar vurmamıştım.

Gölü çepeçevre saran, minyatür kanallar benzeri boğazlar dolambacına giriyoruz.

Boğazın öteki ucundan ışığın önü sıra bize doğru gelen bir sandal ilişiyor gözüme. Yavaş yavaş Nessim'in bildik gölgesini seçiyorum. Başında kadife taklidi başlığı var, kulaklarının üstüne inen kanatları yukarı kaldırıp tepeden bağlanmış. El sallıyorum, ama karşılık vermiyor. Ellerini dizlerine dolamış, sandalın pruvasında dalgın dalgın oturuyor.

— Nessim, diye sesleniyorum. «Nasıl gitti? Ben sekiz çift topladım, biri de kayıp.»

Şimdi neredeyse sandallarımız yan yana, çünkü kulübeye çıkan son boğazın ağzına yöneldik ikimiz de. Nessim aramızdaki uzaklık bir-iki metreye ininceye kadar bekledikten sonra şaşırtıcı bir sakinlikle,

— Duydun mu? Bir kaza oldu. Capodistria... diyor.

Birden yüreğimin göğsümde kasıldığını duyuyorum.

— Capodistria mı dedin? diye kekeliyorum.

Nessim'de hâlâ o tuhaf kötü sakinlik sürüyor, sanki çok yorucu bir iş yapmış da, şimdi dinleniyormuş gibi.

— Öldü, diyor.

Kamışların oluşturduğu duvarın ötesinde deniz uçağının motorlarının çalışmaya başladığını duyuyorum. Sese bakıp başını salladıktan sonra aynı sakinlikle şöyle ekliyor:

— İskenderiye'ye geri götürüyorlar.

Aklıma binlerce alışılmış beylik söz, binlerce alışılmış soru geliyor, ama uzun süre hiçbir şey söyleyemiyorum.

Ötekiler sahanlığa toplanmışlar, hepsi çok kaygılı, hatta utanıyor gibiler; aptalca bir şaka yaparak arkadaşlarından birinin ölümüne neden olmuş düşüncesiz okul çocuklarına benziyorlar. Deniz uçağından yayılan boğuk ses hâlâ havayı kaplıyor. Orta uzaklıkta bir yerlerden haykırışmalar, araba motorlarının sesleri geliyor. Doğal olarak büyük bir hazla seyredilmesi, üstünde uzun uzun konuşulması gereken üstüste yığılı ördekler, kulübede saçma, tarihe aykırı bir manzara oluşturuyorlar. Ölüm görece bir soruna benziyor. Tüfeklerimizi alıp karanlık gölün içine daldığımızda ondan payımıza düşeceği belli oranda kabul etmeye hazırdık. Capodistria'nın ölümü kötü bir koku, kötü bir şaka gibi durgun havada sallanmakta.

Onu getirmeye giden Ralli, gölün sığ sularında yüzükoyun yatarken bulmuş, kara göz bandı biraz ötesinde yüzmekteymiş. Besbelli ki bir kaza. Capodistria'nın tüfek doldurucusu karabatak gibi kupkuru yaşlı bir adam, şu anda sahanlıkta iki büklüm oturmuş fasulye yiyiyor. Olan biteni doğru dürüst anlatamıyor bile. Yukarı Mısırlıymış, yüzünde çöl papazlarının yarı deli, bitik ifadesi var.

Ralli son derece sinirli, durmadan konyak içiyor. Öyküsünü yedinci kez anlattı, başka türlü sinirlerinin yatışmasına olanak yok. O gittiğinde suya düşeli çok olmaması gerekiyormuş, ama derisi çamaşırcı kadın elleri gibiymiş. Deniz uçağına bindirmek üzere yerden kaldırdıklarında, ağzından fırlayan takma dişleri tak diye döşeme tahtalarına düşünce korkudan sıçramışlar. Bu olay onu çok etkilemişe benziyor. Birden üstüme büyük bir yorgunluk çöktü, dizlerim titriyor. Bir kupa sıcak kahve alıp ayağımdaki çizmeleri çıkardıktan sonra en yakın yatağa sürükleniyorum. Ralli sağır bir inatla hâlâ konuşuyor, boştaki eliyle havada zengin anlamlı biçimler çiziyor. Ötekiler fazla merak göstermeden, onu izliyorlar, her biri kendi düşüncelerinin kuyusuna dalmış. Capodistria'nın tüfek doldurucusu gözleri güneşten kamaşarak aç bir hayvan gibi halâ hapır hupur yemek yemekte. Şu anda bir sandal göründü, içinde tehlikeli bir biçimde ayakta duran üç polis

var. Nessim, içinde biraz da olsa mutluluk bulunan bir soğukkanlılıkla onların gülünç durumlarını izliyor; sanki kendi kendine gülümsermiş gibi. Tahta merdivenlerde çizme ve dipçik takırtıları, işte ifadelerimizi almak üzere karşımıza dikildiler. Onlarla birlikte gelen sıkıntılı kuşku havası üstümüzde geziniyor. İçlerinden biri Capodistria'nın tüfek doldurucusunu alıp sandala götürmeden önce ellerine kelepçe taktı. Adamcağız aptallaşmış gibi ellerini uysalca demir kelepçelere uzatıyor: tıpkı kendisine öğretilmiş, ama ne olduğunu anlamadığı insanca bir hareketi yapmaya zorlanan yaşlı bir maymun gibi.

Polisler işlerini bitirip gittiklerinde saat neredeyse bir. Bu saate kadar gölü tümüyle boşaltmış olması gereken avcı grupları Capodistria'nın ölüm haberinin kendilerini beklediği kente dönecekler. Ama bu kadarla kalmıyor.

Eşyalarımızı alıp kıyıda tek tek dağıtıyoruz. Arabalar bizi beklemekte, paraları ödenmesi gereken sandalcılarla, yükleyicilerle sonu gelmez pazarlıklar başlıyor; tüfekler boşaltılıyor, çantalar ayrılıyor; bütün bu hayhuyun içinde kalabalığın arasından Hamid'in sıkıla sıkıla geldiğini görüyorum, sağlam gözünü güneşten kısmış. Beni aradığını sanıyorum ama hayır: Nessim'in yanına gidip ona küçük mavi bir zarf uzatıyor. Burasını olduğu gibi anlatmak istiyorum. Nessim zarfı sol eliyle dalgın dalgın alırken, öteki elindeki fişek kutusunu arabanın torpido gözüne uzatıyor. Zarfın üstündeki yazıya ilkin şöyle bir göz ucuyla, sonra dikkat kesilerek bir daha bakıyor. Gözlerini Hamid'den ayırmadan derin bir soluk aldıktan sonra, zarfı açıp yarım tabaka kâğıda yazılmış şey neyse, onu okuyor. Bir dakika kadar öylece düşündükten sonra, mektubu zarfa yerleştiriyor. Sanki birden midesi bulanmış, çıkarabileceği bir yer arıyormuş gibi bir ifadeyle çevresine bakıyor. Kalabalığın arasından ilerleyerek başını çamur duvarın köşesine dayadıktan sonra, soluğu tükenmiş bir koşucu gibi boğazına tıkanan hıçkırığı koyuveriyor. Çabucak kendini toparlayıp gözlerini kurulayarak arabaya dönen Nessim hazırlıklarını tamamlıyor. Bu küçük olay konukların gerisinin hiç dikkatini çekmiyor.

Arabalar harekete geçerken toz bulutları kalkıyor; çılgın sandalcı tayfası bağıra çağıra, altın ve fildişiyle süslü karpuz dilimi gülüşlerle, el sallayarak bizi uğurluyor. Arabanın kapısını açan Hamid maymun gibi içeri tırmanıyor.

— Ne oldu? diye soruyorum.

«Elçiye zeval olmaz» anlamında yalvarırmış gibi bir hareketle küçük ellerini bana doğru özür dilercesi-ne oğuşturarak, yumuşak, yatıştırıcı sesiyle,

— Efendim, bayan gitti. Eve bir mektup bıraktı, diyor.

Sanki bütün kent çatır çatır kulaklarımın dibinde parçalanmış gibi: Ağır ağır oturduğum apartmana yürüyorum, bir yer sarsıntısından kurtulanlar kendi kentlerinin sokaklarında herhalde böyle benim gibi amaçsız dolaşıyorlardır, tanıdıkları yerlerin ne çok değiştiğine şaşarak: Piroua Caddesi, Fransa Caddesi, Tarhana Camisi (elma kokan gömme dolap), Sidi Abou El Abbas Caddesi (su dondurması ve kahve), Anfouchi, Ras El Tin (İncirli Burun), İkingi Mariut (kır çiçeklerini bir araya topluyorum, beni sevemeyeceğine iyice aklım yatıyor), alanda Muhammed Ali'nin atlı yontusu... Sudan 1885, öldürülen General Earle'ün küçük, gülünç büstü... Kırlangıç kalabalıklı bir gece... Kom El Shugafa'daki mezarlar, ıslak toprak ve karanlık, her ikisi de karanlıktan korkmuş... Eski Kanopus Yolu, Fuad Caddesi, bir zamanların Rosette Caddesi... Hutchinson, bentleri yıkarak kentin su düzenini bozdu... *Moeurs*'den bir sahne: Arnauti ona kendisini anlatan kitabı okumak istiyor. «Elleri kucağında hasır iskemlede oturuyor, sanki bir ressama poz verirmiş gibi, ama yüzünde gittikçe büyüyen korku ifadesi var. Sonunda dayanamayıp elimdeki müsveddeleri ocağa fırlatıyorum. 'Ne anlamı var bütün bunların, sen bir şey anlamadıktan sonra, bu satırlar parça parça olmuş bir yürekle yazıldı,' diye haykırıyorum.» Nessim'in geniş merdivenlerden yukarı koşarak çıkışını, onun odasında sanki leopar pençesiyle temizlenmiş gibi bomboş tuvalet masasının, boş dolapların karşısında aklı başından gitmiş gibi duran Selim'le karşılaşışını görür gibiyim.

İskenderiye limanında vapur düdükleri boğuk boğuk boğuk ötüyorlar. Liman sığlığının yeşil yağlı sularını sıkıştırıp ezen gemi uskurları. Yatlar aylak aylak yön değiştirip yana yatıyor, yeryüzünün yürek damarlarının açılıp kapanış ritmine göre soluk alarak sirenlerini gökyüzüne dikiyorlar. Yaşantının yüreğinde bir yerde, bir düzen, bir tutarlılık var, yeterince dikkatli, yeterince sevecen, yeterince sabırlı olsak, onu ansızın bastırabiliriz. Bakalım zamanımız olacak mı?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Justine'in gidişiyle birlikte katlanılması gereken yeni bir durum doğmuştu. İlişkimizin bütün düzeni değişti. Sanki bir kemerin kenet taşını alıp götürmüş gibiydi: Nessim'le ben yıkıntıların arasında kalmıştık, deyim yerindeyse, kurulmasına kendisinin yol açtığı, şimdi yokluğuyla anlamsızlaşan, artık bundan böyle de sevgiyi her zaman gölgeleyeceğini sandığım suçluluk duygusunu yankılayacak bir ilişkiyi onarma işi bize kalmıştı.

Çok acı çektiği belliydi. O zengin anlatımlı yüzü, ürkek, sağlıksız bir görünüm almıştı — bir kilise şehidi kadar benzi sarıydı. Onu böyle gördükçe Melissa Kudüs'e gitmeden önce onunla birlikte geçirdiğimiz son saatlerdeki duygularımı bütün tazeliğiyle anımsıyordum. Melissa şu sözleri ne büyük bir içtenlikle, ne tatlı söylemişti:

— Her şey bitti... Dönüşü olmayabilir bunun... Hiç değilse bu ayrılığın.

Sesi buğulanmış, ıslaklaşmış sözcüklerini de bulandırmıştı. O sıralarda çok hastaydı. Yaralar yeniden açılmıştı.

— Kendimizi yeni baştan irdelemenin zamanı geldi... Keşke ben Justine olsaydım... Benimle sevişirken hep onu düşünüyordun, biliyorum... Tersini söyleme... Biliyorum sevgilim... Kafandaki bir düşü bile kıskanıyorum işte... Öteki sıkıntıların üstüne bir de kendi kendini suçlama binince korkunç oluyor... Aldırma.

Sarsılarak sümkürdükten sonra gülümsemeye çalıştı.

— Dinlenmeye öylesine ihtiyacım var ki... Şimdi de Nessim bana âşık.

Elimi onun kederli ağzının üstüne koydum. Bizi götüren taksi sinirli insanlar gibi zangır zangır titriyor. Şoför dikiz aynasından gizli gizli bizi izliyor. Belki de, şu beyazların coşkuları çok tuhaf, insanda şehvet uyandırıyor, diye düşünüyordur. Aşk yapan kedileri izler gibi izliyor bizi.

— Seni hiç unutmayacağım.

— Ben de. Bana yaz.

— Ne zaman istersen sana dönerim.

— Biliyorum. Sen hele iyileş, Melissa, sen iyileş, ben beklerim. Yepyeni bir dönem başlayacak. Bunu şurada, içimde duyuyorum.

Böyle anlarda âşıkların kullandıkları sözcükler çarpıtıcı coşkularla yüklüdür. Oysa suskunluklar öyle mi ya, onlar her şeyi doğru bir çizgide tutacak kadar kesindirler. Birbirimizin ellerini tutmuş susuyorduk. Beni kucakladıktan sonra şoföre gitmesini işaret etti.

«O gittikten sonra kent kendisine dayanılmaz derecede yabancı gelmişti,» diye yazıyor Arnauti. «Ne zaman onunla ilgili anısı olan tanıdık bir köşeyi dönse, onun canlı imgesi hemen karşısına dikiliyor, sokaklarda, alanlarda kederli gözlerinin, ellerinin hayaleti dolaşıyordu. Bir zamanlar sarhoş gibi birbirlerinin gözlerine bakarak oturdukları kahvehanelerin cilalı masaları arasından kulağına eski bir konuşma çalınıyordu. Bazan karanlık sokakta birkaç adım önünden yürürken görüyordu onu. Sandaletinin kayışını düzeltmek için durakladığı sırada yüreği güm güm atarak ona yetişir, ama bakardı ki o değil, bir başkasıymış. Bazı kapılardan girdiğini görür, oturur inatla onları gözlerdi. Bazan birden falan trenle gelmek üzere olduğu inancına kapılır, dayanamaz, hemen istasyona koşar, yolcu kalabalığını, bir ırmağı geçer gibi yarar geçerdi. Ya da gece yarısından sonra havaalanının dumanlı bekleme salonunda oturur, bütün geliş gidişleri izlerdi, birden karşısına çıkıp kendisini şaşırtmak için geri döneceği umuduyla. Böylece bütün hayal gücünü o denetliyor, kendisine aklın güçsüzlüğünü gösteriyordu; gittiği her yere kendisini de götürdüğünü biliyordu — tıpkı insanın bir türlü ayrılmaya razı olmadığı ölü bir bebek gibi.»

Justine gittikten sonraki gece görülmemiş şiddette acayip bir yağmur fırtınası vardı. Saatlerdir yağmurda yürüyordum, yalnızca denetleyemediğim duygular değil, Nessim'in duyduğunu sandığım pişmanlık da içimi kemiriyordu. Açık söyleyeyim, bomboş bir eve dönecek cesaretim yoktu, çünkü önceden pek az düşündüğü bir şeyi kolayca yapıveren Pursewarden'ın yolundan gitmekten korkuyordum. Bardaktan boşanırcasına yağan o yağmurda paltosuz ve şapkasız, yedinci kez Fuad Caddesini geçerken birden Clea'nın yüksek penceresindeki ışık gözüme ilişti. Düşünmeden hemen zili çaldım. Ön kapı ağlamaklı bir gıcırtıyla açıldı, gürül gürül akan, kanalizasyon deliklerinden taşan yağmur sularını, karanlık sokağı dışarıda bırakarak apartmanın sessizliğine girdim.

Bana kapıyı kendisi açtı, bir bakışta ne durumda olduğumu anlamıştı. Beni içeri aldı, ıslak giysilerimi çıkartıp mavi bir sabahlık verdi. Küçük elektrik sobasını da yetiştirip kahve yapmaya gitti.

Pijaması üstündeydi, altın sarısı saçları gece için açılıp fırçalanmıştı. Yerde bir kül tablası vardı, içinde yanan bir sigara, onun yanında ters kapatılmış bir kitap, *A Rebours*, duruyordu. Arasıra pencerelerde parlayan şimşeğin güçlü ışığı Clea'nın ağırbaşlı yüzünü aydınlatıyordu. Gürüldemeler pencerenin dışındaki karanlık gökyüzünde yuvarlanıyor, kıvranıyorlardı. Bu sakinlik içinde Justine'den söz ederek biraz da olsa korkularımdan kurtulabileceğimi düşünüyordum. Galiba her şeyi biliyordu — İskenderiyelilerin merakından hiçbir şey kurtulmaz. Yani Justine'le ilgili her şeyi biliyordu. Birden Clea,

— Tahmin etmişsindir, bir zamanlar çok sevdiğimi söylediğim kadın Justine'di, dedi.

Bunu söylemek onun için hiç de kolay olmamıştı. Mavi çizgili pijaması, elinde kahve fincanıyla kapının yanında duruyordu. Konuşurken gözlerini kapatmıştı, sanki kafasına bir şeyle vurulmasını beklermiş gibi. Kapalı gözlerinden süzülen iki damla yaş burnunun iki yanından ağır ağır aşağı aktı. Bileği kırılmış genç bir geyiğe benziyordu. Sonunda,

— Of! Artık ondan söz etmeyelim. Asla geri gelmeyecek, diye fısıldadı.

Biraz sonra gitmeye kalkıştım, ama fırtına hâlâ bütün hızıyla devam ediyordu, giysilerim hâlâ giyilemeyecek kadar ıslaktı. Clea,

— Burada kalabilirsin... benimle, dedi. Sonra şöyle ekledi:

— Ama lütfen, —nasıl söylesem bilmem— bana dokunma.

Bunları öyle büyük bir incelikle söylemişti ki kederden boğazım tıkandı.

Daracık yatağa birlikte uzanıp Justine'i konuştuk. Dışarıda fırtına yavaşlarken, kıyı yönünden gelen yağmur camları dövüyordu. Artık sakinleşmişti, insanı duygulandıran bir boyun eğişti bu. Justine'in geçmişiyle ilgili yalnızca kendisinin bildiği pek çok şey anlattı; ancak çok sevilen, ama öfke duyulan bir kraliçeden böyle hayranlık ve sevecenlikle söz edilebilirdi. Amauti'nin ruhsal çözümleme girişimlerinden konuşurken gülerek şöyle dedi:

— Justine zeki değildi, bilirsin, ama onda köşeye sıkışmış bir yaban hayvanın kurnazlığı vardı. Bu araştırmaların amacının ne olduğunu anladığından pek emin değilim. Belki doktorlarıyla kaçamaklı konuşurdu, ama dostlarına karşı son derece açık sözlüydü. Örneğin şu «Washington D. C.» sözcükleri üstüne yapılan yazışmaları anımsıyor musun — çözmek için

ne kadar uğraştıklarını? Bir gece ikimiz burada uzanmış yatarken bu sözcüklerin ona neyi çağrıştırdığını sordum. Kuşkusuz ağzımın sıkılığına güveni tamdı. Hiç yalana sapmadan bana şunları söyledi (herhalde bunları daha önce kendisi düşünüp bulmuştu ve Arnauti'ye söylemeye hiç niyeti yoktu); 'Washington yakınlarında İskenderiye adlı bir kasaba var. Babam her zaman orada yaşayan birtakım uzak akrabaları ziyarete gitmekten söz ederdi. Tam benim yaşımda Justine adında bir kızları da vardı. Delirdi, tımarhaneye kapattılar. Biri ırzına geçmiş.' Ona sonra D.C.'yi sordum 'Da Capo. Capodistria,' dedi.

Bu konuşma daha ne kadar sürdü ya da ne zaman uyuyakaldık bilmiyorum, ama ertesi sabah birbirimizin kollarında uyandığımız zaman fırtına dinmişti. Kent tertemiz, kupkuruydu. Alelacele kahvaltı ettikten sonra ben tıraş olmak üzere Mnemjian'ın dükkânının yolunu tuttum, yağmurun yıkayıp ortaya çıkardığı gerçek renkleriyle sokaklar tatlı, yumuşak havada çok canlı, çok güzel parlıyorlardı. Justine'in mektubu hâlâ cebimdeydi, ama çıkarıp yeniden okumaya cesaret edemiyordum, çünkü Clea'nın bana verdiği kafa huzurunun bozulmasından korkuyordum. Ama mektubun ilk cümlesi inatçı bir zonklama gibi beynimde yankılanıp duruyordu: «Eğer gölden sağ salim dönebilirsen, seni bekleyen bu mektubu bulacaksın.»

Oturma odasındaki şöminenin rafında duran ve bana Yukarı Mısır'da bir Katolik okulunda iki yıllık öğretmenlik kontratı imzalamayı öneren bir başka mektup daha var. Hemen oturup, hiç düşünmeden kabul ettiğimi yazıyorum. Bu bir kez daha her şeyi değiştirecek, son zamanlarda beni rahatsız etmeye başlayan, sanki Arap mahallesinin sönük ışıkları arasında durmadan dolanıyor, Melissa'yı arıyormuşum sanısını veren sokaklardan beni kurtaracak.

İşi kabul ettiğimi bildiren bu mektubu postaladıktan sonra yaşamımda yeni bir dönem başlayacak, çünkü bunca önemli şeyin olduğu, beni bunca yaşlandıran bu kentten ayrılacağım. Gene de bir süre günler ve saatlerle yaşam kendi hızında sürecek. Aynı sokaklar, aynı alanlar imgelememimde, tarihte ışıldayan Faros feneri gibi, ışıldayacaklar. Seviştiğim o odalar, kol bileğimi sıkan parmakların basıncıyla büyülenmiş gibi oturduğum o kahvehane masaları, sıcak kaldırımlardan yukarı gövdelerimize tırmanan İskenderiye'nin ritimlerini duyuşum, o ritimleri yalnızca aç öpüşler ya da boğuk, hayret dolu seslerle söylenmiş okşayıcı sözlerle yansıtan gövdeler.

Aşk öğrencisi olan biri için her ayrılık bir okuldur, acı ama insanın büyüyebilmesi için gerekli. Yaşam açlığı dışında insanın düşüncesinden her şeyi silmeye yarar.

Şimdi işler biraz daha değişiyor, çünkü başka ayrılıklar da başlamak üzere. Nessim tatil için Kenya'ya gidiyor. Pombal nişanı kazanıp Roma'daki kançılaryaya atandı, orada daha mutlu olacağından kuşkum yok. Hepimizin amacına uyan acelesiz ayrılış toplantıları düzenleniyor; bu toplantılarda adı artık anılmayan, ama yokluğu bütün şiddetiyle duyulmaya başlayan biri varsa, o da Justine. Bir dünya savaşının tarihin koridorlarından sürüne sürüne bize doğru geldiği apaçık ortada — birbirimizden ve yaşamdan beklentilerimiz artıyor. Kararan havada dolaşan iç bayıltıcı kan kokusu insana bir telaş, bir safdillik, bir boşluk duygusu veriyor. Şimdiye kadar böyle bir şey yoktu.

Çirkinliklerinden nefret eder olduğum büyük evdeki şamdanlar dostuma güle güle demek için toplanmış kalabalığın üstünde parlıyor. Herkes orada, artık çok iyi tanıdığım bütün yüzler, bütün öyküler: Siyahlar giymiş Sveva, sarılar içinde Clea, Gaston, Claire, Gaby. Son birkaç hafta içinde Nessim'in saçlarında hafif hafif akların belirdiğini fark ediyorum. Ptolemeo ile Fuad eski sevgililerin canlılığıyla dalaşıyorlar. Bütün çevremde İskenderiyelilere özgü o canlılık var, bükülmüş ince cam kadar kırılgan, boş konuşmalarda bir yükselip bir alçalıyor. İskenderiye'nin son derece şık tehlikeli kadınları, kendisiyle dost olmalarına izin vererek gönüllerini kazanmış birine güle güle demek için buradalar. Pombal'a gelince, eskisinden daha şişman, mesleğinde yükseleli kendinden daha emin. Yüzü Neron'un yüzünü andırır oldu. *Sotto voce*,[71] benim için kaygılandığını söylüyor; birkaç haftadır pek birbirimizi gördüğümüz yoktu, öğretmenlik tasarımı ancak bu akşam öğreniyor.

— Bana kalırsa sen Avrupa'ya dönsen iyi edersin. Bu kent sende irade diye bir şey bırakmayacak. Yukarı Mısır ne verecek sana? Cayır cayır bir sıcak, toz, sinek ve süfli bir iş... Rimbaud musun allah aşkına, dedi.

Kadehlerini kaldırmış içki yudumlayan yüzler birden çevremizi sarınca onu yanıtlayamadım. Ayrıca sevindim de, çünkü söyleyecek sözüm yoktu. Başımı sallayarak uğursuz bir uyuşuklukla ona bakıyorum. Clea bileğimden yakalayıp beni bir kıyıya çekerek.

— Justine’den bir kart aldım. Filistin’de, bir *kibutz*’da çalışıyormuş. Nessim’e söyleyeyim mi? diye fısıldıyor.

— Evet. Hayır. Bilmem.

— Söyleme, diyor.

— Öyleyse söyleme.

Bana bir şeyler yazıp yazmadığını soramayacak kadar gururluyum. Çevremizdeki kalabalık, değişik tonlardan, değişik vurgularla o eski şarkıyı söylüyor: *For He’s a Jolly Good Fellow*. Keyiften Pombal’ın yanakları pembe pembe oldu. Ben de şarkı söyleyenlere katılmak için bileğimi yavaşça Clea’dan kurtarıyorum. Kısa boylu Başkonsolos Pombal’la ilgili el hareketleri yaparak ona yaltaklanıyor. Onun gidişine öyle seviniyor ki, sanki yakın bir dostunun gidişine hayıflanıyormuş gibi görünmek için ne yapacağını şaşırdığı belli. İngiliz Konsolosluğu grubu tüyleri dökülmüş bir hindi ailesi gibi çok acıklı durumda. Madame de Venuta zarif, eldivenli elleriyle tempo tutuyor. Kara uşaklar beyaz eldivenleri, tutulmuş aya benzeyen yüzleriyle konukların arasında oradan oraya seğirtiyorlar. Biri İtalya gibi ya da Fransa gibi bir yere gidecek olsa, kendimi yeni bir yaşama başlamayı düşünürken buluyorum, ama bu kez kent yaşamı değil, belki de Napoli koyunda bir ada düşünüyorum. Ama yaşamımda henüz çözülmemiş bir sorun varsa, o da Justine değil, Melissa sorunu. Ne tuhaf, geleceğim —varsa— her zaman onun elinde. Gene de birtakım kararlarla ya da hatta umutlarla bunu değiştirme gücünü kendimde bulamıyorum. Bizim tarihimizin bundan sonraki sığ gelişmeleri yeniden bir noktada buluşuncaya, yeniden adımlarımız uyuşuncaya kadar beklemem gerektiği kanısındayım. Bu belki yıllar alabilir — belki bu gidişin yönü tersine döndüğünde ikimizin de saçları ağarmış olabilir. Ya da olayların gidişiyle büsbütün yıkılan bu ölü doğmuş umut yok olabilir. Kendime inancım öylesine az ki. Pursewarden’ın bıraktığı para hâlâ bankada duruyor — tek kuruşuna bile dokunmadım. O parayla şu dünyanın ucuz bir köşesinde üç-beş yıl yaşayabiliriz.

Melissa hâlâ neşeli, soğukkanlı mektuplar yazmayı sürdürüyor, oysa ben onları yanıtlamakta çok güçlük çekiyorum; durumumdan, tutumsuzluğumdan yakınma dışında bir şey yazdığım yok. Şu kentten bir ayrılsam bu kadar güçlük çekmem. Yeni bir yol açılır. Ona içten mektuplar yazabilirim, bütün duygularımı olduğu gibi söylerim — hattâ onun asla tam olarak anlayamayacağına inandığım şeyleri bile. Nessim, ‘İlkbaharda

dönüyorum,’ diye yazmış Baron Thibault’a, ‘Abousir’deki yazlığa yerleşeceğim. İki yıl kadar işlerimi biraz gevşetmeye karar verdim. Uzun süredir çok çalıştım, değmez.’

Yüzünün mahzun solgunluğuna karşın ondaki yeni sakinliği, istenç gevşemesini görmemek olanaksız; belki de yüreği çılgın gibi, ama hiç değilse sinirleri rahat. İyileşme döneminin güçsüzlüğü sürse de hasta olmadığı kesin. Bir süre sakin sakin konuşup şakalaşıyoruz; er geç eskisi gibi dost olacağımız belli, çünkü ikimiz de aynı ortak mutsuzluk sermayesini kullanacağız. Ben,

— Justine, diye söze başlar başlamaz sanki tırnağının içine diken batırılmış gibi soluğunu içine çekiyor,

— ... Filistin’den mektup yazmış, diyorum.

Hızlı hızlı başını sallayıp bana küçük bir el hareketi yapıyor.

— Biliyorum. Onu izledik. Şimdilik şeye gerek yok... Ona mektup yazıyorum. Ne kadar isterse kalsın. Ne zaman isterse dönsün.

Onu bu umuttan, bu umudun avuncundan yoksun bırakmak aptallık olurdu, ama artık asla eski koşullarda geri dönmeyeceğini biliyorum. Yazdığı mektupların her bir cümlesinden bu anlaşılıyor. Onun bırakıp gittiği yalnızca bizler değiliz, daha çok kendi aklı için tehlike oluşturan bir yaşam biçimi — kent, aşk, birlikte paylaştığımız ne varsa. Beyaz badanalı duvara başını dayayan Nessim’in boğazından fırlayan o hıçkırığı anımsayınca, «Acaba Justine Nessim’e ne yazmıştı?» diye merak ediyorum.

İlkbahar sabahlarının erken saatlerinde güneşin ilk ışıklarıyla uyanıp denizdeki yatağından çıkan adanın ıssız kumsallarında Yukarı Mısır’da geçirdiğim günleri anımsamaya çalışarak dolaşıyorum. Ne tuhaf. İskenderiye’yle ilgili her şey belleğimde öylesine canlıyken o yitik dönemden pek az şey anımsıyorum. Belki de tuhaf değildir — İskenderiye’deki kent yaşamıyla karşılaştırınca yeni yaşamım oldukça sıkıcı ve olaysız geçti. Okul çalışmalarının yoruculuğunu anımsıyorum; ölülerin kemikleriyle beslendiği için bol ekin veren düz, bereketli tarlalarla yaptığım yürüyüşleri, Delta’dan denize doğru akan kapkara mille dolu şişman Nil ırmağını, asalak kurtların kanlarını emdiği köylüleri, onların paçavralarının altından vazgeçilmiş bir krallığın kanıtı gibi parlayan sabır ve soyluluklarını, köyün makamlı sesle ayet okuyan yaşlılarını, tekdüzeliğe aldırmadan sudolabınm ağır işleyen yuvarlağını döndüren gözü bağlı

hayvanları — dünya ne kadar da küçülebiliyor? Bu süre içinde hiçbir şey okumadım, hiçbir şey düşünmedim, hiçbir şey yapmadım. Okuldaki papazlar çok iyi insanlardı; belki de ruhban sınıfından, engizisyon kurulundan hoşlanmadığımı anladıkları için olacak, beni boş zamanlarımda rahat bırakıyorlardı. Kuşkusuz öğrenciler tam bir işkenceydi — ama hangi duyarlı öğretmenin yüreğinde Tolstoy'un şu korkunç sözleri yankılanmaz: «Ne zaman bir okula girip bir yığın yoksul, zayıf, pis, ama gözleri pırıl pırıl parlayan —bazıları meleksi yüzlü— çocuklarla karşılaşsam, sanki boğulan insanlar görmüş gibi telaşlanır, korkarım.»

Bütün mektuplaşmalar bana gerçekdışı göründüğünden Melissa'ya düzenli yazmıyordum, ama o hiç aksatmadı. Clea'dan bir-iki kısa mektup aldım, bir de hiç beklemediğim birinden, beni çok özlediği belli olan, ama bundan canı sıkılıyormuş gibi görünen Scobie'den geldi. Mektupları (genellikle «Kırpık-çüklüler» diye alay ettiği) Yahudilere karşı akıl almaz sövgülerle doluydu, («Hünler» — yani hünsalar — diye nitelediği) edilgin kulamparalara da sövmesi çok şaşırtıcıydı. Gizli Servis işinin şapa oturduğunu öğrenince hiç şaşırmadım, şimdi günün büyük bir bölümünü yatakta geçiriyormuş, yanıbaşında «bira şişesi»yle birlikte. Ama yalnızdı anlaşılan, bana yazmasının nedeni oydu.

Bu mektupların bana yararı olmadı değil, çünkü bendeki gerçekdışılık duygusu öyle boyutlara ulaşmış durumdaydı ki, bazan kendi belleğime bile güvenemiyor, İskenderiye diye bir kentin varlığından kuşkuya düşüyordum. Beni artık büyük oranda çekmeyen bir varoluşla bağlarımı bu mektuplar kuruyordu.

İşim biter bitmez odamın kapısını kilitleyip yatağıma giriyordum; yatağımın yanında yeşim taşından yapılmış bir kutunun içinde esrarlı sigaralar duruyordu. Yaşama biçimim belki herkesin dikkatini çekiyor, eleştirilere yol açıyordu, ama işimde en küçük bir açık vermiyordum. Aşırı yalnızlık düşkünlüğünü de kimse bana çok göremezdi. Beni deliğimden çıkarmak için Peder Racine'in bir iki girişimde bulunduğu doğru. Aralarında en zekisi, en duyarlısı oydu, belki de kendi düşünsel yalnızlığını benimle hafifletmek istiyordu. Onun yaklaşma çabalarına karşılık veremediğim için bir bakıma üzgündüm. Ama giderek artan bir uyuşukluk illetine, düşünsel bir üşengeçliğe yakalanmıştım, bu yüzden insanlarla ilişkiden kaçıyordum. Birkaç kez onunla birlikte ırmak kıyısında yürümüş, kendi konusunda (botanik) hiç de sıkıcı olmayan, zekice konuşmaları

dinlemiştim. Ama o dümdüz, mevsimlere duyarsız doğa bana artık bir şey söylemiyordu. Güneş sanki bende hiçbir şeye karşı istek bırakmamış, hepsini kurutmuştu — ne yemek, ne arkadaş, ne konuşmak istiyordum. Yatağıma yatıp tavana bakmayı, öğretmenlerin kaldığı bölümden gelen sesleri dinlemeyi daha çok seviyordum: Peder Gaudier'nin aksırıklarını, çekmeceleri açıp kapayışını, Peder Racine'in flütüyle birkaç müzik cümlesini döne döne çalışını, karanlık kilisede uyumlu sesler çıkarırken tozları dökülen orgun derin düşünceli uğultularını. Ağır yüklü sigaralar zihnimi rahatlatıyor, kafamdan her türlü düşünceyi siliyordu.

Bir gün avludan geçerken Gaudier bana seslenerek telefondan istendiğimi söyledi. Bu sözlerin anlamını kavrayamıyor, kulaklarıma inanamıyordum. Bunca uzun bir suskunluktan sonra beni kim arayabilirdi? Nessim olmasın?

Telefon müdürün odasındaydı, ağır eşyalarla, süslü ciltlerle dolu sevimsiz bir odaydı. Hafif hafif cızırdayan telefon almacı müdürün önündeki mürekkep kurutacağının üstünde duruyordu. Gözlerini kısıp yüzünü ekşiterek,

— İskenderiye'den bir kadın arıyor, dedi.

Melissa olması gerektiğini düşündüm, ama tuhaf değil mi, belleğimin bağlantısızlığı içinden apansız Clea'nın sesi çıktı:

— Yunan hastanesinden arıyorum. Melissa burada, çok hasta. Hatta belki de ölmek üzere.

Ne yalan söyleyeyim, bu beklenmedik haber karşısındaki şaşkınlığım, öfke biçiminde kendini gösterdi.

— Ama daha önce sana bildirmeme razı olmadı. Onu böyle hasta — bu kadar zayıf görmeni istemedi. Ama artık söylemek zorundayım. Hemen gelebilir misin? Gelirsen seni görebilir.

Kendimi tozlu kasabalarda, köylerde dura kalka ilerleyen gece treninde sallana sallana giderken düşündüm bir an için — pislik ve sıcak. Yolculuk bütün gece sürecekti. Gaudier'ye dönüp bütün hafta sonu için ayrılma izni istedim. Düşünceli düşünceli,

— Olağanüstü durumlarda izin veriyoruz, kuşkusuz. Evlenmek gibi ya da bir hastanız olması gibi, dedi.

Yemin ederim, o evlilik sözünü edene kadar Melissa'yla evlenmek hiç aklıma gelmemişti.

Adi bavulumu yerleştirirken aklıma bir şey daha geldi. Yüzükler — Cohen'in yüzükleri — kâğıda sarılı olarak hâlâ düğme kutusunda duruyordu. Bir süre karşılarında dikilip onlara baktım, acaba insanlar gibi cansız şeylerin de mi yazgısı var, diye düşündüm. Şu aşağılık yüzükler, diyordum, bunca zamandır insan gibi burada bekleyip durdular; bu sefil sonu, *mariage de convenance*[72] yapmak zorunu duyan birinin parmağına takılmayı beklediler. O zavallıları da cebime koydum.

Bellekte değişen geçmiş olaylar öncenin ve sonranın ayrıntılarından, zamanın liflerinden, örtülerinden sıyrılmış olarak tek başına görüldükleri zaman cilalanmış gibi pırıl pırıl parlıyorlar. Oyuncular da büyük değişikliğe uğramıyor değil; sanki ağırlaşan gövdeler gibi belleğin derinliklerine ağır ağır batarlarken insan yüreğinin her katında onlara yeni bir değer biçiliyor. Melissa'nın hastalığına duyduğum şey acı değil, öfkeydi, pişmanlıktan kaynaklandığını sandığım hedefi olmayan bir kızgınlık.

Bütün belirsizliğine karşın, gene de Melissa'nın imgeleriyle doldurduğum geleceğin geniş açısı, şimdi onun yokluğuyla yok oluyordu. Beni besleyen şeylerin bunlar olduğunu şimdi anlıyorum. Bitmez tükenmez bir vakıf parası gibiydi benim için, istediğim zaman başvurabileceğim bir hesap. Şimdi birden iflâs bayrağını çekiyordu.

Balthazar küçük arabasıyla beni istasyonda karşıladı. Kaba ama içten bir duygudaşlıkla elimi sıkarken heyecansız bir sesle,

— Zavallı kız dün gece öldü. Son çare olarak morfin yaptım. Evet, diyerek içini çekti, bir yandan da bana göz ucuyla bakıyordu.

— Ağlama alışkanlığının olmaması çok kötü. *Ça aurait été un soulagement.*[73]

— *Soulagement grotesque.*[74]

— *Approfondir les émotions... les purger.*[75]

— *Tais-toi,* Balthazar, sus.

— Seni seviyordu galiba.

— *Je le sais.*[76]

— *Elle parlait de vous sans cesse. Clea a été aveo elle toute la semaine.*[77]

— *Assez.*[78]

Bu tatlı sabah havasındaki kadar kent bana hiç büyüleyici gelmemişti. Limandan esen ince rüzgâr kısa sakallı yanaklarımı öpen eski bir dosttu sanki. Palmiye ağaçlarının tepeleri arasından, çamur kulübelerle fabrikaların arasından Mareotis parlıyordu. Fuad caddesindeki dükkânlarda Paris'in bütün gösterişi, bütün yenilikleri vardı. Yukarı Mısır'da tam bir taşralı olup çıkmışım. İskenderiye bana şimdi büyük bir kent merkezi gibi görünüyordu. Bakımlı bahçede dadılar çocuk arabalarını, çocuklar oyuncak çemberlerini sürüyorlar, tramvaylar takırdaya gıcırdaya, cambul cumbul ilerliyorlardı. Araba hızla yol alırken Balthazar,

— Bir şey daha var, Melissa'nın çocuğu, yani Nessim'in. Ama galiba sen her şeyi biliyorsun. Yazlık sarayda şimdi. Küçük bir kız, dedi.

Neredeyse unuttuğum kentin güzelliğinden öylesine sarhoşlamıştım ki, bütün bunların anlamını kavrayacak durumda değildim. Belediye Sarayının önüne mürekkep hokkaları, kalemleri, pullu kâğıtlarıyla arzuhalciler oturmuştu. Tatlı tatlı sohbet edip kaşınıyorlardı. Kanopus Yolu'nun uzun, kemikli omurgasını geçtikten sonra, hastanenin bulunduğu alçak tepeciğe tırmandık. Asansörden çıkıp ikinci katın upuzun beyaz koridorunu arşınlamaya başladığımızda, Balthazar hâlâ konuşuyordu:

— Nessim'le aramda bir soğukluk doğdu. Melissa dönünce onu görmek istememişti, çok insanlıkdışı bulduğum bir tiksintiyle hem de. Anlaşılır gibi değil. Bilmiyorum... Çocuğa gelince, onu evlat edinmeye çalışıyor. Sanırım ondan nefret ediyor. Melissa'nın çocuğu yanında olduğu sürece Justine'in geri dönmeyeceğini düşünüyor. Bence... dedikten sonra konuşmasını yavaşlatarak şöyle sürdürdü:

— Ben bunu şöyle yorumluyorum: Yalnızca aşkın gücünün başarabileceği o dehşet verici aktarım olayıyla Justine'in yitirdiği çocuk Nessim yoluyla kendisine değil Melissa'ya geri verildi. Anlıyor musun?

Yavaş yavaş bende artmaya başlayan ürpertici tanıdıklık duygusu, Cohen'i ölmek üzereyken yoklamaya geldiğim küçük odaya yaklaşmamızdan geliyordu. Hiç kuşku yok, Melissa da duvarın köşesindeki aynı dar demir karyolada yatıyor olmalıydı. Bu noktada hayat sanata öykünürse, tıpatıp gerçeğe benzeyecekti.

Yatağın çevresinde fısıl fısıl konuşan, örtüleri düzelten birtakım hastabakıcılar vardı, ama Balthazar'ın bir sözü üzerine hemen dağıldılar. İkimiz bir süre kapının ağzında kol kola durup içeri baktık. Melissa solgun görünüyordu, derisi çekilmiş gibiydi. Bantla çenesini bağlamışlar, gözlerini

kapamışlardı, sanki güzellik bakımı sırasında uyuyup kalmıştı. Gözlerinin kapalı olmasına sevindim; bakışıyla karşılaşmaktan korkuyordum.

Beyaz badanalı koğuşun kocaman sessizliğinde bir süre onunla yalnız kalınca, birden kendimi dayanılmaz bir utancın acısıyla kıvranırken buldum. Ölülere nasıl davranılacağını insan bir türlü bilemiyor; öylesine domuzuna bir sağırlıkları, sertlikleri var ki. İnsan sanki bir kralın karşısındaymış gibi ne yapacağını şaşırıyor. Elimle ağzımı kapayarak öksürdüm, koğuşta aşağı yukarı dolaştım, gözümün ucuyla arasıra ona kaçamak bakışlar yöneltiyor, elinde çiçeklerle bana uğradığı günkü şaşkınlığımı anımsıyordum. Cohen'in yüzüklerini parmağına takmak isterdim ama bütün gövdesi sargılar içindeydi, iki kolu iki yanına yapışık, kaskatı duruyordu. Bu iklimde cesetler öylesine çabuk çürüyor ki, neredeyse tören yapmadan çarçabuk gömmek zorundalar. Dudaklarımı kulağına yaklaştırarak iki kez, kararsız bir fısıltıyla «Melissa» dedim. Sonra bir sigara yakıp yatağının yanındaki sandalyeye oturarak yüzünü incelemeye başladım, belleğime üşüşen, orada kimliklerini kazanan bütün öteki yüzleriyle karşılaştırıyordum. Onların hiçbirisine benzemiyordu — ama gene de ötekileri daha güzelleştiriyor, noktalıyordu. Şu küçücük sarı yüz bir dizinin en sonuncusuydu. Onun ötesinde kilitli bir kapı vardı.

Böyle zamanlarda insan, istencin ölülerin yüzündeki mermer gibi dehşet verici dinginliğine uyacak bir hareket yapmak istiyor. Ama coşkuların dağarcığında hiçbir şey yok. Bir başka bağlamda Arnauti şöyle yazıyor: «Aşkın dört yüzü çok korkunç.» Yatakta cansız yatana, «Nessim çocuğu bırakırsa ben alacağım,» dedim zihnimden; bu anlaşma yapıldıktan sonra yüksek solgun alnından bir kez öpüp onu cenaze hazırlayıcılarının eline bırakarak çıktım. O odadan, o odanın özenli, çirkin sessizliğinden kurtulduğum için seviniyordum. Galiba biz yazarlar çok acımasızız. Ölüler aldırmaz. Bütün insanlık deneyiminin yüreğinde yatan bildirimi kazıp çıkaracak olsak, belki de bundan korkacak olan dirilerdir.

(«Eski zamanlarda safra gereksinimi olan yelkenliler anakaradan kaplumbağa alır, canlı canlı fıçılara doldururlardı. O korkunç yolculuktan sonra sağ kalanları da çocuklara ev hayvanı olarak satarlardı. Geri kalanların çürüyen cesetleri Doğu Hindistan limanlarına boşaltılırdı. Geldikleri ülkede onlardan daha pek çok vardı.»)

Hapishaneden kaçmış bir mahkûm gibi dolaşıyordum kentte — rahat, kaygısız. Beni bütün sıcaklığıyla kucaklayan Mnemjian'ın gözlerinde

menekşe rengi yaşlar vardı. Beni kendisi tıraş etmek üzere oturttu, her bir hareketinde avutucu duygudaşlık ve sevecenlik okunuyordu. Dışarıda, güneş ışığını içen kaldırımlarda her biri kendi kişisel ilişkilerinin ve korkularının dünyasına kapanmış, ama benim düşüncelerimde, duygularımda yaşayanlara sonsuz derece uzak görünen İskenderiyeliler yürüyordu. Kent kırıcı bir umursamazlıkla gülümsüyordu, karanlıkla birlikte canlanan bir *cocette*[79] gibiydi.

Artık yapılacak bir tek şey kalmıştı, gidip Nessim'i görmek. O akşam kente geleceğini öğrenince sevindim. İşte zamanın beni bekleyen şaşırtmacalarından biri daha: Nessim benim anılarımda yaşayan Nessim değildi.

Bir kadın gibi yaşlanmıştı — hem dudakları, hem yüzü ablaklaşmıştı. Sanki bir düzine gebelik geçirmiş gibi, ağırlığını tabanlarına rahatça dağıtarak yürüyordu. Adımlarındaki o tuhaf esneklik kalmamıştı. Ayrıca kaygılı görünüşünün yanında yumuşak bir çekiciliği de vardı, az daha onu tanıyamayacaktım. Budalaca bir yukarıdan bakışın yerini yaştan gelen hoş bir çekingenlik almıştı. Kenya'dan yeni döndüğünü söylüyordu.

Ben bu yeni izlenimleri inceleyip kavramaya zaman bulamadan, birlikte Etoile'e gitmeyi önerdi — Melissa'nın dans ettiği gece kulübü el değiştirmiş, öyle söyledi, sanki onun gömüldüğü gün oraya gidişimizi bu hafifletebilirmiş gibi. Neye uğradığımı şaşırmama karşın hemen kabul ettim, çünkü hem onun duygularını merak ediyordum, hem de çocukla ilgili işleri görüşmek istiyordum — o efsaneli çocukla.

Dar, karanlık merdivenlerden kulübün parlak aydınlığına indiğimiz sırada içeriden bir bağırtı koptu, kızlar hamamböcekleri gibi dört köşeden ona doğru koştular. Anlaşılan buranın sürekli müşterisi olarak tanınmaya başlamıştı. Yüksek sesle bir kahkaha atarak kollarını onlara açtı, bu arada bana da onaylatmak ister gibi bakıyordu. Kızların birinin elini bırakıp ötekini avucuna alarak paltosunun göğüs cebine şehvetle bastırıyordu, banknotlarla dolu kalın cüzdanının kabartısını gösteriyordu. Demek artık böyle cüzdan taşımaya başlamıştı. Bu davranışı beni bir anıya götürdü: Bir gece kentin karanlık sokaklarında dolaşırken yanıma gebe bir kadın yaklaştı, ben ondan kurtulmaya çalışırken o elimi yakalayıp bana vereceği zevk konusunda bir fikrim olsun diye (ya da belki paraya ne kadar

gereksinimi olduğunu anlayayım diye) şiş karnına bastırdı. Şimdi Nessim'e bakarken birden sekiz aylık ceninin titreşimli yürek atışlarını anımsadım.

Bir zamanlar tanıdığım Nessim'in bu bayağı ikizinin yanında oturmak bana nasıl tuhaf geldi anlatamam. Büyük bir merakla onu inceliyordum, ama o gözlerini benden kaçırıyor, sıradan şeylerin dışına taşırmamaya özen gösterdiği konuşmaları yüzüldü parmakların gerisinde hafif vuruşlarla geçiştirilen esnemelerle noktalıyordu. Gene de bu yeni yüzün gerisinde bir yerlerde, eski utangaçlığından bir şeyler kımıldar gibiydi, ama tıpkı bir yağ yığınının içine gömülmüş güzel bir beden yapısı gibi çok derinlerde kalıyordu. Tuvalette karşılaştığım garson Zoltan şöyle açıkladı:

— Karısı gideli kendine geldi. İskenderiye'de herkes böyle söylüyor.

İşin doğrusu, İskenderiye'deki herkesten biri olduğuydu.

O gece geç vakit aklına, beni arabayla ayışığında Montaza'ya götürmek esti. Uzun süre arabada hiç konuşmadan oturduk, sigara içiyor, deniz kıyısındaki kumların üstünde seken ışıltılı dalgalara bakıyorduk. Bu sessizlik sırasında onunla ilgili doğruyu yakaladım. Gerçekten değişmişliği falan yoktu. Kendine yeni bir maske bulmuştu yalnızca.

Yaz başlarında Clea'dan uzun bir mektup aldım, İskenderiye'nin anısına yazılan bu kısa sunuşu o mektupla kapatabilirim.

«Bir iki hafta önce Justine'le kısa buluşmamızın öyküsü belki seni ilgilendirir. Bildiğin gibi, bir süredir ikimiz kendi ülkelerimizden birbirimize arasıra birer kart gönderiyorduk. Benim Filistin üzerinden Suriye'ye geçeceğimi öğrenince, kendisi kısa bir buluşma önerisinde bulundu. Hayfa treninin yarım saat beklediği sınır istasyonuna geleceğini söyledi. Çalıştığı yerleşim yeri yakınmış, kendisini alacak bir araba bulabilirmiş. Biraz peronda konuşuruz, diyordu. Kabul ettim...

«İlk anda onu neredeyse tanıyamadım. Yüzü bir hayli tombullaşmış, saçlarını arkadan gelişigüzel doğramış, uçları bıyık bıyık. Bana öyle geldi ki, çoğunlukla başörtüsü bağlıyor. O eski zarifliğinden, şıklığından en küçük bir iz yok. Sanki yüzü ablaklaşmış, o bilinen Yahudi yüzüne benzemiş, burnuyla dudağı arasındaki açı daralmış gibi. Parıldayan gözleri, telaş içinde hızlı hızlı soluk alışı, keskin ifadeleri ilk anda beni çok şaşırttı. Birbirimizden ne kadar utandığımızı tahmin edersin.»

«İstasyondan çıkarak yol boyunca yürüyüp kuru bir dere yatağının, bir vadinin kıyısına oturduk, ayaklarımızın dibinde ürkek bakışlı birkaç ilkbahar çiçeği vardı. Sanki konuşmak için bu yeri daha önceden seçmiş

gibi geldi bana: belki de süssüzlüğü, sadeliği için. Bilmiyorum. İlkin ne Nessim'den, ne de senden söz etti, yalnızca yeni yaşamını anlattı. «Toplum çalışması» yoluyla yepyeni, eksiksiz bir mutluluğa ulaştığını söyledi; sanki din değiştirmiş gibi konuşuyordu. Gülme. Biliyorum, güçsüzlere karşı sabırlı davranmak güçtür. Yeni kurulan komünist yerleşim yerindeki yorucu çalışmalar sırasında «yepyeni bir alçakgönüllülük» kazanmış, dediğine göre. (Alçakgönüllülük! Saltık doğruyu arayan kişiyi bekleyen en son *tuzak.* Tiksinti duydum, ama bir şey söylemedim.) Yeni yerleşim yerindeki çalışmaları ancak bir köylünün anlatacağı gibi, kaba ve dümdüz anlattı. Bir zamanların o zarif elleri bakımsız ve nasırlıydı. Temizliğin, aylaklığın, iyi beslenmişliğin ve banyoların parlaklığı her yanımdan taştığı için utandığımdan olacak, herkesin kendi gövdesini istediği gibi kullanmaya hakkı vardır, diye düşündüm. Sırası gelmişken söyleyeyim, henüz Marksist olmamış. Abausir'deki Panayotis gibi yalnızca çalışmaya tapıyor. Onun bu haline bakarken bir zamanlar nasıl hepimizi etkilediğini, nasıl hepimize ıstırap çektirdiğini anımsadım da, onun böyle kaba elli, kaba yapılı bir köylüye dönüşünü kavramakta güçlük çektim.»

«Galiba olaylar duygularımızın bir tür açımlamasından başka bir şey değil — biri ötekinden çıkartıla-bilir. Zaman bizi alıp götürüyor (kendi kişisel geleceğimizi biçimleyen ayn ayrı benler olduğumuzu cesaretle düşünebilirsek) — zaman bizi bizim çok az bilincinde olduğumuz duygularımızın hızıyla alıp götürüyor. Sence çok mu soyut? Öyleyse düşüncemi iyi açıklayamadım. Yani, Justine'in durumu için konuşursak, düşlerinin, korkularının getirdiği düşünsel hastalıklardan kurtulunca, bir torba gibi içi boşalıverdi. Boş düşler, yaşamında öylesine uzun süre ön planda kalmışlardı ki, şimdi nesi var nesi yoksa hepsini yitirmiş gibi. Bu yalnızca gölge oyunundaki baş kişinin, onun baş zindancısı Capodistria'nın ölümüyle ilgili değil. Onu sürekli devindiren şey hastalıktı, hastalık ortadan kalkınca yerini tam bir tükenmişlik aldı. Deyim yerindeyse, yaşamdan isteklerini cinsellikle söndürdü — neredeyse usunu bile. Özgür istencin en son sınırına giden bu tür insanlar bir yerden yardım istemek, kesin kararlar vermek zorunda kalırlar. Bir İskenderiyeli olmasaydı (yani bir kuşkucu) bu iş din değiştirme biçimini alabilirdi. Böyle şeyleri söylemek kolay değil. Bu bir mutluluk-mutsuzluk sorunu değil. İnsanın yaşamının büyük bir bölümü birden denize düşüverir, senin Melissa'yla olan yaşamının başına geldiği gibi belki de. Ama (yaşamda ödüllendirme yasası hep böyle işler, iyiliğe

karşı kötülük, kötülüğe karşı iyilik vererek) onun kurtuluşu, Nessim'i de tutkusal yaşamını yöneten yasaklardan kurtardı. Sanırım Nessim, Justine yaşadığı sürece başka hiç kimseyle en küçük bir insansal ilişkiye asla dayanamayacağı kanısındaydı. Melissa ona bunun tersini kanıtladı, ya da hiç değilse Nessim öyle düşündü; ama Justine'in gidişiyle birlikte eski yılgınlık yeniden ortaya çıkıverdi, Melissa'ya yaptığı şeyler için kendisinden önüne geçilmez bir tiksinti duymaya başladı.»

«Âşıklar arasında asla denklik olmuyor — ne dersin? Biri daima ötekini gölgeleyip büyümesini engelliyor, gölgelenen daima kaçıp kurtulma, büyüme özgürlüğünü kazanma isteğiyle kıvranmak zorunda. Kuşkusuz aşkın tek trajik yönü de bu?»

«Yani, başka bir açıdan Capodistria'nm ölümünü gerçekten Nessim tasarladıysa (ki yaygın dedikodu ve kanı bu), bundan daha felâketli bir yol seçemezdi. Belki de seni öldürse daha akıllılık etmiş olurdu. Belki de (kendisinden önce Arnauti'nin yaptığı gibi) Justine'i bu ifritten kurtarırsa ona kendisi sahip olabileceğini düşünmüştü. (Bir keresinde böyle demiş — bana sen söylemiştin.) Ama tam tersi oldu. Onun bir anlamda günahlarını bağışlamış oldu, ya da bunu istemeyerek Capodistria yaptı. Sonuçta Justine onu bir sevgili olarak değil, bir tür baş papaz olarak düşünüyor. Ondan öyle derin bir saygıyla söz etti ki, duysa dehşet içinde kalırdı. Asla geri dönmeyecek, dönebilir mi? Dönse bile Nessim onu sonsuza dek yitirdiğini hemen anlardı — çünkü bizimle günah çıkarma ilişkisinde olan kişiler asla bizi sevemezler, asla gerçekten sevemezler.»

«(Senin için, hafifçe omuzunu silkerek salt şunu söyledi: 'Onu aklımdan çıkarmalıyım.')»

«Evet, portakal rengi korular arasından tren beni kıyıya doğru taşırken kafamdan geçen birtakım düşünceleri anlattım; yolda okumak için yanıma aldığım kitap da düşüncelerimi büsbütün belirginleştirdi. *Tanrı Bir Güldürü Ustasıdır'ın* sondan bir önceki cildi. Öldükten sonra Pursewarden ne kadar da oylum kazandı! Daha önce kitaplarıyla aramıza girerek onları kavramamızı önlüyordu. O adamda anlaşılmaz bulduğumuz şeyin kendimizden geldiğini görüyorum şimdi. Bir sanatçı bizim gibi kişisel bir yaşam sürmez, onu gizler, duygularının gerçek kaynaklarına erişmemiz için bizi kitaplarına girmeye zorlar. Cinsellik, toplum, din (beynin bol bol gevezelik etmesine izin veren bütün ana soyutlamalar) gibi şeylerle uğraşan

adamın gerisinde, *dünyadaki sevecenlik eksikliğinden akıl almaz derecede acı duyan bir adam* vardır.»

«Bütün bunlar beni kendime götürdü, çünkü tuhaf bir biçimde ben de değişiyorum. Kendi kendine yeterli eski yaşamım biraz boş, biraz anlamsız gelmeye başladı. En derin gereksinimlerime artık yanıt vermiyor. Doğamın derinliklerinde sanki bir dalga yön değiştirdi. Neden bilmem ama, dostum, son zamanlarda düşüncem daha çok sana yönelmeye başladı. İçimden geçeni söyleyeyim mi? Aşkın bu yakasında arayıp bulabileceğimiz bir dostluk olabilir mi? Aşk sözcüğünü daha çok kullanmak istemiyorum — o sözcük, o sözcüğün bütün uzlaşmaları benim için iğrençleşti. Ama ondan daha derin, hattâ sınırsız derecede derin, buna karşın sözcüklerin, düşüncelerin ötesinde bir dostluk bulunabilir mi? İnsanın sadık kalabileceği birini bulması gerek galiba, bedence sadıklıktan söz etmiyorum (o papazlara kalsın) ama suçlu ruhumuzla. Bu seni şimdilerde ilgilendirecek bir sorun olmayabilir. Bir iki kez senin yanına gelip, belki çocuğa bakma konusunda yardım önermek gibi saçma bir isteğe kapıldım. Ama artık hiç kimseye gereksinmen olmadığını, yalnızlığını her şeyin üstünde tuttuğunu anlıyorum...» Bir iki satır daha, sonra sevgi sözleriyle bitiyor.

Büyük düzlüklerde cırcırböceklerinin sesleri seyiriyor, önümde büyüleyici maviliğiyle yaz aylarının Akdeniz'i uzanmakta. Ta oralarda bir yerde, leylak rengi ufuk çizgisinin ötelerinde Afrika var, yavaş yavaş unutkanlığın erittiği anılar yoluyla insanın duyguları üstünde ince etkisini sürdüren İskenderiye var; dostların, çok eski olayların anısı. Zamanın ağır işleyen gerçekdışılığı onları kıskacına alıyor, çizgilerini bulanıklaştırıyor — öyle ki bazan bu satırlar gerçek insanların davranışlarını mı anlatıyor diye kuşkuya düşüyorum; yoksa çevrelerindeki dramı hızlandıran birkaç cansız nesnenin öyküsü mü — yani siyah bir göz bandının, bir saat anahtarının ve de bir çift sahipsiz evlilik yüzüğünün...

Biraz sonra akşam olacak, tertemiz gece göğü yaz yıldızlarıyla tozlanacak. Ben her zamanki gibi burada oturup sigaramı tüttüreceğim. Clea'nın son mektubunu yanıtlamamaya karar verdim. Artık hiç kimseyi zorlamak, hiçbir şey için söz vermek, yaşamı anlaşmalar, kararlar, sözleşmeler çerçevesinde düşünmek istemiyorum. Benim sessizliğimi kendi gereksinimlerine, kendi isteklerine göre yorumlamak Clea'ya kalmış bir

şey, ister gelir, ister gelmez, kendisi bilir. Her şey[80] çevremizdeki sessizliği yorumlamamıza bağlı değil mi? Öyle ki...

ÇALIŞMA NOTLARI

Egemen renkler: Ufukta dik çizgiler, alçak bulut, istiridye rengi, menekşe rengi gölgeleri olan inci rengi toprak. İç daralması. Gölün üstü top madeni — limon rengi. Yaz: Boz, leylâk rengi gökyüzü. Güz: Şiş, çürük griler. Kış: Dondurucu beyaz kum, parlak gökler, görkemli yıldız tarlaları.

KİŞİLER ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ DAHA

Sveva Magnani: Arsızlık, hoşnutsuz.
Gaston Pombal: Kinkanju, kösnül uyuşturucular.
Terasa di Petromonti: Düzgün sürmüş Berenice.
Ptolomeo Dandolo: Gökbilimci, müneccim, Zen.
Fuad El Said: Siyah aytaşı inci.
Josh Scobie: Korsanlık.
Justine Hosnani: Karanlıkta ok.
Clea Montis: Acının durgun suları.
Gaston Phipps: Çorap gibi bir burun, siyah şapka.
Ahmet Zananiri: Kutup yıldızı katili.
Nessim Hosnani: Zarif eldivenler, yük donuk cam.
Melissa Artemis: Hüzün kraliçesi.
S. Balthazar: Masallar, iş, bilmeme.

Da Capo: ‘Cinsel hazlarda kavrulmak fırında elma gibi.»

Gaston Phipps’in doğaçtan söylediği dizeler:
«Bir kediye benzer âşık ağzında bir balık
Sıvışmak ister hemen yemeğini paylaşmamak
için.»

Kaza ya da kasıtlı cinayet? Justine Rolls’uyla çöl yolunda Kahire’ye doğru giderken birden ışıklar söner. Işıksız kalan araba yoldan dışarı çıkıp

ok gibi ıslık çalarak bir kum tepeciğine saplanır. Galiba teller eğelenip inceltilmiş. Yarım saat sonra Nessim yetişir. Ağlaşarak kucaklaşırlar.

Balthazar'dan Justine üzerine: «Onun o korkunç halinin, çocuksu utangaçlıkların sallantılı yapısı üzerine kurulduğunu göreceksiniz.»

Clea bir konuda karar vermeden önce fal açtırır.

Clea'nın ağzından o korkunç toplantının öyküsü: Justine'le ikisi arabayla giderlerken yol kıyısında kahverengi mukavva bir kutu görmüşler. Geç kaldıkları için kutuyu alıp içine bakmadan arabanın arkasına koymuşlar. Garaja geldikleri zaman açtıklarında, gazeteye sarılı ölü bir bebek görmüşler. Derisi çekilmiş bu insan müsveddesini ne yapacaklarını şaşırmışlar. Bütün organları tamammış. Konuklar gelmek üzere olduğundan acele etmeleri gerekiyormuş. Justine onu salondaki bir çekmeceye tıkıvermiş. Toplantı çok iyi geçmiş.

«N— boyutlu roman» üçlemesi üzerine Pursewarder'ın düşünceleri: «Anlatının ileriye doğru olan hızı zamansal geriye gönderimlerle frenlenir, böylece a noktasından b noktasına doğru ilerleyen değil, bütünü kavramak amacıyla zamanın üstünde duran ve kendi ekseni çevresinde ağır ağır dönen bir kitap izlenimi yaratılır. Her şey bizi ilerideki şeylere götürmez; bazıları da geriye, geçmiş şeylere götürür. Geleceğin uçuşan çeşitliliğiyle birlikte geçmişte şimdinin uzlaşarak tek bir şeye doğru koşması. Her neyse, benim düşüncem buydu,»...

— Peki bu ne kadar sürecek, bu aşk? (alaylı).
— Bilmiyorum.
— Üç hafta, üç yıl, üç yüzyıl...?
Sakin ama yoğun duyguyla söylenen şu sözler:
— Sen de ötekiler gibisin... sayılarla sonsuzluğu kısaltmaya çalışıyorsun.

Bilmece: Bir tavuskuşu gözü. Öylesine acemice öpüşler ki, ilk baskı makinelerinin kötü provalarına benziyor.

Şiirlere dair: «On iki hecelik dizelerin yumuşak donuk sesini seviyorum. » (Nessim).

Clea ve onun taptığı yaşlı babası. Ak saçlı, dimdik, doğmasına neden olduğu genç bekâr tanrıçaya karşı gözlerinde korkulu bir acıma okunan adam. Yılda bir kez yılbaşı gecesi ikisi birlikte Cecil'de dans ediyorlar — görkemli, zarif. Babası saat gibi düzenli hareketler yapıyor.

Pombal'ın Sveva'ya olan aşkı: Kendisinin çok hoşuna giden neşeli bir iletiye dayanıyor. Pombal uyandığında Sveva yokmuş, ama gitmeden önce boyunbağını kamışına güzel bir fiyonkla bağlamış. Bu iletim biçimi öylesine etkilemiş ki onu hemen giyinip, mizah duygusu için ona evlenme önermeye gitmişti.

Pombal'ın çok düşkün olduğu küçük arabasıyla ilişkileri hepsinden daha duygulandırıcıydı. Ayışığında onu sabırla yıkayışını anımsıyorum.

Justine: «Coşkularımın gücü beni her zaman şaşırtmıştır — taze bir somun ekmek gibi yüreği, kitaptan, parmaklarımla söküp çıkarmak.»

Yerler: Kemerli cadde: Tenteler: Satılık gümüş eşya ve kumrular. Pursewarden bir sepete takılıp düşerek bütün sokağı elmalarla doldurdu.

Bir gazetenin köşesinde bir haber. Daha sonra kapalı taksi, ılık gövdeler, gece, bir yığın yasemin.

Pazarda açılan sepetten fırlayan bıldırcınlar. Kaçmaya çalışmadılar, dökülen bal gibi ağır ağır yayıldılar. Kolayca yakalandı hepsi.

Balthazar'dan bir kart: «Scobie'nın ölümü öyle eğlenceli oldu ki. Kimbilir kendisi de ne kadar eğlen-miştir. Yardımcısı Hassan'a yazılmış aşk mektuplarıyla doluydu cepleri, bütün ahlak polislerini mezarının başında hıçkırırken görecektin. Çocuk gibi ağlayan o kara gorilleri. Tam İskenderiye'ye göre bir sevgi gösterisi: Elbet mezar tabuta göre çok küçüktü. Mezar kazıcılar öğle yemeği için işi tatil etmişlerdi, bunun üzerine kazmak için bir polis ekibi getirildi. Her zamanki sersemlik. Tabut yana

devrildi, yaşlı adam neredeyse dışarı fırlıyordu. Bağırışmalar. Peder çok kızdı. İngiliz konsolosu neredeyse utancından ölecekti. Ama bütün İskenderiye oradaydı ve herkes çok iyi vakit geçirdi.»

Pombal Fuad caddesinden aşağı görkemli bir biçimde yürüyor, sabahın onunda zil zurna sarhoş, tam takım giyinmiş, smokin, palto, silindir şapka — ama gömleğinin önünde dudak boyasıyla şu sözler yazılı: «Torche-cul des républicains.» (Pis Cumhuriyetçiler.)

(Müze)
İskender Ammon'un boynuzlarıyla (Nessim'in deliliği). Boynuzlar yüzünden mi kendini İ. ile özdeşleştiriyor?

Papazların tanrılaştırdığı küçük kızı üstüne yas tutan Berenice yontusunun karşısında acı acı düşünen Justine: «Acaba bu onun acısını hafifletti mi? Yoksa daha da süreklileştirdi mi?»

Çocuğuna bir oyuncak veren Apollodorus. «İnsanın gözünü yaşartabilir.» (Pursewarden) «Hepsi ölü. Bunun için söylenecek bir şey yok.»

Ushabti... yeraltı dünyasında mumyalar için çalıştıkları düşünülen küçük köleler.

Timsah tanrı Petesouchos'a yalvaran Aurelia... Narouz.

Scobie'nin ölümü bile onun hayalimizdeki imgesini bozamadı. Ben onıı çok önceleri Cennette görmüştüm — bebeklerin yeni gelişen butları gibi yumuşak Japon patatesleri: Derin derin soluyan mavi lekesiyle Tobago'ya inen gece, papağan tüylerinden daha yumuşak gece. Gökyüzünde bir yükselip bir alçalan altın yaldızlı kâğıt flamingolar, çürük-koyuluğunda su bambularının feryatlarından üzülen. Sazlardan yapılmış küçük kulübesi, bambu karyolası, karyolasının yanında dünyasal yaşamının o saygıdeğer kek sehpası. Clea bir keresinde ona, «Denizi hiç özlemiyor musun Scobie?» diye sormuştu. Yaşlı adam hiç duraksamadan yalnızca şöyle dedi: «Her gece düşlerimde denize açılıyorum.»

Kavafis'in iki şiirinin çevirisin kopya edip ona verdim, çeviriler sözcüğii sözcüğüne yapılmamış olsa da.

ŞEHİR[81]

Dedin: «Başka bir ülkeye, başka bir denize giderim.
Bir başka şehir bundan iyi olsa gerek.
Uğursuz ve boş, ne yaptımsa şimdiye dek,
yüreğime — ölü bir gövde sanki — mezar olmuşum.
Bilmem niceye dek bu sayrılığın elinde ruhum.
Her nereye çevirsem gözlerimi, baksam nereye,
kara yıkıntıları hayatımın gördüğüm, bu yerde:
Nice yıllar geçirdiğim, yıprandığım, tükendiğim,»
Yeni yerler bulamazsın, yeni denizler bulamazsın.
Gelir ardın sıra şehir. Hep o sokaklarda gezersin,
hep o dış mahallelerde geçer günlerin,
bu evlerde ağarır saçların en sonunda, bu.
Hep bu şehir varıp varacağın. Kaçmak umudu
yok başka yere, gemi yok, yol yok hiçbir yere.
Nasıl yok ettiysen hayatını bu yerde,
şu köşecikte, bütün yeryüzünde yok etin, batırdın.

TANRININ ANTONIUS'U BIRAKMASIDIR

Birdenbire duyarsan gece yarısı
görünmeyen bir alayın geçtiğini
eşsiz ezgilerle, seslerle —
artık boyun eğen yazgına, başarısız
yapıtlarına, tasarladığın işlere
hepsi aldanışlarla biten — boş yere ağlamıyasın.
Çoktan hazırmış gibi, bir yiğit gibi
hoşça kal de ona, giden İskenderiye'ye
Hele kendini aldatmayasın, demiyesin:

bu bir düştü, kulaklarım iyi duymadı;
böyle boş umutlara eğilmiyesin.

Çoktan hazırmış gibi, bir yiğit gibi,
böyle bir kentte erişmiş sana yakışırcasına,
kesin adımlarla yaklaş pencereye,
dinle duygulanarak, ama
yanıp yakılmalarıyla değil korkakların —
son bir kez, dinle doya doya ezgileri,
o gizli alayın eşsiz çalgılarını,
hoşça kal de ona, yitirdiğin İskenderiye'ye.

Notlar

[←1]

«Kentin yaşlı ozanı»: C.P. Kavafis. (L.D.)

[←2]

«Yaşlı adam»: C.P. Kavafis. (L.D.)

[←3]

Henri *Rousseau* (le Douanier): (1844-1910), nahif resmin ünlü ustası Fransız ressamı. (Çev.)

[←4]

İncelik. (Çev.)

[←5]

Kıpti; Eski ve bugünkü Mısır'ın Hıristiyan yerli halkından kimse. (Çev.)

[←6]

Yaşamdan bıkkınlık. (Çev.)

[←7]
Boş. (Çev.)

[←8]

Asla, hiçbir zaman. (Çev.)

[←9]

Tüccar. (Çev.)

[←10]

Giorgio Vasari: (1511-1574) Ünlü Rönesans sanatçılarının yaşamlarını ve yapıtlarını anlatan kitabıyla tanınmış İtalyan sanat tarihi yazarı. (Çev.)

[←11]

Mezhebi geniş koca. (Çev.)

[←12]

Güzelavratotu özü. (Çev.)

[←13]

da capo (İtl.): Bir daha! (Çev.)

[←14]

Korunan kişi. (Çev.)

[←15]

Benim kefilimin kapalı bahçesi. (Çev.)

[←16]

Alaylı bakış. (Çev.)

[←17]

Sıkıntı. (Çev.)

[←18]

Yeni Platoncu. İskenderiyeli, Antik çağ Yunan düşünürü. (Çev.)

[←19]

Mısır Kralı Ptoleme'nin (M.Ö. 367-278) karısı. (Çev.)

[←20]

Caballi. Doğmadan ölüp yıldızlar âlemine gidenler. «Gövdelerini kullandıklarını sanırlar ama gerçekte onların gövdeleri yoktur yalnızca düşüncede devinirler.» *Paracelsus.* (L.D.)

[←21]

«Dünyayı bir yanılgı sayan Bilinircilik öğretisi... Tanrısal uyumun merkezi olan, her şeyin başı, bir Tanrı vardır, kadın ve erkek çiftiyle kendi suretini yeryüzüne gönderdi. Her çift kendinden öncekine göre daha aşağıdaydı ve de otuzuncu çiftin dişisi olan Sophia ('bilgelik') hepsinin en kusurlusuydu. O, kusurluluğunu Lucifer (şeytan) gibi Tanrı'ya başkaldırarak değil onunla birleşmeyi arzu ederek gösterdi. O, aşk yüzünden cennetten kovuldu.» E.M.Forster, İskenderiye. (L.D.)

[←22]

Gurur, haddini bilmezlik. (Çev.)

[←23]

Gövde. (Çev.)

[←24]
Ruh. (Çev.)

[←25]

Paracelsus'tan alıntı. (L.D.)

[←26]

Can sıkıntısı. (Çev.)

[←27]
Beceriklilik. (Çev.)

[←28]

Tafya: Şekerkamışı rakısı. (L.D.)

[←29]

Kavalye. (Çev.)

[←30]

Yaşasın Fransa. (Çev.)

[←31]

Yaşantılar. (Çev.)

[←32] Özsaygı. (Çev.)

[←33]

Beni tıka. (Çev.)

[←34]

Yorucu aşk. (Çev.)

[←35]

God: İngilizcede «Tanrı», tersten okununca «dog» yani «köpek» oluyor.

[←36]

Love: Aşk, *evolution*: Evrim, *revolt*: Başkaldırı. (Çev.)

[←37]

Fosca: Çocuk doğururken öldü. Külleri çöle savruldu. (L.D.)

[←38]
Manevi güç. (Çev.)

[←39]

Mutluluk. (Çev.)

[←40]

Üzüntü. (Çev.)

[←41]

Önyargı. (Çev.)

[←42]

Hıristiyanlarda vaftiz edilmemiş bebeklerin ruhlarının gittiği yer. (Çev.)

[←43]

İskenderiye fatihi Amr bir ozan ve askerdi. Arap istilasıyla ilgili olarak E.M. Forster şunları yazıyor: «Kente dokunmaya hiç niyetleri yoktu, ama bir çocuk eline geçirdiği saati nasıl parçalarsa öyle yakıp yıktılar. Bin yılı aşkın bir süre işe yaramadı.» (L.D.)

[←44]

Simya, astroloji ve büyücülük gibi gizli bilgiler. (Çev.)

[←45]

Tektanrıcı bir Hint dini, Sihizm yanlısı. (Çev.)

[←46]

İyi dost. (Çev.)

[←47]

Öldürücü darbe. (Çev.)

[←48]

Genel hela. (Çev.)

[←49]

Susun, arsız çocuk: Anneniz konuşsun. (Çev.)

[←50]

Alice Harikalar Ülkesinde kitabındaki, kendisi yok olup sırıtışı kalan kedi. *(Çev.)*

[←51]

Alçak sesle. (Çev.)

[←52]

İstenmiş. (Çev.)

[←53]
Kürtaj aleti. (Çev.)

[←54]

Dışkı artığı. (Çev.)

[←55]
Sonradan görme. (Çev.)

[←56]

Doğu sanatı ve dininde evreni simgeleyen betimlemeler. (Çev.)

[←57]

Fransa Krallığı simgesi üç zambak çiçeği. (Çev.)

[←58]

On dokuzuncu yüzyıl sonu. (Çev.)

[←59]

Yunan mitolojisinde şarap tanrısı. (Çev.)

[←60]

«Şehir» şiirinin çevirisi, Çalışma Notları'nda. (L.D.)

[←61]
Ayçöreği. (Çev.)

[←62]

Açıklamalı katalog. (Çev.)

[←63]

Savaş malulü. (Çev.)

[←64]

Kendi aşkımda çuvalladım — kendime olan aşkımda. Özsaygımda, kendi gerçek aşkımda. Çuvalladım. Asla acı çekmedim, asla basit, saf bir sevincim olmadı. (Çev.)

[←65]

İzniyle. (Çev.)

[←66]

Yalnızlığa karşı kendinizi nasıl koruyorsunuz? (Çev.)

[←67]

Bayım, ben yalnızlığın kendisiyim. (Çev.)

[←68]

Latince. 'kendine özgü'. (Çev.)

[←69]

Nota bene, (Lat.) "İyi dikkat edin'. (Çev.)

[←70]

Requiescat in pace! (Lat.) — 'Huzur içinde yatsın'. (Çev.)

[←71]

(İtl.) Alçak sesle. (Çev.)

[←72]

Dengi dengine evlilik. Buradaki anlamı «gerekli, zorunlu evlilik». (Çev.)

[←73]
İnsanı rahatlatır. (Çev.)

[←74]

Tuhaf bir rahatlama. (Çev.)

[←75]

Heyecanları derinleştirmek... onları arıtmak. (Çev.)

[←76]

Biliyorum. (Çev.)

[←77]

Durmadan senden söz etti. Clea bütün hafta onun yanındaydı. (Çev.)

[←78]

Sus. (Çev.)

[←79]
Yosma. (Çev.)

[←80]

Bkz. s: 268.

[←81]

İoanna Kuçuradi — A. Turan Oflazoğlu çevirisi, Türk Dili, Haziran 1962 sayısı.